

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

B L A

I S E

P A S

T A Ş R A M E K T U P L A R I

C A L

ŞEVİREN / MEHMET ALKAN

FOL

TAŞRA MEKTUPLARI

FOL 94

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

SERTİFİKA NO: 44396

FELSEFE 91

BLAISE PASCAL KİTAPLIĞI 01

TAŞRA MEKTUPLARI

BLAISE PASCAL

ÇEVİREN: MEHMET ALKAN

ÖZGÜN ADI: LES PROVINCIALES DE PASCAL

EDİSYON: LIBRAIRIE CH. DELAGRAVE 1887

YAYINA HAZIRLAYAN: EBUBEKİR DEMİR

REDAKSİYON: UĞUR ERSÖZ

GÖRSEL YÖNETMEN: NURULLAH ÖZBAY

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA: TAVOOS

ISBN 978-625-7307-12-3

BASKI: AYRINTI BASIM YAY. VE MAT. HİZ. SAN. TİC. A.Ş.

MATBAA SERTİFİKA NO: 49599

I. BASKI: ŞUBAT 2021

İLETİŞİM ADRESLERİ

CİNNAH CD. KIRKPINAR SK. 5/4

06420 ÇANKAYA ANKARA

TEL.: 0312. 439 01 69

www.folkitap.com

bilgi@folkitap.com

siparis@folkitap.com

www.twitter.com/folkitap

TAŞRA MEKTUPLARI

BLAISE PASCAL

ÇEVİREN
MEHMET ALKAN

BLAISE PASCAL

Fransa, Clermont'da doğdu (1623). İlk öğrenimini edebiyat, felsefe ve dil alanlarında yapmasını isteyen babasından aldı. Ancak erken yaşlarından itibaren matematik bilimlerine ilgi duydu. Pascal Teoremi ve mekanik bir hesap makinesi de (1645) dâhil olmak üzere birçok alanda eser verdi. Bir buhran ile monden hayatı, yerini felsefe ve dine bıraktı. Paris'te öldü (1662).

Başlıca eserleri: *Essai sur les coniques* (1640), *Expériences nouvelles touchant le vide* (1647), *Récit de la grande expérience de l'équilibre des liqueurs* (1648), *Traité du triangle arithmétique* (1654), *De l'esprit géométrique et de l'art de persuader* (1657), *Histoire de la roulette* (1658), *L'Art de persuader* (1660), *Pensées* (1669).

MEHMET ALKAN

Sivas, Kangal'da doğdu (1966). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu (1987). Bir süre Fransızca öğretmenliği yaptıktan sonra (1989-1993), Kafkas Üniversitesine araştırma görevlisi olarak atandı. Ankara Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde Yüksek Lisansını tamamladı (1998). Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında *Le non-conformisme dans l'œuvre romanesque de Boris Vian* adlı çalışmasıyla doktor unvanı aldı (2004). Hâlen Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümünde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Başlıca çevirileri: Paul Veyne, *Yunanlılar Mitlerine İnanmışlar mıydı?* (2003, 2016).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
BİRİNCİ MEKTUP SORBONNE TARTIŞMALARI; YAKIN GÜÇ	17
İKİNCİ MEKTUP YETERLİ LÜTUF	27
İLK İKİ MEKTUBA ARKADAŞININ YANITI	38
ÜÇÜNCÜ MEKTUP SANSÜRÜN ANLAMSIZLIĞI	40
DÖRDÜNCÜ MEKTUP BİLMEYEN İŞLENEN GÜNAHLAR VE EDİMSSEL LÜTUF	48
BEŞİNCİ MEKTUP OLASI GÖRÜŞLER	61
ALTINCI MEKTUP OLASILIK ÖĞRETİSİ VE KUTSAL YAZILARIN OTORİTESİ	75
YEDİNCİ MEKTUP NİYET YÖNETME	89
SEKİZİNCİ MEKTUP BEŞERÎ YASALAR VE DİNÎ YASALAR	102
DOKUZUNCU MEKTUP SAHTE BAĞLILIK	115

ONUNCU MEKTUP	134
GÜNAH ÇIKARMA VE TANRI SEVGİSİ	
ON BİRİNCİ MEKTUP	151
KUTSAL İLE ALAY VE SEVGİ	
ON İKİNCİ MEKTUP	166
YOKSULLAR VE DİN TüCCARLIĞI	
ON ÜÇÜNCÜ MEKTUP	181
İNSAN ÖLDÜRME	
ON DÖRDÜNCÜ MEKTUP	196
ONUR İÇİN ÖLDÜRME	
ON BEŞİNCİ MEKTUP	211
YALANLARA YANITLAR	
ON ALTINCI MEKTUP	227
EKMEK VE ŞARABIN SIRRI	
ON YEDİNCİ MEKTUP	249
OLGU SORUNLARI VE DİNİ SORUNLAR	
ON SEKİZİNCİ MEKTUP	270
PAPALAR VE OLGULAR	
ON DOKUZUNCU MEKTUP TASLAĞI	291
BARIŞ VE HAKİKAT	
DİZİN	292

SUNUŞ

Il ne s'est rien passé depuis Pascal: face à lui, les philosophes allemands n'entrent pas en ligne de compte.

[Pascal'dan bu yana hiçbir şey yapılmamıştır; onun yanında, Alman filozoflarının sözü bile edilmez.]

Fragments Posthumes XI, 44 [2]
Nietzsche

“Pascal zemini hazırlamıştı; Voltaire gelebilirdi artık.” diyor 19. yüzyılın önemli hukuk, din ve felsefe adamı, *L'Église et la Philosophie* [Kilise ve Felsefe] gibi kitapların yazarı Eugène Lerminier. Deizme olan yakınlığı ve din anlayışındaki kendine özgü bakışı nedeniyle, 17.yüzyıl Cizvitlerine benzemesi de onların okullarında eğitim görmüş, o kültürden gelen, sıkı bir Janseniusçuluk ve su katılmamış bir Pascal karşısı Voltaire ile Pascal arasında kurulan bu bağ, ilk bakışta yadırgatıcı gelebilir. Elbette ki ileri sürülen görüş, bu karşıtlığa vurguda bulunduğu gibi, biri Klasik Çağ'ın diğeri Felsefe Çağı'nın iki önemli ismi arasındaki tüm çelişkilere rağmen, günü gelince Voltaire'in de tıpkı Pascal gibi din adamları sınıfı karşısında takındığı sarkastik tutuma işaret etmektedir.

Bilim insanı ve düşünür kimliğinin ardından dindar olarak karşımıza çıkan, aslında Janseniusçuluğun karargâhı Port-Royal ile ilişki içerisinde olmasına rağmen dönemin koşulları gereği tarafılığını ve kimliğini gizli tutmaya ça-

lişan Pascal, Cizvitlerin 'gevşek' din ve ahlak anlayışlarına savaş açar *Taşra Mektupları*'nda. Hayalî bir 'taşralıya' hitaben kaleme aldığı bu mektupların hedefinde yer alan, dönemin güçlü dinî topluluğu ve kuruluştaki adıyla İsa Cemiyeti, yaydığı maksimler aracılığıyla Hristiyanlığa yeni yorumlar, uygulamalar getirmiş ve dine yeni bir çehre katmaya başlamıştır. Misyonerlik çalışmaları ile dünyanın birçok yerinde kendine yer edinen bu yapı, Kilise içerisinde etkin ve belirleyici konumdadır. Cizvitlerin bu denli güçlü bir düzeye gelmesinin tarihsel, sosyolojik ve dinî nedenleri olmalıydı mutlaka. 15. ve 16. yüzyılların getirdiği Rönesans ve Reform hareketleri, dönemin Hristiyanlarını dinden uzaklaştırmasa bile onların Kilise karşısında yeni talepler ve beklentiler içine girmelerine yol açacaktır. Bu olguya, dünyanın çeşitli yerlerindeki farklı inanışta olan topluluklardan dine 'kazandırılan' yeni 'bağlılara' yeni 'kolay ibadet' olanakları sunma keyfiyetini de eklemek gerekir. Kilise'nin ve elbette İsa Cemiyeti'nin düşüncesine göre, dinde olası büyük kayıpların önüne geçmek için, bir yanda katı dinî kurallar ve yerine getirilmemesi durumunda insanların toplumsal saygınlığında yaralar açan ilkelerin yumuşatılması, diğer yanda misyonerlik yoluyla dâhil edilenlerin kalıcılaştırılması gerekiyordu. Bu *de facto* durum karşısında hem gerçekçi düşünmek hem de dinin geleceğiyle ilgili idealist bir tutum almak zorunda kalan Topluluk, tüm bu önlemlerin kendi saflarındaki sayıyı ve gücü artırdığını fark ederek pragmatik yaklaşımın dozunu da artıracaktır.

Din konusunda görece laik, akılcı ve 'kötümser' bir yaklaşım içerisinde yer alan Janseniusçuluk düşüncesiyle, gerçekçi, faydacı ve iyimser Cizvitler arasında yaşanan çatışmanın hararetlenmesine yol açmakla kalmayan ve sergilenen polemik ve çatışmaların ardından, papalığın da devreye girmesi sonucu Port-Royal'in uğradığı hüsrana ile son bulan Mektupların dinî, tarihsel ve toplumsal etkileri olduğu gibi yazınsal ve düşünsel etkileri de olmuştur.

Pascal'ı ve bu savaşın –ilk kıvılcımını çakmadıysa bile– ilk raundunu belirleyen *Taşra Mektupları*'nı ilginç ve özgün kılan şeylerden biri, yazarın o döneme kadar pek de aşına olunmayan bir yöntemle; alay, yergi yani daha geniş kapsamlı söyleyecek olursak *humour* ile yola çıkmış olmasıydı. Molière'in ya da La Fontaine'in çağında bundan daha doğal ne olabilir ki, diye düşünenler olacaktır. Tragedyada Antik Yunan metinlerini kaynak alan; komedide ise çoğunlukla toplumsal kesimin uşak, hizmetçi gibi en alttakilerini ya da 'cimri', 'budala' gibi tipleri merkeze koyan tiyatro metinlerinden farklı olarak, düz yazıyla ve özellikle de mektup gibi bir yazınsal türde, eleştirinin yıkıcı silahı yergiyi, alayı ve elbette ki başkaldırışı ustalıkla sergileyen bir Pascal var karşımızda. Dönemin koşullarında, yazınsal tür olarak sıklıkla başvurulmuş mektup, artık sadece bir polemik ya da düşünsel tartışma aracı olmaktan çıkıp, mizahı da barındıran bir türe dönüşmektedir aynı zamanda. Hayalî muhatabın gerçek okur tepkilerini yansıttığı kısa cevabi mektupta da belirtildiği gibi, *ustaca ve iyi yazılmış, (...) anlatmadan anlatan, en karmaşık dünya sorunlarını aydınlatan, ince ince alay eden, hatta olayları tam olarak bilmeyenleri bile bilgilendiren, bunları bilenlerin keyfini iki katına çıkaran, ayrıca (...) harika bir savunma ve hatta hoş ve masum bir sansür olan, kısacası, o kadar çok sanat, o kadar çok düşünce ve yargı barındırdığı için kimin yazdığı merak edilen yazılardır* bunlar. Dönemin mizah alışkanlıklarının tersine, Pascal toplumun en alttakilerini değil, kanlı canlı ve yaşayan, var olan, güç ve yetki sahibi, sözü geçen bir sınıfı ve onun içindeki bir topluluğu hedef tahtasına oturtmakla kalmıyor, 'cılız insan', dindar birey ve Cizvitlerin 'Port-Royal'ın sekreteri' dedikleri 'gizli' Janseniusçu olarak, savunduğu dinin savunucularına, Hristiyanların Hristiyanlığına savaş açıyor.

Böylesine büyük bir topluluğa karşı, kendisi gibi tek başına, bir gücü ya da insan desteği olmayan, tek gücünü hakikatten ve açık yüreklilikten alan birinin meydan okumalarına tanıklık ediyoruz burada. Temelini dinî ahlaktan alan bu

hakikat duygusu elbette ki pozitif aklın, haklı olmanın, dava adamı denilemese bile taraf olmanın da izlerini taşıyor. Kendi ahlak anlayışına göre, hem dinin temel felsefesiyle ilgili ‘gevşekliğe’ hem de aklın sınırlarını zorladığını düşündüğü iyimser Cizvit ahlakı ve onların, *günah çıkarma kabinlerini doldurmak* amacıyla ‘inançlılara’ tanıdıkları neredeyse sınırsız yakın serbestiye karşı rasyonel bir itiraz; Hristiyanlık anlayışına göre insanların iyiliği için yeryüzüne inmiş olan Tanrı’nın yine insanların iyiliği için tekrar gökyüzüne çıkarılması, Nietzsche’nin de Pascal’dan söz ederken söylediği gibi, ‘saklı bir Tanrı’ anlayışı yaratılmasından yana ‘pesimist’ ve metafizik bir savaşımdır *Taşra Mektupları*. Bu anlamda, dindar Pascal’ı yere göğe sığdıramayan Alman düşünürün onu ateist Schopenhauer’a yeğ tutmasındaki temel gerekçe, hiççiliğin ayak sesi olan bu karamsar tutumdur belki de.

Tüm bu tartışmaları teologlara ve felsefecilere bırakarak söylemek gerekirse, Pascal’daki bu karamsar ama rasyonel, dindar ama laik, pozitif ama kötümser, ‘cılız’ ama hem etkili hem de ‘hakikate inanma’nın verdiği güçle yüksek sesle ve meydan okuyarak dile getirilmiş karşı duruş, bir anlamda, yaklaşan Akıl Çağı’nın, Işık Çağı’nın, Felsefe Çağı’nın, kısacası 18. yüzyılın habercisi olarak da görülebilir. Bunu söylerken koca bir yüzyılı ya da dönemi tek bir kişinin varlığına indirgemek gibi bir sav ileri sürmekten çok; tıpkı canlı yaşamı gibi bir çizgisellik izleyen, gidilecek yolların taşlarını adım adım döşeyen bir tamamlanmadan, tekâmüle gidişten söz ediyor olmak gerekir. Kabul etmek gerekir ki yazınsal akımlar, felsefi düşünceler, siyasal oluşumlar, coğrafyalar ve olgular kendilerini çevreleyen koşullarla biçimlendiği kadar kendinden önce ortaya çıkan gelişmelerle de yakından ilgilidir. O nedenle, başta belirtilen Pascal-Voltaire ilişkisindeki karşıtlığı ve benzerliği genişletip, genel anlamda 17. yüzyıldan, hatta “*Her şeyin ölçüsü insandır.*” düşüncesinden beslenen 16. yüzyıl hümanizminden, “*Her şeyin ölçüsü akıldır.*” diye özetlenebilecek başka bir hümanizmi

benimseyen 18. yüzyıla geçişi ifade eden bir çizgiselliğe vurguda bulunulamaz mı?

Bu gelişmeler doğrultusunda, Pascal'dan sonra Voltaire, Klasik Çağ'dan sonra da Akıl Çağı gelmiştir Fransa'ya. Hem de pek gecikmeden! Ancak, Voltaire'in ve Akıl Çağı'nın gelişi kadar zamanında ve hızlı olmadı *Taşra Mektupları*'nın Türkçeye girişi. Pascal'ın yazınsal bir tür olarak mektubu kullanmadaki yetkinliği, dile gösterdiği özene rağmen taşan düşüncesinin zaman zaman ifadede galebe çaldığı, düşünceyle hicvi, belagatle hakikati, eleştiriyile akıl yürütmeyi, akılla inancı, ciddiyetle gülmeceyi ve daha da önemlisi sanat ve edebiyatla dini ve kendi hakikatini bir araya getirdiği, felsefesini ortaya koyarken bir yandan da meydan okuduğu yaklaşık dört yüzyıllık yapıtı çevirirken; birbirinden küçük de olsa farklarla ayrılan Fransızca baskılar olduğunu gördük. O nedenle, yıllar içinde yazarın kendisi ve Port-Royal tarafından yapılmış düzeltmeleri kapsayan bütünlüklü bir metin olarak gördüğümüz, Ernest Havet'nin *Les Provinciales de Pascal, Nouvelle Édition Avec Une Introduction et Des Remarques* adlı baskısını tercih ettik. 1887 yılında, Paris'te yer alan Librairie Ch. Delagrave yayınevinden çıkmış olan bu iki ciltlik çalışmada Ernest Havet'nin yüz sayfaya yaklaşan doyurucu bir giriş metni ve her mektup sonunda aktarılmış önemli 'Saptamaları' yer almaktadır. Bu bilgilerin yanı sıra, her mektupta yıllar içinde ve farklı baskılarda yapılan değişiklikleri gösteren dipnotlar bulunmaktadır. Bu değişikliklerin bir kısmı dilsel düzeyde iken bir kısmı da dönemin politik nedenlerinden ötürü ya yumuşatılmış ya genişletilmiş ya da çıkarılmış ifadelerden oluşmaktadır. Havet'nin kendi aktardığı bilgilere dayanarak özetleyecek olursak 'tefrika' biçiminde basılmış olan bu gazete yazısı niteliğindeki Mektuplarda yayın organı tarafından yapılmış düzeltmeler de söz konusudur. *Taşra Mektupları*, yukarıda sayılan nedenlerden dolayı *ilk baskısı* olmayan bir yapıttır. 1656 yılı Ocak ayından itibaren teker teker yayımlanmaya başlanan mektupların ilk üçü 1657'de bir arada basılmış, tamamı ise Pascal henüz sağ iken 1659'da kitaplaştırılmıştır. 17. yüzyıl eski Fransızca yazımıyla

kaleme alınmış metinleri modern yazıma da dönüştürmüş olan Ernest Havet, kullanımdan çıkmış ifadeler konusunda ve anlaşılmasında güçlük çekilen yerlerde Fransızca okurlarına, dolayısıyla da çevirmene, kolaylık sağlayan bilgiler veriyor bu kapsamlı incelemede.

Havet'nin bu titiz çalışmada belirttiği gibi verilen dipnotlar aracılığıyla metinlerin en *primitif* biçiminden en son durumuna kadar olan değişikliği içinde barındıran inceleme kitabını tüm notlarıyla ve Pascal uzmanının tüm yorumları ve tarihsel arka plan bilgileriyle çevirmek, bu projenin kapsamını ve sınırlarını aşan bir şey olacaktı. O nedenledir ki adı geçen kitaptan yalnızca Pascal'ın Mektupları çevrilmiş, Fransızca dil düzeyinde değişiklik yapıldığı hâlde Türkçe anlamı bakımından farklılık göstermeyen dipnotlar dikkate alınmamıştır. Havet'nin son notlar kısmında verdiği ayrıntılı bilgilerden, Türkçe okurlarına yararlı olacağı düşünülen yerler çevrilerek metin içerisinde dipnot olarak verilmiştir; Ernest Havet'nin yaptığı tespitler (Ed.), çevirmen bilgileri (Çev.) biçiminde sınıflandırılmıştır.

Sonuç olarak, başlangıç aşamasında yarım bırakılmış taslak ve ilk iki mektuba yanıt niteliğinde olan kısa yazı ayrı tutularak söylenecek olursa, on sekiz mektup yer almaktadır, bu kitapta. Havet'nin de belirttiği gibi *Taşra Mektupları*, 'ayrı' olmamakla beraber 'birbirinden farklı' iki bölümden oluşmaktadır. İlk dört Mektup ile Cizvit Pederi Annat'ya yazılan son iki Mektup lütuf üzerine teolojik bir tartışmayla ilgiliyken; diğerleri, özellikle de Cizvitlerin 10. Mektuptan itibaren yazılı olarak karşılık vermesi üzerine hararetlenen 'polemikleri' ve kazuistik anlayışla ilgili eleştirileri içermektedir.

MEHMET ALKAN
KARS 2020

BİRİNCİ MEKTUP

SORBONNE TARTIŞMALARI; [YAKIN GÜÇ]¹

Taşralı Bir Arkadaşa

23 Ocak 1656, Paris

Beyefendi,

Çok yanılmışız. Ancak dün farkına vardım bunun; o zamana kadar, Sorbonne'daki tartışmaların içeriğinin çok önemli olduğunu ve din açısından çok büyük sonuçlar doğuracağını düşünüyordum. Paris [Teoloji] Fakültesi gibi ünlü bir kurumda o kadar görülmemiş, sıra dışı işler oldu ve yapılan bunca toplantı öylesine yüksek bir beklenti oluşturdu ki insan olağanüstü bir içeriğin söz konusu olduğunu düşünmeden edemiyor.

Böyle olmakla birlikte, size anlatacağım şeylerle, koparılan bu kadar büyük gürültünün nasıl sonuçlandığını öğrenince çok şaşıracaksınız, tam olarak bilgilendikçe bunları anlatacağım size özetle.

Sorbonne'da, biri olguyla [*fait*], diğeri hukukla [*droit*] ilgili olmak üzere iki sorun inceleniyor.

Olguyla ilgili olan, Sayın Arnauld'nun ikinci Mektubunda dile getirdiklerinden dolayı pervasızlık edip etmediğini öğrenmekten ibaret. Arnauld bu mektupta, "Jansenius'un o kitabını titizlikle okuduğunu ve merhum papanın mahkûm ettiği önermelere hiçbir yerde denk gelmediğini; bununla birlikte, kendisi de nerede olursa olsun bunları mahkûm edeceği için Jansenius'ta varsa onu da mahkûm edeceğini" belirtmektedir.

Bu konudaki sorun, Sayın Piskoposların o önermelerin Jansenius'a ait olduğunu söylemelerinin ardından, Arnauld'nun çok ileri gitmeden, söz konusu mektupta bunların ona ait olmasından kuşkulandığını ifade edip edemediğini öğrenmek.

¹ Eserde yer alan başlıklar Türkçe basım için tarafımızca eklenmiştir. (Yay. Haz.)

Dava Sorbonne'da görülüyor. Savunmasını alan yetmiş bir doktor/teolog, Sayın Arnauld'nun bu önermelerin o kitapta yer aldığını düşünüp düşünmediğinin sorulduğu pek çok yazıya, bunları orada görmediğini, bununla birlikte adı geçen kitapta böyle bir şey varsa mahkûm ettiğini söylemenin dışında başka bir yanıt vermediğini ileri sürüyor.

Bazıları daha da ileri giderek, bu konuda ne kadar araştırma yaparlarsa yapsınlar o önermelere kesinlikle denk gelmediklerini, hatta bunların tam tersi düşünceler gördüklerini ifade ettiler; ardından, bunları görmüş olan herhangi bir teolog varsa göstermesini, bunun çok basit bir iş olduğunu ve Sayın Arnauld da dâhil kendilerini küçük düşüreceği için reddedilemeyeceğini söyledi, fakat hep reddedildi. İşte, bu tarafta olanlar bunlar.

Diğer yanda, seksen laik doktor ve kırk kadar dilenci keşiş vardı; Sayın Arnauld'nun söylemiş olduğu şeylerin doğru ya da yanlış olduğuna bakmadan önermesini mahkûm ettiler, hatta bu önermede hakikatin değil, yalnızca pervasızlığın söz konusu olduğunu belirttiler.

Ayrıca, kesinlikle sansürü desteklemeyen, tarafsızlar denilen on beş kişi daha vardı.

İşte, olgu sorunu böyle sonuçlandı, bunu hiç dert etmiyorum zira zihnim Sayın Arnauld'nun pervasızlık edip etmediğiyle meşgul değil. Ayrıca bu önermelerin Jansenius'un kitabında olup olmadığını merak etseydim, aydınlanmak için Sorbonne'a ihtiyaç duymadan okurdum; ne okuyamayacağım kadar kalın ne de nadir bulunan bir şey.

Tersine, ben de pervasızlık etmekten korkmasaydım, karşılaştığım çoğu insan gibi düşünürdüm sanırım; bugüne kadar o önermelerin Jansenius'un kitabında yer aldığı yönündeki genel kanıya inanmış olan bu insanlar, garip bir biçimde bu önermelerin bulunduğu yerin gösterilmemesi nedeniyle tersi bir durumdan kuşkulanamaya başlıyorlar; örneğin ben bunları o kitapta gördüğünü söyleyen birine henüz rastlamadım. O yüzden, bu sansürün hayırdan çok şer getirmesinden ve olayın seyrini bilenlere, ileri sürülen savların tersi bir izlenim vermesinden en-

dişe ediyorum. Zira, aslına bakarsanız herkes güvensiz olmuş, yalnızca gördüğüne inanıyor. Ancak daha önce de söyledim; din söz konusu olmadığı için bu konu çok önemli değil.

Hukuk konusuna gelince, dinle ilgili olması nedeniyle bu daha önemliymiş gibi görünüyor. O yüzden, bu konuda bilgi edinirken özel bir özen gösterdim. Ama bunun da en az birincisi kadar önemsiz bir şey olduğunu görünce memnun olacaksınız.

Sayın Arnauld'nun aynı Mektupta söylediği şu söz inceleyiyor: "Lütuf [*grâce*] olmadan hiçbir şey yapılamaz; yaşadığı düşüşte Aziz Petrus'ta lütuf eksikliği vardı." Bu konuda siz ve ben lütfun tüm insanlara verilip verilmediği veya etkili olup olmadığı gibi temel ilkelerin incelenmesinin söz konusu olduğunu düşünüyorduk; fakat çok yanılmışız. Kısa zamanda büyük teolog oldum, birazdan işaretlerini göreceksiniz.

İşin aslını öğrenmek için Navarre Koleji teologlarından komşum Sayın N'yi ziyaret ettim; bildiğiniz üzere Janseniusçular'a karşı olanların en gayretlilerinden. Merakım beni de neredeyse onun kadar hararetli biri hâline getirdiği için bu kuşkulu durumun tartışılmaya devam etmemesi amacıyla "*Lütfun* tüm insanlara verildiğine kesin olarak karar verip vermeyeceklerini" sordum. Bu düşüncemi sert bir biçimde reddetti ve sorunun bu olmadığını söyledi; kendi tarafında olanlar arasında da lütfun herkese verilmediğini düşünenlerin bulunduğunu, soruşturmacıların bile Sorbonne'un ortasında bu düşüncenin *sorunlu* olduğunu söylediklerini, kendinin de aynı kanıda olduğunu belirtti. Aziz Augustinus'un, ünlü olduğunu ileri sürdüğü şu sözle beni teyit etti: "*Lütfun* herkese verilmediğini biliyoruz."

Düşüncesini yanlış anlamış olmaktan dolayı özür diledim ve bu durumda Janseniusçuluğun *lütfun etkili olduğu, iyilik yapma irademizi belirlediği* gibi bunca gürültü koparan diğer düşüncesini en azından mahkûm edip etmeyeceklerini söylemesini rica ettim. Fakat bu ikinci soruda pek mutlu olmadım. Bana: "Bu konudan hiç anlamıyorsunuz, bu, bir sapkınlık değil, dine uygun bir düşünce; bütün Tomacılar bunu savunur, ben de Sorbonne yaşamımda bunu savundum." dedi.

Bunun üzerine, kuşklarımı dile getirmeye cesaret edemedim, hatta sorunun nereden kaynaklandığını da bilemiyordum artık; aydınlanmak için, Sayın Arnauld'un önermesindeki sapkınlığın nereden kaynaklandığını söylemesini rica ettiğimde, "Bu, onun, iyilerin Tanrı'nın emirlerini yerine getirme güçlerinin olduğunu, bizim anladığımız anlamda kabul etmiyor olmasından ileri geliyor." dedi.

Bu bilgidен sonra ondan ayrıldım ve olayın düğüm noktasının neresi olduğunu bilmenin gururuyla Sayın N'yi görmeye gittim; gitgide iyileşiyor, hatta beni eniştesinin evine götürecek kadar iyileşmiş sağlığı; Janseniusçu diye birileri varsa onlardan eniştesi, ama çok iyi birisi. Bana iyi davranması için kendilerinden biriymişim gibi görünmeye çalıştım ve: *"Tüm iyi insanların emirleri yerine getirme gücüne sahip oldukları"* yönündeki yanlış bir düşüncüyü Sorbonne'un Kilise'ye sokması mümkün müdür?" diye sordum. Sayın doktor: "Nasıl konuşuyorsunuz böyle?" dedi bana. "Sadece Kalvenci ve Lütercilerin karşı geldiği böylesine dine uygun bir fikri yanlış olarak mı adlandırıyorsunuz?" "Pekâlâ, siz böyle düşünmüyor musunuz?" dedim. "Hayır, biz bunu sapkın ve dine aykırı bularak aforoz ediyoruz." dedi. Bu yanıt karşısında şaşkına döndüm ve tıpkı daha önce Molinacılığı ileri götürdüğüm gibi Janseniusçuluğu da ileri götürdüğümün farkına vardım. Yanıtından ikna olmadığım için "Tanrıca makbul kişilerin [iyilerin] dinî emirlere her zaman uyma konusunda gerçek güce sahip olduklarını savunup savunmadığını" bana sır olarak söylemesini rica ettim. Bunun üzerine adamım hiddetlendi; fakat sofuca bir gayretle, "Ne olursa olsun düşüncelerini asla gizlemeyeceğini, inancının böyle olduğunu ve kendisinin ve tüm arkadaşlarının bunu Aziz Thomas ve üstatları Aziz Augustinus'un saf öğretisi olarak ölünceye kadar savunacaklarını" söyledi.

Bana bunlardan kuşkuya yer bırakmayan bir ciddiyetle söz etti. Bu güven üzerine, ilk teoloğun yanına döndüm ve tam ikna olmuş bir biçimde, "Sorbonne'da anlaşmanın sağlanacağından emin olduğumu, Janseniusçuların, iyilerin kutsal emirleri yeri-

ne getirme güçlerinin bulunduğu konusunda hemfikir olduklarını, bunun güvencesinin ben olduğumu ve bunun altına² imza atmalarını sağlayacağımı” söyledim. Şöyle dedi bana: “Ne kadar güzel! İşin inceliğini görmek için teolog olmak gerek. Aramızdaki fark o kadar ince ki biz kendimiz bile zor fark edebiliyoruz; bu farkın ne olduğunu anlamakta çok güçlük çekmiş olmalısınız. Janseniusçuların size, iyilerin her zaman emirleri yerine getirme güçleri olduğunu söyleyeceklerini bilmekle yetinin o hâlde; tartıştığımız şey bu değil fakat size bu gücün *yakın* [*prochain*] olduğunu söylemeyeceklerdir. Sorun burada.”

Bu, benim için yeni ve yabancı bir sözcüktü. Oraya kadar olayları anlamıştım fakat bu terim beni karanlığa boğdu; sınırlarım sırf kafa karıştırmak için uydurulmuştur. Böyle olunca, açıklamasını sordum bunun, ama benden gizledi ve tatmin edici başka herhangi bir şey söylemeden, bu *yakın* gücü kabul edip etmediklerini sormam için beni Janseniusçulara yönlendirdi. Bu sözcüğü hafızama kaydettim, fakat zihnimde hiçbir yere koyamıyordum. Unuturum diye çabucak benim Janseniusçuyu görmeye gittim; hoşbeşten sonra şöyle dedim hemen: “Bana, *yakın gücü* [*le pouvoir prochain*]³ kabul edip etmediğinizi söyleyin lütfen.” Gülmeye başladı ve soğuk bir biçimde şöyle dedi: “Siz söyleyin bunu hangi anlamda aldığınızı, o zaman söylerim ne düşündüğümü.” Bilgim oraya kadar yetmediği için baktım yanıt veremiyorum, gereksiz bir ziyaret olmasın diye rastgele: “Molinacıların anladığı anlamda.” dedim. Bunun üzerine benim adam heyecansız bir biçimde: “Molinacıları referans veriyorsunuz bana.” dedi. Böylece onları tek bir bedende tek bir düşünceyle hareket eden bir bütünmüş gibi takdim etmiş oldum.

Bunun üzerine şunları söyledi: “Bilginiz epeyce zayıf. Aynı fikirde olanları o kadar az ki onların; hepsi birbirinden farklı düşünür. Her ne kadar birbirlerinden farklı düşünseler ve ara-

“Kanları pahasına da olsa” ibaresi sonraki baskıda çıkarılmıştır. (Ed.)

Yakın güç: Tanrı’nın emirlerini yerine getirmek için gerekli olan lütuf aracılığıyla O’nun iradesine uygun hareket etme gücü. (Çev.)

larındaki sözde uyum ile hatırı sayılır bir kitle oluşturup çoğunluğa ulaşırsalar bile, Sayın Arnauld'yu harcamak amacıyla bir araya gelip, bu, *yakın* sözcüğü üzerinde uzlaşmaya karar verdiler; benzer şeyler söyleyip ağız birliği ederek onu kendilerinden emin bir biçimde susturmak istiyorlar.”

Bu yanıt şaşırttı beni. Fakat Molinacıların kötü emelleriyle ilgili bu izlenimleri kâle almadım; bu sözler üzerinden değerlendirmek istemem onları, hem bununla ilgilenmiyorum da zaten; şu gizemli *yakın* sözcüğüne yükledikleri çeşitli anlamları öğrenmeye özen gösteriyorum sadece. Ardından şöyle devam etti: “Sizi seve seve aydınlatırdım fakat burada öylesine bir iticilik ve büyük bir çelişki görüyorsunuz ki bana inanmakta güçlük çekiyorsunuz: Gözünüzde şüpheliyim ben. Bunu kendilerinden öğrenirseniz daha emin olursunuz, size adreslerini vereceğim. Yalnız, Sayın Le Moine’i ve Rahip Nicolaï’ı ayrı ayrı ziyaret etmeniz gerekecek.” “Hiçbirini tanımıyorum.” dedim. “Sayaçağım şu isimlerden hangisini tanıyacaksınız bakalım öyleyse, Le Moine’in düşüncelerini savunuyor çünkü bunlar.” Birkaçını tanıyordum gerçekten de. En sonunda şöyle dedi: “Yeni Tomacılar adı verilen Dominikanlardan hiç tanıdığınız var mı bir bakın, zira bunların hepsi Rahip Nicolaï gibidirler.” Saydıklarından yine bazılarını tanıyordum; bu öneriden yararlanarak işin içinden çıkmaya karar verdim ve ondan ayrılıp, Le Moine’in taraftarlarından birinin yanına gittim.

Bana, *bir şey yapmak için gereken yakın güce sahip olmanın* ne demek olduğunu söylemesini rica ettim. “Kolay.” dedi ve şöyle devam etti: “Eylemde bulunmak için hiçbir şey eksik olmayacak biçimde o şeyi yapmak için gereken her şeye sahip olmak demektir bu.” “Bu durumda, nehri geçmek için gereken *yakın güce* sahip olmak, bir gemiye, gemicilere, küreklere ve hiçbir şey eksik olmayacak biçimde geri kalan şeylere sahip olmak demektir.” dedim. “Çok iyi.” dedi. “Ayrıca *görmek için* gereken yakın güce sahip olmak, iyi bir görüşe sahip olmak ve gün ışığı altında bulunmak demektir. Zira size göre, insanın karanlıkta iyi bir görme gücü olsa da görmek için gereken yakın gücü olmayacak çünkü ışık olmayacak, o olmayınca da asla göremeyecektir.” de-

dim. “Tıpkı bir kitap gibi!” dedi. Şöyle devam ettim: “Sonuç olarak, tüm iyilerin, emirleri yerine getirmek için her zaman yakın güce sahip olduklarını söylediğinizde, onların bu emirleri yerine getirmek için gereken tüm lütfu her zaman sahip olduklarını anlıyorsunuz; öyle ki Tanrı tarafından verilenlerde hiçbir eksiklik söz konusu olmuyor.” “Dinleyin,” dedi “onlarda bu emirleri yerine getirmek için gereken şey her zaman vardır ya da en azından bunu Tanrı’dan istemek için gereken şey.” “Anlıyorum,” dedim, “Tanrı’dan kendilerine yardım etmesini istemek için gereken her şeye sahipler, Tanrı’dan istemek için başka yeni bir lütfu sahip olmalarına gerek yok.” “Anlıyorsunuz.” dedi. “Peki, Tanrı’ya yakarmak için etkili bir lütfu sahip olmalarına gerek yok mu?” dedim. “Le Moine’in düşüncesine göre hayır.” dedi.

Fazla zaman kaybetmemek için Jakobenlere gittim ve Yeni Tomacı olduklarını bildiğim kişileri sordum. Bana, *yakın gücün* ne olduğunu söylemelerini rica ettim. “Bu, bir şey yapmak için hiçbir şeyin eksik olmadığı güç değil mi?” diye sordum onlara. “Hayır!” dediler. “Ne peki! Sayın Peder, bu güçte bir şey eksik olursa, ona *yakın* mı diyorsunuz? Örneğin bir insanın ışiksiz bir gecede *görmeye yarayan yakın gücü* olmasından mı söz ediyorsunuz?” “Kesinlikle öyle; bize göre, kör değilse bu gücü vardır.” “Anlıyorum, fakat Sayın Le Moine bunun tam tersini düşünüyor.” dedim onlara. “Doğru, fakat biz böyle düşünüyoruz.” dediler. “Anlıyorum, zira kesinlikle bir şeye verilen adı tartışmıyorum, o ada verilen anlam söylensin yeter.” dedim. “Ancak, buradan şunu anlıyorum ki sizler iyilerin Tanrı’ya yakarmak için her zaman *yakın güce* sahip olduklarını söylediğinizde, bu görevi yerine getirmek için bir başka yardıma ihtiyaç duyduklarını, yoksa ibadet etmeyeceklerini düşünüyorsunuz.” diye devam ettim. “İyi gidiyor, iyi gidiyor,” diye beni kucaklayarak karşılık veren Pederler şöyle devam ettiler: “Zira onlara, herkese verilmeyen ve ibadet etme iradesini belirleyen bir etkili lütuf gerekli ayrıca. İbadet etmek için etkili olan bu lütfun gerekliliğini inkâr etmek sapkınlıktır üstelik.”

“İyi gidiyor.” dedim ben de bu kez. “Ama size göre Janse-
niusçular Katolik, Sayın Le Moine ise sapkın, zira Janseniusçu-

lar, iyilerin ibadet etme güçlerinin olduğunu fakat yine de bir etkili lütuf gerektiğini söylüyorlar, bunu onaylıyorsunuz; Sayın Le Moine ise, iyilerin etkili lütuf olmaksızın ibadet ettiklerini söylüyor, bunu mahkûm ediyorsunuz.” “Evet, fakat Sayın Le Moine bu gücü *yakın güç* olarak adlandırıyor.” dediler.

“Nasıl yani Sayın Pederler, anlam bakımından farklı düşüncede iken, kullanılan ortak terimler nedeniyle aynı düşüncede olduğunu söylemek laf oyunu yapmaktır.” dedim. Hiçbir yanıt vermediler. Ardından, Le Moine’in taraftarı olan kişi geldi; büyük bir rastlantı olduğunu düşündüm önce, sonradan anladım ki nadiren buluşmuyorlar ve birbirleriyle içli dışlılar.

Şöyle dedim daha önce görüştüğüm bu kişiye: “Bütün iyilerin her zaman Tanrı’ya ibadet etme güçlerinin olduğunu, fakat yine de kendilerine karar verdiren etkili bir lütuf olmadan ibadet etmeyeceklerini ve bu lütfu Tanrı’nın bütün iyilere her zaman vermediğini düşünen bir adam tanıyorum. Sapkın mıdır o?” “Bakın, beni yanıltabilirdiniz.” dedi sayın teolog. “Yavaş yavaş gidelim, *distinguo*,⁴ bu gücü *yakın güç* olarak adlandırıyorsa Tomacı olacaktır o ve [böylece] giderek sapkın; değilse, Janseniusçu olacak ve [böylece] giderek sapkın olacaktır.” “Buna, ne yakın adını veriyor ne de yakın olmayan.” dedim. “O zaman sapkın, isterseniz bu Pederlere sorun.” dedi. Onların görüşlerini sormadım çünkü zaten baş hareketleriyle onaylıyorlardı denileni. Ama şöyle dedim onlara: “Ne olduğu açıklanmadığı için bu *yakın* sözcüğünü reddediyor bu arkadaşım.” Bunun üzerine, Pederlerden biri kendi tanımını yapmak istedi fakat Le Moine’in taraftarı araya girip şöyle dedi: “Dargınlıklarımızı yeniden başlatmak mı istiyorsunuz? Bu sözcüğü kesinlikle açıklamama, ne anlama geldiğini söylemeden her iki tarafça da kullanma konusunda anlaşmadık mı?” Jakoben de onayladı bunu.

Bunun ardından niyetlerini anladım ve ayrılmak üzere ayağa kalkıp şöyle dedim: “Sayın Pederler, aslında tüm bunların tam bir kavga anlamına gelmesinden büyük bir korku duyuy-

⁴ ‘Ayırt ediyorum’; Ortaçağın Skolastik tartışmalarında, ‘Kabul ediyorum’, ‘Reddediyorum’ sözlerinin dışında kullanılan üçüncü bir ifade. (Çev.)

yorum; kurullarınızdan ne çıkarsa çıksın, şunu rahatlıkla söyleyebilirim peşinen: Sansür getirildiğinde barış sağlanmayacak. Zira hiçbir biçimde açıklanmamış olan *ya-kın* hecelerinin telaffuz edilmesi gerektiğine karar verilince, her birinizin zaferin tadını çıkarmak isteyeceğini kim görmezden gelebilir? Jakobenler bu sözcüğün kendi anladıkları anlamda, Sayın Le Moine de kendi anladığı anlamda kullanıldığını söyleyeceklerdir; bu durumda, onu kabul ettirmekten çok açıklamak uğruna daha fazla tartışma olacaktır. Zira ne de olsa, ancak anlamı olduğu zaman zarar verebileceği için o sözcüğü hiçbir anlamı olmadan kabul etmenin bir tehlikesi olmayacaktır. Fakat herhangi bir açıklamasını yapmadan ikircil ve aldatıcı sözcükler kullanmak Sorbonne'a ve teolojiye yakışan bir şey değil."

"Kısacası, Sayın Pederler, son kez rica ediyorum sizden, söyleyin bana, Katolik olmak için neye inanmam gerekiyor?" "Hiçbir anlamını göz önünde bulundurmadan bütün iyilerin *yakın güce* sahip olduğunu dile getirmek gerektiğini söylediler" hep bir ağızdan: "*abstrahendo a sensu Thomistarum, et a sensu aliorum theologorum*" [Thomas'ın ve diğer teologların anladığı anlamları göz önünde bulundurmadan.].

"Yani dudaklarımız bu sözcüğü, adımız sapkına çıkmasın diye telaffuz etmeli." dedim tam ayrılırken. "Peki, bu söz İncil'de var mı?" dedim. "Hayır!" dediler. "Kilise Babalarında, konsillerde ya da papalarda?", "Hayır.", "Aziz Thomas'ta?", "Hayır." "Mademki ne bir otoriteye dayanıyor ne de kendi başına bir anlamı var, bunu dile getirmenin ne gereği var?" "İnatçısınız." dediler. "Ya bunu söyleyeceksiniz ya da sapkın olacaksınız, Sayın Arnauld da öyle. Zira çoğunluk bizde, gerekirse kazanmamıza yetecek kadar Fransiskan rahibi getirtiriz."

Bu ciddi gerekçe üzerine, size bu olayı yazmak amacıyla az önce ayrıldım onlardan. Sizin de gördüğünüz gibi aşağıda sıralayacağım konuların hiçbirisi söz konusu değil bu olayda ve bunlar iki tarafça da mahkûm edilmemiştir: i. *Lütuf, bütün insanlara verilmemiştir.* ii. *Bütün iyilerin Tanrı'nın emirlerini yerine getirme güçleri vardır.* iii. *Bununla birlikte, bunları yerine getirmek ve hatta ibadet etmek için iradelerini belirleyen etkili*

bir lütfâ ihtiyaçları vardır. iv. Bu etkili lütuf, her zaman bütün iyilere verilmez ve tamamen Tanrı'nın merhametine bağlıdır. Bu yüzden, artık yakın sözcüğünün tehlike taşımayan hiçbir anlamı yok.

Ne mutlu bu sözcüğü bilmeyenlere! Ne mutlu bunun ortaya çıkışından önce yaşamış olanlara! Akademi'deki beylerin bu kadar bölünmeye yol açan bu aykırı sözcüğe, yetkili merci olarak müdahale edip, onu Sorbonne'dan söküp atması dışında bir çıkar yol görmüyorum. Yoksa sansür kesin görünüyor; ancak bu yasağın Sorbonne'un değerini düşürmekten başka hiçbir kötülüğe yol açmayacağını düşünüyorum. Bu yöntem, başka tartışmalarda kendisine çok gerekli olacak otoritesini elinden alacaktır.

Ben yine de sizi *yakın* sözcüğünü savunup savunmamak konusunda özgür bırakıyorum, çünkü ben kardeşimi⁵ bu bahaneyle eziyet etmeyecek kadar çok seviyorum. Anlattıklarımın sıkılmıyorsanız, sizi olup bitenlerden haberdar etmeye devam edeceğim.

Ben Filanca

⁵ Yazar, 'yakın' ve zaman zaman da 'insan', 'kişi' anlamında kullanılan *prochain* teriminden hareket ederek bir sözcük oyununa başvurmaktadır; ayrıca, Hristiyanlığın önemli buyruklarından olan, "İnsan kardeşini kendin gibi seveceksin" (*Tu aimeras ton prochain comme toi-même*) sözüne bir gönderme olduğu da düşünülebilir. Ernest Havet'nin ilgili dipnotta ve son notta belirttiği gibi, 1657'de ilgili ifade "Sizi çok seviyorum." olarak değiştirilmiştir. (Çev.)

İKİNCİ MEKTUP [YETERLİ LÜTUF]

Taşralı Bir Arkadaşa
29 Ocak 1656, Paris

Beyefendi,

Size yazdığım mektubu kapatırken eski arkadaşımız Sayın N beni ziyarete geldi; merak ettiğim şeylerden dolayı dünyalar benim oldu, zira mevcut sorunlar hakkında epeyce bilgisi var ve Cizvitlerin sırrını yakından biliyor; sürekli onların yanında ve önemli kişiler bunlar. Ziyaret nedeninden söz ettikten sonra, iki taraf arasında tartışılan konuların ne olduğunu kısaca anlatmasını rica ettim.

Anında yerine getirdi isteğimi ve iki temel konu olduğunu belirtti; birincisi *yakın güç* [*pouvoir prochain*], ikincisi ise *yeterli lütufla* [*la grâce suffisante*] ilgili. Bir önceki mektupta birincisiyle ilgili bilgi verdim size, bu mektupta ikinci konudan söz edeceğim.

Uzun sözün kısası, anladım ki aralarındaki *yeterli lütufla* ilgili anlaşmazlık, Cizvitlerin genel anlamda bunun herkese verilmiş bir lütufla olduğunu ileri sürmelerinden kaynaklanıyor. Bu düşünceye göre, özgür irade bu biçimiyle kendine tabi olan o lütufla, edimsel olarak harekete geçmek için Tanrı'nın herhangi başka bir yardımına gerek kalmadan, eksik bıraktığı bir şey olmadan, kendi seçimine bağlı olarak etkili kılıyor ya da kılmıyor. O yüzden buna, *yeterli* diyorlar çünkü eylemde bulunmak için tek başına yeterli oluyor. Bunun tersine, Janseniusçular edimsel olarak yeterli olup da etkili olmayan bir lütufla bulunmadığını savunuyorlar, yani iradeyi etkili olarak belirlemeyen tüm lütufların harekete geçmek için yetersiz olduğunu düşünüyorlar zira *etkili lütufla* [*la grâce efficace*] olmadan kesinlikle edimde bulunulamayacağını söylüyorlar. Aralarındaki görüş ayrılığı bu.

Daha sonra, Yeni Tomacıların öğretisi hakkında bilgi verirken şöyle dedi bu arkadaş ayrıca: “Tuhaf bir öğreti bu; savunucuları, tüm insanlara *yeterli* bir *lütuf* verildiğini kabul etme konusunda Cizvitlerle aynı görüşteler, fakat buna rağmen insanların kesinlikle bu tek lütufla davranmadıklarını ve onları harekete geçirmek için Tanrı’nın, iradelerini gerçek anlamda eyleme geçirecek *etkili* bir *lütuf* vermesi gerektiğini düşünüyorlar ama Tanrı bunu herkese vermiyor.” “O yüzden, bu öğretiyeye bakılacak olursa söz konusu lütuf, yetmediği hâlde *yeterli*.” dedim. “Tanı da öyle, çünkü yetiyorsa harekete geçmek için daha fazlasına gerek kalmaz, yetmiyorsa *yeterli* değildir.” dedi.

“Bunlarla Janseniusçular arasında ne fark var öyleyse?” diye sordum. “Onlar Dominikanların en azından tüm insanların *yeterli lütfa* sahip olduğunu dile getirmeye devam etmek gibi iyi bir yanlarının olmasından dolayı ayrılıyorlar.” dedi. “Gayet iyi anlıyorum, fakat bunu düşünmeden söylüyorlar, çünkü edimde bulunmak için mutlaka, *herkese verilmeyen etkili bir lütfa sahip olmak* gerektiğini de söylüyorlar öte yandan. Bu durumda, anlamı olmayan bir sözcük bakımından Cizvitlerle benzer görüşte olsalar da işin özü bakımından onlarla karşıt, Janseniusçularla benzer görüşte olmuş oluyorlar.” dedim. “Doğru.” dedi. “Peki, mademki her zaman güçlü muhalifleri olacaklar ve belirleyici olan etkili lütfun gerekli olduğunu ileri sürerek kendilerinin tek başına yeterli olmasını istedikleri lütuf düşüncesini yerleştirmelerini engelleyecekler, Cizvitler nasıl bir araya geliyorlar onlarla ve neden Janseniusçularla uğraştıkları kadar uğraşmıyorlar?” dedim.

“Dominikanlar çok güçlü ve Cizvit Topluluğu açık konuşarak onları kızdırmayacak kadar politik. Kilise, onların, her ne kadar farklı anlamda yorumlasalar bile, en azından yeterli lütuf adını kabul etmelerinden dolayı elde ettiği üstünlükle yetiniyor. Böylelikle, zamanı geldiğinde, Yeni Tomacıların düşüncelerine savunulması zor bir görüntü vermek gibi bir kazanç sağlıyor kendine; bunu gerçekleştirmesi de zor olmayacaktır ayrıca. Zira bütün insanların yeterli lütfa sahip olduğunu varsayalım; bundan, edimde bulunmak için etkili lütfun zorunlu olmadığı

sonucunu çıkarmaktan daha doğal bir şey yoktur, çünkü bu genel lütuflardaki yeterlik diğer lütufların zorunluluğunu ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, bunu başka türlü yorumladığını söylemek de bir işe yaramayacaktır; zira bu terim hakkındaki halk uzlaşısında böyle bir açıklamaya yer yok kesinlikle. Yeterli diyen birisi, edimde bulunmak için gereken her şeyi söylemektedir, ama yeterli sözcüğüne başka bir anlam yüklediklerini yüksek sesle söylemek Dominikanların pek işine gelmeyecektir; bu terimin anlamı konusundaki uzlaşya alışmış olan halk diğerlerini bırakıp onların yorumuna kulak vermezdi. Bu yüzden, Topluluk, kendilerini daha fazla zorlamayan Dominikanların bu yorumu benimsemelerinden olabildiğince yararlanıyor. Ayrıca, VIII. Clemens ve V. Paul'un papalıkları döneminde olup bitenleri ve Topluluğun, yeterli lütuf düşüncesini oluştururken Dominikanlar tarafından ne kadar engellendiğini bilseydiniz, Cizvitlerin onlarla kavga etmemelerine ve sırf kendi görüşleri serbest olsun diye onların da kendi görüşlerini savunmayı sürdürmelerine razı olmalarına şaşırmazdınız, özellikle de Dominikanlar açıkça kullanmayı kabul ettikleri yeterli lütuf sözüyle o görüşü destekleyince.

Topluluk, Dominikanların bu desteğinden çok hoşnut; etkili lütfun zorunlu olduğunu reddetmelerini isteyemiyor onlardan; çok fazla köşeye sıkıştırmak anlamına gelecektir bu, dostları baskı altına sokmamak gerekir. Cizvitler epeyce kazançlı çıktı bu işten. Zira herkes sözlere takılıp kaldı; çok az kimse işi derinlemesine ele alıyor ve böyle olunca *yeterli lütuf* adı farklı anlamlarla da olsa her iki tarafça da kabul edildiği için çok nitelikli teologların dışında bu sözcüğün ifade ettiği şeyin hem Jakobenler hem de Cizvitler tarafından desteklenmesi üzerine kafa yoran başka kimse kalmıyor. Daha sonrasında yaşanacak olaylar, Cizvitlerin hiç de bön olmadığını gösterdi zaten.” dedi.

Ben de onların kurnaz insanlar olduğunu dile getirdim ve bana aktardığı düşünceden yararlanmak üzere Jakobenlerin yanına gittim. Kapıda iyi dostlarımdan olan önemli bir Janseniusçuyla karşılaştım (zira her kesimden böyle dostlarım var); benim aradığımın dışında başka bir Rahibi soruyor-

du. Ancak, ısrarlı ricalarımla bana eşlik etmeye ikna ettim ve Yeni Tomacılar'dan birini sordum orada. Beni gördüğüne sevin-di bu aradığım kişi. “Pekâlâ, Sayın Peder, tüm insanların bir *yakın güce* sahip olmaları yeterli değil; olsa bile, edimde bulunmalarını sağlamıyor kesinlikle zaten; ayrıca *yeterli lütfa* da sahip olmaları gerekiyor; bununla da yine çok fazla edimde bulunamıyor insanlar.” dedim. “Okulunuzun görüşü bu değil mi?” “Evet,” dedi Rahip, “tam da bunu söyledim bu sabah Sorbonne’da. Orada bana ayrılan tüm yarım saat boyunca ve *kumsuz*⁶ olarak konuştum; çoktan beri Paris’te yayılan ‘Sorbonne keşişi gibi başını sallayıp evet evet diyor.’ makûs atasözünü boşa çıkartmışımdır sanırım.” “Size ayrılan yarım saat ve kumunuzla ne demek istiyorsunuz? Görüşlerinizi belli bir ölçüye göre mi sınırlıyorlar?” diye karşılık verdim. “Evet, birkaç gündür.” dedi. “Yarım saat konuşmak zorunda mı tutuyorlar sizi?” “Hayır. Dilediğiniz kadar az konuşabilirsiniz.” “Ama dilediğiniz kadar değil.” dedim. “Cahiller için ne güzel kural! Diyecek işe yarar hiçbir şeyi olmayanlar için ne uygun bahane! Kısacası Sayın Peder, tüm insanlara verilmiş olan bu lütuf *yeterli* midir?” “Evet.” dedi. “Fakat *etkili lütuf olmadan* hiçbir yararı yoktur?” “Doğru.” dedi. “Tüm insanlarda *yeterli* olanı var, fakat *etkili* olanı herkeste yok öyle mi?” diye devam ettim. “Doğru.” dedi. “Yani herkeste yeterince lütuf var fakat herkes yetecek kadarına sahip değil; başka bir deyişle, ismen yeterli ama aslen yetersiz.” dedim. “İçtenlikle söylüyorum, Sayın Peder, bu öğretisi çok karışık. Dünyadan elinizi eteğinizi çekerken, *yeterli* sözcüğünün orada ne anlama geldiğini unuttunuz mu? Bu sözcüğün, edimde bulunmak için gereken her şeyi kapsadığını anımsamıyor musunuz? Sonuçta hafızanızı yitirmediniz, zira daha somut bir kıyaslamadan yararlanarak söyleyecek olursam; diyelim ki size yiyecek olarak sadece iki parça ekmek ve bir bardak su verilse, elinde başka şeyler olduğu hâlde size vermeyerek, karnınızı doyurmak için gerekli her şeyinizin oldu-

⁶ Sorbonne’da görülen davada konuşma sürelerini belirlemek için kum saati kullanılmaya başlanmıştır. (Ed.)

ğunu ileri sürüp, beslenmeniz için bunun yeterli olacağını söyleyen manastır başkanınızdan memnun olur muydunuz? Mademki edimde bulunmak için mutlaka gerekli başka bir lütuf olduğunu ve herkesin buna sahip olmadığını itiraf ediyorsunuz, nasıl oluyor da tüm insanların edimde bulunmak için *yeterli lütfa* sahip olduğunu söyleyebiliyorsunuz? Önemsiz bir inanç mı bu? Etkili lütfun gerekli olup olmadığına inanma konusunda insanları özgür mü bırakıyorsunuz? Yeterli lütufla edimde bulunulduğunu söylemek önemsiz bir şey mi gerçekte?” diye devam ettim. “Nasıl önemsiz?” dedi yaşlı adam. “*Sapkınlık bu, açıkça sapkınlık*. Edimsel olarak bir şey yapmak için etkili lütuf *dinen* gereklidir; inkâr etmek *sapkınlık* olur.”

“Nereye vardık peki?” diye haykırdım. “Hangi tarafı tutmalıyım o hâlde? Yeterli lütfu inkâr edersem, *Janseniusçu* olurum. Bu lütfu, Cizvitler gibi etkili lütfu gerekli görmeyecek biçimde kabul edersem *sapkın* olacağımı söylüyorsunuz. Sizin gibi etkili lütuf da gerekli olacak biçimde kabul edersem, mantığa karşı geldiğimi ve *kaçık* olduğumu söylüyor Cizvitler. Bu kaçınılmaz zorunluluk içinde ne yapmalıyım; kaçık mı, sapkın mı yoksa Jansenciusçu mu olayım? Ne inançla ne de akılla arası bozuk olan ve hep birlikte çılgınlıktan ve yanlış düşünceden uzak duran bir tek Janseniusçular olduğuna göre, nasıl bir duruma geldik?”

Janseniusçu arkadaşım bu söylevin iyiye işaret olduğunu ve çoktan üstünlüğü ele geçirdiğimi düşünüyordu. Buna karşın bir şey söylemedi bana. Aynı Rahibe yönelerek şöyle dedi: “Söyleyin lütfen Sayın Peder, hangi bakımdan Cizvitlere benziyorsunuz?” “Cizvitler ve biz *yeterli lütufların* herkese verildiğini kabul ediyoruz, bu bakımdan benziyoruz.” dedi. Arkadaşım şöyle dedi: “Fakat bu *yeterli lütuf* sözünde iki şey var: Sadece üflemeden ibaret ses ve bunun ifade ettiği gerçek ve edimsel şey. Bu durumda, Cizvitlerle *yeterli* sözcüğünün söylemi bakımından aynı görüşte, anlamı bakımından karşı görüşte olduğunuza göre, açıkça görülüyor ki bu sözün özü bakımından karşısınız, sadece söylemi yönünden aynı düşüncedesiniz. İçten ve kalpten bir davranış mıdır bu?” “Nasıl yani? Böyle konuşarak kimseye

ihanet etmediğimize göre, neden yakınıyorsunuz siz?” dedi yaşlı adam. “Zira okullarımızda bunu Cizvitlerin tersi bir biçimde yorumladığımızı açıkça söylüyoruz.” “Yeterli lütuftan yeterli olmayan lütfu anladığınızı her yerde açıkça söylememenizden yakınıyorum.” dedi arkadaşım. “Bu biçimde dindeki sözcüklerin alışlagelmiş anlamını değiştirip, tüm insanlarda bir *yeterli lütf* olduğunu kabul ettiğinizde, aslında yeterli lütuflarının olmadığını düşündüğünüzü söylemek zorundasınız, doğrusu budur. Dünyada ne kadar insan varsa hepsi *yeterli* sözcüğünü aynı anlamda yorumluyor; bir tek Yeni Tomacılar farklı anlıyor bunu. Dünyanın yarısını oluşturan kadınlar, mahkemelerdeki tüm insanlar, tüm askerler, tüm memurlar, saraydaki tüm insanlar, tüccarlar, zanaatkârlar, tüm halk, kısacası Dominikanlar hariç her türden insan *yeterli* sözcüğünden, gerekli olan her şey anlamını çıkarıyor. Ama bu ayıksı durumdan kimsenin haberi yok. Tüm dünyaya,⁷ Jakobenlerin her insanın *yeterli lütuflara* sahip olduğu düşüncesini destekledikleri söyleniyor yalnızca. Bundan, bütün insanların edimde bulunmak için gerekli olan tüm lütuflara sahip olduğunu savunduklarından başka ne sonuç çıkarılabilir, özellikle de bu meseleyi böyle yorumlayan Cizvitlerle çıkar ve entrika ilişkisi içinde oldukları görülünce? Aynı tarafta olmanızla ilintili olarak ifadelerinizin benzer oluşu, düşüncelerinizin de benzer olduğunun bariz bir açıklaması ve teyidi değil midir?”

“Bütün inananlar teologlara, insanların bozulmaya uğramasından sonraki gerçek durumunun ne olduğunu soruyorlar. Aziz Augustinus ve öğrencileri, insanların Tanrı’nın vermeyi istediği kadarki yeterli lütuflarının kalmadığını söylüyorlar. Cizvitler geliyor ardından ve herkesin edimsel olarak yeterli lütf

⁷ O dönemde teolojik tartışmalara verilen önemi gösteren bir ifade. Bu önem nedeniyledir ki *Taşna Mektupları*, yazılır yazılmaz Latinceye çevrilmiştir. (Ed.)
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rek çoğunluğa ulaşıyorlar. Cizvitlere yetki verdiklerini düşünmekten başka ne gelir akla? Bunun yanı sıra, herkese verilmeyen etkili lütuf olmadan bu yeterli lütufların işe yaramadığını ilave ediyorlar sonradan.”

“Bu görüş ayrılıkları içindeki Kilise’nin durumunu betimleyeyim mi size? Memleketinden seyahat amacıyla yola çıktığında soygunculara rastlayıp, birçok yerinden yaralanmış ve yarı ölü hâlde bırakılmış bir insana benzetiyorum onu. Yaralı adam haber salıp üç doktor getirtmiş komşu illerden. Yaralarına bakan ve ölümcül bulan birinci doktor, kaybettiği gücü kendisine yalnızca Tanrı’nın verebileceğini söylemiş. Sonra gelen ikinci doktor onu pohpohlamak amacıyla hâlâ evine gitmeye yetecek kadar gücü olduğunu belirtmiş ve kendi görüşünün tersini düşünen birinci doktora hakaret edip ortadan kaldırmayı tasarlamış. Böyle bir kuşkulu durum içindeki hasta uzaktan üçüncü doktoru fark etmiş ve karar vermesini sağlayacak biri olarak görüp ellerini uzatmış ona. Yaralarına bakan ve ilk iki doktorun görüşünü öğrenen bu doktor ikinciyi destekleyip onunla iş birliği yapmış ve birinciye karşı birlik olup alçakça kovmuşlar onu, çünkü sayıca daha güçlülermiş artık. Hasta tüm bu olup bitenlere bakarak ikinci doktorla aynı düşüncede olduğuna karar vermiş ve gerçekten de ona sormuş, o da kendisini teyit eder biçimde, yolculuğunu gerçekleştirmek için yeterli gücünün olduğunu söylemiş. Buna karşın, güçsüz olduğunun farkında olan yaralı buna nasıl karar verdiğini sormuş ona. ‘Çünkü bacaklarınız hâlâ yerinde, demiş; doğaldır ki bacaklar yürümek için yeterli organlardır.’ demiş. ‘Fakat onlardan yararlanmak için gereken tüm gücüm yerinde mi, çünkü bu bitkin hâlimle bunların bir yararı yokmuş gibi geliyor bana,’ demiş hasta. ‘Kesinlikle hayır, Tanrı size destek olmak ve yürütmek için gökyüzünden yardımını göndermezse, asla gerçek anlamda yürüemeyeceksiniz.’ demiş doktor. ‘Pekâlâ, gerçek anlamda yürümek için yeterli ve hiçbir şeyi eksik olmayan gücüm yok mu yani?’ demiş hasta. ‘Bundan çok uzaksınız.’ diye karşılık vermiş doktor. Yaralı: ‘Benim gerçek durumumu dile getiren arkadaşınızla

karşıt düşüncedesiniz o hâlde.’ demiş. ‘İtiraf ederim ki öyle.’ demiş doktor.”

“Hasta ne yapmıştır sizce? Bu üçüncü doktorun tuhaf davranışından ve kullandığı anlamı belirsiz sözlerden yakınmış. Düşünce olarak karşıt olmasına rağmen sadece görünüşte benzerlik gösterdiği ikinci doktorla bir olup, aslen kendisiyle benzer düşünen birinci doktoru kovduğu için kınamış onu. Gücünü denedikten ve hakikaten güçsüz olduğunu deneyerek gördükten sonra her ikisini de gönderip üçüncüyü yeniden çağırmış; kendini ellerine bıraktığı bu doktorun tavsiyesine uyarak sahip olmadığını itiraf ettiği gücü Tanrı’dan dilemiş; şifa bulan hasta, Tanrı’nın yardımıyla mutlu bir biçimde evine varmış.” dedi dostum.

Böyle bir meseli duyunca yıldırım çarpmışa dönen yaşlı Rahip hiçbir yanıt vermedi. Onu sakinleştirmek için yavaşça şöyle dedim: “Tüm bunlara rağmen, Sayın Peder, aslında yetersiz olduğuna inanmanın, inancın bir gereği olduğunu söylediğiniz bir lütfu yeterli adını verme konusunda ne düşündünüz?” “Rahatınız yerinde, konuşuyorsunuz.” dedi. “Özgür vatandaşsınız siz, bense din adamıyım ve tarikattayım. Aradaki farkı göremiyor musunuz? Biz üstlerimize bağlıyız, onlar da başka yerlere. Oy vereceğimizi söylemişler, ne yapsaydım? Duyar duymaz anladık durumu; benzer bir konu nedeniyle Abbeville’e sürgün edilen meslektaşını anımsattı bu bize.”

“İyi ama tarikatınız bu lütfu kabul etmeyi neden üstlendi?” dedim ona. “Bu başka bir konu.” dedi. “Kısaca söyleyecek olursam, bu konuda bizim tarikatımız elinden geldiği kadar Aziz Thomas’nın etkili lütuf ile ilgili öğretisini desteklemiştir yalnızca. Ne kadar canla başla karşı çıktı Molina’nın öğretisinin ortaya çıkışına! Ne kadar çalıştı İsa’nın etkili lütfunun gerekliliği düşüncesinin yerleşmesi için! VIII. Clemens ve V. Paul zamanında neler olup bittiğini, birini ölüm, diğerini de İtalya’daki bazı olaylar engellediği için bildirisini yayımlayamadığını ve silahlarımızın Vatikan’da kaldığını bilmiyor musunuz?”⁸ Ancak, Lut-

⁸ 1597 yılında başlayıp daha sonraki yıllarda Papa VIII. Clemens’in de başkanlık
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

her ve Kalven'in sapkınlığının başlamasından itibaren,⁹ halkın Aziz Thomas'nın öğretisindeki hakikatle yanlış düşüncüyü ayırt etmeye yarayan azıcık bilgisinden yararlanan Cizvitler, kendi öğretilerini her yere kısa zamanda öylesine başarılı bir biçimde yaymışlardı ki hemen halkların güvenini kazandıkları görüldü; *yeterli lütfa* onay vererek en azından görünüşte de olsa, etkili lütuf hakikatini gevşetmeseydik, Kalvenci olarak aşağılanmak ve bugün aynı durumda olan Janseniusçular gibi görülmek durumunda kalacaktık. Güvenirliliğimizi yitirmeden hakikati kurtarmak için gerçekte yeterli olduğunu her şeye karşın reddedip, yeterli lütuf adını kabul etmekten başka ne yapabiliirdik bu güç durumda?" İşte olay böyle oldu.

Bunu bize öylesine üzgün bir biçimde söyledi ki içimi sızlattı, fakat arkadaşımın içini sızlatmamış olmalı ki şöyle dedi ona: "Hakikati kurtarmış havasına bürünmeyin hiç; başka koruyucuları olmasaydı, böylesi düşkün ellerde harap olup gidecekti hakikat. Kilise'de, ona düşman olan şeyin adını kabul ettiniz; düşmanın kendisini oraya kabul etmek demektir bu. Adlar şeylerin ayrılmaz parçasıdır. *Yeterli* lütuf sözü bir kere kök saldı mı bundan yetersiz olan bir lütuf anladığınızı söylemeniz boşunadır, asla dinleyen olmaz sizi. Daha önemsiz şeylerin bile daha içten konuşulduğu dünyada açıklamanız iğrenç bulunacak. Cizvitler galip gelecekler, sadece ismen yeterli olan sizinki değil, onların yeterli lütuf düşüncesi yürürlüğe girecek ve sizin inandığının tersi bir şeyi iman esaslarından biri yapacaklar."

"Hepimiz büyük acılar çekiyoruz." dedi ona Peder, "Özellikle de *Cizvitlerin anladığı anlamda yeterli lütuf görüşünün* yerleşmesine rıza göstermekten dolayı. Ölene kadar ardından gitmeye yemin ettiğimiz Aziz Thomas düpedüz karşıdır bu düşünceye." Bunun üzerine, benden daha ciddi olan arkadaşım

edeceği, Cizvitlerle Dominikanlar arasındaki teolojik savaşı ele alan uzun görüşmelerden söz edilmektedir. Latince adı *de Auxilii diviniæ gratiæ* olup kısaca *Auxiliis Görüşmeleri* olarak adlandırılmaktadır. Bu bilgiler, Ernest Havet'in çeşitli vesilelerle ve çalışmasının farklı yerlerinde ifade ettiği ayrıntılı notların çok küçük bir özetidir. (Çev.)

Gerçek anlamıyla ele alınacak olursa bu ifade abartılıdır; Luther'in sapkınlığı baş gösterdiğinde, Cizvitler ortada yoktu. (Ed.)

şöyle dedi: “Sayın Peder, tarikatınız aldığı bir onuru iyi kullanmadı. Kendisine emanet edilmiş ve dünyanın yaratılışından bu yana hiçbir zaman terk edilmemiş olan bu lütfu terk ediyor. Bu muzaffer lütuf, Patriklerce beklenmiş, peygamberlerce müjdelenmiş, İsa Mesih tarafından getirilmiş, Aziz Pavlus tarafından öğütlenmiş, Kilise Babalarının en büyüğü Aziz Augustinusca açıklanmış, onun yolundan gidenler tarafından desteklenmiş, Kilise Babalarının sonuncusu Aziz Bernard tarafından teyit edilmiş, okulun meleği Aziz Thomas tarafından savunulup topluluğunuza aktarılmış, Rahiplerinizin birçoğu tarafından desteklenmiş ve Papa Clemens ve Paul yönetimindeki din adamlarınız tarafından böylesine şanla şerefle savunulmuştur. Sonsuza kadar devam edecek kutsal bir tarikat çatısı altında dünyanın sonuna kadar bunu dünyaya yayacak vaizleriniz olduğu için ellerinize emanet edilmiş olan bu etkili lütuf böyle iğrenç çıkarlar uğruna ortada bırakılmış durumda. Bunun kavgasını vermek için başka ellerin savunmaya geçmesinin zamanıdır; Tanrı’nın, lütuf doktorunun¹⁰ izinden gidecek gözü pek müritler yaratmasının zamanıdır, yaratsın ki bu yüzyılda düşünülenlere bakmadan Tanrı’ya Tanrı olduğu için hizmet etsinler. Lütfun, Dominikanlar diye bir savunucusu kalmamış olabilir, fakat savunucusu eksik olmayacaktır zira bunları, etkili gücüyle kendisi oluşturur. Tertemiz ve özgür gönüller ister lütuf, bu gönülleri kendisi temizler ve İncil’in hakikatlerine uymayan dünyevi çıkarlardan arındırır. Bu tehditlerin¹¹ önüne geçin Sayın Peder ve dikkat edin, Tanrı bu ışığın yerini değiştirip sizi koyu karanlıklarda hâlesiz¹² bırakmasın.”

Bunların daha fazlasını söylemiştir, çünkü gittikçe hararetleniyordu. Fakat araya girdim ve ayağa kalkarak şöyle dedim: “Doğruyu söylemek gerekirse Sayın Peder, Fransa’da sözü geçen biri olsaydım, şu sözleri davul zurnayla duyururdum: *Ja-*

¹⁰ Aziz Augustinus bu adla anılıyor. (Çev.)

¹¹ Bunları iyi düşünün; (Bu sözler, Pascal’ın kendi tehditleri olduğu için fazla kibirli bulunmuş ve düzeltmek zorunda kalınmıştır.) (Ed.)

¹² Böylesine önemli bir konuda Kilisesine gösterdiğiniz umursamazlıktan dolayı hâlesiz bırakmasın. (İncil’deki imgelere göndermede bulunuluyor.) (Ed.)

kobenlerin, yeterli lütuf herkese verilir dediklerinde, herkesin gerçek anlamda yeterli lütfunun olmadığını düşündükleri ‘ilannen duyurulur’. Ondan sonra canınız istedikçe söylerdiniz bunu ama farklı biçimde değil.” Böylece ziyaretimiz sona erdi.

Bu da gösteriyor ki *yakın güce* benzer siyasal bir *yeterlik* söz konusu burada. Bununla birlikte size şunu söyleyeyim: “Bana öyle geliyor ki, Jakoben olmadığınız sürece *yakın güçten* ve bu *yeterli* lütuftan da kuşku duyabilirsiniz.”

Mektubu kapatacağım sırada, sansürün geldiğini öğrendim; bu sansür ancak 15 Şubat’ta ilan edilebileceği ve o yasağın hangi konuları kapsadığını bilmediğim için bu konudan size rutin mektuplarımın ilkinde söz edeceğim.

Ben Filanca

TAŞRALI'NIN İLK İKİ MEKTUBA YANITI

2 Şubat 1656

Beyefendi,

İki mektubunuzu yalnızca ben okumadım. Bunları herkes görüyor, herkes duyuyor, herkes okuyor. Yalnızca teologlar değil, her kesimden insan beğeniyor bu mektupları, hatta kadınlar bile anlıyor.

Akademideki Beylerden, şu ünlü adamlar arasındaki en ünlülerden birinin eline henüz Birinci Mektup geçmiş yalnızca, şöyle diyor: “Merhum kardinalin anısına çok şey borçlu olan Sorbonne’un, Fransız Akademisi’nin yargılama yetkisini kabul etmesini isterim. Mektubun sahibinin içi rahat olsun, çünkü akademisyen olarak, boşu boşuna pek çok gürültü koparan bu yakın gücü, başka ne gibi şeyler gerektirdiğine bakmadan, kimseye danışmadan mahkûm edeceğim, ortadan kaldıracam, yasaklayacağım, ne desem az gelir; tüm gücümle kökünü kazıyacağım. İşin kötü yanı, akademik gücümüz çok etkisiz ve sınırlı bir güç. Çok kızgınım bu durumdan ve ayrıca bu küçük yetkimin size olan borcumu ödemeye yetmemesinden dolayı vs.”

Size adını hiçbir biçimde belirtmeyeceğim bir kişinin, kendisine mektuplarınızın ilkinin ileten bir kadına yazdıklarıysa şöyle: “Bana gönderdiğiniz mektuptan dolayı ne kadar minnettar olduğumu tahmin edemezsiniz; ne kadar ustaca ve iyi yazılmış. Anlatmadan anlatıyor, en karmaşık dünya sorunlarını aydınlatıyor, ince ince alay ediyor, hatta olayları tam olarak bilmeyenleri bile bilgilendiriyor, bunları bilenlerin keyfini iki katına çıkarıyor. Ayrıca bu mektup harika bir savunma ve hatta hoş ve masum bir sansür. Kısacası, bu mektupta o kadar çok sanat, o kadar çok düşünce ve yargı var ki kimin yazdığını bilmeyi çok isterdim vs.”

Bunları yazan kişinin kim olduğunu siz de çok bilmek isterdiniz fakat onu tanımadan onurlandırmakla yetinin, tanıyınca daha çok onurlandırırsınız.

Mektuplarınıza devam edin gerçekten de; sansür ne zaman gelirse gelsin, karşılamaya hazırız. Tehdit aracı olarak kullandıkları bu yakın güç ve yeterli lütuf lafları korkutmayacak artık bizi. Çok gördük Cizvitlerin, Jakobenlerin ve Sayın Le Moine'in bu lafları kaç türlü evirip çevirdiklerini ve bu yeni sözcüklerin bizi ne kadar tasalandıracak ciddiyette olduğunu. Bu arada, ben her zaman filanca olacağım.

ÜÇÜNCÜ MEKTUP [SANSÜRÜN ANLAMSIZLIĞI]

Taşralı Bir Arkadaşa
9 Şubat 1656, Paris

Beyefendi,

Mektubunuzu az önce aldım ve aynı zamanda sansür taslağının bir örneğini getirdiler bana. Yasaklardan birinde kendime ne kadar iyi davranıldığını gördüysem, diğerinde Sayın Arnauld'ya o kadar kötü davranıldığını gördüm. Her iki yanda da aşırılıklar olmasından ve yargıçlarımızca yeterince tanınmıyor olmamızdan endişe ediyorum. Eğer yeterince tanınıyor olsaydık, eminim ki Sayın Arnauld Sorbonne'un onayına, ben ise Akademinin yasağına layık görülürdük. Tamamen zıt şeylerle ilgilenmemiz gerekiyor yani. O, suçsuzluğunu savunması için kendini tanıtmak zorunda, ben ise ünümü korumak için gölgede kalmalıyım. Kendim ortaya çıkamayacağım için beni onaylayan ünlü kişilere karşı borcumu ödeme görevini size bırakıyor, sansür konusundaki haberleri size bildirme görevini de ben üstleniyorum.

Beyefendi, bu yasağın beni son derece şaşırttığını itiraf edeyim size. Burada dünyanın en korkunç sapkınlıklarının mahkûm edildiğini görmeyi düşünüyordum, fakat böylesine büyük etki yaratmak üzere yapılmış pek çok parlak planın ortadan kaybolduğunu görünce siz de şaşıracaksınız benim gibi.

Bunu keyifle dinlemek için Janseniusçular hakkında uzun zamandır bizlere verilen tuhaf izlenimleri anımsayın lütfen. Uzun zamandan beri suçlandıkları kabalacılığı, hizipçiliği, yarınlıkları, dinî bölünmeleri, cürümleri canlandırın belleğinizde; kürsülerde ve kitaplarda nasıl küçük düşürülüp karalandıklarını ve bu kadar şiddetli ve uzun süren baskı selinin şu son yıllarda ne kadar kabardığını, bu dönemde sadece sapkınlık ve bölücülükle değil, aynı zamanda açıkça ve herkesin gözü önün-

de dönek ve inançsız olmakla, Efkaristiya sırrını inkâr etmekle, İsa'dan ve İncil'den vazgeçmekle suçlandıklarını anımsayın.

Bu kadar acımasız suçlamadan sonra, yargılamak amacıyla kitaplarını incelemeye başladılar. Sayın Arnauld'nun çok berbat hatalarla dolu olduğunu söyledikleri İkinci Mektubunu seçtiler bu iş için. İncelemeci olarak baş düşmanları veriliyor ona. İncelemelerini yaparken, her şeyi didik didik ediyorlar ve öğretiyile ilgili bir önermeyi iptal edip sansüre gönderiyorlar.

Çok önemli ayrıntılar göz önünde bulundurularak seçilmiş olan bu önermenin, tahmin edilebilecek en berbat türden sapkınlıklar barındırdığından başka ne gelir akla tüm bu işleyişe bakınca? Bununla birlikte, o önerme, Sayın Arnauld'nun Kilise Babalarından oraya aktardığı pasajlarda olduğu gibi o kadar açık ve o kadar kesin bir biçimde dile getirilmiş ki aradaki farkı anlayabilen kimseyi görmedim. Ama yine de arada korkunç bir fark olduğu düşünülüyordu, çünkü Kilise Babalarının metinlerinden alınan kısımlar kuşkuya yer bırakmayacak kadar Katolik düşünceler olduğuna göre, Sayın Arnauld'nun önermesi bu düşüncelere, sapkın olacak kadar korkunç düzeyde karşıt olması gerekiyordu onlara göre.

Bu açıklamanın beklendiği yer Sorbonne idi. Bütün Hristiyanlık dünyası gözünü açmış, o doktorların yasak kararındaki, insanların çoğunun anlayamayacağı bu konuyu görmeye çalışıyordu.

Bu sırada, Sayın Arnauld kendi Savunmalarını yazıyor, burada birçok sütunda kendi önermesini ve bu önermeyi aldığı, Kilise Babalarına ait pasajları veriyor; amacı, kavrayışı en zayıf olanlara bile aradaki benzerliği göstermek.

Alıntı yaptığı bir yerde, Aziz Augustinus'un şöyle dediğini belirtiyor: "İsa Mesih, kibirden sakınıp düşüşe uğrayarak ders veren Aziz Petrus'un şahsında bir bilgeyi gösterir bize." Aynı Kilise Babasından yaptığı bir başka alıntı şöyle diyor: "Tanrı, lütufsuz hiçbir şey yapılamayacağını göstermek için Aziz Petrus'u lütufsuz bıraktı." Aziz Hrisostomos'tan yaptığı bir alıntı da şöyle diyor: "Aziz Petrus'un düşüşü, İsa Mesih'e karşı duyduğu soğukluktan değil, lütuf eksikliğinden dolayı yaşanmıştır ve bu düşüş, inkârdan

çok Tanrı'nın onu terk etmesinden dolayı olmuştur; amaç, tüm Kiliseye Tanrısız hiçbir şey yapılamayacağını öğretmekti.” Bunların ardından, suçlanan önermesini aktarıyor, o da şöyle: “Kilise Babaları, olmayınca hiçbir şey yapamayacağımız lütuftan yoksun kalan Aziz Petrus'un şahsında bize bir bilgiyi gösteriyorlar.”

İşte bunun üzerine, nasıl olur da Sayın Arnauld'nun ifadesi Kilise Babalarından hakikatle yalan, imanla sapkınlık kadar farklı olur diye saptamada bulunmaya çalışıyorlar boşu boşuna. İyi de, bu fark nerede görülebilir? “Kilise Babaları bize, Aziz Petrus'un şahsında bilge birini gösteriyor” demesinde mi? Zaten Aziz Augustinus bunu kendi ağzıyla söylemiş. “Aziz Petrus'ta lütfun eksik olduğunu” söylemesinde mi? Aynı Aziz Augustinus, “Aziz Petrus'un iyi biri olduğunu, bu olayda lütuftan yoksun kaldığını” dile getiriyor. “Lütuf olmadan hiçbir şey yapılamayacağını” söylemesinde mi fark? Aziz Augustinus'un aynı yerde söylediği, hatta Aziz Hrisostomos'un ondan önce söylediği şeyler değil mi bunlar? Tek fark var: O, bunu daha güçlü biçimde dile getiriyor, şu satırlarda olduğu gibi: “Onun günahı soğukluğundan ya da inkârından değil, lütuf eksikliğinden ve Tanrı'nın onu terk etmesinden kaynaklanıyor.”

Tüm bu incelemeler, farklılığın nereden kaynaklandığını öğrenmek isteyen herkesin nefesini tutup beklemesine yol açtığı sırada, bunca toplantının ardından, çok ünlü ve çok beklenen yasak sonunda ortaya çıktı. Fakat ne yazık ki beklentimizi boşa çıkardı bu yasak. Ya şu saf Molinacıların bize bu konuda bilgi vermeye tenezzül etmemelerinden ya da başka bir gizli nedenden olacak, şu sözleri söylemenin dışında hiçbir şey yapmadılar: *Bu önerme pervasız, dine aykırı, kutsala saygısız, aforoz edilmiş ve sapkın bir önermedir.*

İnsanların çoğunun beklentilerinde yanıldıkları için kızgın olduklarına ve öfkelerini sansürcülerden çıkardıklarına inanır mısınız Beyefendi? Ortaya konulan tutumdan, Sayın Arnauld'nun suçsuzluğuyla ilgili çok güzel sonuçlar çıkarıyorlar. “Ne yani, bu kadar zamandır bir tek kişinin üstüne çullanan bunca teolog, Yunan ve Roma Kilisesinin en büyük teologlarının kendi sözlerinden alınmış tüm yapıtlarda ancak üç satır mı buldu söylene-

cek? Bir yazarı karalamak için yazdığı şeylerden daha iyi bahane mi olur? Bu ünlü sanığın imanına daha yüksek nişan bulunabilir mi bu suçlamadan başka?” diyorlar.

Şöyle diyorlar ayrıca: “*Zehir, veba, iğrençlik, pervasızlık, zındıklık, küfür, bayağılık, lanet, aforoz, sapkınlık* gibi korkunç sözcüklerin bir araya getirildiği bu yasakta yer alan o kadar bedduanın edilmesinin nedeni nedir? Arius’a, hatta Deccal’e söylenebilecek tüm bu ifadeler, adı konmamış, dahası ortaya çıkarılmamış bir sapkınlığa karşı savaşım verme adına kullanılıyor. Eğer Kilise Babalarının sözlerine karşı bu biçimde davranılıyorsa, din ve gelenek nerde kaldı? Sayın Arnauld’nun önermesine karşı ise bu davranış, o zaman bize farklılığın nerede olduğunu gösterirler, çünkü kusursuz bir benzerliğin dışında bir şey yokmuş gibi görünüyor bize. Bunda kötülük görürsek lanetleyeceğiz ama bunu görmediğimiz ve yalnızca Aziz Babaların kendi sözleriyle tasarlanmış ve dile getirilmiş düşüncelerini gördüğümüz sürece, kutsal bir saygıdan başka neyle karşılayabiliriz onu?”

İşte kızgınlıkları böyle, ama kavrayışı yüksek bu insanların. Olayların çok derinine dalmayan bizlere gelince, her konuda sessiz kalalım. Sayın üstatlarımızdan daha mı çok bileceğiz? Onlardan çok konuşmayalım, yoksa bu arayışta yolumuzu şaşırırız. Bu sansürü sapkınlık olarak nitelendirmeyi gerektirecek hiçbir şey yoktu. Hakikat öylesine hassastır ki azıcık geri çekilseniz hataya düşersiniz. Fakat bu hata o kadar ince ki, azıcık uzaklaşsanız hakikatin içinde bulursunuz kendinizi. Bu önermeyle din arasında yalnızca ince bir çizgi var. Farkın ayırt edilmesi o kadar zor ki kendim de göremiyorum bunu; o yüzden, Kilise’nin teologlarından farklı, Sorbonne’un doktorlarıyla çok benzer düşünmekten korktum. Bu korku içerisinde, olayın gerçek yüzünü öğrenmek için birinci sorun konusunda politik nedenlerle tarafsız kalmış olanlardan birine başvurma gereği duydum. Çok becerikli bulmuş olmalıyım ki bu farkın ayrıntılarını bana göstermesini rica ettim, çünkü kendisine burada hiçbir fark görmediğimi açıkça itiraf etmiştim. Bunun üzerine saflığımdan keyif almış gibi gülerek yanıt verdi: “Ne kadar safsınız, böyle bir farkın olduğuna inanıyorsunuz! Neredeymiş peki? Bir tane bile bulsaldı, açık açık

söyleyip tüm halkın gözü önüne sermekten mutluluk duymazlar mıydı sanıyorsunuz?” Zaten, Sayın Arnauld’yu halkın zihninde kötü göstermek istemiyorlar mı? Bu kadar az sözle bile birinci sorunda tarafsız kalanların ikincide aynı tavrı göstermediklerini anladım. Yine de gerekçelerini dinlemeye devam edip şunu söyledim: “Bu önermeye neden saldırdılar?” Hemen yanıt verdi: “Sayın Arnauld’nun güçlü bir biçimde Kilise geleneğine dayanmayan bir şeyi söylemekten her zaman kaçındığını, yine de hasımlarının ne pahasına olursa olsun onu Kiliseden uzak tutmanın bir yolunu bulduğunu; böyle olunca, birinin yazdıklarının diğerlerinin işine gelmediğini ve hırslarını tatmin etmek amacıyla bir önermeyi bu biçimde ele almak, neden ve niçin olduğunu söylemeden mahkûm etmek zorunda kaldıklarını bu işten hiç haberi olmayanların bile bildiği bu şeyleri bilmiyor musunuz? Zira Janseniusçuların onları nasıl güç duruma düşürdüklerini, ağızlarından Kilise Babalarının ilkelerine yönelik en küçük bir söz kaçırdıklarında bile nasıl topluca bunalttıklarını ve onların da yenik düşmek zorunda kaldıklarını bilmiyor musunuz? O yüzden, zayıflıkları konusundaki bunca deneyimin ardından, yasaklamanın yanıt vermekten daha isabetli ve daha kolay olduğuna karar verdiler, çünkü onlar için keşif bulmak gerekçe bulmaktan çok daha kolaydır.”

“İyi ama. Olay böyle olduğuna göre, bu yasak işe yaramaz; verilecek yanıtlar nedeniyle bunun böyle temelsiz ve çürük olduğunu gören insanlar nasıl inanacak buna?” dedim. “Halkın anlayışını bilseydiniz başka türlü konuşurdunuz,” dedi [ve devam etti] sayın doktor: “Her ne kadar kendisinin sansür edilmesi gerekse de bu sansür belli bir süre için etkili olacaktır; hükümsüz olduğu kanıtlandıkça, onlar da bunu anlatmaya çalışacaklardır halka, orası bir gerçek. Bir başka gerçek daha var ki o da şu: İlk başta, halkın büyük çoğunluğu dünyanın en isabetli yasağına şaşırdığı kadar şaşıracaktır bu sansür karşısında. Ama sokaklarda, ‘İşte, Sayın Arnauld’ya getirilen yasak! İşte, Janseniusçulara verilen mahkûmiyet!’ diye bağırılırsa, Cizvitler ağızlarının payını o zaman alacaklardır. Bu yasağı okuyacak o kadar az insan var ki! Okuyacak olanların o kadar azı anlayacaktır ki bunu! O kadar azı, yapılan itirazlara hiçbir biçimde doyurucu yanıt ver-

mediğinin ayırdına varacaktır ki! Kim olanları önemsiyor, kim bunları derinlemesine incelemeye çalışıyor sizce? Görüyorsunuz değil mi bu konuda Janseniusçuların düşmanlarının lehine ne çok yarar var. Buradan galip çıkacaklarına eminler; her ne kadar kendi günlük yaşamlarında etkisi olmayacak bir zafer olsa da en azından birkaç ay sürecektir. Onlar için çok büyük bir şey bu. Bunun ardından başka yeni bir fırsat arayacaklardır varlıklarını sürdürmek için. Günübirlilik yaşar onlar. Şimdiye kadar böyle ayakta kaldılar; bazen bir çocuğun, kendi rakiplerinin düşüncesini mahkûm ettiği bir din dersiyse,¹³ bazen yeterli lütfun etkili lütfu zafere taşıdığı bir ayin alayıyla,¹⁴ bazen şeytanların Janseniusçuları öldürdükleri bir tiyatro oyunuyla,¹⁵ başka bir seferinde bir yıllıkla,¹⁶ şimdi de bu sansürle.”

“Aslında, Molinacıların davranışına diyecek bir şeyler buluyordum, fakat bana söylediklerinizden sonra, temkinli oluşlarına ve politikalarına hayran oldum. Daha akıllıca ve daha doğru bir şey yapamazlardı, çok iyi anlıyorum.” dedim. “Görüyorsunuz,” dedi, “en doğru kararları, hep susmak olmuştur. Bu yüzden bilgin bir teolog şöyle demiş onlar için: İçlerinden en kurnazları entrika çevirir, az konuşur ve kesinlikle yazmaz.”

[Ve devam etti:] “Bu anlayış içerisinde, duruşmaların hemen başında, eğer Sayın Arnould Sorbonne’a gelirse, herhangi biriyle tartışmaya girmek üzere değil, yalnızca düşündüklerini ortaya koymak üzere gelmesini karara bağladılar temkinli bir biçimde. İncelemeciler bu yöntemden biraz uzaklaşmak isteyince, pek bir yararını göremediler bunun. Arnould’nun yaptığı İkinci Savunma ile çok şiddetli biçimde çürütüldüklerini gördüler.

¹³ Bkz. On Yedinci Mektup. (Ed.)

¹⁴ 1651’de, bayramın bittiği bir Pazartesi günü Mâcon’da yaşanmıştır. Yeterli lütfu temsil eden, kadın kılığına girmiş bir okul çocuğunun, kâğıttan sivri külah giymiş ve yüzü siyaha boyanmış bir piskopos, yani Jansenius’u zincire bağlanmış olarak çektiği görülmüştü bu törende. (Ed.)

¹⁵ Paris’te, Cizvitlere ait Clermont Koleji’nde oynanmış bir tiyatro oyunundan söz ediliyor. (Ed.)

¹⁶ Cizvitlerin çıkardığı bu yıllık, yine Jansenius’u temsil eden, yanında sembolik olarak Yanlış Düşüncenin, Cahillığın ve Hilenin yer aldığı şeytan kanatlı, renkli bir resim içeriyordu. (Ed.)

Yine aynı düşünceyle, şu yarım saat ve kum işi gibi az rastlanır türden ve tamamen yeni bir buluş yaptılar. Böylece, kendi gerekçelerinin tamamını çürütmekten, yalanları konusunda ikna edici kitaplar üretmekten, yanıt istemekten ve kendilerini itiraz edemeyecek duruma sokmaktan keyif alan şu can sıkıcı doktorların nezaketsizliğinden kurtulmuş oldular.

Çok sayıda doktorun duruşmalardan çekilmesine yol açan bu özgürlük kısıtlamasının, getirdikleri sansür açısından iyi olmayacağını ve Sayın Arnauld'nun henüz karar verilmeden önce kaleme aldığı ve o kararın yok hükmünde olacağını belirttiği savunma yazısının, bu sansürü kendi lehlerine kabul ettirmek için kötü bir başlangıç olacağını tam olarak görmemiş olduklarından değil bu. Kafası karışık olmayanların, en azından, Sayın Arnauld'yu savunmakla hiçbir şey kazanamayacak olan yetmiş doktorun kararını, onu mahkûm ederek hiçbir şey kaybetmeyecek olan diğer yüz civarındaki doktorunki kadar göz önünde bulunduracaklarını düşünüyorlardı.

Ne var ki Sorbonne'un tamamına değil, yalnızca bir kısmına ait olmasına, sınırlı bir özgürlükle ya da hiç özgürlük tanınmadan konulmuş ve pek de meşru olmayan basit yöntemlerle elde edilmiş olmasına, tartışılan şeylerin hiçbirini açıklamamasına, o sapkınlığın neye dayandığını kesinlikle göstermemesine ve yanılgıya düşme korkusuyla bu konuda çok az konuşulmasına karşın, sansür getirmenin yine de önemli bir şey olduğunu düşündüler. Bu suskunluk bile sıradan insanlar için bir gizemdir ve sansür bu suskunluktan, en eleştirel ve en zeki teologların orada hiçbir kötü gerekçe bulamayacak olmaları gibi tuhaf bir yarar elde edecek.

Düşünceyi rafa kaldırın o hâlde, mahkûm edilen önermeden yararlanırken sapkın olurum diye korkmayın hiç. Bu, sadece Sayın Arnauld'nun İkinci Mektubunda olunca kötü. Benim sözüme inanmıyor musunuz? İncelemecilerin en ateşlisi olan Sayın Le Moine'in sözlerine inanın o zaman. Söz konusu edilen bu farklılığın neye dayandığını ve Kilise Babalarının söylediklerini söylemenin bundan böyle yasak olup olmayacağını soran doktor arkadaşlarımdan birine daha bu sabah harika bir yanıt vermiş kendisi: 'Bu önerme başka bir ağızda katolik bir

düşünce olurdu, Sorbonne yalnızca Sayın Arnauld'nun önermesini mahkûm etti. Molinacılığın Kilisedeki işleyişi böylesine inanılmaz derecede altüst eden dalaverelerine, Kilise Babalarında Katolikliğe uygun olan bir şeyin Sayın Arnauld'da sapkın oluşuna, Yarı Pelagiyusçulukta sapkın bulunan şeyin Cizvitlerin yazılarında dine uygun oluşuna, Aziz Augustinus'un bu kadar eski öğretisinin katlanılmaz bir yenilik oluşuna ve her gün gözümüzün önünde üretilen yeni uydurmaların Kilisenin eski inancıymış gibi görünmesini hayranlıkla seyredin öyleyse.”
 Bunları söyledikten sonra, ayrıldı yanımdan.

Bu bilgi gözlerimi açtı. Anladım ki yeni bir tür sapkınlık söz konusu burada. Sapkın olan, Sayın Arnauld'nun düşünceleri değil, yalnızca kendi kişiliği. Kişiye özgü bir sapkınlık. Dedikleri ya da yazdıklarından dolayı değil, Arnauld olduğu için sapkın. Onu eleştirmek için bulunan şeyler bunlar. Varlığını sürdürdüğü sürece ne yaparsa yapsın, asla iyi bir Katolik olmayacak. O savunduğu sürece Aziz Augustinus'un lütuf kavramı asla gerçek lütuf olmayacak. Kendisi kalkıp gelirse bunu savunmaya ancak o zaman gerçek bir lütuf olacak. Kesin çözüm bu, gerçek lütfu ortaya koymanın ve Molinacılığı yıkmanın tek yolu da bu hemen hemen; Aziz Augustinus'un savunduğu düşüncelere o derece kötülük ediyor bu görüş.

Burada bırakalım o hâlde onların anlaşmazlıklarını. Bunlar teologların tartışması, teolojinin değil. Teolog olmadığımız için onların kavgalarına karışmamalıyız. Sansür haberlerini tüm arkadaşlarımıza bildirin ve beni olduğum gibi sevin,

Beyefendi,

Çok mütevazı ve çok saygılı köleniz.

E.A.A.B.P.A.F.D.E.P.¹⁷

Sainte-Beuve, dayandığı kaynağı belirtmiyor ama bu konuda akla yatkın bir yorumda bulunuyor ve bunun, “Et Ancien Ami Blaise Pascal, Auvergnat, Fils d'Etienne Pascal” (Yani Etienne Pascal'ın Oğlu, Auvergne'li Eski Arkadaş Blaise Pascal) ifadesinin baş harfleri olduğunu söylüyor. (Ed.)

DÖRDÜNCÜ MEKTUP

[BİLMEYEN İŞLENEN GÜNAHLAR VE EDİMSSEL LÜTUF]

Taşralı Bir Arkadaşa
25 Şubat 1656, Paris.

Beyefendi,

Bu Cizvitler gibisi yok. Jakobenler, teologlar ve her türden insan gördüm, fakat daha önce böyle bir ziyaret gerçekleştirdiğimi anımsamıyorum. Diğerleri birbirinin tekrarıydı. Taş yerinde ağırdır, bu yüzden ben de içlerinde en becerikli olanlarından birini görmeye gittim; beni oraya, daha önce Jakobenlere götüren sadık Janseniusçu arkadaşım götürdü. *Edimsel lütuf* [*la grâce actuelle*] adını verdikleri şeyle ilgili Janseniusçularla aralarındaki anlaşmazlık konusunda özellikle bilgi sahibi olmak istediğim için bu yaşlı Rahibe, beni bu konuda bilgilendirirse kendisine minnettar kalacağımı söyledim. Ancak, bu terimin ne demek olduğunu bilmediğimi, bana bunu açıklamasını rica ettim. “Çok büyük bir zevkle, meraklı insanları severim.” dedi. Tanımı şu: “Tanrı’nın kendi iradesini bize bildirdiği ve bu isteği yerine getirmeye yönelttiği telkine edimsel lütuf.” diyoruz dedi. “Peki, Janseniusçularla bu anlamda hangi konuda tartışma içindesiniz?” dedim kendisine. Şöyle yanıt verdi: “Biz, Tanrı’nın edimsel lütfu her günah eğiliminde tüm insanlara verdiğini düşünüyoruz, çünkü eğer her günaha meyledildiğinde bu günahı işlememek için verilmiş edimsel lütfumuz olmasaydı, işlenen günah ne olursa olsun hanemize yazılmazdı diye düşünüyoruz. Tam tersine, Janseniusçular edimsel lütuf olmadan işlenen günahların yazılmaya devam edildiğini söylüyorlar. Hayalperest bunlar.” Demek istediğini sezinler gibi oluyordum; fakat söylediği şeyi daha net açıklamak amacıyla şöyle dedim: “Sayın Peder, bu *edimsel lütuf* sözü kafamı karıştırıyor, alışamadım buna, aynı şeyi bu kelimeyi kullanmadan söyleme zahmetinde bulunursanız sonsuz derecede minnettar kalacağım size.”

“Evet.” dedi Rahip, “Yani tanımlı tanımlananın yerine koyma-
mı istiyorsunuz; konuşmanın yönünü değiştirmez kesinlikle bu,
dediğinizi yaparım. Eğer Tanrı, *biz bir eylemde bulunmadan
önce, burada bulunan zararlı durum hakkında anlama yetisi ve
bundan kaçınacak bir telkin vermezse, bu eylemin günah hane-*
sine yazılamayacağını tartışılmaz bir ilke olarak savunuyoruz,
diyeyim öyleyse. Şimdi beni anlıyor musunuz?”

Şaşkına döndüm böyle bir konuşma karşısında; buna göre,
beklenmedik günahlar ya da Tanrı’yı unutarak işlenenler gü-
nah hanesine yazılamıyordu. Janseniusçu arkadaşşıma döndüm
ve tavrından bunların hiçbirine inanmadığını anladım. Fakat
tek bir söz bile etmeyince, Rahibe şöyle dedim: “Sayın Peder,
dediklerinizin gerçek olmasını ve bunlarla ilgili sağlam kanıt-
larınız bulunmasını isterdim.” “Kanıt mı istiyorsunuz?” dedi
anında; “İzin verirseniz getireceğim şimdi, hem de en sağlam-
larını.” Bunun üzerine kitaplarını almaya gitti. Bu arada, arka-
daşıma: “Bunun gibi konuşan başka biri var mı?” diye sordum.
“Çok yeni bir şey mi bu sizin için?” dedi, “İnanın ne Kilise
Babaları, ne papalar, ne konsiller, ne İncil, ne de şu son zaman-
lardakiler de dâhil din kitapları böyle konuşmuştur. Fakat Ka-
zuistlerden ve Yeni Kilisecilerden çok sayıda örnek verecektir
size.” dedi. “Hadi ya, gelenekle ters iseler, alay ederim bu ya-
zarlarla.” dedim. “Haklısınız.” dedi ve bu sözün üzerine, yaşlı
Rahip kitapları yüklenmiş olarak geldi. Elinde tuttuğu ilk kita-
bı uzattı bana. “Okuyun,” dedi, “işte Rahip Bauny’nin *Somme
des péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı kitabı, hem de beşinci
baskı, sağlam kitaptır yani.” “Bu kitabın Roma’da ve Fran-
sa piskoposlarınca mahkûm edilmiş olması üzücü.” dedi bana
alçak bir sesle Janseniusçu arkadaşım. “Sayfa 906’ya bakın.”
dedi Rahip. Okudum ve şu sözlerle karşılaştım: “Günah işle-
mek ve Tanrı karşısında suçlu sayılmak için, yapmak istenilen
şeyin hiçbir değeri olmadığını bilmek gerekir ya da en azından
bundan kuşku duymak, korkmak veya Tanrı’nın ilgilenilen iş-
ten hoşlanmadığını, yasakladığını düşünmek, bu iş yapılırsa bile
o güç kararı alıp, üstünde durmamak gerekir.”

“İyi başladık.” dedim. “Bu arada, kıskançlığa bakar mısınız?” dedi bana [ve devam etti:] “Sayın Hallier aramıza katılmadan önce, bu konuda Rahip Bauny ile alay ediyor ve ona karşı şu sözleri kullanıyordu: *Ecce qui tollit peccata mundi: İşte günahları dünyadan söküp atan kişi.*” “Doğru, Rahip Bauny’nin bulduğu yepyeni bir kurtuluş yolu” dedim.

“Daha özgün bir otorite ister misiniz?” diye sorup, şunları ekledi: “Rahip Annat’nın şu kitabına bir göz atın. Sayın Arnauld’ya karşı kaleme aldığı son kitap, sayfa 34’ü okuyun, bir kulak işareti koydum oraya, kurşun kalemle çizdiğim satırlara bakın, altın değerinde bunlar.” Şu sözler yazıyordu orada: “Tanrı hakkında ya da işlediği günahlar hakkında hiçbir düşüncesi olmayan ya da Tanrı sevgisi dolayısıyla yerine getirilmesi gereken işler veya pişmanlık konusunda hiçbir kaygısı (onun söylemesine göre, hiçbir bilgisi) olmayan bir kişi, bu davranışları yerine getirecek hiçbir edimsel lütfə sahip değildir. Fakat bunları bilmediği için, hiçbir günaha girmeyeceği ve büyük bir günaha girmişse bile bilmeden işlendiği için cezalandırılmayacağı da bir gerçektir.” Birkaç satır aşağıda ise şu vardı: “Aynı şey, bir görevi yapmamaktan kaynaklanan günah için de söylenebilir.”

“Görüyor musunuz?” dedi Rahip, “Bilmeden işlenen ve bir görevi yerine getirmemekten kaynaklanan günahlardan nasıl söz ediyor. Hiçbir şeyi unutmuyor çünkü. Ne dersiniz?” “Çok beğendim.” diye yanıt verdim, “Ne kadar güzel sonuçlar alıyorum! Devamını şimdiden tahmin ediyorum; ne sırlar veriyorsunuz bana! Lütf ve sakramentten çok Tanrı’yı bilmiyor ve onu unutmuyor olmalarından dolayı günahları bağışlanmış olan, kıyaslanmayacak kadar çok insan görüyorum. Ancak Sayın Peder, gönlüm hoş olsun diye yapmıyorsunuz bunu değil mi? Şu, yetmeyen *yeterlilik* işine benzer bir şey olmasın bu da. *Distingü* odan çok çekiniyorum; daha önce bu tuzağa düşmüştüm çünkü. İçtenlikle konuşuyorsunuz değil mi?” “Nasıl?” dedi Rahip kızarak, “alay etmeyin, burada ikili anlama gelecek hiçbir şey yok.” “Alay etmiyorum fakat sordukça korkuyorum.” dedim. “Emin olmak için Sayın Le Moine’in yazılarına bakın. Bunu Sorbonne’da ders olarak verdi. Gerçi bizden öğrendi ama iyi

kavramış. Ne kadar da iyi anlatmış! Bir eylemin *günah olması* için *tüm bu şeylerin insanın gönlünden geçmesi* gerekir. Her sözcüğü okuyun ve tartın.” Bunun üzerine, burada Fransızcasını göreceğiniz şu Latince sözleri okudum: “i. Bir yandan, Tanrı ruha bir sevgi koyar; bu sevgi, ruhu, emredilmiş şeye doğru meylettirir; diğer yandan, asi dünya istekleri onu tersi yöne çeker; ii. Tanrı ona zayıf yanı hakkında bilgi verir; iii. Tanrı ona kendisini iyileştirmesi gereken doktorla ilgili bilgi verir; iv. Tanrı ona tedavi olma isteği verir; v. Tanrı ona kendisine ibadet etme ve yardımını dileme arzusu verir.”

“Tüm bunlar gönülden geçmezse, yapılan iş tam anlamıyla günah değildir ve günah olarak yazılamaz.” dedi Cizvit, tıpkı Sayın Le Moine’in, aynı yerde ve tüm devam eden kısımlarda söylediği gibi.

“Başka otoriteler de ister misiniz? İşte, buyurun.”, “Ama tamamen yeni.” dedi usulca Janseniusçu arkadaşım. “Farkındayım.” dedim. Rahibe yönelerek, şöyle söyledim: “Sayın Peder, benim gibi düşünen insanlar için ne büyük bir iyilik bu yaptıklarınız! Onları size getirmem gerek. Belki de daha az günahı olanlarını görmemişsinizdir hiç, çünkü Tanrı’yı hiç düşünmüyor bunlar, kötülükler akıllarının önüne geçmiş: *Onlar hiçbir zaman ne hastalıklarını ne de bu hastalığı iyileştirecek doktoru bilmişlerdir. Onlar hiçbir zaman ruhlarına sağlık dilemeyi, daha da kötüsü, Tanrı’dan bunu kendilerine vermesi için yakarmayı düşünmemişlerdir*; o yüzden, Sayın Le Moine’e göre, hâlâ vaftiz masumluluğu içindedirler. *Onların ne Tanrı’yı sevmek ne de günahlarından dolayı pişmanlık duymak gibi bir düşünceleri olmuştur*; o yüzden, Peder Annat’ya göre, tanrı sevgileri olmadığı ve tövbe etmedikleri için hiçbir günah işlememişlerdir. Yaşamları, sürekli olarak her türden zevkin peşinden gitmekle geçmekte, asla bunun seyrini değiştirecek en küçük bir pişmanlık duymamaktadırlar. Tüm bu aşırılıklar, bana onların kesin olarak yıkıma uğradıklarını düşündürüyordu, fakat Sayın Peder, siz aynı aşırılıkların onları kesin kurtuluşa götürdüğünü söylüyorsunuz. Siz çok yaşayın emi, insanları günahlarından arındırıyorsunuz böylelikle! Başkaları ruhları daha sıkı ve zah-

metli önlemlerle iyileştirmeyi öğretirken, siz, en umutsuz biçimde hasta olduğu sanılan ruhların iyi olduğunu gösteriyorsunuz. Bu dünyada ve öteki dünyada mutlu olmak için ne güzel bir yol! Tanrı'yı ne kadar az düşünürsek o kadar çok günah işlediğimizi sanmıştım hep. Fakat gördüğüme göre, Tanrı'yı hiç düşünmemeyi bir kez başardınız mı her şey tertemiz oluyor gelecek için. Erdem adına birazcık sevgisi olan şu yarı günahkârların yatacak yeri yok, hepsi cehennemlik bu yarı günahkârların. Fakat açık günahkârlara, kemikleşmiş günahkârlara, katıksız, eksiksiz ve tam günahkârlara gelince; cehennem onları kapsamıyor, çünkü oraya düşse düşse şeytanı kandırmışlar.”

Bu vargıların kendi ilkesiyle olan bağlantısını açık biçimde gören yaşlı Rahip ustaca uzaklaştı bundan ve sinirlenmeden, tatlılıkla ya da temkinli bir biçimde şunu söyledi yalnızca: “Bu sakıncaları nasıl savuşturduğumuzu anlamanız için söylüyorum, bilin ki hiç din değiştirme düşünceleri ve kendilerini Tanrı'ya adama istekleri olmamışsa, sözünü ettiğiniz inançsız kişilerin günahsız olacaklarını söylüyoruz elbette. Fakat biz onların tüm bunlara sahip olduklarını ve Tanrı'nın bir insanın günah işlemesine asla izin vermediğini savunuyoruz, çünkü Tanrı, insana, yapacağı kötülüğü görme yeteneğini ve günden günden sakınma isteğini ya da en azından sakınmak için gereken, onun yardımını dileme gücünü verir önceden. Bunun tersini söyleyenler yalnızca Janseniusçular.”

“Nasıl yani Sayın Peder!” diye karşılık verdim: “Her günah işlendiğinde, vicdanı rahatsız eden bir pişmanlık geldiğini, buna karşın, Rahip Bauny'nin dediği gibi *zor olan adımı atıp, üstünde durmamak* gerektiğini reddetmeleri mi Janseniusçuların sapkınlığı? Epeyce tuhaf bir şey bu yüzden sapkın olmak! İyi düşüncelere sahip olunmadığı için büyük günaha girileceğini düşünüyordum; herkesin iyi düşünceleri olduğuna inanmamaktan dolayı büyük günaha girildiğini düşünmemiştim doğrusu. Fakat Sayın Peder, dürüst olmam gerekirse, sizi yanlış yoldan döndürmek ve size, bu isteklere hiç sahip olmayan, pişmanlık duymadan günah işleyen, sevinçle günah işleyen, bununla övünen binlerce insan olduğunu söylemek zorunda hissediyoy-

rum kendimi. Bu konuda tanık olunan itirafları sizden daha iyi bilecek kim var? Sözüünü ettiklerimden birine günah çıkartırmamız olası değil, çünkü bunlara genellikle yüksek düzeyde kişiler arasında rastlanılıyor. Ama maksiminizin devamındaki tehlikelere dikkat edin Sayın Peder. Bunun, işi gücü dinden kuşkulanmak için gerekçe aramak olan bu imansızlarda nasıl sonuçlar doğuracağını fark etmiyor musunuz? Her günah işleyeceklerinde, bundan kaçınmak için bir uyarı ve içsel bir arzu duyacaklarını bir iman hakikatiymiş gibi söylerseniz, nasıl bir bahane önereceksiniz onlara? Çünkü sizin iman gereği olduğunu söylediğiniz öğretinizin bu anlamdaki yanlışlığını kendi deneyimleriyle anlayarak, bundan çıkaracakları sonucu diğer tüm insanlara yayacakları çok açık değil mi? Bir konuda doğru değilseniz, her konuda kafalarınızın karışık olduğunu söyleyeceklerdir ve böylece, ya dinin yanlış olduğu ya da en azından sizlerin yanlış bilgiye sahip olduğunuz kanısına varmada bırakacaksınız onları.”

Konuşmamı destekleyen arkadaşım şöyle dedi ona: “Sayın Peder, öğretinizi korumak bakımından, *edimsel lütuftan* ne anladığınızı bize söylerken ortaya koyduğunuz net ifadelerle açıklama yapmanız iyi olur. Zira *birinin günah işlemiş olması için ancak ve yalnız, önceden hastalığıyla ve bunun doktoruyla ilgili bilgisi olması, iyileşme ve bunu Tanrı’dan talep etme arzusu taşıması gerektiğini* nasıl söyleyebilirsiniz açık açık? Zihinlerdeki her bir inancı yok ederseniz, böyle yaparsanız. Sözlerinizi duyanlar, cimrilığe, iffetsizliğe, küfre, düelloya, öç alma duygusuna, hırsızlığa ve kutsala saygısızlığa batmış olanların, dürüstlüğü, alçak gönüllüğü ve diğer Hristiyanlık erdemlerini benimseyen doğru isteklere sahip olduklarına mı inanacaklar?”

“Çok açık biçimde doğanın gücünü öven filozofların, onun kusurlu olduğunu ve bu konuda doktora ihtiyaç duyulduğunu kabul ettiklerini mi düşünecekler? Tanrı’nın hiçbir erdem bahşetmediğini ve bunu ondan isteyen hiç kimsenin bulunmadığını kesin bir maksim olarak savunanlara, söz konusu erdemi Tanrı’dan istemeyi düşünmelerini mi söyleyeceksiniz?”

“İlahi takdiri inkâr eden Epikürosçuların içine Tanrı’ya yakarma duygusu doğacağına kim inanabilecek? Onlar değil miydi Tanrı’yı kastederek, ‘ihtiyaçlarımız için ona yakarmak hakarettir, sanki bizi düşünerek eğleniyormuş gibi’ diyen?”

“Kısacası, putperestlerin ve tanrıtanımazların, kendilerini yaşamları boyu sayısız kez günaha götüren bütün kötülük eğilimleri içindeyken, tanımadıkları gerçek Tanrı’ya yakarma ve ondan, bilmedikleri gerçek erdemleri isteme gücüne sahip oldukları nasıl düşünülebilir?”

“Evet, bunu söyleyeceğiz” dedi yaşlı Rahip kararlı bir ses tonuyla. “Kötülük yapıldığını bilmeden ve Hristiyanlığa aykırı nitelikte bir arzu taşındığının farkında değilken günah işlendiğini söylemekten çok, zındıklar olsun hak dinden olmayanlar olsun, herkesin her kötü eğilimlerinde bu telkine sahip olduğunu savunacağız. Çünkü bunun, en azından İncil’e göre, böyle olmadığını kanıtlayamazsınız bana.”

Bunun üzerine sözü aldım: “Daha neler! Sayın Peder, bu kadar açık bir şeyi göstermek için İncil’e mi başvuracağız? Burada ne dinle ne de hatta akıl yürütmeye ilgili bir şey söz konusu; bunu görüyor, biliyor, hissediyoruz.”

Fakat Janseniusçu arkadaşım Rahibin geçiştirmeye çalıştığı sözlerde direterek şöyle dedi ona: “Tek isteğiniz İncil’e uymaksa Sayın Peder, ben varım buna ama siz de diretmeyeceksiniz artık en azından. Orada, *Tanrı, hükümlerini Gentilelere bildirmemiş ve onları kendi yollarında dolaşmaları için başıboş bırakmıştır* yazıyor diye, kutsal kitapların, Tanrı’nın *koyu karanlıklara ve ölümün belirsizliğine* terk edilmiş olanlara yol gösterdiğine dair bize güvence verdiklerini söylemeyin.”

“İlkenizin yanlışlığını anlamak için, *cahillik ve gayretkeşlikle* işlenmiş bir günah konusunda *günahkârların en baş günahı* olduğunu söyleyen Aziz Pavlus’a bakmak yeterli değil mi size göre?”

“İncil’e bakıp, her ne kadar yaptıkları için ne denli kötü olduğunu bilmeseler de İsa’yı çarmıha gerenlerin, Aziz Pavlus’un dediği gibi onun kendileri için istediği affa ihtiyaç duyduklarını bilselerdi, bunu asla yapmayacaklarını görmek yetmez mi?”

“İsa’nın, Kiliseyi yıkmaya çalışarak Tanrı’ya hizmet ettiğini sanan Kilise zalimlerinin olacağına dair uyarısı yetmez mi? Havariye göre tüm günahların en büyüğü olan bu günahın, yapmayınca günaha gireceğini sandığı şeyin günah olduğunu bilmekten çok uzak olanlarca işlenebileceği uyarısı yetmez mi? Kısacası, İsa’nın bizzat kendisinin, bazıları bilerek bazıları da bilmeyerek günah işleyenler olmak üzere iki tür günahkâr olduğunu, aslında her ne kadar birbirinden farklı olsalar da hepsinin cezalandırılacağını bildirmiş olması yetmez mi?”

Kendisinin başvurduğu İncil’deki bu kadar kanıt karşısında sıkışan yaşlı Rahip pes etmeye başladı ve ilhamdan mahrum edilmiş dinsizleri işleyecekleri günahlarla baş başa bırakarak şunu söyledi bize: “İyi insanların kesinlikle günah işlemeyeceklerini reddetmeyeceksinizdir en azından, Tanrı onlara...” “Geri adım atıyorsunuz.” dedim sözünü keserek. “Geri adım atıyorsunuz Sayın Peder ve genel ilkeden vazgeçiyorsunuz; günahkârlar bakımından işe yaramadığını görünce, uzlaşıp, hiç değilse iyiler için sürdürmek istiyorsunuz ilkenizi. Fakat öyle bile olsa, bunun ömrünün azaldığını fark ediyorum, çünkü artık pek fazla insanın işine yaramayacaktır, o yüzden, sizinle bunu tartışmaya gerek yok, diyebilirim.”

Ancak, gördüğüm kadarıyla, bu sorun üzerinde sabah da dâhil olmak üzere iyi çalışmış olan arkadaşım her konuda o kadar hazırlıklıydı ki, şöyle karşılık verdi ona: “İşte, Sayın Peder, sizin taraftakilerden tartışmaya girmek isteyenlerin arkasına saklandıkları son siper bu. Fakat siz de onlar kadar az güvendesiniz orada. İyileri örnek vermek sizin için fazla uygun değil. Onların da farkına varmadan sık sık beklenmedik günahlara girdiğinden kim kuşku duyar? Azizlerden bile duymuyor muyuz genellikle, dünya isteklerinin kendilerine ne kadar gizli tuzaklar kurduğunu ve ne kadar sade yaşasalar bile, Aziz Augustinus’un da *İtirafları*’nda kendisiyle ilgili olarak söylediği gibi tek bir göreve adamayı istedikleri şeyi hazza verebildiklerini?”

Çok gayretli taraftarlar sert geçen fikir tartışmasında kendi çıkarları nedeniyle öfkelendiklerinde, akıllarına hemen başka bir kanıt gelir; yalnızca hakikatin çıkarı için aynı biçimde dav-

randıklarında, kimi kez ancak uzun zaman sonra farkına varırlar bu kanıtın, bunu o kadar sık görüyoruz ki!

“Peki, Kilise tarihinin gösterdiği örneklerde de olduğu gibi aslında kötü olan ama kendilerinin iyi sandıkları şeylere hararetle sarılanlara ne demeli? Kilise Babalarına göre, onların bu tür durumlarda günah işlemedikleri anlamına gelmiyor bu da.”

“Yoksa iyilerin nasıl gizli günahları olurdu? Bu günahların büyüklüğünü ve sayısını ancak Tanrı’nın bildiği, hiç kimsenin kendisinin sevgiye mi, nefrete mi layık olduğunu bilmediği ve Aziz Pavlus’un kendisi hakkında dediği gibi kendilerini hiçbir konuda suçlu hissetmeseler bile, en büyük azizlerin de her zaman korku ve endişe içinde olmaları gerektiği nasıl hakikat olarak kabul edilirdi?”

“Anlayın ki Sayın Peder, günahkârlar örneği de masumlar örneği de sizin günah işlemek için gerekli saydığınız bu, kötülüğü bilme ve erdemsizliği sevme koşulunu ters yüz ediyor. Çünkü İncil’e göre, inancı zayıf olanların kötülöklere karşı duydukları hırs, onların erdem konusunda bir isteklerinin olmadığını kanıtlıyor yeterince ve iyilerin erdeme karşı duydukları sevgi de her gün işledikleri günahlar hakkında her zaman bilgilerinin olmadığını açık seçik gösteriyor.”

“Ayrıca iyilerin bu biçimde günah işledikleri, büyük azizlerin başka türlü nadiren günah işledikleri o kadar doğru ki. Farkına varır varmaz, Tanrı’nın hoşuna gitmeyecek en küçük şeylerden bu kadar özen ve şiddetle kaçınan, ama yine de her gün birçok kez günah işleyen böylesine temiz ruhların, günah işlemekten önce, her seferinde *bu vesileyle kendi hastalıkları ve bunun doktoru hakkında bilgiye, sağlıklarına kavuşma ve kendilerine yardım etmesi konusunda Tanrı’ya yakarma isteğine* sahip olacaklarını ve tüm bu ilhamlara karşın, o gayretli ruhların *aldırmayıp*, günah işlemeye *devam edeceklerini* nasıl anlayabilirdik yoksa?”

“O hâlde Sayın Peder, kabul ediniz ki günahkârların da hatta en masum olanların da günah işlerken bu bilgileri, bu istekleri ve bu ilhamları yoktur; yani sizin sözlerinizle söyleyecek olursam, günaha yol açan her durumda her zaman edimsel lütufları

yoktur. Yeni yazarlarınız gibi doğrunun ne olduğu bilinmediği zaman günah işlemenin olanaksız olduğunu söylemek yerine, daha çok, Aziz Augustinus ve eski Kilise Babaları gibi doğrunun ne olduğu bilinmediği zaman günah işlememenin olanaksız olduğunu söyleyin: *Necesse est ut peccet, a quo ignoratur justitia.*”

Hem masumlar, hem de günahkârlar bakımından görüşünü savunmasının önü kesilmiş olan yaşlı Rahip cesaretini yitirmedi yine de. Biraz dalıp gittikten sonra: “Sizi ikna edeceğim.” dedi bize. Rahip Bauny’e, hatta daha önce bize gösterdiği yere tekrar dönerek: “Bakın, düşüncesini oturttuğu gerekçeyi görün. Onda sağlam kanıt eksik olmaz, iyi biliyordum. Aristoteles’ten alıntıladıklarını okuyun, göreceksiniz ki böylesine sağlam bir otoriteden sonra ya bu baş filozofun kitaplarını yakmak ya da bizim düşüncemizden yana olmak gerekir. Rahip Bauny’nin koyduğu ilkeleri dinleyin o hâlde. İlk olarak, *istem dışı olduğu zaman bir eylemin günah sayılamayacağını* söylüyor.” “İtiraf etmeliyim ki öyledir.” dedi arkadaşım. “İlk kez aynı düşüncede olduğunuzu gördüm.” dedim onlara. “Bana soracak olursanız, bununla yetinin derim Sayın Peder.” “Sorun yok, bir eylemin istemli olması için gereken koşulların neler olduğunu bilmek gerekir.” dedi bana. “Bu konuda bozuşmanızdan çok korkuyorum.” dedim. “Hiç korkmayın, bu çok kesin, Aristoteles benden yana.” dedi [ve devam etti:] “Peder Bauny’nin söylediklerini dinleyin: *Bir eylemin istemli olması için, bu eylemde iyi ya da kötü ne varsa gören, bilen, kavrayan insan tarafından yapılması gerekir. Filozofun dediği gibi söyleyecek olursak: (‘Bunun Aristoteles olduğunu biliyorsunuz.’ dedi parmaklarımı sıkarak) Voluntarium est quod fit a principio cognoscente singula in quibus est actio: O yüzden, akıl bir şeyi istemekte veya ondan kaçınmakta, onu yapmak ya da ondan vazgeçmekte kötülük olup olmadığını anlamadan önce, irade çabucak ve müzakere etmeden o şeyi istemeye ya da ondan nefret etmeye, bunu yapmaya ya da bundan vazgeçmeye kendini kaptırırsa; böyle bir eylem ne kötüdür ne de iyi. Çünkü ilgilenilen şeyin iyi ya da kötü niteliklerinin üstünde olan zihnin gerçekleştirdiği bu tarama, bu görüş ve düşünceden önce, o şey için yapılan eylem istemli değildir.*”

“İkna oldunuz mu şimdi?” diye sordu bana Rahip. Şöyle yanıt verdim: “Öyle görünüyor ki Aristoteles de Rahip Bauny ile aynı düşüncede, ama beni şaşırtmadığını da söyleyemem bunun. Nasıl oluyor da Sayın Peder, istemli olarak davranmak için yapılan şeyin ne olduğunun bilinmesi ve onun sadece yapmak istenildiği için yapılması yeterli olmuyor, ama ayrıca *bu eylemdeki iyi ve kötü olan şeylerin görülmesi, bilinmesi ve kavranılması* gerekiyor? Eğer öyleyse, yaşamda hiç istemli eylem yok demektir, çünkü tüm bunlar asla düşünülmez. Kumardaki o kadar küfür, fuhuştaki bunca aşırılık, karnavallardaki onca taşkınlık, yapılan şeydeki *iyi veya kötü nitelikler hakkındaki zihnin bu düşüncelerinin* eşlik etmeyeceği kadar istemli değil, sonuç olarak iyi ya da kötü de değil, öyle mi! Sayın Peder, Aristoteles’in böyle bir düşüncesi olabilir mi? Yetkin bir adam olduğunu duymuştum çünkü.” dedim. “Sizi bu konuda hemen aydınlatacağım.” dedi Janseniusçu arkadaşım bana. Rahipten, Aristoteles’in *Etik* kitabını isteyip, Rahip Bauny’nin alıntı yaptığı *Üçüncü Kitap’ın* baş kısmını açtı ve yaşlı Rahibe şöyle dedi: “Rahip Bauny’nin kanaatinden yola çıkarak Aristoteles’in bu görüşte olduğunu düşünmenizden dolayı bağışlıyorum sizi. Bunu bizzat kendiniz okumuş olsaydınız, görüşünüz farklı olurdu. *Bir eylemin istemli olması için bu eylemin özelliklerini bilmek gerekir, singula in quibus est actio*, dediği tamamen doğru. Verdiği örneklerin de açıkça ortaya koyduğu gibi, eylemin özel koşullarının dışında ne söylüyor burada? *Mızrak atma mekanizmasını göstermek isterken bir diğerini yaralayan bir kişi, düşmanını öldürmek isterken oğlunu öldüren Merope* vb. gibi eylemin bu koşullarından herhangi birinin bilinmediği örnekler aktarmıyor mu yalnızca?”

“Burada eylemleri istem dışı kılan bilgi eksikliğinin ne olduğunu görüyorsunuz sanırım; bu, özel koşullarla ilgili bilgi eksikliğidir yalnızca, sizin de çok iyi bildiğiniz gibi Sayın Peder, teologlar buna *olguyu bilmeme* diyorlar. Ama *doğruyu bilmeme*ye gelecek olursak, yani eylemde var olan iyinin ve kötünün, ki burada söz konusu olan budur, bakalım Aristoteles, Rahip Bauny ile aynı görüşte mi? O filozofun sözleri şöyle: ‘Tüm kö-

tüler yapmaları ve kaçınmaları gereken şeyleri bilmez ve onları kötü ve zararlı kılan şey de budur. Bundan dolayıdır ki, görevini yerine getirmek için ne yapması gerektiğini bilmeyen bir insanın eyleminin istemsiz olduğu söylenemez. Çünkü kötü ve iyi seçimi konusundaki bu bilgi eksikliği, bir eylemi istem dışı değil, yalnızca zararlı kılar. Aynı şeyi görevinin kurallarını genel anlamda bilmeyen kişi için de söylemek zorundayız, çünkü bu bilgi eksikliği insanları affa değil cezaya müstahak kılar. Yani bu durumda, eylemleri istem dışı ve affedilebilir kılan bilgi eksikliği, yalnızca özel anlamda olgu ve onun öznel koşullarıyla ilgili olan bilgi eksikliğidir. Çünkü bu durumda, bir insan bağışlanır ya da affedilir veya isteğine karşın edimde bulunmuş biri olarak değerlendirilir.”

“Tüm bunlara karşın, Aristoteles’in sizinle aynı düşüncede olduğunu söyleyecek misiniz hâlâ Sayın Peder? Üstelik pagan bir filozofun, eylemleri istemli ya da istemsiz kılan ve sonuçta bunların yol açtığı günahın bağışlanmasını ya da bağışlanmamasını sağlayan koşulların bilinmesi gibi ahlak, hatta ruhsal davranışlarla ilgili bir konuda sizin teologlarınızdan daha aydın oluşunu görüp de şaşırmayan kimse olur mu? Sayın Peder, o hâlde, bu baş filozoftan başka bir şey ummayın ve bu konuyu, *Retr* [*Actationes*] I. Kitap, Bölüm XV’de şu şekilde karara bağlayan baş teoloğa [Augustinus] direnmeyin artık: ‘Günah işlemeyi istemeden günah işlemelerine karşın, bilmeden günah işleyenler eylemlerini, o eylemi yapmak istedikleri için yaparlar. Böylece, bilmeden işlenmiş de olsa bu günah, onu işleyenin iradesiyle işlenebilir yalnızca. Fakat günaha değil eyleme meyleden bir iradedir bu. Yine de eylemin günah olmasının önüne geçmez bu durum, çünkü kesinlikle yapılmaması gereken şeyi yapmış olmak yeterlidir o konuda.’”

Peder, Aristoteles’e ait kısımdan çok Aziz Augustinus’a ait alıntıdan dolayı şaşkınlığa uğramış gibi geldi bana. Fakat tam ne diyeceğini düşünürken, birisi gelip kendisini falan mareşalin karısının ve filan markizin çağırdığını söyledi. Böylece, aceleyle bizden ayrılırken: “Bizim Pederlere söz edeceğim bundan, mutlaka bazı yanıtlar bulacaklardır, burada çok zeki Rahiplerimiz

var.” dedi. Çok iyi anlamıştık onu; arkadaşım ile yalnız kalınca, bu öğretinin ahlak anlayışına getirdiği tersyüz oluştan duyduğum şaşkınlığı ifade ettim ona. Bunun üzerine, “Şaşırmama çok şaşırdığını.” söyledi. “Onların ahlak anlayışlarındaki aşırılıkların diğer konulardakinden daha büyük olduğunu bilmiyor musunuz hâlâ?” diye sordu. Bu konuda ilginç örnekler verdi ve kalan kısmı bir başka sefere bıraktı. Ondan öğreneceklerimin bundan sonraki ilk görüşmenin konusu olmasını umut ederim.

Ben Filanca

BEŞİNCİ MEKTUP
[OLASI GÖRÜŞLER]

Taşralı Bir Arkadaşa
20 Mart 1656, Paris.

Beyefendi,

İşte size verdiğim söz. İşte, *hepsi, felsefeden tümüyle daha kesin olan tanrısal bilgelikten ilham almış, öğreti ve bilgelik konusundaki o seçkin insanların*, yaşlı Cizvit Papazlarının din anlayışlarının temel özellikleri. Alay ettiğimi düşünürsünüz belki, ciddiyetle söylüyorum, daha doğrusu kendileri bunu böyle söylüyor.¹ Ben yalnızca onların sözünü aktarıyorum, bu övgünün devamını şöyle diyorlar: *İşaya tarafından şu sözlerle müjdelenmiş bir insanlar, hatta melekler topluluğudur bu: Haydi, çevik ve narin melekler.* Sözlere bakılırsa, peygamberlikten söz ettiği çok açık değil mi? *Kartal görüşlü eşsiz insanlar onlar; az zamanda, ne kadar da çok olduklarını gösteren, benzersiz Anka kuşu topluluğu bu. Hristiyanlığın çehresini değiştirdi onlar.* Mademki böyle diyorlar, inanmak gerekir. Maksimleri hakkında size bilgi verecek olan bu sohbetin devamında bunu çok yakından göreceksiniz.

Bu konuda tam anlamıyla bilgi sahibi olmak istedim. Arkadaşıma bana verdiği bilgiye güvenmeyip bizzat kendilerini görmek istedim, fakat onun söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu gördüm. Sanırım hiç yalan söylemiyor. Bu görüşmeleri anlatınca göreceksiniz.

Kendisiyle yaptığım görüşmede bana öyle tuhaf şeyler anlattı ki inanmakta güçlük çektim. Hoş, o Papazların kitaplarından gösterdi bunları. Bu yüzden, onları savunmak adına bana düşen tek şey, bunların yalnızca bazı kişilerin düşünceleri olduğu ve tüm topluluğa mal etmenin doğru olmayacağıdır. Gerçekten

¹ Kendilerine ait, *Imago primi sæculi* adlı kitap. (Ed.)

de, alıntı yaptığı gevşek kişiler kadar, ciddi olanlarını da tanıdığım konusunda güvence verdim arkadaşşıma. Bunun üzerine, Topluluğun herkesçe bilinmeyen düşüncesini bana açtı; belki siz de bunu öğrenmekten memnun olacaksınız. Şunları söyledi bana:

“Onların, İncil’in buyruklarına uyan çok Papazları olduğu kadar uymayanlarının da olduğunu göstererek çok lehlerinde düşünüyorsunuz ve bundan, o gevşek düşüncelerin tüm Topluluğa ait olmadığı sonucunu çıkarıyorsunuz. Bunu iyi biliyorum, ama böyle olsaydı, bu emirlere bu derece aykırı olanlara katlanmazdı diğerleri. Mademki böylesine düzensiz bir öğretiler olan Papazları da var, o zaman, Topluluğun düşüncesinin ciddi bir Hristiyanlık düşüncesi olmadığı sonucuna da varın. Eğer böyle olsaydı, dine bu kadar aykırı olanlara katlanmazdı diğer kesim.” “Ne peki! Topluluğun tamamının amacı ne olabilir o hâlde?” diye karşılık verdim. “Kuşkusuz, değişmez hiçbir kararı yoktur ve herkesin düşündüğünü rastgele söyleme özgürlüğü vardır o zaman.” “Bu olacak iş değil.” diye yanıt verdi. “Böylesine büyük bir topluluk, umursamaz bir tutum içinde ve kendini yöneten, tüm etkinliklerini düzenleyen bir ruh olmadan varlığını sürdüremez. Yalnız bir de üstlerinin onayı olmadan hiçbir yayını basmamak gibi özel bir yöntemleri var.” “Daha neler! Nasıl oluyor da aynı üst yetkililer birbirinden bu kadar farklı maksime onay verebiliyor?” dedim. “Sizi bilgilendirmem gereken konu bu.” diye yanıt verdi.

“Öncelikle bilin ki amaçları geleneği bozmak değil; böyle bir amaçları yok. Fakat tek amaçları bu konuda reform yapmak da değil; bu, kötü bir politika olurdu. Düşünceleri şu: Saygınlıklarının her yere yayılmasının ve bütün düşüncelere egemen olmalarının dinin lehine yararlı ve gerekli bir şey olduğunu düşünmek gibi kendilerine özgü iyi bir görüşleri var. Ayrıca, ciddi İncil buyrukları bazı insanlara hükmetmek için uygun olduğundan, bu olanakların işlerine gelenlerinden yararlanıyorlar. Fakat aynı buyruklar, insanların çoğunun işine gelmediği için herkesi memnun edecek bir şeyler elde etmek amacıyla bu buyrukları onların hoşuna gidecek biçimde sunuyorlar.

Bu kadar farklı konumdan ve ulustan kişileri bu duruma alıştırmak zorunda oldukları için ellerinde bu çeşitliliğe uygun düşecek Kazuistlerin bulunması gerekiyordu.

Bu ilkeden hareketle rahatlıkla şunu düşünürsünüz: Yalnızca bu gevşek Kazuistler olsaydı yanlarında, herkesi kucaklamayı öngören kendi temel amaçlarını yerle bir ederlerdi, zira gerçek dindarlar daha ciddi bir tutum arıyor. Fakat bu kesimden olanların sayısı yüksek olmadığı için bunları çekip çevirecek ciddi yöneticilere ihtiyaç duymuyorlar. Az sayıdaki gerçek dindara karşılık az sayıda gerçek yöneticileri var, öte yandan, gevşek kazuist kalabalığı gevşeklik arayanlar kalabalığına yöneliyor.

Rahip Petavius'un dediği gibi bu *nazik ve yumuşak başlı* tutumla herkese kollarını uzatıyorlar. Örneğin elindeki haram malları geri vermeye karar vermiş biri çıksa karşılına, vazgeçirirler diye endişe etmeyin; tersine, böylesi kutsal bir kararı överler ve onaylarlar. Fakat kefareti ödemedi günahlarının bağışlanmasını isteyen başka biri gelirse, iş çok zor olacaktır; bu durumda, kendilerinin güvence vereceği bazı yollar göstermeleri gerekiyor.

Böylelikle tüm dostlarını koruyup, tüm düşmanlarına karşı kendilerini savunuyorlar. Zira eğer ölçüsüz gevşeklikleri yüzlerine vurulacak olursa, hemen halkın karşısına sert yöneticilerini ve onların Hristiyanlığın kesin hükümlerine göre yazdıkları kitapları çıkarıyorlar. Saf olanlar ve daha ileri gidip olayları derinleştirmeyenler bu kanıtlarla yetiniyorlar.

Her türden insana göre ellerinde böylesi şeyleri var ve kendilerine sorulan sorulara öyle uygun yanıtlar veriyorlar ki, örneğin çarmıha gerilmiş bir Tanrı'nın çılgınlık olarak görüldüğü ülkelerde oldukları zaman, haçtaki dikenli tacı kaldırıp, acı çeken İsa yerine hâleli İsa figürünü yayıyorlar yalnızca. Hindistan ve Çin'de öyle yaptılar; oradaki Hristiyanlara putperestliği bile serbest bıraktılar. Kurnazca bir buluşla, giysilerinin altına bir İsa resmi gizlettirip, zihinlerinden halkın Chacim-Choan putuna ve Keum-Fucum'a [Konfüçyüs] duydukları derin saygıyı bu resme göstermeyi öğretiyorlar onlara; Dominique Gravina bunu dile

getiriyor onlara karşı yaptığı şiddetli eleştiride. Yine, Filipin Adaları'ndaki Ermiş Françesko Rahiplerince, İspanya kralı IV. Philippe'e sunulmuş olan ve Thomas Hurtado'nun *Martyre de la Foi [İman Şehitleri]* adlı kitabının 427. sayfasında aktardığı İspanyolca bildiri de bunu kanıtıyor. O yüzden, İnancı Yayma Meclisi (*Congregatio de Propaganda Fide*)² kardinalleri Cizvitlerin, dini tebliğ ettikleri kişilere her ne gerekçeyle olursa olsun puta tapma izni vermelerini ve bu kişilerden hac sırrını gizlemelerini yasaklamak zorunda kalmışlardır; yalnızca, bu bilgiyi almış olanların vaftiz edilmesinin özellikle emredildiği, bu karara uymayanların aforoz edilecekleri bildirilmiştir. Aynı meclisin 9 Temmuz 1646'da düzenlediği ve Kardinal Capponi tarafından imzalanan kararnamede geniş biçimde yer verildiği gibi kiliselerinde çarmıh resmi bulundurmaları zorunlu hale getirilmiştir.

İşte, bütün bu gevşekliğin kaynağı ve temeli olan *olası görüşler yöntemi* sayesinde dünyanın her yanına böyle yayıldılar. Tüm bunlar, kendilerinden öğrenmeniz gereken şeyler, zira az önce duyduklarınızın tamamı da dâhil kimseden saklamıyorlar bunu. Tek bir istisnası var bunun: İnsani ve siyasal önlemlerini sözümona kutsal ve Hristiyanca bir önlemle örtüyorlar; sanki din ve onu ayakta tutan gelenek, tüm zamanlarda ve her yerde hep tek ve değişmez değilmiş gibi, sanki kendisi kutsal hakikate uymak zorunda olan kişinin, işine gelen şeyleri yapacak duruma düşmesi bu hakikatin bir kuralıymış gibi ve sanki ruhlar günahlarından arınmak için Tanrı yasasını bozmak zorundalmış gibi. Oysaki *Tanrı yasası kusursuz ve tamamen kutsaldır; ruhları dönüştürüp*, kurtuluşa götürecek bilgilere uygun biçime sokan *bir yasadır bu!*

Hadi, o hâlde gidip, şu yaşlı Papazları görün lütfen. Eminim ki din anlayışlarındaki gevşekliğin nedeninin, lütufla ilgili öğretileri olduğunu rahatlıkla fark edeceksiniz. Bu öğretilerde, ne duyulmadık Hristiyanlık erdemleri göreceksiniz ve bunların, erdemin ruhu ve canı olan Tanrı sevgisinden ne kadar yoksun

² 1622 yılında, Papa XV. Gregorius tarafından kurulan ve Hristiyan olmayan ülkelere gönderilen misyonerler aracılığıyla dinin yayılmasıyla ilgilenen kurul. (Çev.)

olduğunu. O öğretide, öyle örtbas edilmiş suçlar ve izin verilmiş öyle düzensizlikler göreceksiniz ki, onların anladığı anlamda dindarlık içinde yaşamak için tüm insanların her zaman yeteri kadar lütufları olduğunu savunmalarını tuhaf bulmayacaksınız artık. Tamamen pagan bir din anlayışları olduğu için dinin kurallarına uyma konusunda doğa yeterlidir onlara göre. Etkili lütfun gerekli olduğunu savunurken, biz, buna amaç olarak başka erdemler atfediyoruz. Amaç, özensiz bir biçimde, kötülükleri başka kötülüklerle düzeltmek değil; amaç, insanlara yalnızca dinin görünüşteki görevlerini yerine getirtmek değil; amaç, Farisilerinkinden ve paganlığın görece akla yatkın erdemlerinden daha yüksek bir erdeme ulaşmaktır. Yasa ve akıl bu sonuçlara ulaşmak için yeterli lütuflardır. Fakat ruhu dünya sevgisinden kurtarmak, onu, sahip olduğu daha kıymetli şeylerden çıkararak kendinde öldürmek ve götürüp yalnızca ve ebedî olarak Tanrı'ya vermek için sadece kadiri mutlağın elinden çıkmış olan eser yeterlidir. Ayrıca, bu konuda her zaman tam bir güce sahip olduğunu ileri sürmek çok akla yatkın bir şey değil; bu yaşlı Papazların Hristiyanlık erdemleriyle karıştırdıkları, Tanrı sevgisinden uzaklaşmış erdemlerin gücümüz dâhilinde olmadığını inkâr etmenin pek akıllıca olmadığını söylemek de akla yatkın değildir.”

Benimle işte böyle ve büyük bir elemle konuştu. Zira tüm bu düzensizliklerden dolayı ciddi derecede üzüntü duyuyor. Bana gelince, bu yaşlı Papazların siyasetlerinin mükemmelliğine saygı duyuyordum ve arkadaşımın önerisi doğrultusunda, Topluluktan yaşlı bir kazuisti görmeye gittim. Eski tanıdıklarımın birisi; sırf bir kez daha düşüncelerini öğrenmek istediğim için gittim yanına. Onlarla nasıl konuşmam gerektiği konusunda bilgilendirildiğim için işe başlama konusunda güçlük çekmedim. Binlerce kez sevgi gösterisinde bulundu önce, hep sevmiştir beni çünkü. Öteden beriden konuştuktan sonra, hissettirmeden konuya girmek için içinde bulunduğumuz günleri³ fırsat bilip, oruç konusundaki düşüncelerini sordum. Kendisine

oruca dayanamadığımı söyledim. Kendimi zorlamam gerektiğini söyledi önce fakat sızlanmaya devam etmemden etkilendi ve muaf tutulmam için gerekçeler aramaya koyuldu. Bu konuda birçok gerekçe önerdi gerçekten de. Ama bunların hiçbirisi uyumuyordu bana, en sonunda akşam yemeği yemeden uyumakta güçlük çekip çekmediğimi sormak geldi aklına. “Evet, Sayın Peder,” dedim, “bu durum beni öğlen ve akşam hafif bir şeyler yemek zorunda bırakıyor.” “Sizi günaha girmekten kurtaracak bu çareyi bulduğuma sevindim; tamam, oruç tutmak zorunda değilsiniz.” diye yanıt verdi. “Bana inanmak zorunda değilsiniz, kütüphaneye gelin.” Oraya geçtim, eline bir kitap aldı: “İşte kanıtı burada, Tanrı biliyor, hem de ne kanıt!” dedi [ve devamla:] “Escobar bu.” “Escobar kim Sayın Peder?” dedim. “Ne! Escobar’ın kim olduğunu bilmiyor musunuz? Bizim Topluluktan; yirmi dört Pederimizin Ahlak Teolojisini (*Théologie Morale*) derledi bu kitapta. Önsözde, *yedi mühürle mühürlenmiş olan Yeni Ahit’in son kitabına bir alegoride* bulunuyor. Orada, *İsa’nın bu kitabı böyle mühürlenmiş olarak, yirmi dört ihtiyarı temsilen yirmi dört Cizvit’in huzurunda Suarez, Vasquez, Molina, Valentia adlı dört mahluka verdiğini* söylüyor.”⁴ Çok doğru olduğuna inandığı bu alegoriyi okudu; bunun, yapıtın mükemmelliği konusunda bana önemli bir fikir vereceğini düşünüyordu. Ardından oruçla ilgili kısmı buldu: “İşte!” dedi. “Akşam yemeği yemediği için uyuyamayan kişi oruç tutmalı mıdır? Kesinlikle hayır. Memnun olmadınız mı?” “Tam değil,” dedim, “çünkü sabah bir şeyler atıştırarak ve akşam yemeği yiyerek dayanabiliyorum oruca.” “O zaman, devamına bakın.” dedi; “her şeyi düşünmüşler.” “Sabah bir şey yemeyip, akşam yemek yenirse, ne olur?” “Bu benimle ilgili işte.” “Yine kesinlikle oruç tutmak zorunda değildir kişi, çünkü hiç kimse yemek düzenini değiştirmek zorunda değildir.” “Ne kadar güzel bir gerekçe.” dedim. “Peki, söyleyin bakalım çok şarap içiyor

⁴ Incil’de yer alan Yedi Mühürlü Tomar, Kuzu, yirmi dört İhtiyar ve Tanrı tahtının etrafında bulunan dört mahluk ile ilgili bir benzetmede bulunuluyor. Kitap boyunca adlarını sık sık duyacağımız Suarez, Vasquez, Molina ve Valentia Cizvitlerin önemli kanaat önderleridir. (Çev.)

musunuz?” diye devam etti. “Hayır, Sayın Peder, kaldıramıyorum.” dedim. “Bunu soruyorum çünkü aklınızda olsun, sabah ya da ne zaman derseniz, şarap içtiğinizde oruç bozulmaz, hem tutar sizi.” diye karşılık verdi. “Karar burada: ‘Saat kaçta olursa olsun, çok miktarda da olsa şarap içilirse, oruç bozulur mu? Tarçınlısı da dâhil, içilebilir.’ Bu tarçınlıyı unutmuşum, kitabıma koyayım bunu.” dedi. “Ne kadar ince bir adam bu Escobar.” dedim. “Herkes sever onu.” diye karşılık verdi Papaz. “Çok hoş sorular soruyor! Şuna bakın, aynı yerdekine: ‘Eğer bir insan 21 yaşında olduğundan emin değilse, oruç tutmak zorunda mıdır? Hayır. Peki, gece yarısından sonra saat birde 21 yaşına giriyorsam ve ertesi gün de oruç varsa, oruç tutmam gerekir mi? Hayır, mademki henüz 21 yaşınızda değilsiniz, gece yarısından saat bire kadar istediğiniz kadar yiyebilirsiniz; bu durumda oruç tutmama hakkınız olduğuna göre, hiçbir biçimde bunu yapmak zorunda değilsiniz.’” “Oh ne kadar eğlenceli.” dedim. “İnsan kendini alamıyor, gecemi gündüzümü bunu okuyarak geçiriyorum, başka bir şey yapmıyorum.” dedi. Yaşlı Peder benim de keyif aldığımı görünce, memnun oldu ve şöyle sürdürdü konuşmasını: “Bakın bu da bizim yirmi dört Cizvit’ten biri olan Filiutius’un kitabı: ‘Bir kızın peşinden, *ad insequendam amicam*, koşmak gibi herhangi bir şeyle bitkin düşen kişi oruç tutmalı mıdır? Kesinlikle hayır. Peki, oruçtan muaf olmak için bilerek kendini yormuşsa, tutmalı mıdır? Tasarlanmış bir amacı olsa bile, kesinlikle bunu yapmak zorunda değil.’ Pekâlâ, ikna oldunuz mu?” dedi. “Aslına bakarsanız, Sayın Peder, henüz tam anlamıyla olmadım. Nasıl oluyor bu? Tutabileceğiniz hâlde, oruç tutmamak günah değil mi? Günah işlemek için dış nedenler aramak serbest mi? Tersine, bunlardan kaçınmak zorunda değil miyiz? Böylesi daha yerinde olmaz mı?” “Hayır, her zaman değil, duruma göre değişir.” dedi. “Hangi duruma?” dedim. “Aaa!” diye karşılık verdi Peder: “Bu nedenlerden kaçınmakta bir sakınca görülse, buna mecbur olunur muydu size göre? Peder Bauny’nin düşüncesi böyle değil en azından, şöyle diyor (s. 1084): ‘*Yakın nedenler [occasions*

prochaines]⁵ içinde yer alan kişilerin bu durumdan çıkmak istemeleri durumunda, dedikodulara yol açılacaksa ya da kendileri bu durumdan çıkmakta bir sakınca görüyorlarsa, o insanların günahlarını bağışlatma istekleri reddedilmemelidir.” “Sevindim buna, Sayın Peder, mademki bu nedenlerden sakınmamak serbest, bunların peşinden gidilebileceğini söylemekten başka bir şey kalmıyor artık.” “Bu bile serbest bazen.” diye ekledi. “Ünlü Kazuist Basile Ponce söylemiş bunu; Rahip Bauny de alıntılıyıp, onaylıyor bu düşüncüyü. *Traité de Pénitence* [Tövbe El Kitabı] adlı yapıtında şöyle diyor (Soru 4, s. 94): Bizim ya da bir yakınımızın manevi veya cismani iyiliğimiz zorunlu bırakırsa, sırf neden olsun diye doğrudan, *primo et per se*, bir neden arayabiliriz.”

“Din adamları böyle konuştukları zaman, rüya görüyorum sanıyorum gerçekten.” dedim. “Pekâlâ, Sayın Peder, doğru söyleyin, bu düşüncede misiniz siz de?” “Aslına bakarsanız, hayır.” dedi. “Kendi vicdanınıza rağmen böyle konuşuyorsunuz öyleyse.” diye devam ettim. “Hiç de öyle değil.” dedi. “Bu konuda kendi vicdanıma göre değil, Ponce’un ve Peder Bauny’nin vicdanlarına göre konuşuyorum, siz de onların ardından gidebilirsiniz güvenle, zeki insanlar.” “Nasıl? Sayın Peder, kitaplarına bu üç satırı koydular diye, günah işlemek için neden aramak serbest mi olacak? Kural olarak yalnızca İncil’i ve Kilisenin geleneğini kabul etmek gerektiğini düşünüyorum, sizin kazuistleri değil.” “Aman Tanrım!” diye haykırdı Peder, “Şu Janseniusçuları anımsatıyorsunuz bana. Rahip Bauny ve Basile Ponce olası görüşlerini dile getiremezler mi?” “Olası olan yetmez bana, kesin olanı arıyorum.” dedim. “Olası görüşler öğretisinin ne olduğunu bilmediğinizi anlıyorum.” dedi yaşlı Peder, “bilseydiniz farklı konuşurdunuz. Ha doğru! Sizi bu konuda bilgilendirmem gerek. Buraya gelmekle zamanınızı kaybetmemiş olursunuz hem böylece, bu olmadan hiçbir şey anlayamazsınız. Bu, bizim tüm ahlak anlayışımızın temeli ve

⁵ Hristiyanlık teolojisinde, günaha yol açan mevcut nedenler ya da kolaylıkla günaha götürebilecek nedenler için kullanılan kavram. (Çev.)

a b c'sidir." Tam istediğim yere geldiğini görmekten mutlu oldum ve bunu ona ifade ederek, bir olası görüşün ne olduğunu açıklamasını rica ettim. "Yazarlarımız bu soruya benden daha iyi yanıt vereceklerdir." dedi. "Bizim yirmi dört yazarımız da dâhil olmak üzere geneli şöyle söylüyor: Bir konuda birçok nedene dayalı bir görüş varsa, ona olası görüş denir. Bu nedenle, ağırbaşlı tek bir doktorun bir görüşü olası kıldığı olur bazen. Bunun nedeni şudur: Çünkü kendini özel olarak araştırmaya vermiş olan bir insan, iyi ve yeterli bir nedenle ilgisini çekmediyse, bir görüşe bağlanmayacaktır." "Ve böylece, tek bir doktor zihinleri karıştırıp keyfine göre allak bullak edebilir, hem de her zaman güvenle" dedim. "Bununla alay etmemek gerekir, ne de bu öğretiye karşı çıkmayı aklından geçirmek; Janseniusçular bunu yapmaya çalıştılar, boşuna zaman yitirdiler." dedi. "Sağlam kurulmuş bir öğreti bu. Rahiplerimizin en ünlülerinden biri olan Sanchez'e kulak verin: İyi ve bilgin tek bir doktorun yetkinliği bir görüşü olası kılar mı kılmaz mı diye kuşku duyacaksınız belki. Yanıtım evettir buna. Angelus, Sylus, Navarrus, Emmanuel Sa vs. bunun kanıtlarıdır. Bu şöyle kanıtlanır: Olası bir görüş önemli bir temeli olan görüştür. Buna koştur olarak, bilgin ve dindar bir insanın yetkinliği de önemsiz değildir, çok değerlidir. Şu gerekçeyi iyi dinleyin: Çünkü böyle bir insanın tanıklığı bizi bir şeyin yaşanmış olduğuna, örneğin Roma'da yaşanmış bir şeye inandıracak kadar önemliyse, din anlayışıyla ilgili olarak duyduğumuz bir kuşkuda neden aynı biçimde önemli olmasın?"

"Dünya işleriyle vicdan işlerini tuhaf biçimde kıyaslamış." dedim. "Sabırlı olun, Sanchez buna hemen aşağıdaki satırlarda yanıt veriyor: Bazı yazarların, böyle bir doktorun yetkinliği beşeri haklar konusunda yeterlidir, fakat dinî haklarda yeterli değildir biçiminde bu konuya kısıtlama getirmesi hoşuma gitmiyor çünkü birinde büyük önemi varsa öbüründe de vardır."

"Sayın Peder, bu kuralı önemseyemem." dedim açık açık. "Doktorlarınızın birbirlerine tanıdıkları, olayları kanıtla inceleme özgürlüğü içerisinde, birine kesin gibi görünen bir şeyin tüm diğerlerine de öyle görüneceğine kim ikna edebilir beni?"

O kadar çok çeşitli düşünce var ki...” “Anlamıyorsunuz.” dedi Peder sözümü keserek, “Bu yüzden güçlerini farklı düşüncelerden alıyorlar genellikle fakat önemli değil bu, herkes kendi görüşünü olası ve kesin kılıyor. Gerçekten de, hepsinin aynı düşüncede olmadığı iyi bilinen bir şeydir, bu da daha iyi bir şey. Tersine, hemen hemen hiçbir zaman uzlaşmazlar. Birinin evet, diğerinin hayır diyeceğini düşündüğünüz çok az sorun var. Tüm bu durumlarda, karşıt görüşlerin her biri olasıdır. Bu yüzden, Diana bir konudan söz ederken şöyle diyor:⁶ Ponce ve Sanchez karşıt düşüncededir fakat ikisi de bilgin olduğu için her biri kendi görüşünü olası kılıyor.”

“Fakat Sayın Peder,” dedim, “bu durumda seçim yapmak epey güç olmalı!” “Hiç güç değil.” dedi, “Yapılacak tek şey en çok kabul gören görüşe uymak.” “Nasıl yani! Ya diğeri daha olasıysa?” “Önemli değil.” dedi. “Ya diğeri daha kesinse?” “Önemli değil.” dedi bir kez daha Peder ve devam etti: “En açık olanı, bizim Tarikattan Emmanuel Sa söylüyor şu sözlerle:⁷ Bir olası görüşün izin verdiği düşünülen şey yapılabilir, her ne kadar tersi daha kesin olsa bile. Çünkü ağırbaşlı bir doktorun görüşü bunun için yeterlidir.” “Eğer bir görüş hem daha az olası hem de daha az kesinse, daha olası ve daha kesin olduğu düşünüleni bırakıp ona uymak serbest mi?” dedim. “Yine evet.” dedi: “Şu Romalı⁸ büyük Cizvit Filiutius’u dinleyin: ‘Kesinlik bakımından en zayıfı olsa bile, en az olası görüşe uyulabilir. Bu, yeni yazarların ortak görüşüdür.’ Açık değil mi?” “Olası görüşleriniz sayesinde rahatımız yerinde Saygıdeğer Peder.” dedim. “İyi bir vicdan özgürlüğümüz var. Ya siz diğer kazuistler, siz yanıtlarınızda aynı özgürlüğe sahip misiniz?” “Evet.” dedi: “Biz de, nasıl istersek, daha doğrusu bize soru soranlar nasıl isterse ona göre yanıt veriyoruz. Rahiplerimiz Layman, Vasquez, Sanchez ve diğer bizim yirmi dörtlerden alınmış kurallar burada. Bizim yirmi dörtlerin kitabının⁹ da uyduğu Layman’ın söz-

⁶ Kitap 4, Kısım 3, 24. Yanıt.

⁷ Özdeyişlerinde, *De dubio*, s. 183.

⁸ *Mor. Quæst*, Kitapçık 21, Bölüm 1, sıra 138.

⁹ Layman, *Theol. Mor.*, 1. Kitap, Kitapçık 1, Bölüm 2, sıra 8; Vasquez, *Dist.* 6S2,

leri şöyle: Danışılan bir doktor, yalnızca kendi görüşüne göre olası olan bir önermede değil, başka doktorlar tarafından olası bulunması koşuluyla, kendi görüşünün tersine bir önermede de bulunabilir; kendisinininkine aykırı olan bu görüş, danışan kişiye daha lehte ve daha hoş görünüyorsa elbette: *si forte hæc illi favorabilior seu exoptatior sit*. Hatta şunu da söyleyeyim, doktorun, kendisine danışanlara, bilgin bir kişi tarafından olası olarak kabul edilmiş bir görüşü önermesi de hiç mantık dışı olmayacaktır, kendisi kesinlikle yanlış olduğundan emin olsa bile.”

“Cidden, Sayın Peder, öğretiniz çok kullanışlı. Ne var bunda! Evet ya da hayır demek sizin seçiminize kalmış! Bu kolaylığa değer biçilmez. Şimdi daha iyi anlıyorum sizin doktorların her konudaki görüş ayrılıklarının ne işe yaradığını; biri her zaman işinize yarar, diğerinin hiçbir zaman zararı olmaz. Bir taraf işinize gelmezse, kendinizi öbür tarafa atıyorsunuz ama hep güvendesiniz.” “Doğru.” dedi: “Bu durumda, Rahip Lugo kendisiyle karşıt görüşteyken, Rahip Bauny’yi yanında bulan Diana’nın dediği gibi söylersek: *Sæpe, premente deo, fert deusalter opem* [Bir tanrı sıkıştırırsa diğeri kurtarır bizi.] “Gayet iyi anlıyorum.” dedim, “Fakat aklıma bir sorun geliyor. O da şu: Doktorlarınızdan birine danıştıktan ve biraz geniş bir görüş aldıktan sonra, aynı kanıda olmayan bir papaza denk gelirsek ve o da düşüncemizi değiştirmememiz durumunda günah çıkarmayacağını söylerse, azarlanacağız belki de. Bu konuda hiç düzenlemeniz oldu mu Sayın Peder?” “Kuşkunuz olmasın.” dedi: “Günah çıkarmaya gelen olası görüştekilerin günahlarını çıkarmayı zorunlu tuttuk onlara, buna uymamaları durumunda ölümcül günah işleyeceklerini söyledik. Pederlerimizin birçoğu ve Rahip Bauny de bunu söylüyor açıkça:¹⁰ ‘Günah çıkaran kişi bir olası görüşe uyuyorsa, günah çıkaran papaz, o kişiyle aynı görüşte olmasa bile günah çıkarmak zorundadır.’” “Ancak günahını çıkarmamanın ölümcül bir günah olacağını söylemi-

Böl. 9, sıra 47; Sanchez, *Sum*. Kitap 1, Böl. 9, sıra 23. Ayrıca, bizim yirmi dörtler, *princ*. Örn. 3, sıra 24.

¹⁰ *De pæniti*, Kitapçık 4, soru 13, sayfa 93.

yor.” dedim. “Ne çabuk kavriyorsunuz, devamını dinleyin.” dedi. “Net bir yargıda bulunuyor: ‘Bir olası görüşe göre davranan kişinin günahını çıkarmayı reddetmek doğası gereği ölümcül olan bir günahtır.’ Bu düşünceyi desteklemek amacıyla en ünlü Pederlerimizden üçünün, Suarez, Vasquez ve Sanchez’in adlarını anıyor.¹¹”

“Görüyor musunuz Ey Sayın Peder, ne önlemler alınmış düzenleme yapılırken.” dedim! “Korkacak bir şey yok artık. Günah çıkaracak papaz bundan kaçınmaya cüret etmeyecektir artık. Günah kararı alma yetkiniz olduğunu bilmiyordum. Sadece günah çıkarabildiğinizi sanıyordum, günah yazabildiğinizi düşünmemiştim. Ama gördüğüm kadarıyla her yetkiniz var.” [diye devam ettim.] “Sözlerinize dikkat edin.” dedi: “Günah yazmıyoruz, yalnızca belirliyoruz. Daha önce de iki üç kez fark ettim, iyi bir skolastikçi değilsiniz.” “Ne olursa olsun, Sayın Peder, sonuçta kuşkum ortadan kalktı. Fakat sizinle paylaşacağım bir başka tereddüdüm daha var: Kilise Babalarının düşünceleri sizin kazuistlerden birininkine aykırı olunca nasıl yapıyorsunuz bilmiyorum.” dedim.

“Çok yavaş anlıyorsunuz.” dedi bana. “Kilise Babaları kendi dönemlerinin ahlak anlayışına göre yetkindiler, bizim zamanımızinkinin çok gerisinde kaldılar. Bu anlayışı artık onlar değil yeni kazuistler belirliyor. Bu konuda, ünlü Rahibimiz Reginaldus’a uyan Rahip Cellot’nun dediklerine bakın:¹² ‘Dinî konular ile ilgili sorunlarda, eski Kilise Babaları her ne kadar havarilere daha yakın olsalar bile yeni kazuistler tercih edilmelidirler.’ Ayrıca, bu maksim doğrultusunda Diana şöyle diyor:¹³ ‘Kiliseden geliri olan papazlar haram yoldan elde ettikleri gelirleri geri vermek zorunda mıdır? Eskiler evet diyorlardı ama yeniler hayır diyor; o hâlde, geri verme zorunluluğunu ortadan kaldıran bu görüşten ayrılmayalım.’” “Ne güzel sözler bunlar, dünya malı hakkında avuntuyla dolu.” dedim. “Kilise Babalarını, Pozitif Felsefeyle uğraşanlara bırakalım; vicdanları çekip

¹¹ Suarez, Kitap 4, Böl. 32, Altbölüm 5; Vasquez, Hüküm 62, Böl. 7; Sanchez, sıra 29.

¹² *De hier.*, Kitap 8, Böl. 16, s.714.

¹³ Sayfa 5, Kitapçık 8, Kural 31.

çeviren bizlere gelince, çok az okuruz onları ve yazılarımızda yeni kazuistlere atıfta bulunuruz yalnızca.” dedi. “Korkunç sayıda yazı yazmış olan Diana’ya bakın; kitaplarının girişine, başvurduğu yazarların listesini koymuş. 296 yazar var, bunların en eskisi 80 yıllık.” dedi. “Sizin Topluluğun kuruluşundan hemen sonra mı gelmiş dünyaya?” dedim. Hemen hemen.” diye karşılık verdi. “Bu da demek oluyor ki Sayın Peder, siz gelince, Aziz Augustinus, Aziz Hrisostomos, Aziz Ambrosius, Aziz Hieronymus ve dinle ile ilgili diğer kim varsa kaybolmuş. Hiç değilse onlardan sonra gelenlerin adını öğreneyim: Kim bu yeni yazarlar?” dedim. “Çok ehil ve ünlü insanlar bunlar, dedi: Villalobos, Coninck, Llamas, Achokier, Dealkozer, Dellacruz, Veracruz, Ugolin, Tambourin, Fernandez, Martinez, Suarez, Henriquez, Vasquez, Lopez, Gomez, Sanchez, de Vechis, de Grassis, de Grassalis, de Pitigianis, de Graphaeis, Squilanti, Bizozeri, Barcola, de Bobadilla, Simancha, Perez de Lara, Aldretta, Lorca de Scarcia, Quaranta, Scophra, Pedrezza, Cabrezza, Bisbe, Dias, de Clavasio, Villagut, Adam a Manden, Iribarne, Binsfeld, Volfangi a Vorberg, Vosthery, Strevesdorf.” dedi. “Sayın Peder,” dedim korkmuş bir biçimde, “tüm bu insanlar Hristiyan mıydı?” “Hristiyan mıydı ne demek?” diye karşılık verdi. “Bugün Hristiyanlığı yalnızca onlarla yönettiğimizi söylememiş miydiniz size?” İçimi sızlattı bu, fakat kendisine hiçbir şey söylemedim, yalnızca tüm bu yazarların Cizvit olup olmadığını sordum. “Hayır, ama önemli değil, iyi şeyler söylemeyi elden bırakmamış insanlar bunlar.” dedi. “Birçoğu bu iyi şeyleri bizimkilerden almamış ya da onları örnek alarak söylemişlerdir, fakat biz bunu onur meselesi yapmıyoruz; ancak şu var ki onlar her fırsatta ve övgüyle Bizim Rahipleri anarlar. Diana’ya bakın, kendisi bizim Topluluktan değil; Vasquez’den söz ettiği zaman, kafalı adamların şahı, der ona. Bazen, Vasquez geri kalan tüm insanların tamamı kadardır, *instar omnium*, der. Bu yüzden, bütün Pederlerimiz çok sık olarak bu yaşlı Diana’dan yararlanıyor, eğer bizim olasılık öğretimizi iyi anlarsanız, bu sorduğunuz şeyin önemli olmadığını göreceksiniz. Tersine, biz, Cizvitlerin dışındakilerin de kendi olası görüşlerini

ortaya koymalarını çok istedik, her şey bizim üstümüze kalmasın diye. Böylece, kim olursa olsun bir yazar, bir görüş ileri sürdüğü zaman, istersek onu olası görüşler öğretisi içine alma hakkına sahibiz, fakat yazar bizim bünyemizden olmayınca kefil olmayız.” [diye tamamladı.] “Bunu tümüyle anlıyorum.” dedim. “Bu vesileyle, görüyorum ki eski Kilise Babalarının dışında size her şey uyuyor ve sizler de mücadelenin üstatlarısınız. Yapacağınız tek şey var o da koşmak.”

“Fakat koşmanızın önüne geçecek üç ya da dört sakınca ve güçlü engeller olduğunu düşünüyorum.” “Neymiş o?” dedi Peder tamamen şaşırmış biçimde. “Kutsal Kitap, Papalar ve konsiller; bunların hepsi İncil’e ait biricik yolda yer alan ve tersini söyleyemeyeceğiniz şeylerdir.” dedim. “Hepsi bu mu?” dedi: “Beni korkuttunuz. Bu kadar ortada olan bir şeyin görülemeyeceğini ve bizim de bunları gözetmediğimizi mi düşünüyorsunuz? Gerçekten de Kutsal Kitap’a, Papalara ve konsillere muhalif olduğumuzu düşünmenize şaşıyorum. Onlara olan borcumuzu ödemediğimizi düşünmeniz üzer beni. Eminim bu kaniya Rahiplerimizin bazı görüşlerinin, her ne kadar öyle olmasa bile, yukarıda saydıklarınızın kararlarına aykırıymış gibi görünmesinden dolayı vardınız. Fakat bu konuda görüş birliğine varmak için daha çok boş zamana ihtiyaç var. Hakkımızda olumsuz düşünceler taşımamanızı dilerim. Yarın yine görüşmek isterseniz, bu konuda aydınlatıcı bilgi veririm size.”

Hem bu görüşmenin hem de size yazacaklarımın sonuna geldik işte; bir mektup için yeterli bilgiler bunlar üstelik. Devamı gelinceye kadar bununla yetineceğinize inanıyorum.

Ben Filanca

ALTINCI MEKTUP

[OLASILIK ÖĞRETİSİ VE KUTSAL YAZILARIN OTORİTESİ]

Taşralı Bir Arkadaşa
10 Nisan 1656, Paris.

Beyefendi,

Bir önceki mektubumun sonunda, o yaşlı Cizvit'in, kazuistlerin kendi görüşleriyle Papaların, konsillerin ve Kutsal Kitabın kararları arasındaki karşıtlıkları nasıl uyumlu duruma getirdikleri konusunda beni bilgilendirme sözü verdiğini söylemiştim size. İkinci ziyaretimde bu sözünü yerine getirdi gerçekten de, anlattıklarını birazdan aktaracağım. Bunu yaparken bir öncekine göre daha titiz davranacağım; oraya giderken, metin alıntılarını not etmek için yanımda küçük yazı tahtaları götürdüm, bunu en başından beri yapmadığım için çok kızdım kendime.¹

O yaşlı Peder şöyle dedi: “Bu açık çelişkileri uyumlu hâle getirme yöntemlerimizden birisi bazı terimleri yorumlamaya dayanıyor. Örneğin Papa XIV. Gregorius, katillerin kiliseye ait yerlerden yararlanma haklarının olmadığını ve buralardan uzaklaştırılmaları gerektiğini ilan etti. Buna karşın, bizim yirmi dört İhtiyarımız sayfa 660'ta,² sinsice insan öldürenlerin bu bildiride (*bulle*) geçen cezaya çarptırılmamaları gerektiğini söylüyor. Bu, size aykırı gelebilir; fakat *katil* sözcüğü yorumlanarak uyumlu hâle getiriliyor burada, tıpkı onlara ait şu sözlerde olduğu gibi: ‘Katillerin kiliselere ait şeylerden yararlanmaları yasak değil mi? XIV. Gregorius’un bildirisine göre, evet. Ancak biz, katiller sözcüğünden, sinsice insan öldürmek için para alan kişileri anlıyoruz. İşte bundan dolayıdır ki hiçbir bedel almayıp, yalnızca eşi dostu memnun etmek için insan öldürenlere katil

¹ Burada yer alan, “Yine de öbür Mektupta size aktardığım alıntılardan merak ettikleriniz varsa bana bildirin, rahatlıkla yerine getiririm isteğinizi.” cümlesi sonraki baskılarda çıkarılmıştır. (Ed)

² Kitapçık 4, 4. Açıklama, satır 27.

demiyoruz.’ Aynı şekilde İncil’de şöyle söyleniyor: ‘İhtiyacınızdan fazlasının sadakasını verin.’ Buna karşın, birçok kazuist, çok zengin insanları sadaka verme zorunluluğundan kurtarmanın çaresini buldu. Bu da size aykırı gelecektir, fakat *ihtiyaç fazlası* sözü, kimsenin nerdeyse hiçbir zaman böyle bir fazlalığı olmayacak biçimde yorumlanarak, aradaki uyum hemen gösteriliyor. Bilgin Vasquez *Traité de L’Aumône* [*Sadaka El Kitabı*] adlı yapıtının 4. Bölümünde böyle yapmıştır:³ ‘Hâli vakti yerinde olan insanların, kendilerinin ve yakınlarının koşullarını yükseltmek için biriktirdikleri şeye ihtiyaç fazlası denmez. Bundan dolayı, maddi durumu iyi olan insanlar ve hatta krallar için bile gereğinden fazla diye bir şeyin söz konusu olduğu neredeyse hiçbir zaman görülmeyecektir.’”

“Bu yüzden, genellikle düşüncelerini bizim Rahiplere dayandırdığı için, Vasquez’in bu sözlerini aynen aktaran Diana, çok yerinde olan şu sonuca ulaşır: ‘Zenginlerin ihtiyaç fazlası mallarından sadaka vermek zorunda olup olmadıklarına yönelik soruya şu yanıt verilebilir: Onları bu sorumlulukla yükümlü kılan genel bir kanının bulunduğu doğru olmakla birlikte bu kanı, uygulamada hiçbir zaman ya da hemen hemen hiçbir zaman bağlayıcı olmaz.’”

“Vasquez’in öğretisinin gözüyle baktığı açıkça görülüyor, Sayın Peder. İyi ama insanın ahiret mutluluğuna erişmesi için nasıl ki Vasquez’e göre ihtiyacından fazla bir şey bırakmamak için epeyce hırs sahibi olmak gerektiği doğruysa, İncil’e göre de ihtiyaç fazlasının sadakasını verecek kadar hırstan arınmış olmak gerektiği doğrudur, diye bir itirazda bulunulsaydı ne yanıt verilirdi?” dedim. “Aynı İncil’e göre, her iki yol da doğrudur, diye yanıt vermek gerekir.” dedi: “Biri sözcüklerin temel anlamıyla ve bulgulanması en kolay olan İncil’e göre, diğeri ise Vasquez’in yorumladığı aynı İncil’e göre. Buradaki yorumların yararını görüyorsunuz.”

“Fakat sözcükler çok açık ise hiçbir yorumu kaldırmaz; biraz sonraki örnekte göreceğiniz gibi bu tür durumlarda lehte

³ Böl. 4, satır 14.

olan durumların saptanmasından yararlanıyoruz. Papalar, giysilerini çıkaran din adamlarını aforoz ettiler, fakat bizim yirmi dört İhtiyarımız şöyle söylemeye devam ediyorlar (s. 704):⁴ Bir din adamı hangi durumlarda giysisini çıkarırsa aforoz edilmez? Birçok durum sayıyor, içlerinden biri şu: ‘Eğer, hırsızlık yapmaya ya da gizlice fuhuş yapılan yerlere gitmek gibi yüz kıztartıcı bir nedenden dolayı çıkarırsa, ardından giysisini tekrar giymelidir.’ O yüzden bildirilerin bu durumlardan söz etmediği su götürmez bir gerçeklik.”

İnanmakta güçlük çektiğim bu sözleri kaynak metinde göstermesini rica ettim Peder’den; bunların bulunduğu bölümün adının şöyle olduğunu gördüm: *Praxis ex Societatis Jesu Schola*; İsa Topluluğu Okulu Örf ve Âdet Kuralları. Şu sözcükleri gördüm orada: *Si habitum dimittat ut furetur occulte, vel fornicetur* [Gizlice hırsızlık yapmak ya da zinada bulunmak zorundaysanız...] Aynı şeyin Diana tarafından şöyle yazıldığını gösterdi ayrıca: *Ut eat incognitus ad lupanar* [Geneleve, tanınmayacak şekilde gidin.]. “Böyle bir durumda onları aforozdan kurtarmalarının nedeni nedir, Sayın Peder?” dedim. “Anlamıyor musunuz bunu?” dedi bana. “Bir din adamını dinî kıyafetleriyle bu durumda görülmesinin nasıl utanç verici bir şey olacağını fark etmiyor musunuz? *Contra Sollicitantes*⁵ başlıklı birinci bildiriye nasıl yanıt verildiğinden ve bizim Yirmi Dörtlerin yine bizim Topluluk Okulu Örf ve Âdet Kuralları bölümünde V. Pius’un *Contra Clericos*⁶ adlı bildirisini nasıl açıkladıklarından söz edildiğini hiç duymadınız mı?” diye devam etti. “Bütün bunların ne olduğunu bilmiyorum.” dedim. “Hiç Escobar okumuyorsunuz öyleyse.” dedi. “Ancak dün elime geçti Sayın Peder, bulmakta güçlük çektim ayrıca. Anlamıyorum, kısa sürede ne oldu da herkes bu kitabı arıyor?” dedim. “Size söyledim

⁴ Kitapçık 6, 7. Açıklama, Satır 103. *Sayfa numarası çıkarılmıştır.* (Ed.)

⁵ XV. Gregorius’un, günah çıkarma sırasında insanları açık saçık konuşmaya iten papazlara karşı yayımladığı bildiri. (Ed.)

⁶ *Contra clericos sodomitas*; Müstehcen ayrıntıları çevirip buraya koyamadığım gibi özgün metni de yazamadım. (Ed.)

şey sayfa 117'de⁷ yer alıyor.” diye karşılık verdi. “Kendi kitabınızdan bakın, orada bildirilerin uygun biçimde yorumlanışına ilişkin güzel bir örnek göreceksiniz.” dedi. “Gördüm gerçekten de hem de ta akşam, fakat bunu size aktarmaya cesaret edemiyorum zira korkunç bir şey bu bildiri.”

Yaşlı Peder şöyle devam etti: “Lehte olan durumlardan nasıl yararlanıldığını daha iyi anlıyorsunuzdur şimdi. Fakat bazen öyle belirgin durumlar oluyor ki orada çelişkileri uyumlu hâle getiremiyorsunuz; o yüzden bu kez bir çelişki varmış gibi geliyor size. Örneğin üç papa, kırk gün oruç adanmış din adamlarının, piskopos olarak atanmış olsalar bile bu zorunluktan muaf olamayacaklarına karar verdi. Diana, *karara karşın, bundan muaf olduklarını* söylüyor yine de.” “Peki, nasıl uyumlu hâle getirmiş?” dedim. “Tüm yeni yöntemlerin en etkilisini ve olasılığı en ince biçimde kullanarak.” diye karşılık verdi Peder: “Bunu size açıklayacağım. Geçen gün gördüğünüz gibi doktorlarımızın verdiği kararlardaki görüşlerin çoğunun kabulü ve reddinin her birinin vicdan rahatlığıyla yerine getirilecek kadar bir olasılığı var. Bu, hem lehte hem de aleyhte olanın aynı anda doğru olacağı anlamına gelmiyor, olanaksız bir şey bu; fakat her ikisi de yalnızca olası ve sonuç itibarıyla doğrudur.”

“Yaşlı dostumuz Diana bu ilke doğrultusunda 5. Kısım, Kitapçık 13, Yanıt 39'da şöyle söylüyor: ‘Bu üç papanın benim görüşüme ters olan kararına yanıt verecek olursam, kabule bağlı kalacak biçimde konuşmuşlardır; bu da benim kanaatime göre bile sonuçta olasıdır, fakat buradan reddin de olası olmayacağı sonucu çıkmaz.’ Yine aynı kitap Yanıt 65'te, papadan farklı düşündüğü bir konuda şöyle diyor: ‘Papanın bunu, Kilise'nin başındaki kişi olarak söylemesini isterim. Fakat o, bunu kendi düşüncesine ait olasılığın alan genişliği içinde yapmıştır yalnızca.’ Görüyorsunuz ya bu, papaların düşüncelerine karşı gelmek demek değildir; Diana'nın yüksek bir saygınlığının olduğu Roma'da buna izin verilmez. Papaların karar verdiği şeyin olası olmayacağını söylemiyor, onların görüşlerini ken-

⁷ Kitapçık 1, 8. Açıklama, Satır 102. *Sayfa numarası çıkarılmıştır.* (Ed.)

di olasılık alanı içerisine koyuyor ve tersinin de olası olduğunu söylemekten geri durmuyor.” “Çok saygılı bir tutum.” dedim. “Rahip Bauny’nin, kitapları Roma’da yasaklanması üzerine verdiği yanıtta daha zekice bu.” diye ekledi. “O zamanlar kendisini çok hırpalayan Sayın Hallier’ye istemeyerek şöyle demişti: ‘Roma’nın sansürüyle Fransa’nınki arasında ne gibi bir benzerlik var?’⁸ Görüyorsunuz ki daha önce sizi de hayrete düşüren bu sözde çelişkiler, gerek sözcüklerin yorumuyla gerek lehteki durumların saptanmasıyla ve gerekse lehte ve aleyhte olmak üzere ikili olasılıkla uyumlu hâle getiriliyor hep; sizin de gördüğünüz gibi İncil’in, konsillerin ya da papaların kararına da karşı gelinmiyor.” dedi. “Saygıdeğer Peder,” dedim: “Kilise, sizin gibi savunucuları olduğu için ne kadar bahtiyar! Bu olasılıklar ne kadar yararlı! Tek bir doktorun, *ağırbaşlı ise eğer*, bir görüşü olası kılmasını, buna aykırı olanın da olası olmasını ve hâl böyle olunca, doğru olduğuna inanılmadığı hâlde lehte ve aleyhte olandan en çok kabul görenin büyük bir vicdan rahatlığıyla seçilebilmesini ve günah bağışlamayı reddeden bir papazın bu kazuistlerin inancına göre cehennemlik duruma düşmesini sağlamaya neden bu kadar dikkat ettiğinizi bilmiyordum. Şimdi anlıyorum ki tek bir kazuist keyfine göre yeni din kuralları koyabiliyor ve örfün işleyişini ilgilendiren her şeyi canının istediği gibi kullanabiliyor.” “Dediklerinizi biraz dengeye getirmek gerek.” dedi: “Bunu öğrenin biraz. Doğuşundan olgunluğuna kadar yeni bir görüşün gelişimini göreceğiniz yöntemimiz şu:

İlk önce, bu görüşü oluşturan *ağırbaşlı* doktor, onu kök-lenecek bir tohum gibi insanların gözlerinin önüne serer. Bu hâldeyken henüz cılızdır, fakat zaman yavaş yavaş olgunlaştıracaktır onu. Bu yüzden, birçok görüş benimsetmiş olan Diana bir yerde şöyle diyor: ‘Ben bu görüşü ileri sürüyorum fakat yeni olduğu için bırakıyorum zaman olgunlaştırsın onu, *relinquo temporı maturandam*.’ Böylece kısa zaman içerisinde yavaş yavaş sağlamlaştığı görülür ve hatırı sayılır bir süre sonra, Kilise’nin

⁸ Roma’nın sansürünün önemsiz olduğunu en çok düşünenler Pascal ve onunla aynı safta olanlardı; bir Cizvit’in böyle konuşuyor olmasıyla alay ediyor yazar... (Ed.)

zımnı onayıyla kabul görür; Rahip Bauny, önemli maksiminde şöyle diyor bu konuda: ‘Kilise, bazı kazuistlerce bir görüş ileri sürüldüğünde, hiç karşı gelmemişse, bu, onu benimsediği anlamına gelir. Bu ilkeye dayanarak, gerçekten de düşüncelerinden birini geçerli kılar’ (6. Kitap, s. 312.)” dedi. “Nasıl yani! Sayın Peder,” dedim: “Bu hesaba göre, Kilise tahammül ettiği tüm suiistimalleri ve sansür etmediği kitaplardaki bütün yanlışları onaylamış mı oluyor?” “Bunu Peder Bauny’nin düşünceleri karşısında tartışın.” dedi bana. “Ben size, anlatılan bir şeyi aktarıyorum, siz ise bana itiraz ediyorsunuz! Asla olgu üzerinden tartışmamak gerekir. Neyse, size şunu diyordum: Zaman, bir görüşü bu biçimde olgunlaştırdıncı, o artık olası ve tamamen gerçektir. Bilgin Caramuel’in Diana’ya *Théologie Fondamentale* [Temel Teoloji] adlı kitabını gönderirken yazdığı mektupta o büyük insan hakkında söylediği sözler bundan ileri gelmektedir: ‘Diana, daha önce olası olmayan birçok görüşü olası kılmıştır, *quæ antea non erant* ve böylece bunlara uyularak artık günah işlenmiyor; oysa önceden günah işleniyordu: *jam non peccant, licet ante peccaverint.*”

“Aslında sizin doktorlarınızda yararlanmak gereken çok şey var Sayın Peder.” dedim: “Ne diyorsunuz siz! Aynı şeyleri yapan iki kişiden, bunların öğretisini bilmeyen günah işliyor, bilen işlemiyor. Bu öğreti, hem öğretici hem de Tanrı katında insanı makbul kılan bir özelliğe sahip. Aziz Pavlus’a göre Tanrı yasası insanları rüşvetçi yapıyordu, bu ise herkesi masum ilan ediyor neredeyse. Sayın Peder, yalvarırım bana bu konuda tam bir bilgi verin; sizin kazuistlerin ortaya koyduğu belli başlı maksimleri söylemeden asla bırakmam sizi.”

“İncil’in buyrukları tüm ağırlığıyla dururken, asıl amacımız başka maksimler oluşturmak olmamalıydı ne yazık ki.” dedi Peder. “Kendi yaşam biçimimize ilişkin düzenlemelerden de yeterince anlaşılyordur; eğer diğerlerindeki bazı gevşekliklere katlanıyorsak, bu, amaçtan çok alçakgönüllülüktendir. Bu maksimleri çıkarmaya mecbur kaldık. İnsanlar o kadar bozuldular ki onları kendimize getiremediğimiz için biz onlara gitmek zorunda kaldık. Öbür türlü, terk ederlerdi bizi, daha da

kötüsü, birbirlerini terk ederlerdi. Onları bir arada tutmak için bizim kazuistlerimiz bütün toplum kesimlerinde en çok yapılan yanlışlıkları ele aldılar. Amaç, hakikati zedelemekten yumuşak maksimler düzenlemek; bunlar o kadar yumuşak ki eğer insanlar bundan memnun olmasalardı, bu uyumu sağlamak zor olurdu. Zira Topluluğumuz, insanları umutsuzluğa düşürmek için hiç kimseyi yıldırmamak gibi önemli bir karar almıştır dinin yararına olacak biçimde.”

“Yani her kesimden insan için maksimlerimiz var; Kiliseden gelir elde eden papazlar [*bénéficiers*],⁹ papazlar [*prêtres*], din adamları, soylu kişiler, hizmetçiler [*domestiques*], zenginler, ticaretle uğraşanlar, işi kötü gidenler, yoksulluk içinde olanlar, sofı kadınlar, sofı olmayanlar, evli insanlar, ahlaken düzensiz yaşayan insanlar. Kısacası, öngörülmedik bir şey bırakılmamış.” “Demek, bunlardan din adamları, soylular ve halk için olanları var.” dedim: “Tüm bunları dinlemeye hazırım.”

“Kiliseden gelir elde eden papazlardan [*bénéficiaire*] başlayalım.” dedi Peder: “Günümüzde, kiliseden gelir elde etme [*bénéfice*] konusunda ne tür suiistimallerin yaşandığını ve Aziz Thomas ve eskilerin yazdıklarına göre söyleyecek olursak, Kilisede din tüccarlarının olduğunu biliyorsunuz. Bu yüzden, Pederlerimizin bu işleri kendi önlemleriyle yumuşatması kaçınılmaz oldu. Örneğin Escobar’ın mahluklarından biri olan Valentia’nın şu sözleri size bu konuda fikir verecektir. Uzun bir konuşmanın sonuç kısmı bu; epeyce çıkar yol gösteriyor bu konuda, o yollardan bana göre en iyisi şöyle (sayfa 2042, Cilt 3): ‘Manevi bir kazanç için maddi bir mal, yani manevi bir hizmet için para verilir ve bu para onun bedeli olarak görülürse, bu apaçık din sömürücülüğüdür. Ancak, bu para, papazın bu iyiliği yapma iradesini artıran bir güdü olarak verilirse,¹⁰ bu iyiliği yapan kişi parayı amaç olarak görse ve beklese bile bu,

⁹ Din adamı olmadıkları halde dini kıyafetleri olan ve kilise kiralayıp gelir elde eden insanlar. Ernest Havet’in bu konudaki ayrıntılı açıklaması için Sekizinci Mektubun ilk dipnotuna bakılabilir. (Çev.)

¹⁰ Şu Latince alıntı kaldırılmıştır yeni baskıda: *non tanquam pretium beneficium, sed tanquam motivum ad resignandum* (Ed.)

hiçbir biçimde din sömürüsü değildir.’ Yine bizim Topluluktan Tannerus, kitabının 3. Cildinin 1519. sayfasında aynı şeyi söylüyor. Aziz Thomas’nın bu konuda karşı düşüncede olduğunu itiraf etse bile maddi kazanç elde etmek amacıyla, manevi bir iyiliği maddi bir mal karşılığında vermenin din sömürücülüğü olacağını söylüyor kesin bir dille. Bu yolla pek çok din sömürüsünün önüne geçiyoruz. Zira kim bir çıkar için para verip bu parayı verme amacını başka bir *güdüye* taşımayı kabul etmeyecek kadar kötü olur? Sağlanan yararın *bedeli* olarak vermek yerine, papazı bu yararı sağlamaya iten *bir güdü* olarak görmek gerekiyor parayı. Tanrı bundan yoksun kılacak kadar sahipsiz bırakmaz kimseyi.” “Böyle bir pazarlığı yapmak için herkesin yeterli lütufa sahip olduğu konusunda mutabıkım.” dedim. “Bu tamamdır.” diye karşılık verdi Peder.

Kiliseden gelir elde eden papazlar bakımından işleri işte böyle yumuşattık. “Diğer papazlara gelince, onların lehine olan birçok maksimimiz var; örneğin bizim Yirmi Dörtlerinki (s. 143): ‘Ayin yapmak için para almış olan papaz aynı ayın için yeniden para alabilir mi? Evet, diyor Filiutius; papaz olarak ayinin kendine ait kısmını, yeniden para ödeyen kişiye uygulayarak alabilir, yalnız tam bir ayinde aldığı kadar para almamak koşuluyla; yalnızca bir kısmının karşılığı, üçte bir ayin olarak.’” dedi Peder.

“Sayın Peder, hiç kuşku yok ki *lehte* ve *aleyhte* olanın olması olduğu rastlantılardan biri işte bu; Filiutius ve Escobar gibi otoritelerden sonra sizin söyledikleriniz geri kalacak değil ya. Fakat bana öyle geliyor ki bunu kendi olasılık alanına bırakıp, tersi de söylenebilir ve o da bu gerekçelerle desteklenebilir. Kilise, fakir papazların yaptıkları ayinler için para almalarına izin verirken, doğrusu da bu, çünkü kiliseye hizmet eden kiliseden kazanmalı yaşamını, bununla onların ayini parayla takas etmesini, daha da kötüsü en önce kendilerinin almaları gereken bütün lütuflardan kendilerini yoksun bırakmalarını kastetmiyordu. Ayrıca şunu da söyleyeyim, Aziz Pavlus’a göre: *Papazlar ayini önce kendileri, sonra halk için yapmak zorundadırlar*; o yüzden, başkalarını ayinin sevabına ortak etmelerine izin veril-

miştir; bu sevaptan isteyerek vazgeçip, onu üçte bir ayine, yani 4 ya da 5 meteliğe başkasına vermelerine değil. Aslında, Sayın Peder, azıcık *ağırbaşlı* olsam, bu görüşü olası kılardım.” “Fazla güçlük çekmezsiniz, zaten öyle.” dedi. “Asıl güçlük, bariz şekilde iyi olan görüşlerin karşıtlığı durumunda olasılık bulmaktır, bu ise yalnızca büyük insanlara has bir şey. Peder Bauny bu konuda tektir. Bu kazuist bilgininin, yine papazları ilgilendiren benzer bir sorunun lehte ve aleyhte olan kısımlarına girdiğini ve her ikisine de gerekçe bulduğunu görmek keyifli bir şey, ne kadar becerikli ve zeki birisi.”

“Bir yerde şöyle diyor (Kitap 10, s. 474): ‘Papazları her gün ayin yapmaya zorlayan bir kural konulamaz, çünkü böyle bir kural hiç kuşku yok ki, *haud dubie*, bu ayini bazen ölümcül günah işleme pahasına yapma tehlikesiyle yüz yüze getirir onları.’ Bununla birlikte, yine Kitapçık 10 s. 441’de şöyle diyor: ‘Her gün ayin yapmak için para alan papazlar bunu her gün yapmak zorundadır; ayin yapmak için her zaman tam olarak hazırlanmadıklarına ilişkin bir gerekçe sunamazlar çünkü tövbe sırrı her zaman alınabilir; eğer ayine katılmazlarsa, bu kendilerinin kusurudur, ayinin yaptıran kişinin değil.’ Rahiplere bu konuda engel oluşturan en önemli güçlükleri ortadan kaldırmak için sorunu şöyle çözüyor aynı kitapta (Soru 32 s. 457): ‘Bir papaz günahların en büyüklerinden olan ölümcül bir günah işlediği gün, öncesinde günah çıkarmak koşuluyla ayin yapabilir mi? Villalobos, papazın arınmamış olmasından dolayı hayır, diyor. Fakat Sancius evet, hiçbir günah söz konusu değildir, diyor ve ben de onun görüşünü doğru bulup uygulamada uyulması gerektiğini düşünüyorum: *et tuta et sequenda in praxi*.’” dedi.

“Nasıl! Sayın Peder, uygulamada bu görüşe uyulmalı mı?” dedim: “Peder Bauny öyle diyor diye, böylesi bir düzensiz yaşamın içine düşmüş bir papaz aynı gün sunağa yaklaşmaya cüret edebilir mi? Kendilerini günah işledikleri gün bile sunağa kabul eden kazuistlerin yeni görüşlerinden çok bu türden günahlar işleyen papazları ebediyen ya da en azından uzunca bir süre ayinden uzak tutan Kilise’nin eski kurallarına uyması gerekmez mi bu papazın?” “Belleğiniz çok zayıf.” dedi Peder: “Geçen sefer, Pe-

derlerimiz Cellot ve Reginaldus'a göre, din anlayışı olarak eski Kilise Babalarına değil, yeni Kazuistlere uymak gerektiğini öğretmemiş miydiniz size?" "Gayet iyi anımsıyorum ama bu durum çok farklı, zira Kilise'nin yasaları var." dedim. "Pederlerimizin şu güzel maksimini bilmediğiniz için haklısınız dedi: 'Kilise'nin yasaları uyulmadığı zaman gücünü kaybeder, *cum jam desuetudine abierunt*' (Filiutius, Cilt 2, Kitapçık 25, satır 33). Kilise'nin şu anki ihtiyaçlarını eskilerden daha iyi biliyoruz. Papazları kiliseden uzaklaştırma konusunda çok katı davranılsaydı, tahmin edeceğiniz gibi bu kadar çok ayin olmazdı. Oysaki ayinlerin sayısının çok olması, Tanrı'ya çok şükredilmesini, ruhların bundan çok yarar görmesini sağlıyor. Bizim Peder Cellot'nun *Hiérarchie* [Kilise'nin Düzeni] adlı kitabının Rouen baskısı, s. 611'de dediği gibi söyleyecek olursam: 'Mümkün olsaydı eğer, sadece tüm erkekler ve kadınlar değil, acımasız kişiler hatta vahşi hayvanlar, *bruta animalia*, ayin yapmak için papaza dönüşse bile papaz sayısı fazla olmazdı.'" Bu hayalgücündeki tuhaflık beni o kadar şaşırttı ki söyleyecek bir şey bulamadım, o da şöyle sürdürdü konuşmasını:

"Papazlar konusunda bu kadarı yeterli; sözü çok uzatmadan diğer din adamlarına geçelim. Onların en büyük sıkıntısı üstlerine itaat etmekten kaynaklandığı için, bakın bizim Pederler bunu nasıl yumuşatıyorlar. Bizim Topluluktan Castrus Palaüs şöyle diyor (*Opuscula moralia*, s. 1, Böl. 2, s. 6): 'Hiç tartışma yok ki, *non est controversia*, kendi olası görüşü olan bir din adamı kesinlikle üstüne riayet etmekle sorumlu değildir, üstünün görüşü daha olası olsa bile; zira Sanchez'in de dediği gibi, bu tür durumlarda din adamının en çok hoşuna giden görüşü seçme hakkı vardır, *quæ sibi gratior fuerit*. Üstünüzün emri doğru olsa bile bu, sizi ona uymak zorunda bırakmaz çünkü o, baştan sona ve her hâliyle değil, *non undequaque juste præcipit*, yalnızca olasılık olarak doğrudur; bu da demek oluyor ki ona ancak olası olarak uymak zorundasınız ve yine olası olarak bu konuda özgürsünüz: *probabiliter obligatus, et probabiliter deobligatus*.'" "Kesinlikle Sayın Peder, ikili olasılığın böylesine güzel sevabına değer biçilemez." dedim. "Çok yaygın

olarak kullanılıyor bu ikili olasılık, neyse kısa tatalım.” dedi. “Bizim ünlü Molina’nın, düzensizlikleri nedeniyle manastırlarından kovulan din adamları lehine söylediği nükteli sözün dışında başka bir şey söylemeyeceğim size. Bizim Peder Escobar, sayfa 705’te¹¹ şu sözlerle aktarıyor bunu: ‘Molina, manastırından kovulmuş olan bir din adamının oraya dönmek için kendine çeki düzen vermek zorunda olmadığı ve artık bağıllık yeminiyle bağlı olmadığı konusunda güvence veriyor.’”

“Evet, Sayın Peder, kilise mensuplarının işi iş. Sizin Kazuistlerin onların lehine davrandığı gayet açık.” dedim: “Kendilerine davrandıkları gibi davranmışlar onlara da. Diğer kesimlerden insanlara bu kadar iyi davranılmamış olmasından çok endişe ediyorum. Herkes kendi bildiğini yapsaydı keşke.” “O insanların kendileri bile daha iyisini yapamazlardı.” diye yanıtladı beni. “En büyüğünden en küçüğüne, hepsine aynı merhametle davrandık; bunu size göstermek için uşaklarla [*valet*] ilgili maksimlerimizden söz etmeye teşvik ediyorsunuz beni.”

“Zevk ve eğlenceye düşkün efendilerine hizmet ederken vicdanlı davrandıklarında, düşecekleri sıkıntıyı göz önünde bulundurduk onların yararını gözeterek. Zira efendileri, onları her ulak olarak kullandıklarında servetlerini yitiriyorlar; itaat ederlerse, tedirgin oluyorlar. Bizim yirmi dört Pederin, sayfa 770’te,¹² onları bu sıkıntıdan kurtarmak amacıyla belirlediği, gönül rahatlığıyla verebilecekleri hizmetler var. Onlardan birkaçı şöyle: ‘Mektupları ve armağanları götürmek, kapıları ve pencereleri açmak, efendinin pencereye çıkmasına yardım etmek, oraya çıkarken merdivenini tutmak, tüm bunlar yapılabilir önemsiz şeylerdir. Merdiven tutma konusunda söylenileni yapmaları durumunda, her zamankinden daha çok tehdit altında olacakları kesin, zira bir eve pencereden girmek ev sahibine yapılmış bir hakarettir.’”

“Ne kadar akıllıca, görüyor musunuz?” “Yirmi dört Cizvit’ten alınmış bir kitaptan da bunu beklerdim.” dedim. “Ancak bizim

¹¹ Kitapçık 6, 7. Açıklama, satır 111, *sayfa numarası yok*. (Ed.)

¹² Kitapçık 7, 4. Açıklama, satır 223, *sayfa numarası belirtilmemiş*. (Ed.)

Peder Bauny, uşaklara bu hizmetleri efendilerine masum bir biçimde sunmaları konusunda, niyetlerini, aracı olacakları günahlara değil de yalnızca elde edecekleri gelire yöneltmelerini salık vermiştir. *Somme des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı kitabının birinci baskısının 710. sayfasında şöyle yerinde bir açıklama yapmış: ‘Günah çıkaran papazlar, yüz kızartıcı amaçlar için ulaklık yapan uşakların günahlarının, eğer efendilerinin günahlarına rıza gösterirlerse, bağışlanamayacağını belirtiyorlar; bunun tersini, eğer bunu günlük konforları için yaparlarsa, demek gerekir.’ Yapması çok kolay zira kendilerine azaptan başka bir şey getirmeyen günahlara rıza göstermekte neden diretsinler ki?”

“Aynı Peder Bauny ayrıca, kazançlarından memnun olmayan uşakların lehine şu önemli maksimi düzenlemiştir, *Somme des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı kitabının altıncı baskısı, s. 213 ve 214: ‘Kazançlarından şikâyetçi olan uşaklar bunu kendi kendilerine artırmak ve aldıkları maaş ile çektikleri zahmet arasındaki dengesizliği gidermek için, efendilerine ait mallardan gerektiği kadarını çalabilirler mi? Bazı durumlarda bunu yapabilirler; örneğin geçim koşulları bakımından çok fakirlerse, kendilerine yapılmış bir iş önerisini kabul etmek zorunda kalmışlarsa, kendileriyle aynı durumdaki uşaklar başka yerde daha çok kazanıyorlarsa.’”

“Tam da yeri gelmişken Sayın Peder, şu Jean Alba konusu var.” dedim.

“Hangi Jean Alba? Ne demek istiyorsunuz?” dedi. “Nasıl olur! Sayın Peder, 1647’de yaşanan olayı anımsamıyor musunuz? O zaman neredeydiniz?” “Paris’ten epeyce uzakta, kolejlerimizden birinde Vicdan Meseleleri dersleri veriyordum.” dedi. “Anlaşılan o ki bu olayı bilmiyorsunuz Sayın Peder; bunu size anlatmam gerek. Geçen gün, gittiğim bir yerde saygın bir kişi anlattı bunu. Saint-Jacques sokağındaki Clermont Koleji’nde, Pederlerinize hizmet eden ve gelirini yeterli bulmayan bu Jean Alba’nın, zararını karşılamak amacıyla bir şeyler çaldığını, ardından Pederlerinizin onu hizmetçi hırsızlığıyla suçlayarak hapse attırdığını ve davanın, hafızam beni yanıltmıyorsa, 6 Nisan 1647’de Châtelet Mahkemesi’ne aktarıldığını söyledi bu kişi

bize. Bütün bu ayrıntıları anlatmasaydı, inanmakta güçlük çekerdik. Sorguya alınan bu zavallı adam, Pederlerinizin birkaç kalay tabağını aldığını itiraf etmiş, fakat bunları çalmadığını ileri sürmüş. Kanıt olarak, Peder Bauny'nin bu öğretisini aktararak sizin Pederlerden birinin yazısıyla beraber yargıçlara sunmuş. Bu yazıda Pederiniz vicdan meselesi incelemesi yapıp, öğretiyle aynı sonuca varmış. Bunun üzerine, heyetin en saygın isimlerinden biri olan Sayın De Montrouge ısrarla düşüncesini belirtip, ‘-O pederlerin meşruluktan uzak, zararlı, bütün doğal, kutsal ve beşeri yasalara aykırı, tüm aileleri dağıtabilecek ve bütün hizmetçi hırsızlıklarına izin verebilecek olan bir öğreti içeren- yazıları nedeniyle, sanığın affedilmesi gerektiği kanısında olmadığını söylemiş. Kendisinin, o yazıyı yazan bu aşırı derecede sadık üyenin, kolejin kapısının önünde cellat tarafından kırbaçlanması, aynı celladın bu Pederlerin hırsızlık konusunu ele alan yazılarını yakması ve böyle bir öğretinin yasaklanması, bunu okutmaya devam edenlerin ölüm cezasıyla cezalandırılması kanısında olduğunu’ belirtmiş.”

“Çok onay gören bu düşüncenin sonucu beklenirken, davanın kararını ertelettiren bir olay olmuş. Bu arada, mahkûm bilinmedik bir biçimde kaybolmuş ve bu olaydan bir daha söz edilmemiş; o yüzden, Jean Alba çıkmış, kabı kacağı da iade etmemiş. Bize söylediği bu; Sayın De Montrouge’un görüşünün Châtelet Mahkemesi’nin kayıtlarında yer aldığını ve herkesin görebileceğini söyledi ayrıca. Biz keyif aldık bu öyküden.”

“Neyle alay ediyorsunuz?” dedi Peder. “Tüm bunlar ne anlama geliyor? Ben size, bizim Kazuistlerin maksimlerinden söz eder ve soylularla ilgili olanlardan söz etmeye hazırlanırken, siz konuyla ilgili olmayan hikâyelerle sözümü kesiyorsunuz!” “Laf arasında yeri geldi, sadece o yüzden söyledim bunları; ayrıca size, olasılık öğretinizi oluştururken unuttuğunuzu düşündüğüm önemli bir şeyle ilgili uyarıda bulunmak istedim.” dedim. “Neymiş?” dedi Peder. “O kadar yetkin insanın denetiminden geçtikten sonra nesi eksik olabilir ki?” Şöyle yanıt verdim: “Olası görüşlerinize uyanları Tanrı ve vicdan karşısında çok iyi güvenceye almışsınız. Zira dediklerinize bakılırsa, ağırbaşlı

bir doktorun ardından gidince, bu bakımdan emin ellerdeler. Onları ayrıca günah çıkaran papazlar yönünden de güvence altına almışsınız. Zira günahlarını olası bir görüşe göre bağışlamaya zorunlu kılmışsınız papazları, yoksa ölümcül günah işleyeceklerini söylemişsiniz. Fakat görüşlerinizin ardından giden bu insanları, yargıçlar karşısında hiçbir güvenceye almamışsınız; bu yüzden, sizin olasılıklarınıza uydukları için kırbaç ve darağacı tehlikesiyle karşı karşıya buluyorlar kendilerini; ölüm cezasından daha beter bir eksiklik bu.” “Haklısınız, hoşuma gitti söyledikleriniz.” dedi Peder. “Bunun nedeni şu: Vicdani meseleler konusunda bize uymak zorunda olan papazlar üzerindeki kadar erkimiz yok yargıçlar üzerinde. Çünkü bu konuda karar veren egemen güç biziz.” “Gayet iyi anlıyorum, fakat bir yandan papazların yargıcı iseniz, öbür yandan da yargıçların günah çıkaranı değil misiniz? Erkiniz çok büyük; yargıçları, olası bir görüşü olan katilleri affetmeye zorunlu kılın, yoksa sakramentlere katılmama cezası verin ki kuramsal olarak masum kıldıklarınızın başına uygulamada kırbaçlanmak ve idam edilmek gibi şeyler gelmesin; olasılığa karşı büyük bir ayıp ve saygısızlık bu. Yoksa nasıl taraftar bulacaksınız?” dedim. “Bunun üzerinde düşünmek gerek, ihmal edilecek bir şey değil.” dedi: “Taşra Pederimize söz edeceğim bundan. Siz yine de bu düşüncenizi başka bir zamana saklayabilirsiniz; size, soylularla ilgili olarak hazırladığımız maksimler konusunda söylemek zorunda olduğum sözleri kesmeyin, bu bilgileri bir daha hikâye anlatmamanız koşuluyla aktaracağım.”

Bu günlük bu kadar size anlatacaklarım, çünkü bu bir tek konuşmada öğrendiklerimi size yazmak için birden fazla mektuba gereksinim var.

Bu arada, Ben Filanca.

YEDİNCİ MEKTUP
[NİYET YÖNETME]

Taşralı Bir Arkadaşa
25 Nisan 1656, Paris

Beyefendi,

Jean Alba olayını anlatarak konuşmasını allak bullak ettiğim yaşlı Peder'i yatıştırdıktan sonra, bir daha böyle şeyler yapmayacağıma dair güvence verdim, o da söze yeniden başladı; Kazuistlerin soylularla ilgili maksimlerinden söz ederken yaklaşık olarak şu sözleri söyledi:

“Sizin de gayet iyi bildiğiniz gibi, bu toplumsal sınıftaki belirgin hırsın nedeni şu saygınlık meselesidir; bu, onları Hristiyanlık inancıyla taban tabana zıt gibi görünen şiddete sürüklüyor her an. Öyle ki Pederlerimiz insanların zayıflığını gözeterek dinin katıllığını birazcık yumuşatmasa, neredeyse hepsini günah çıkarma kabinlerimizden kovmamız gerekecek. Fakat bu din adamları, Tanrı'ya karşı görevleri gereği İncil'e, kardeşlerine duydukları sevgi gereği de insanlara bağlı kalmak istedikleri için, işleri adil bir biçimde yumuşatacak çözüm yolları bulmak için tüm bilgilerini kullandılar. Bu çözümler öyle yerinde olmalıydı ki insanlar dünyadaki alışlagelmiş yöntemlerle işlerini yaparken, vicdanları yaralanmadan onurlarını koruyabilsin ve onarabilsinler; burada amaç, görünüşte birbirine karşıt iki şeyi, dindarlık ve saygınlığı aynı anda koruyabilmek.”

“Fakat bu niyet ne kadar yararlıysa, yerine getirilmesi de o kadar güçtü, zira bu girişimin ne denli büyük ve zor olduğunu yeterince anlıyorsunuzdur sanırım.” “Hayretler içinde bırakıyor beni.” dedim soğuk bir biçimde. “Hayretler içinde mi bırakıyor?” dedi. “Tahmin edebiliyorum, sizi şaşırtacak daha çok şey var. Bir yandan, *İncil yasasının kesinlikle kötülüğe karşı kötülük yapmamayı ve öcünü Tanrı'ya bırakmayı emrettiğini*; ama öte yandan, dünya yasalarının, haksızlık karşısında genel-

likle hasmın öldürülmesiyle sonuçlanan öç almaya izin vermediğini bilmiyor musunuz? Birbirlerine bunlardan daha karşıt görünen bir şeye rastladınız mı hiç? Buna karşın, Pederlerimizin bu şeyleri uyumlu hâle getirdiğini söyleyince, bunun sizi şaşırttığını söylüyorsunuz yalnızca.”

“Kendimi yeterince ifade edemedim Sayın Peder. Yapılan bunca şeyi gördükten sonra, Pederlerinizin neler yapabildiğini ve diğer insanlar için olanaksız olan işleri rahatlıkla yerine getirebildiklerini bilmeseydim, bunu da olanaksız bulurdum. Beni, mutlaka bir yol bulduklarına inandıran, bilmesem şaşıracağım ve açıklamanızı rica ettiğim şey de budur.”

“Mademki böyle değerlendiriyorsunuz, bunu sizden esirgeyemem.” dedi. “O hâlde, biliniz ki bu harika ilke, bizim *niyet yönetme* [*diriger l'intention*] yöntemimizdir; bunun, bizim din anlayışımızdaki yeri hemen hemen olasılık öğretisiyle kıyaslayabileceğim kadar önemlidir, diyebilirim. Size söylediğim kimi maksimlerde birkaç özelliğini kısaca gördünüz bunun. Uşakların bazı can sıkıcı ulaklık işlerini gönül rahatlığı içinde nasıl yapacaklarını size anlattığımda, yalnızca aracı oldukları kötü şeyle ilgili niyeti başka yöne çevirip, buradan elde edecekleri kazanca taşımaları gerekiyor dediğime dikkat etmediniz mi? İşte, *niyet yönetme* bu. Yine aynı biçimde, manevi bir hizmet almak için para verenlerin böyle bir dolaylı yolu kullanmadıklarında gerçek anlamda din sömürücüsü olacaklarını görmüştünüz. Ama ben şimdi size, insan öldürme konusundaki önemli yöntemi tüm görkemiyle göstermek istiyorum; amacım, bu sayede, binlerce durumda bu günahı ortadan kaldıran söz konusu yöntemin etkililiğini görüp, yapabileceği her şeyi değerlendirmeniz.” “Şimdiden görüyorum, bu yöntemle her şey serbest olacak, hiçbir şey bu özgürlükten geri kalmayacak.” dedim. “Sürekli olarak bir taşkınlığı bırakıp öbürüne geçiyorsunuz, bu huyunuzdan vazgeçin.” diye yanıt verdi Peder. “Her şeye izin vermediğimizi göstermek adına söylüyorum; biliniz ki örneğin açık açık ve sırf günah işlemiş olmak için günah işleme niyetinde olmaya tahammülümüz yok. Kim ki kötülükte, yalnızca kötülüğün kendisini amaçlamakta diretirse, onunla bozuşuruz;

şeytani bir şeydir bu. Ne yaş ne cinsiyet ne de unvan; hiçbir istisnası yoktur bunun. İnsanlar böyle berbat bir eğilim içinde olmadığında, yapılan işin amacı olarak, yapılmasında sakınca olmayan bir şeyi benimsemeye dayanan, *niyet yönetme* yöntemini uygulamaya çalışıyoruz. Gücümüz yettiğinde insanları yasak şeylerden vazgeçirmiyor değiliz ama yapılan işin önüne geçemediğimizde, en azından niyeti arındırıyoruz, böylece aracın kusurunu amacın saflığıyla düzeltmiş oluyoruz.”

“İşte insanların onurlarını korurken uyguladıkları şiddete izin vermenin yolunu burada buldu bizim Pederler. Zira niyetinizi, canice bir şey olan öç alma isteğinden, Pederlerimize göre sakınca bulunmayan, onurunuzu savunma isteğine taşıyarak yönünü çevirmek kalıyor geriye yalnızca. Böylece, Pederlerimiz, Tanrı’ya ve insanlara karşı bütün görevlerini yerine getiriyorlar, zira eylemlerine izin vererek insanları memnun ediyor, niyetleri arındırarak İncil’in emrini yerine getiriyorlar. İşte eskilerin hiç tanışmadığı şey bu; işte Pederlerimize borçlu olduğumuz şey bu. Şimdi anlıyor musunuz?” “Gayet iyi anlıyorum.” dedim. “Şeylerin kaba tözünü insanlara, niyetin tinsel duygusunu da Tanrı’ya veriyorsunuz; bu eşit dağılımla beşeri yasalarla kutsal yasaları birleştiriyorsunuz. Ancak Sayın Peder, doğruyu söylemem gerekirse, sizin de yazarlarınızın da vaatlerinden biraz kuşku duyuyorum.” “Bana haksızlık ediyorsunuz.” dedi Peder: “Kanıtlamadığım hiçbir şey ileri sürmüyorum; gerek sayısı, gerek yetkinliği ve gerekse haklılığıyla yığınla metin sizi hayranlığa boğacaktır.”

“Zira Pederlerimizin bu niyet yönetme yöntemi aracılığıyla İncil’in buyruklarıyla dünyanınkileri birleştirdiğini görmek amacıyla Pederimiz Reginaldus’a kulak verin, (*in Praxi*, Kitap 21, satır 62, s. 260): ‘Şahısların öç alması yasaktır zira Aziz Pavlus, *Rom.*, 12’de şöyle der: Hiç kimsenin kötülüğüne karşı kötülük yapmayın; *Eccl.*, 28’de: Öç almak isteyen kişi, Tanrı’nın öcünü üstüne çekecektir ve İncil’deki, günahların affı kısmında ve Aziz Matta’nın 6. ve 18. bölümlerinde söylenilenlerin tümü hariç, günahları asla unutulmayacaktır.’” “Elbette Sayın Peder, bunun ardından Kutsal Kitap’ta var olanın dışın-

da bir şey söylerse, bilgi eksikliğinden dolayı olmayacaktır bu. Sonunu nasıl bağlıyor peki?” “Şöyle,” dedi: “Tüm bunları göz önünde tutarak söylersek, bir asker kendini yaralayan kişinin o anda bile peşinden gidebilir; gerçek niyeti, kötülüğe karşı kötülük yapmak değil, onurunu korumak olmak koşuluyla: *Non ut malum pro malo reddat, sed ut conservet honorem.*”

“Görüyor musunuz kötülüğe karşı kötülük yapma niyeti taşımayı yasaklamaya nasıl özen gösteriyorlar? Kutsal Kitap da yasak koyduğu için bunu asla kabul etmemişlerdir. Lessius’a bakın (*de Just.*, Kitap 2, Böl. 9, Altböl. 12, n. 79): ‘Tokat yiyen birisi asla bunun öcünü alma amacı güdemez, fakat utançtan kurtulmak maksadıyla anında bu hakarete karşılık verme niyeti güdebilir, hatta kılıcını bile kullanabilir: *etiam cum gladio.*’ Hasımlardan öç alma niyetine izin verme konusunda çok mesafeliyiz. Pederlerimizin reddettiği tek şey, bu insanların kin duygusuyla öldürülmek istenmesi. Pederimiz Escobar’ı dinleyin (Kitapçık. 5, Açıklama 5, n. 145): ‘Eğer düşmanınız size zarar vermeye hazırlanıyorsa, onu kin duygusuyla öldürmeyi istememelisiniz; ancak bunu uğrayacağınız kaybın önüne geçmek için yapabilirsiniz rahatlıkla.’ Zira böyle bir amaç güdüldüğünde o kadar meşru ki bu, bizim büyük Hurdato de Mendoza, ‘eğer başka türlü savuşturulamıyorsa, bize kıymaya hazırlananları çabucak öldürmesi için Tanrı’ya yakarılabilceğini’ söylüyor *De Spe.*¹ adlı kitabında, Cilt 2, Böl. 15, Altböl. 4, § 48.”

“Saygıdeğer Peder, Kilise, ibadetlerinde bu niyet için bir dua koymayı unutmuş gerçekten.” dedim. “Tanrı’dan istenecek her şey konulmamıştır oraya.” dedi. “Üstelik bu orada yer alamazdı da zaten çünkü bu görüş dua kitabından daha yeni; kronoloji bilginiz iyi değil. Neyse, konunun dışına çıkmayalım, bakın yine bizim Peder Gaspar Hurdato’dan bir pasaj, dinleyin; *de Sub.pecc.*, Böl. 9, Diana aktarmış bunu, s. 5, Kitapçık 14, Yanıt 99’da. Escobar’ın yirmi dört Pederinden biridir kendisi: ‘Kiliseden gelir elde eden bir papaz, gelirinden pansiyon² alan kişinin

¹ *Disputationes scholasticae et morales de spe et charitate.* (Ed.)

² Vaktiyle, kiliseden elde edilen gelirden alınan yıllık tutar. (Çev.)

ölmesini isteyebilir ve hiçbir şekilde ölümcül günaha girmez. Bir oğul, babasının ölmesini isteyebilir ve ölüm gerçekleştiğinde sevinebilir; yeter ki bu istek kişisel bir kin için değil, elde edeceği mal için olsun.”

“Sayın Peder, niyet yönetmenin güzel bir kazancı daha işte.” dedim: “Gördüğüm kadarıyla çok yaygın bu yöntem. Soylular konusunda çok gerekli olsa da çözümünü hâlâ zor olan bazı durumlar var yine de.” “Ortaya koyun, görelim.” dedi Peder. “Tüm bu niyet yönetme yöntemine göre düello yapmaya nerede izin verildiğini gösterin bana.” dedim. “Bizim büyük Hurdato de Mendoza, Diana’nın aktardığı şu pasajda size bu konuda doyurucu bilgiyi verecektir hemen (s. 5, Kitapçık. 14, Yanıt 99): ‘Eğer düelloya davet edilen bir soylu, dindar olmamakla tanınıyor ve düelloyu reddettiğinde, sürekli olarak çekinmeden işlediği günahlara bakılarak bunun Tanrı korkusundan değil, korkaklıktan olduğu kanısına varılıyorsa, yani onun için adam değil, tavuktur deniliyorsa, *gallina et non vir*, bu kişi, onurunu korumak için belirlenen yere gidebilir; ama gerçek anlamda düello yapmak amacıyla değil, kendini oraya çağıran kişinin haksız yere saldırmaması durumunda, kendini savunmak amacıyla gidebilir yalnızca. Böylece eylemi kendiliğinden tamamen önemsiz olacaktır; bir alana gidip birini beklerken gezinmekte ve bir saldırı olursa kendini savunmakta ne sakınca var zira. Bu durumda, o kişi hiçbir şekilde günah işlemiş olmaz, çünkü niyet başka durumlara yöneltildiği için hiçbir biçimde bir düelloyu kabul etmiş olmak anlamına gelmez bu. Zira düelloyu kabul etmek mutlak dövüşme niyetine dayanır, bu kişinin böyle bir kabulü söz konusu değildir.’”

“Bana verdiğiniz sözünüz tutmadınız Sayın Peder. Orada tam anlamıyla düelloya izin vermek söz konusu değil; tersine, bu işin yasak olduğuna o kadar inanıyor ki, bunda sakınca görmediğini söylemekten kaçınıyor.” dedim. “Oo! Anlamaya başladınız, sevindim.” dedi Peder. “Burada, düello yapanların tüm isteklerine izin verildiğini söyleyebilirim yine de. Ama mademki tam yanıt gerekiyor size, Pederimiz Layman uygun sözcüklerle düelloya izin vererek benim adıma yerine getirecektir bunu;

tek koşulu var: Niyeti, düelloyu yalnızca onur ve serveti korumak amacıyla kabul etmeye yöneltmek. Kit. 3, s. 3, Böl. 3, n. 2 ve 3: ‘Silah altındaki bir asker ya da saraydaki bir soylu kişi, onurunu ya da servetini kaybetmek durumunda kalmamak için düelloyu kabul ederse, bunu kendini savunmak için yapmış olacağı için cezalandırılabilceğini düşünmüyorum.’ Bizim ünlü Escobar’ın, Kitapçık 1, Açıklama 7, n. 96 ve n. 98’da aktardığına göre, Petrus Hurdato da aynı şeyi söylüyor: ‘Malını korumanın başka yolu yoksa insan onu savunmak için bile düello yapabilir, çünkü hasımların ölümüyle sonuçlansa bile herkesin kendi malını koruma hakkı vardır.’”

Bu pasajları görünce, güçlerini kendi ülkelerinde düelloyu yasaklamak ve ortadan kaldırmak için kullanan kralların dindarlığı ile akli fikri Kilise’ye bu konuda izin ve yetki verdirmekte olan Cizvitlerin dindarlığı karşısında şaşırıp kaldım. Fakat yaşlı Peder’in keyfi öylesine yerindeydi ki sözünü kesmek haksızlık olurdu; şöyle devam etti o da: “Gelelim Sanchez’e (Bakın, ne isimler sayıyorum size!), o, bir adım daha ileri gidiyor, zira yalnızca düelloyu kabul etmeye değil, niyetini güzelce yöneterek düello teklif etmeye de izin veriyor. Bizim Escobar bu konuda ona uyuyor (Aynı yer n. 97). “Sayın Peder, eğer durum böyleyse bırakırım onu okumayı ama asla böyle yazmış olduğunu sanmıyorum, yazsaydı görürdüm.” dedim. “Kendiniz okuyun o zaman.” dedi. “Sanchez’in *Théologie Morale* [Ahlak Teolojisi] adlı yapıtı 2. Kitap, Böl. 39, n. 7’de şu sözleri okudum gerçekten de: Bir insanın sürekli olarak dava ya da kavgalar yoluyla yaşamı, onuru ya da hatırı sayılır miktardaki malı haksız bir biçimde elinden alınmak istendiğinde ve bunları korumanın başka yolu kalmadığında, onları kurtarmak için düelloya girebileceğini söylemek gayet akla yatkın bir şey. Navarrus da bu vesileyle gayet yerinde bir biçimde düelloyu kabul etmekte ve düello teklifinde bulunmakta sakınca olmadığını söylüyor: *licet acceptare et offerre duellum*. Ayrıca, hasmın gizlice öldürülebileceğini hatta o tür durumlarda, eğer karşı taraftaki adam gizlice öldürülebiliyor ve böylece işin içinden çıkılabiliyorsa düello yoluna gitmeye de hiç gerek olmadığını belirtiyor; zira bu yolla

her şeyden birden, yani, hem çatışmaya girerek yaşamımızı tehlikeye atmaktan hem de hasmımızın düello yaparak işleyeceği günaha ortak olmaktan kaçınmış oluruz.”

“İşte size dindarca bir pusu, ne kadar dindarca olsa da pusu pusudur Sayın Peder, değil mi ki hasma suikastta bulunmak serbest.” “Size, hasmın suikast ile öldürülebileceğini mi söyledim?” diye karşılık verdi: “Tanrı iftiradan korusun. Ben size, gizlice öldürülebileceğini söylüyorum, siz bundan suikastta bulunulabileceği sonucunu çıkarıyorsunuz; sanki ikisi aynı şeymiş gibi. Suikast düzenleyerek öldürmek neymiş Escobar’dan öğrenin, sonra konuşursunuz (Kitapçık 6, Açıklama 4, n. 26): ‘Hiçbir biçimde kendini savunmayan birisi öldürüldüğünde, buna suikast denir. Bundan dolayı, ister arkadan isterse pusuyla olsun, hasmını öldüren birinin yaptığı şeye suikast denmez: *licet per insidias aut a tergo percutiat.*’ Yine aynı kitapçıkta (n. 56): ‘Artık yaşamına kastetmeyeceğine söz vererek barıştığı hasmını öldüren birinin yaptığına kesinlikle suikast denmez, yeter ki aralarında sıkı bir dostluk ilişkisi olmasın: *arctior amicitia.*’”

“Bunlara bakarak, şimdi anlıyorsunuzdur hem kavramların ne anlama geldiğini bilmediğinizi hem de teolog gibi konuştuğunuzu.” dedi. “İtiraf etmem gerekir ki bu benim için yeni bir şey; hemen hemen hiç kimsenin suikast ile öldürülmediğini öğreniyorum bu açıklamadan, zira hasmı öldürmekten başka bir şey düşünülüyor burada. Her neyse, bizi mahkemeye veren bir iftiracıyı çekinmeden, artık suikast ile demeyeceğim, arkadan ya da bir pusuyla öldürebilir miyiz, Sanchez’e göre?” dedim. “Evet,” dedi Peder, “ama niyetinizi iyi yöneteceksiniz: Temel noktayı unutuyorsunuz sürekli. Molina’nın da savunduğu bir şey bu (Cilt 4, Kitapçık 3, Madde 12). Hatta bizim bilge Reginaldus’a göre (Kitap 21, Böl. 5, n. 57): *Üstümüze saldıran yalancı tanıklar bile öldürülebilir.* Son olarak, bizim ünlü Pederlerimiz Tannerus ve Emmanuel Sa, onlara göre ise, hem aynı biçimde yalancı tanıklar hem de onların aklına uyuyorsa eğer, yargıç öldürülebilir. Sanchez şöyle diyor (Kitapçık 3, Madde 4, Soru 8, n. 83): ‘Sotus ve Lessius suçsuz birinin öldürülmesinde el birliği eden yalancı tanıkların ve yargıcın öldürülmesinin

sakıncalı olduğunu söylüyorlar, fakat Emmanuel Sa ve diğer yazarlar bu düşünceyi benimsememekte haklılar, en azından vicdanı ilgilendiren kısmıyla.’ Ayrıca, yine aynı yerde, hem tanıkların hem de yargıcın öldürülebileceğini teyit ediyor.”

“Sayın Peder,” dedim: “*niyet yönetme* ilkenizi gayet iyi anladım şimdi; fakat bunun sonuçlarını ve bu yöntemin öldürme yetkisi verdiği bütün durumları da anlamak istiyorum. Yanılığa düşmemek için, bana söylediklerinize bir daha göz atalım; yanlış anlamam tehlikeli sonuçlar verebilir bu konuda. Yeri, zamanı gelince ve olası görüşe göre öldürmek gerekiyor sadece. Yani, Pederlerinize göre, niyeti iyi yöneterek, onurunu ve hatta malını korumak için düellonun kabul edilebileceğini, bazen düello teklifinde bulunabileceğini, kara çalan birinin, kendisiyle birlikte tanıklarının ve yine onları destekleyen ahlaksız bir yargıcın gizlice öldürülebileceğini söylediniz. Ayrıca, tokat yiyen birinin, öç alma amacı taşımadan, buna kılıçla karşılık verebileceğini söylediniz. Fakat Sayın Peder, bunun hangi ölçüye göre yapılacağını söylemediniz.”

“Burada yanılığa düşecek hiçbir şey yok; karşınızdakini öldürmeye kadar vardırabilirsiniz işi. Bizim bilge Henriquez bunu gayet açık biçimde ortaya koyuyor; Kitap 14, Böl. 10, n. 3 ve Escobar’ın şu sözlerle aktardığı, bizim Pederlere ait diğer görüşler, Kitapçık 1, Açıklama 7, n. 48: ‘Kin ve intikam duygusuyla davranmaktan, aşırı ve Devlet’e zarar veren ölümlere yol açmaktan kaçınmak kaydıyla, tokat atan birisi kaçsa bile öldürülebilir. Bunun haklı yanı onurun ardından koştuktan gelir, tıpkı çalınan bir malın ardından koşulduğu gibi; çünkü onurunuz, her ne kadar sizden çaldığı kızak köpekleriniz gibi hasmınızın elinde olmasa bile güç ve nüfuz gösterip, insanların saygısını kazanarak aynı biçimde geri alınabilir. Bu durumda, tokat yiyen birinin hasmını öldürünceye kadar onursuz olarak tanınacağı kesin değil midir?’” dedi. Bu, bana öylesine korkunç geldi ki kendimi zor tuttum, geri kalan kısmı öğrenmek için bıraktım böyle devam etsin diye. “Hatta kaçınmanın başka bir yolu yoksa tokadı yememek için önce davranıp, tokat atmak isteyen kişiyi de öldürebilirsiniz.” dedi. “Bu, bizim Pederlerde ortak bir kanıdır. Örneğin

yine bizim yirmi dört ihtiyardan birisi Azor, *Ins. Mor.*, Böl. 3, s. 105'te şöyle diyor: 'Saygın bir adamın, kendisine tokat atmak isteyen ya da sopayla vurmak isteyen birini öldürmesine izin verilir mi? Kimileri hayır, diyor; gerekçe olarak da insan yaşamının onurumuzdan daha kıymetli olduğunu ileri sürüyorlar; tek bir tokattan kaçınmak için insan öldürmenin korkunçluğu var bir de. Diğerleri ise sakınca yoktur, diyor; başka biçimde kaçınmak olanaklı olmayınca bunu kesinlikle olası bulurum, zira aksi durumda, suçsuzların onurları sürekli olarak nobranların kötülüğüne açık olacaktır.' Aynı biçimde, bizim büyük Filiutius; Cilt 2, Kitapçık 29, Böl. 3, n. 50'de, Peder Héreau; insan öldürme üzerine kaleme aldığı *Homicide* yazılarında, Hurdato de Mendoza; Cilt 2, Kitapçık 2, Kısım 170, Altböl. 16, Bölüm 137'de, Becanus, *Som.*³, adlı kitap, Cilt 1, Soru 64, İnsan Öldürme Üzerine (*De Homicid.*) başlıklı bölümde, Pederlerimiz Flahaut ve Le Court'un, Üniversite'nin de 3. dilekçesinde eleştirmek amacıyla uzun uzun aktardığı fakat üstesinden gelemediği yazılarında ve Escobar yine aynı yer n. 48'de; hepsi aynı şeyleri söylüyor. Uzun sözün kısası, bu o kadar genel bir destek görüyor ki Lessius bunu, hiçbir kazuistin itiraz etmediği bir şey olarak değerlendiriyor (Kit. 2, Böl. 9, n. 76). Zira bu görüşte olan çok sayıda kazuist adı veriyor ve n. 77'de, genel anlamda tokat gibi çok onur kırıcı şeylerden söz ederken, tüm Kazuistlerin ortak düşüncesine göre, başka biçimde kaçınmak olanaklı olmadığı durumlarda, tokat atmak ya da sopayla vurmak isteyen birini öldürmekte sakınca yoktur, *ex sententia omnium, licet contumeliosum occidere si aliter ea injuria arceri nequit*, diyen Pierre Navarre'a atıfta bulunuyor. Daha başkalarını da duymak ister misiniz?"

Teşekkür ettim kendisine; zira fazlasıyla dinlediğim şeylerdi bunlar. Ancak bu lanetli öğretinin sonunun nereye varacağını görmek amacıyla şöyle dedim: "Peki, Sayın Peder, biraz daha hafif nedenlerden dolayı birini öldürmeye izin veriliyor mu? Niyetimizi, yalan söylediğimizi ileri süren birini öldürebilecek

biçimde yöneltemez miyiz hiç?” “Yapabilirsiniz.” dedi Peder: “Escobar’ın aynı yer, n. 49’da atıfta bulunduğu bizim Peder Baldelle’e göre, Kitap 3, Kısım 24, n. 24: ‘Eğer başka biçimde cezalandıramıyorsanız, size “Yalan söyledin.” diyen birini öldürmekte sakınca yoktur.’ Aynı şekilde, Pederlerimize göre, dedikodu nedeniyle de öldürebilirsiniz birini; zira birçok kişinin yanı sıra Peder Héreau’nun harfi harfine uyduğu Lessius, daha önce adı geçen yerde şöyle diyor: ‘Eğer saygın insanların önünde iftiralarla onurumu yerle bir ederseniz ve başka çıkar yolum yoksa sizi öldürebilir miyim? Yeni yazarlara göre evet, hatta gizli işlenmiş olmakla birlikte hukuksal yollarla ortaya çıkarılamadığı sürece, bu cinayetin gerçek olduğunu açıkça ilan etseniz bile... İşte kanıtı şu: Bana bir tokat atarak onurumu elimden almak isterseniz, bunu silah zoruyla engelleyebilirim; o hâlde aynı hakareti dille yapmak istediğinizde de aynı savunma geçerlidir. Üstelik hakaret engellenebiliyorsa, dedikodu da engellenebilir. Kısacası, onur yaşamdan daha kıymetlidir. Öyleyse, yaşamımızı korumak için öldürebiliyorsak, onurumuzu korumak için de öldürebiliriz.”

“Bakın, usulüne uygun gerekçeler bunlar. Boş laf yok burada, kanıt var. Sonra, büyük Lessius yine aynı yerde, n. 78, basit bir el kol hareketi ya da bir aşağılama emaresi nedeniyle birinin öldürülebileceğini ortaya koyuyor. Şöyle diyor: ‘İnsana birçok biçimde saldırılıp onuru ayaklar altına alınabilir, bu tür hâllerde doğru olan şey savunmadır; ister sopayla vurmak istesinler ya da tokatla isterse de sözle ya da el kol hareketiyle hakaret etsinler: *sive per signa*.’”

“Ey Peder, onuru sağlama almak için daha başka ne ister insan?” dedim: “Fakat dürüst olmak gerekirse, basit dedikodular ve kaba el kol hareketleri yüzünden el âlemi öldürürsek yaşam epeyce tehlikeye girer.” “Doğru söylüyorsunuz,” dedi: “fakat bizim Pederler çok temkinli olduklarından, basit dedikodu benzeri bazı nedenler için bu öğretinin uygulanmasını yasaklamak gibi yerinde çözümler buldular. Zira hiç olmazsa, *tam yerinde uygulanmasını, practice vix probari potest*, söylüyorlar. Nedeniz olmadı bu, o neden de şu.” dedi. “Gayet iyi biliyorum.”

dedim: “Çünkü Tanrı yasası öldürmeyi yasaklıyor.” “Bunu oradan almıyorlar.” dedi Peder: “Yalnızca hakikatin kendisine bakarak vicdanen izin verilmiş hâlde buluyorlar.” “Pekâlâ, neden yasaklıyorlar öyleyse?” dedim. “Dinleyin” dedi. “Bütün dedikoducular öldürülseydi, bir Devlet haksız kalırdı göz açıp kapayana kadar da ondan. Bizim Reginaldus’tan öğrenin bunu (Kitap 21, n. 63, s. 260): ‘Dedikodu nedeniyle birinin öldürülebileceğine ilişkin bu görüş kuramsal olarak olasılıktan uzak olmasa da uygulamada tersine uymak gerekir, çünkü kendini savunma usullerinde Devlet’i kayba uğratmaktan kaçınmak gerekir. Oysa açıkça görülüyor ki insanlar bu şekilde öldürüldüğünde, çok sayıda ölüm olacaktır.’ Lessius, daha önce sözü edilen yerde aynı şeyi söylüyor: ‘Bu maksim uygulanırken Devlet’in zarar görmemesine dikkat etmek gerekir, bu tür durumlarda kullanılmasına izin vermemek lazım: *tunc enim non est permittendus.*” dedi.

“Nasıl! Sayın Peder, dinî yasaktan çok, siyasi bir yasaktan mı söz ediyoruz burada yani? Çok az insan uyacaktır buna, üstelik sinirliyen; zira Devlet’i zararlı bir adamdan kurtarıırken ona daha fazla haksızlık etmemek epeyce olası olabilirdi.”⁴ dedim. “Bu yüzden Pederimiz Filiutius bu gerekçeye başka önemli bir gerekçe daha ekliyor, Kitapçık 29, Böl. 3, n. 51’de: ‘Bu nedenle insan öldürenler hukuken cezalandırılacağı için.’” dedi. “Size demiştim Sayın Peder, yargıçları kendi tarafınıza çekmediğiniz sürece asla dişe dokunur bir iş yapamazsınız.” dedim. “Yargıçlar vicdan konusuna girmiyorlar.” dedi Peder: “Eylemin dışına bakıp karar veriyorlar, oysa biz her şeyden önce niyete bakıyoruz; bundan dolayıdır ki bizim hükümlerimiz onlarınkinden biraz farklıdır kimi zaman.”

“Ne olursa olsun, yeter ki tatlı canınıza zarar gelmesin, ; Devlet’i zarara uğratmaktan kaçınarak, dedikoducuları vicdan rahatlığı içinde öldürülebilirsiniz, sonucu çıkıyor sizinkilerden çok açık olarak, Sayın Peder.”

⁴ Ifadenin görünüşteki kısmi aksaklığı, yazarın Kazuistlerin olasılık anlayışı konusundaki yergili tutumundan kaynaklandığı düşünüerek giderilmemiştir. (Çev.)

“Fakat Sayın Peder, onur konusunda bu kadar uğraştıktan sonra, mal konusunda hiçbir şey yapmadınız mı? Biliyorum, çok fazla önemli bir şey değil ama olsun yine de. Onu korumak için niyetimizi, öldürmeye pekâlâ yöneltebilirmişiz gibi geliyor bana.” dedim. “Evet.” dedi Peder, “Sizinle konuşurken bir şeylere değinmişim önce; yaptığınız bu girişe o neden olmuş olabilir. Bizim tüm Kazuistler bu konuda birleşir, hatta malımızı çalan kişilerin artık başka bir kötülük yapacağından dolayı korkumuz kalmamış olsa örneğin kaçsalar bile öldürülmelerine izin verilir. Bizim Topluluktan Azor, s. 3, Kitap 2, Böl. 1, Soru 20’de ortaya koymuş bunu.”

“Pekâlâ, Sayın Peder, bu tehlikeli sınıra varmamız için çalınan şeyin değeri ne kadar olmalı?” “Reginaldus’un; Kitap 21, Böl. 5, n. 66’da ve Tannerus’un; Cilt 2, Kitap 2, Kısım 4, Soru 8, Madde 4, n. 69’da belirttiklerine göre: ‘Çalınan şeyin sağduyulu bir insanın değerlendirmesine bağlı olarak yüksek tutarda olması gerekir.’ Layman ve Filiutius aynı şeyi söylüyor bu konuda.” dedi. “Bu bir şey ifade etmiyor, Sayın Peder; bu değerlendirmeyi yapacak sağduyulu adam o kadar az ki nereden bulacağız? Miktarı tam olarak belirlememiş mi sizinkiler?” dedim. “Nasıl? Bir insanın, bir Hristiyanın canını parayla kıyaslamanın o kadar kolay olduğunu mu sanıyorsunuz? Tam burada, bizim Kazuistlere neden ihtiyaç duyulduğunu göstermek istiyorum size. Bütün eski Kilise Babalarının ne kadar para için insan öldürmeye izin verdiklerine bakın. *Non occides, Insan öldürmeyeceksin*’den başka ne diyecekler size?” dedi Peder. “Peki, bu miktarı belirleme cesaretini kim göstermiş?” diye karşılık verdim. “Bizim Topluluğun yüz akı, eşi benzeri bulunmayan büyük Molina, erişilmez sağduyusuyla 6 ya da 7 duka olarak belirlemiş; *bu bedeldeki mallar için, çalan kişi kaçsa bile öldürmekte sakınca olmadığına ilişkin güvence veriyor*, 4. Cilt, 3. Kitapçık, Böl. 16, Madde 6’da. Aynı yerde, ayrıca, ‘bir ekülük ya da daha düşük değerdeki, *unius aurei, vel minoris adhuc valoris*, bir şeyini çalmak isteyen birini öldüren insanı herhangi bir günahla itham etmeyi aklından geçirmeyeceğini’ söylüyor. Bu da Escobar’ın şu genel kuralı koymasını sağlamıştır, n. 44:

‘Molina’ya göre, genel kural doğrultusunda, bir ekü değerindeki bir mal nedeniyle insan öldürülebilir.’” dedi.

“Ey Peder! Molina bu derece önemli bir şeyi, İncil’in, konsillerin ve Kilise Babalarının hiçbir katkısı olmadan belirleyecek aydınlanmayı nereden bulmuş olabilir? Anlaşılan insan öldürme ve lütuf konusunda tamamen kendine özgü ve Aziz Augustinus’unkilerden epeyce uzak bilgileri varmış. İşte benim bu yeni fasıl hakkında epeyce bilgim var; çok iyi biliyorum ki hem onurlarına hem de mallarına saldırılabilecek tek kesim var o da onurlarına ya da mallarına zarar verenleri öldürmekten sakınacak olan Kilise mensupları; ama onlar, kendilerine saldıranları öldüremezler.” dedim. “Ne demek istiyorsunuz?” diye karşılık verdi Peder. “Dünyada en çok saygı gösterilmesi gereken insanların kötülerin küstahlıklarıyla yüz yüze bırakılması akıl kârı mı sizce? Bizim Pederler bu kargaşanın önüne geçmişler; zira Tannerus, Kitapçık 2, Kısım 4, Soru 8, Madde 4, n. 76’da, kilise insanlarının ve hatta din adamlarının yalnızca yaşamları değil aynı zamanda malları veya topluluklarının malları için insan öldürmelerinin serbest olduğunu söylüyor. Escobar’ın aktarımına göre Molina n. 43; Becanus, 2, 2, Kitapçık 2, Soru 7’de, *İnsan Öldürme...*, sonuç kısmı 2, n. 5’de; Reginaldus, Kit. 21, Böl. 5, n. 68’de; Layman, Kit. 3, Kitapçık. 3, s. 3, Böl. 3, n. 4’de; Lessius, Kit. 2, Böl. 9, Mad. 11, n. 72’de ve diğerleri, hepsi aynı sözü kullanıyor.”

“Hatta bizim ünlü Peder L’Amy’e göre, papazların ve din adamlarının dedikoduyla kendilerine kara çalmak isteyenleri öldürerek bunun önüne geçmelerinde bir sakınca yoktur. Elbette niyeti hep iyi yönetmek gerekir. Kendi sözleri şöyle, Kitapçık 5, Kısım 36, n. 118: ‘Bir kilise adamının ya da din adamının, topluluğu ya da kendisi hakkındaki ağır suçlamalar yaymakla tehdit eden bir iftiracıyı, eğer engel olmanın tek yolu buysa, öldürmesi serbesttir; hemen öldürülmediği takdirde bu dedikoduları yaymaya hazırmış gibi olduğu düşünülmelidir. Zira bu tür durumlarda, o din adamına kendi yaşamına kastetmek isteyen birini öldürme izni verildiği için kendinin ya da topluluğun onuruna ve aynı biçimde halka kastetmek isteyen birini de öldürebilir.’”

dedi. “Bunu bilmiyordum.” dedim kendisine: “Kilise’nin, kendi yargıçlarının yalnızca cinayet davalarına girmelerine izin veremeyecek kadar kandan nefret ettiğinden söz edildiğini duymuştum; buna dayanarak ve üstünde kafa yormadan tersini düşünmüştüm açıkçası.” “Buna takılıp kalmayın” dedi: “Her ne kadar kendine yakışan alçakgönüllü tavrıyla onu sağduyulu okurların takdirine bıraksa bile bizim Peder L’Amy, o büyük insan, bu öğretiyi çok iyi koyuyor ortaya. Caramuel, bizim ünlü savunucumuz, bu öğretiyi *Théologie Fondamentale* [Temel Teoloji] adlı yapıtında aktarıyor (s. 543); onu öylesine kesin buluyor ki *tersinin olası olmadığını* savunup harika sonuçlar çıkarıyor, *sonuçların sonucu, conclusionum conclusio* adını verdiği şu kısımda olduğu gibi: ‘Papazın, bir iftiracıyı kimi durumlarda yalnızca öldürme hakkı değil, aynı zamanda kimi durumlarda öldürme zorunluluğu da vardır: *etiam aliquando debet occidere.*’ Bu ilkeyle ilgili çok sayıda yeni soru ele alıyor, örneğin şu: *Cizvitler Janseniusçuları öldürülebilir mi, öldüremez mi?*” “İşte, Sayın Peder, diye bağırdım; inanılmaz bir teoloji sorunu! Peder L’Amy’nin öğretilerine bakarsak, Janseniusçuları ölmüş sayıyorum şimdiden.” dedim. “Tuzığa düştünüz işte.” dedi Peder: “Aynı ilkelerden tersi bir sonuç çıkarıyor Caramuel.” “Nasıl oluyor bu, Sayın Peder?” dedim. “Çünkü bizim onurumuza zarar vermiyorlar.” dedi: “Kendi sözleri şöyle bu konuda, n. 1146 ve 1147, s. 547 ve 548: ‘Janseniusçular Cizvitlere Pelagiyusçu diyorlar, bu nedenle öldürülebilirler mi? Hayır, çünkü Janseniusçuların, Topluluğun görkemine düşüreceği gölge bir baykuşun güneşinkine düşüreceğinden daha çok değildir; tam tersine, istemeyerek de olsa yüceltmişlerdir Topluluğu: *occidi no possunt, quia nocere non potuerunt.*”

“Eyvah, nasıl! Sayın Peder, Janseniusçuların yaşamı sizin onurunuza zarar verip vermediklerini bilmeye mi bağlı yani sadece? Eğer öyleyse, can güvenliklerinden pek emin olamıyorum. Zira zayıf da olsa size haksızlık etme olasılıkları var, öyle olunca da rahatlıkla öldürülebilir olurlar. Usulüne uygun bir gerekçe bulursunuz, yanında da bir niyet yönetimi, başka da bir şeye gerek yok bir insanı gönül huzuru içinde öbür tarafa göndermek için. Oh, ne mutlu bu öğretiyi bildiği için haksızlı-

ğa katlanmaya yanaşmayanlara! Onlara dokunanların da vay başına gelene! Sayın Peder, aslında, dini olmayan insanlarla uğraşmakla sizin bu *niyet yönetimi* işine kadar dini öğrenmiş olanlarla uğraşmak aynı şey; zira sonuçta yaralayanın niyeti yaralananın acısını dindirmez kesinlikle. O gizli yönetme işini filan anlamaz hiç; kendine vurulan darbeyi bilir yalnızca. Hatta bilemiyorum, öfkeli insanlar tarafından hunharca öldürüldüğünü görünce mi, dindar insanlar tarafından bilinçli bir biçimde hançerlendiğini hissedince mi daha çok kızgınlık duyar insan?”

“Şaka yapmıyorum, Sayın Peder, tüm bunlardan dolayı biraz şaşkınlığa uğradım ve Peder L’Amy ve Caramuel’in soruları da hiç hoşuma gitmedi.” dedim. “Neden?” dedi Peder: “Janseniusçu musunuz?” “Benim başka bir gerekçem var, o da şu: Sizin Pederlerinizin maksimlerinden öğrendiklerimi zaman zaman taşradaki arkadaşlarımdan birine yazıyorum. Her ne kadar yalnızca onların söylediklerinden alıntı yapıp aslına sadık kalarak aktarsam da tuhaf biri kalkıp da size haksızlık ettiğimi düşünerek ilkelerinizden fena bir sonuç çıkarır mı bilemiyorum yine de.” dedim. “Başınıza kötü hiçbir şey gelmez, bunun güvencesi benim. Biliniz ki Pederlerimizin kendilerinin ve üstlerimizin onayıyla bastırdıkları yazıların yayımlanmasında ne bir kötülük ne de tehlike vardır.” dedi. Size, bu yaşlı Peder’in sözüne güvenerek yazıyorum fakat, yazacaklarım değil de kâğıdım bitiyor hep. Çünkü yazacak o kadar başka ve önemli şeyler var ki, hepsini anlatmak için ciltlerce yazmak gerekir.

Ben Filanca

SEKİZİNCİ MEKTUP

[BEŞERÎ YASALAR VE DİNÎ YASALAR]

Taşralı Bir Arkadaşa

28 Mayıs 1656, Paris

Beyefendi,

Hiç kimsenin bizim kim olduğumuzu merak etmediğini düşünüyordunuz; buna kafa yoranlar var bilmiş olun, ama yanlış yoldalar. Kimileri beni Sorbonne'da bir doktor sanıyor, kimileriyse Mektuplarımı, benim gibi ne papaz ne de kilise mensubu¹ olan dört beş kişiye mal ediyor. Tüm bu yersiz kuşklar gösteriyor ki beni yalnızca sizin tanımanız ve her ziyaretime katlanan, biraz zahmetli de olsa konuşmalarına katlandığım yaşlı Pederin tanınması yönündeki amacımda çok da başarısız olmamışım. Ancak kendimi tutmam gerek; aktarılanlardan bu kadar rahatsız olduğum öğrenilirse konuşmazlar bana artık, böyle olunca da onların din anlayışı hakkında size verdiğim bilgilendirme sözünü yerine getirememiş olurum. Çektiğim eziyeti yabana atmayın lütfen. Bu kadar tuhaf saptırmalarla Hristiyanlık anlayışının allak bullak edilmesini görüp açıkça itiraz edememek çok korkunç. Fakat sizin memnuniyetiniz için o kadar dayandıktan sonra, yaşlı Peder'in bana söyleyecek bir şeyi kalmadığında, sanırım kendi memnuniyetim için patlayacağım sonunda. Ama şimdilik olabildiğince tutacağım kendimi; zira ne kadar çok sussam o kadar çok anlatıyor. Geçen defa o kadar çok bilgi verdi ki bana, size hepsini anlatmam epey zor olacak. Haksız olarak edinilen şeylerin yerine iade edilmemesine yarayan ilkeler göreceksiniz bu kez. Zira hangi yöntemle örtbas eder-

¹ Pascal'ın döneminde, Fransa'da, ne papaz ne diyakon ne de diyakon çömezi olan çok sayıda kilise mensubu vardı; bu insanlar kilisedendiler ve papazlık yapmadıkları hâlde dinî kıyafetleri vardı. *Benefice* adı verilen kilise gelirine sahip olanların çoğu böyleydi. Kilisede kaldıkları süre boyunca evlenemezler ama kiliseden ayrılınca, (gelirlerinden vazgeçerek) evlenebilirlerdi. (Ed.)

lerse etsinler, size anlatacağım maksimler sonuçta, yolsuzluğa bulaşmış yargıçları, tefecileri, hileli müflisleri, hırsızları, yoldan çıkmış kadınları ve büyücüleri koruyup kollamaya yarayacaktır yalnızca. Tüm bu saydıklarımın hepsi mesleklerinden doğru yolla para kazanmaktan epey uzak kimseler. Bu konuşmasında yaşlı Peder'den öğrendiğim şey şu:

“Görüşmelerimizin en başından beri size yazarlarımızın her toplum kesimine yönelik maksimlerini açıklamayı üstlendim.” dedi: “Daha önce kiliseden gelir elde eden papazlarla, din adamlarıyla, hizmetçilerle ve soylularla ilgili olanları görmüştünüz. Şimdi diğerlerine göz atalım ve yargıçlardan başlayalım.”

“İlk önce Pederlerimizin onlar için ortaya koydukları en önemli ve en avantajlı maksimlerden birinden söz edeceğim. Bu maksim, bizim yirmi dört İhtiyar'dan birisi olan bilgin Castro Palao'ya ait. Bu konuda şöyle diyor: ‘Bir yargıç hukuksal bir sorunu ele alırken en olası görüşü bırakıp olası bir görüşe göre karar verebilir mi? Evet, hatta kendi düşüncesine rağmen: *imo contra propriam opinionem*.’ Bunu, bizim Peder Escobar da aktarıyor, Kitapçık 6, Örnek 6, n. 45.” “Sayın Peder, güzel bir başlangıç.” dedim; “Yargıçlar size minnettardır, daha önce de birkaç kez gözlemlediğimiz gibi bu kadar lehlerine olmasına rağmen, sizin olasılıklarınıza karşı çıkmalarını çok garip buluyorum. Zira bu maksimler aracılığıyla vicdan konusunda kendinize tanıdığınız yetkinin aynısını insanların serveti konusunda onlara veriyorsunuz.” “Görüyorsunuz ki çıkarlarımıza göre hareket etmiyoruz.” dedi: “Düşündüğümüz tek şey, vicdanlarının rahat olması; bizim büyük Molina, onlara verilen hediye konusuna değinerek, bu konuda çok yararlı çalışmalar yapmış. Zira her ne kadar bazı özel yasalar bunları almalarını yasaklasa bile, hediye alırken, bazı hallerde duyabilecekleri utanma hislerini ortadan kaldırmak için gönül rahatlığı içerisinde davranabilecekleri her durumu sıralamaya özen göstermiş. Kitabı, Cilt 1, Kitapçık 2, Böl. 88, n. 6'da şöyle diyor: ‘Yargıçlar, taraflar hediye verdiğinde alabilirler; bu hediye ya dostane bir biçimde ya yerine getirdikleri adalete teşekkür ya bunu ileride yerine getirmelerini sağlamak amacıyla ya kendi davalarına ayrı bir özen göstermeleri ya da

işlerini çabuk yapmaya teşvik etmek amacıyla verilebilir.’ Bizim bilge Escobar, 6. Kitabı *örnek 6*, n. 48’de bundan şöyle söz ediyor ayrıca: ‘Birçok kişi arasında işi bir diğerinden daha çabuk görülmesi gereken kimse yoksa, davasını ilk sıraya koymak koşuluyla, *ex facto*, bunların birinden bir şey alan yargıç günaha girer mi? Layman’a göre kesinlikle hayır, zira doğal hukuk gereği, istediği birine verebileceği hakkı, verdiği hediyeği göz önünde bulundurarak birine tanıması halinde diğerlerine hiçbir haksızlık yapmış olmaz. Hatta eşit haklara sahip olmalarının gereği olarak, bu kişilerin hepsine karşı eşit derecede yükümlü olan yargıç, kendisine bu hediyeği vererek diğerlerinin arasından tercih edilmeyi teşvik eden kişiye karşı daha da çok yükümlü hâle gelir ve bu tercihe parayla bedel biçilebilirmiş gibi görünüyor: *quæ obligatio videtur pretio æstimabilis.*”

“Saygıdeğer Peder, kraliyet yüksek mahkemesi yargıçlarının henüz bilmediği bu izin beni çok şaşırttı.” dedim: “Zira Sayın Mahkeme Başkanı bazı zabıt kâtiplerinin bu türden öncelikler için para almalarını önlemek amacıyla bir emir kaleme aldı. Bu da başkanın, yargıçların böyle bir serbestisi olduğuna inanmak konusunda epeyce mesafeli durduğunu gösteriyor. Ayrıca herkes övgüyle söz etti, bütün taraflar için çok yararlı olacak bu iyileştirmeden.” “Sahi mi söylüyorsunuz?” dedi bu sözlerimden dolayı şaşkınlığa uğrayan yaşlı Peder: “Bu konudan hiç haberim yoktu. Bizim görüşümüz olası yalnızca, tersi de olası olabilir.” “Aslına bakarsanız Sayın Peder,” dedim, “Sayın Başkanın olasıdan daha fazlasını yaptığı ve bu yolla, uzun zamandır sıkıntı yaratan genel bir rüşvet çarkını durdurduğu düşünülüyor.” “Ben de aynı kanıdayım, neyse bunu geçelim, bırakalım yargıçları.” dedi Peder. “Haklısınız,” dedim, “sizin kendileri için yaptıklarınızı bile yeterince bilmiyorlar zaten.” “Sorun o değil.” dedi Peder, “Her konuda söylenecek o kadar şey var ki her birinin üzerinde kısa kısa durmak gerekiyor.”

“Şimdi de iş adamlarından söz edelim. Bildiğiniz gibi onlarla en büyük sıkıntıyı, kendilerini tefecilikten uzak tutma konusunda yaşıyoruz; bu yüzden Pederlerimiz ayrı bir özen göstermişler bu konuya, zira bu kötü alışkanlıktan öylesine nefret ediyorlar

ki Escobar şöyle diyor 3. Kitabı, *örnek* 5, n. 1’de: ‘Tefeciliğin günah olmadığını söylemek sapkınlıktır.’ Bizim Peder Bauny, *Somme des péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı yapıtı, Bölüm 14’te sayfalar doldurmuş tefecilerin uğrayacağı cezalarla ilgili. Bunları, ‘sağ iken rezil, öldüklerinde ise toprağın kabul etmeyeceği kişiler olarak’ gördüğünü belirtiyor.” dedi. “Sayın Peder, durumun bu denli ciddi olduğunu düşünmüyordum.” “Gerektiğinde öyle,” dedi; “fakat bu bilge kazuist, tefeciliği insanların başına bela eden tek şeyin kazanç arzusu olduğunu fark etmiş olduğu için aynı yerde şöyle diyor: ‘İnsanları, tefeciliğin yanı sıra bunun yol açacağı günahın kötü sonuçlarından koruyarak iyi ve meşru bir yöntemle, paralarından, tefecilikten elde ettikleri kadarını ya da daha fazlasını kazanacakları bir olanak sağlanırsa onlara, küçümsenmeyecek ölçüde bağlayıcı olunur.’” “Böyle bir şeyin ardından tefeci kalmayacaktır elbette Sayın Peder.” dedim. “Bu yüzden soylular, başkanlar, danışmanlar vs. gibi her kesimden insana yönelik genel bir yöntem geliştirilmiş.” dedi: “Bu yöntem öylesine basit ki parayı verirken söylenmesi gereken bazı sözcüklerin kullanılmasından ibaret yalnızca; bunları söyledikten sonra, tefecilikten ya da elbette başka bir adla adlandırılacak herhangi bir şeyden korkmadan kazanç elde edilebilir bu paradan.” “Neymiş bu gizemli sözler, Sayın Peder?” dedim. “İşte şunlar, hem de özgün sözcüklerle; zira biliyorsunuz, *Somme des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] kitabını, kendisinin de önsözde belirttiği gibi, herkes tarafından anlaşılacak için Fransızca yazmış. Para istenilen kişi şu şekilde yanıt verecek: ‘Verecek hiç param yok; ama meşru ve dürüst yolla kullanılacak param var. Eğer istediğiniz miktarı kendi hünerinizle yarısı kazanç, yarısı kayıp biçiminde değerlendirmek isterseniz belki karar veririm. Kazanç konusunda anlaşmak çok zahmetli bir şey olduğu için, eğer hem bir miktar kârı hem de size vereceğim parayı zarar etmeyecek biçimde ödemeyi kabul ederseniz, kesinlikle anlaşırız ve parayı anında veririm size.’ Günah işlemeden para kazanmanın çok kolay bir yolu değil mi bu? Yöntemini sonuçlandırırken kullandığı şu sözleri söylemekte haklı değil mi Peder Bauny: ‘Tefecilikleri, zorbalıkları ve

gayrı meşru sözleşmeleriyle Tanrı'nın haklı öfkesine neden olan çoğu insanın güzel, namuslu ve meşru kazançlar elde edebilecekleri yol budur bana göre.” dedi.

“Sayın Peder, çok etkili sözler bunlar!² Tefeciliği defeden, benim anlamadığım bazı gizil etkileri vardır kuşkusuz. Zira ben bu günahın, verilenden daha çok para almaktan ibaret olduğunu düşünmüşümdür hep.” “Çok az şey biliyorsunuz bu konuda.” dedi. “Bizim Pederlere göre tefecilik, bu kârı tefeci niyetiyle almaktır. Bundan dolayı bizim Peder Escobar basit bir niyet yönetmeyle tefecilikten kaçınmayı sağlıyor; Kitap 3, Açıklama 5; n. 4, 33, 44: ‘Para verilen kişiden alınacak kâr, hukuksal alacak olarak istenirse bu tefecilik olur, fakat yapılmış iyilik karşılığı olarak istenirse kesinlikle tefecilik değildir.’ Ayrıca, n. 3’te şöyle diyor: ‘Ödünç verilen paradan, doğrudan kazanç sağlama niyeti gütmek yasaktır; ancak bunun iyilikseverlikle, *media benevolentia*, yapıldığını söylemek kesinlikle tefecilik değildir.’” dedim.

“Etkili yöntemler bunlar işte; ama bana göre en iyilerinden biri (zira bizde bunlar tercihe bağlı) Mohatra Sözleşmesi’dir.” dedi. “Mohatra Sözleşmesi mi Sayın Peder?” dedim. “Ne olduğunu bilmediğiniz açıkça anlaşıyor.” dedi: “Yalnızca adı garip. Escobar 3. Kitap, örnek 3, n. 36’da açıklıyor bunu: ‘Mohatra Sözleşmesi, pahalıya ve veresiye alınan malların aynı esnada aynı kişiye peşin parayla ve ucuza geri satılması anlamına gelen sözleşmedir.’ Mohatra Sözleşmesi bu işte; gördüğünüz gibi burada belli bir miktar peşin para alıp daha fazla borçlanıyorsunuz.” “Fakat Sayın Peder, Escobar bu sözcüğü hiç kullanmamış sanırım, bundan söz eden başka kitaplar var mı?” dedim. “Olaylara hâkimiyetiniz çok zayıf.” dedi Peder: “Bu yıl yayımlandı, hatta Paris’te; ahlak teolojisi konusundaki bu son kitap, Mohatra’dan ustaca söz ediyor. Adı *Epilogus Summarum*. Adından da anlaşılacağı üzere, Pederlerimiz Suarez, Sanchez, Lessius, Fagundez, Hurtado ve diğer ünlü Kazuistlerce ele alınan *Sommes de Théologie*’nin bir özeti. Bu kitabın 54. sayfasında şöyle yazdığını görürsünüz: ‘Mohatra,

² “Size şunu kesin olarak söyleyeyim ki nereden geldiğini bilmeseydim, şu, büyü bozmaya yarayan sihirli sözlerden zannederdim bunları.” cümlesi sonraki baskıda çıkarılmıştır. (Ed.)

yirmi altına (pistole) ihtiyacı olan bir insanın, satıcının birinden bir yıl ödemeli otuz altınlık mal alıp anında peşin yirmi altına sattığında yaptığı işe denir.’ Burada da gördüğünüz gibi Mohatra duyulmamış bir sözcük değil.” “Pekâlâ, Sayın Peder, bu sözleşmeye izin var mı?” dedim. “Escobar, aynı yerde, ‘bunu çok sert cezalarla yasaklayan yasalar’ olduğunu söylüyor.” diye yanıtladı Peder. “O zaman gereksiz bir şey bu, Sayın Peder.” dedim. “Kesinlikle değil.” dedi. “Escobar yine aynı yerde, bunu olanaklı kılacak çıkış yolları gösteriyor: ‘Her ne kadar satan ve satın alan kişi esas niyet olarak kazanç sağlamayı amaçlasa da satıcı, satarken bu tür malların en üst bedelini aşmasın, tekrar alırken de en alt değerini geçmesin ve yapılan iş konusunda önceden kesin ya da başka türden sözlerle anlaşma yapılmasın yeterlidir.’ Fakat Lessius, *de Just.* adlı yapıtı, Kit. 2, Böl. 21, Madde 16’da, ‘bir mal, en düşük bedelden geri almak niyetiyle satılmış olsa bile faiz istenilen kişinin yoksul olması durumunda, bu kâr, sadaka yerine sayılabilir ve o kişi bunu vermek zorunda değildir ya da sıkıntıya girmeyecek şekilde geri ödeyebilir: *si commode potest*’, diyor. Bu konuda söylenebilecekler bunlar.” dedi. “Gerçekten de Sayın Peder, daha büyük bir hoşgörü zararlı olurdu.” dedim. “Pederlerimiz nerede durmaları gerektiğini iyi bilirler! Burada Mohatra’nın yararını açıkça görüyorsunuz.”

“Size, hakkında bilgi vereceğim daha başka yöntemler de var ama bunlar yeterli; işleri kötü olanlardan söz etmem gerekiyor. Pederlerimiz, içinde bulundukları durumu göz önünde bulundurarak onların yüklerini hafifletmeye çalışmışlar, zira ailece dü-rüstçe ayakta kalmaya ve borçlarını ödemeye yetecek malları olmazsa bu malların bir kısmını saklayıp alacaklılarına hileli iflas gösterirler. Bunu, Pederimiz Lessius hükme bağlamış; Escobar da 3. Kitabı, örnek 2, n. 163’te teyit ediyor: ‘Hileli iflas gösteren biri, ailesini onuruyla ayakta tutmaya yetecek kadar, *ne indecore vivat*, malını gönül rahatlığıyla saklayabilir mi? Lessius ile aynı düşüncedeyim, evet diyorum; hatta bunları, herkesçe biliniyor olarak haksız ve kötü yollardan elde etmiş olsa bile, *ex injustitia et notorio delicto*, ama bu son durumda, önceki kadarını tutamaz elinde.” dedi. “Nasıl ve hangi tuhaf iyilikseverlikle bu

malların alacaklılarından çok bunları aşırarak suretiyle hakkı olmadan elde etmiş birinin elinde kalmasını istiyorsunuz Sayın Peder? Onu onuruyla ayakta tutmak adına, yasal olarak malların ait olduğu alacaklıları yoksulluğa sürüklemiyor musunuz böylelikle?” dedim. “Herkesi memnun edemezsiniz.” dedi Peder: “Pederlerimiz özellikle bu zavallılara yardım etmeyi düşünmüşler. Castro Palao’nun Cilt 1, Kitapçık 6, Madde 6, s. 6, n. 12’de atıfta bulunduğu bizim büyük Vasquez, yine yoksulların lehine şöyle diyor: ‘Yoksul bir kimseyi soymaya kararlı ve hazır bir hırsız görüldüğünde, hırsız bundan vazgeçsin ve yoksulu soymak yerine öbürünü soysun diye başka herhangi zengin bir kişi gösterilebilir.’ Eğer elinizde, Vasquez ya da Castro Palao’nun kitapları yoksa aynı şeyi Escobar’ın kitabının, *Topluluğumuzun, insanlara hayır amacıyla yaptığı işler* adlı bölümde bulabilirsiniz, 5. Kitap, Örnek 5, n. 120. Zira bildiğiniz gibi en ünlü yirmi dört Pederimizin ele almadığı herhangi bir şey söylememiştir kendisi.”

“Bu, birinin kaybını diğerinin zararıyla kurtarma iyiliği gerçekten olağanüstü bir şeymiş Sayın Peder. Ancak bu iyiliği tam uygulamak gerekir diye düşünüyorum; sonrasında da bu öneride bulunan kişinin, o zengine, kaybına neden olduğu malı ödemesi gerekir aslında.” dedim. “Kesinlikle öyle değil.” dedi: “Biz soymadık ki onu; bir diğerine, bu işi yapmasını önerdik yalnızca. Peder Bauny’nin bir durum hakkındaki başka akıllıca çözümünü dinleyin o zaman; bu, sizi daha da çok şaşırtacak demek ki ve burada telafinin daha da kaçınılmaz olacağını düşüneceksinizdir. *Somme des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı yapıtının 13. Bölümü’nde özgün Fransızca sözcükleriyle şöyle diyor: ‘Birisi, bir askerden komşusunu dövmesini ya da kendisine haksızlık eden bir insanın tahıl ambarını yakmasını istiyor ısrarla. Asker bulunamadığından, ondan tüm bu zararı vermesini isteyen diğer kişinin, oluşan kaybı kendi malıyla gidermek zorunda olup olmadığı soruluyor bana. Benim görüşüme göre hayır. Zira hak ihlalinde bulunmamışsa kimse bir şey ödemek zorunda değildir. Bir başkasından yardım istendiğinde, hak ihlal edilmiş olur mu? Kendisinden hangi istekte bulunulursa bulunulsun, kişi bunu yerine getirip getirmemekte özgürdür.

Hangi yana meylederse, iradesi, onu oraya taşır; ruhundaki iyilikten, yumuşaklıktan ve iyilikseverlikten başka bir şey götürmez onu oraya. O hâlde eğer bu asker, yol açtığı zararı telafi etmezse rica edip suçsuz insana saldırıda bulunmasına neden olan kişiyi bu ödemeye zorlamamak gerekir.”

Bu pasaj, görüşmenin kesilmesine neden olacak gibi oldu bir an. Zira yargıçların ipe götürmekte tereddüt etmeyeceği, samanlık yakan birini ve bir yangının ilk ve gerçek failini zararın giderilmesinden sorumlu tutmayan bu akıl yürütmelerindeki *iyilikten ve tatlılıktan* dolayı kahkaha atacak noktaya geldim. Kendimi tutsam da yaşlı Peder alındı, çünkü büyük bir ciddiyetle konuşuyordu o sırada, aynı ciddi tavır içerisinde şöyle dedi bana: “Yaşadığımız bunca deneyimin ardından, itirazlarınızın içinin ne kadar boş olduğunu görmüş olmalıydınız ama hâlâ konunun dışına çıkarıyorsunuz bizi. Şimdi, yoksul yaşam süren kişilere geri dönelim. Pederlerimizin bunlara el uzatmak amacıyla söyledikleri sözler var; onlardan birisi olan Lessius şöyle diyor, Kitap 2, Böl. 12, n. 12’de: ‘Yalnızca aşırı düzeyde ihtiyaç hâlinde değil, uç düzeyde olmasa bile ciddi ihtiyaç hâllerinde de hırsızlık yapılabilir.’ Escobar da 1. Kitabı, Örnek 9, n. 29’da aynı şeyi aktarıyor.” “Çok şaşırtıcı bir şey bu, Sayın Peder; dünyada kendi ihtiyacını ciddi bulmayacak ve bu vesileyle hırsızlık yapma izni verilip de bunu gönül rahatlığı içinde yapmayacak hiçbir insan yoktur. Bu izni yalnızca gerçekten bu durumda olan insanlara indirgediğinizde, sayısız hırsızlığa kapı aralamış olursunuz; ciddi ihtiyaç olsa bile yargıçlar onu cezalandırır, siz de haydi haydi cezalandırmak zorundasınız. Siz ki insanlar arasında yalnızca adaleti değil aynı zamanda bu ilkeyle birlikte yerle bir olan sadaka emrini de ayakta tutmak zorundasınız. Zira sonuçta kendisi yararlanmak üzere kardeşini zarara uğratmak, ona karşı haksızlık ve bir hak ihlali değil mi? Bana böyle öğretildi bugüne kadar.” dedim. “Bu, her zaman doğru değildir.” dedi Peder, “zira bizim büyük Molina bu konuda şöyle bir bilgi vermiş (Cilt 2, Kitapçık 2, Madde 328, n. 8): ‘Sadaka emri, bir insanı aynı değerdeki yoksunluktan kurtarmak amacıyla kendi kazancından yoksun kalmayı gerektirmez.’

Kanıtlamaya çalıştığı şeyi göstermek amacıyla yine aynı yerde şunları söylüyor: ‘Birisinin, alacaklılarına vermemek için bize verdiği malları geri vermek zorunda değiliz vicdanen.’ Benzer görüşü savunan Lessius, Kitap 2, Böl. 20, Madde 19, n. 468’de, aynı ilkeden yola çıkarak doğruluyor bunu.”

“Durumu iyi olmayanlara karşı yeterince merhamet göstermiyorsunuz; Pederlerimiz bundan daha fazla iyilik yapmışlardır. Zenginler kadar yoksullara da adalet dağıtıyorlar. Daha ötesini de söyleyeyim, bunu günahkârlara bile yapıyorlar. Zira suç işleyenlere çok karşı olsalar bile yine de tamamen kötü yolla elde edilmiş malların meşru olarak elde tutulabileceğini salık veriyorlar. Lessius, Kitap 2, Böl. 4, Madde 8’de şunu söylüyor genel anlamda: ‘Ne doğal yasalar ne de pozitif hukuk yasaları bakımından (yani hiçbir yasaya göre), zina gibi bir suç işleyerek elde edilmiş olan şeyler, yapılan iş adalete aykırı olsa bile iade edilmek zorunda değildir,’ zira Escobar’ın, Kitapçık 1, Örnek 8, n. 59’da Lessius’a atıfta bulunarak söylediği gibi, ‘bir kadının zina yoluyla elde ettiği mallar kesinlikle gayri meşru yoldan kazanılmıştır; fakat bir kadının böyle bir şeye sahip olması yine de meşrudur: *quamvis mulier illicite acquirat, licite retinet acquisita.*’ Pederlerimizin en ünlüleri, bir yargıcın, haksız olan taraftan, lehine haksız bir karar vermek amacıyla aldığı, bir askerin insan öldürme karşılığı elde ettiği ve iğrenç suçlar işlenerek kazanılan şeylerin meşru olarak elde tutulabileceğine ilişkin bu kesin kararları o yüzden alıyorlar. Escobar, yazarlarımızdan bunları derleyip kitabında bir araya getiriyor; işte şu genel kuralı (Kitap 3, Açıklama 1, n. 23’te) ortaya koyuyor: ‘Cinayet, haksız bir yargı kararı, yüz kızartıcı bir iş vs. gibi utanç duyulacak yollardan elde edilmiş mallar meşru olarak edinilmiştir ve bunlar kesinlikle telafi edilmek zorunda değildir.’ Yine 5. Kitap, Açıklama 5, n. 53’te şöyle diyor: ‘İnsan öldürmek, haksız yargı kararları vermek, yüz kızartıcı suçlar işlemek vs. gibi utanç verici yollardan elde edilen şeylere sahip olunabilir çünkü bunlara sahip olunması haklı nedene dayanır ve parayı nereden kazanıyorsak orası iş alanımızdır, sahip olduğumuz şeyler de oradan gelecektir.” dedi. “Ey Peder! Böyle

bir kazanç yolundan söz edildiğini hiç duymamıştım, adaletin de buna izin vereceğinden ve katilliği, adaletsizliği ve zinayı yerinde bir vasıf olarak göreceğinden kuşkuluyum.” dedim. “Hukuk kitaplarının bu konuda ne dediğini bilmem,” dedi Peder, “ama gerçek vicdan kuralları olan bizimkilerin benimle aynı şeyi söylediklerini biliyorum. Geri vermeyi zorunlu tuttukları istisnai bir durum da var işin gerçeği. Bu, ‘ailelerin çocukları ve din adamları gibi mallarına sahip çıkma gücü bulunmayanların parası alındığında’ geçerli. Zira bizim büyük Molina *De Just. adli* yapıtının 2. Kitabı, Kısım 94’te onları istisna tutuyor: *Nisi mulier accepisset ab eo qui alienare non potest, ut a religioso et filiofamilias*; bu durumda, onların paralarını geri vermek gerekir çünkü. Escobar bu pasaja, Kitap 1, Açıklama 8, n. 59’da atıfta bulunuyor ve aynı şeyi Kitap 3, Açıklama 1, n. 28’de teyit ediyor.”

“Saygıdeğer Peder,” dedim, “din adamlarına burada diğer yerlerdekilere göre daha iyi davranıldığını görüyorum.” “Hiç de öyle değil.” dedi Peder: “Bunu bütün yetişkin olmayanlar için aynı biçimde yapmıyor muyuz? Din adamları da tüm yaşamları boyunca bu grubun içindedir. İstisna tutulmaları yerinde bir karar. Diğer tüm durumlarda yapılan kötü bir iş sonucu alınanlar geri verilmek zorunda değildir. Lessius bunu, *De Justitia et iure* adlı yapıtı, Kitap 2, Böl. 14, Madde 8, n. 52’de geniş bir biçimde gösteriyor ve şöyle diyor:³ ‘Zira kötü bir işi yaptıranın bundan elde edeceği kazanç ve bunu yerine getirenin uğrayacağı ceza göz önüne alınacak olursa bu tür işlerin bedeli parayla belirlenir ancak. Bu nedenle; insan öldürme, haksız yargı kararı ya da kirli iş, hangi nitelikteki iş olursa olsun, bunu yapmak için alınan şeyler kesinlikle geri verilmek zorunda değildir, tek istisna, mallarına sahip olma gücünden yoksun olanlardır. Büyük bir zarara yol açacak para alan kişinin günah işlediğini ve bu durumda ne bu parayı alabileceğini ne de elinde tutabileceğini söyleyeceksiniz belki. Buna karşılık olarak, iş bittikten

³“Suç oluşturan bir iş nedeniyle alınan şeylerin hiçbir doğal hukuk kuralına göre geri verilmesi söz konusu değildir.” kısmı çıkarılmıştır. (Ed.)

sonra, artık ne parayı vermenin ne de o parayı almanın günahı vardır, derim.’ Bizim büyük Filiutius uygulamanın ayrıntısına daha fazla yer veriyor: ‘Zira açıkça söylemek gerekirse, bu türden eylemlerin bedelinin onları yapan kişilerin toplumsal durumlarına göre değişen bir yöntemle ödenmesi gerekir ve bu kişilerin hepsi birbirilerinden kıymetlidir.’ diyor. Bunu da sağlam gerekçelere oturtuyor 31. Kitapçık, Böl. 9, n. 234’te: *Occultæ fornicariæ debetur pretium in conscientia, et multo majore ratione, quam publicoe. Copia enim quam occulta facit mulier sui corporis, multo plus valet quam ea quam publica facit meretrix; nec ulla est lex positiva quæ reddat eam incapacem pretii. Idem dicendum de pretio promisso virgini, conjugatæ, moniali, et cuicumque alii. Est enim omnium eadem ratio.*⁴”

Daha sonra, bana, yazarlarına ait bu türden öylesine iğrenç şeyler gösterdi ki anlatmaya dilim varmıyor. Eğer, Pederlerini yücelttiği için onlar ne derse kabul etmesine yol açan saygısı olmasa kendisi de bunlardan iğrenirdi (iyi bir adam zira). Onu, bu konuyu sürdürmeye teşvik etmeyi amaçlamaktan çok tamamı böylesine iğrenç, adaletsiz ve saçma kararlarla dolu din kitaplarını görmenin şaşkınlığıyla sessizce duruyordum o sırada. Böyle olunca, konuşmasını rahat rahat sürdürdü ve sonunda da şöyle dedi: “Bu yüzdendir ki bizim ünlü Molina bir soru karşısında şöyle bir hükümde bulunuyor (bunun ardından memnun olacaksınız): ‘Kötü bir iş yapmak için para alındığında geri verilmeli midir?’ Şöyle diyor bu büyük insan: ‘İki şeyi birbirinden ayırmak gerekir; eğer bedeli ödenen iş yerine getirilmediyse parayı geri vermek gerekir fakat iş gerçekleştiyse buna kesinlikle gerek yok: *si non fecit hoc malum, tenetur restituere; secus, si fecit.*’ Escobar 3. Kitabı, Açıklama 2, n. 138’de aktarıyor bunu. İfadeyle ilgili ilkelerimizin bazıları böyle işte. Bugün epeyce şey

⁴ “Gizli zina yapıldığında, vicdani olarak, kadına hayat kadınına ödenen bedelden daha fazlasını ödemek gerekir. Zira birinci durumdaki kadının bedeni konusunda gösterdiği fedakarlığın bedeli hayat kadınıninkinden daha yüksektir ve onun bu bedeli talep etmesini savunan lehine bir yasa yoktur. Benzer şeyleri, bakire birine, evli bir kadına, rahibeye (sıralamadaki yerlerine göre) ya da bir başkasına vaat edilmiş bedel konusunda da söylemek gerekir. Zira aynı gerekçe hepsi için geçerlidir.” Bu pasaj Ernest Havet’nin Fransızca çevirisi üzerinden Türkçeye aktarılmıştır. (Çev.)

öğrendiniz, şimdi neler kaldı aklınızda öğrenmek istiyorum. Söyleyin bakayım. *Bir yargıç, taraflardan birinin lehine karar vermek için para aldı, bunu geri vermesi gerekir mi?*” dedi. “Hayır, dediniz az önce bana Sayın Peder.” dedim. “Biliyordum böyle olacağını; size bunu genel anlamda söylemedim mi?” dedi. “Haklı olmayan kişinin davayı kazanmasını sağladıysa geri vermek zorunda değildir.” dedim size. “Peki, haklı isek yasal olarak verilmesi gereken hak için ayrıca para da mı ödeyeceğiz?” dedim. “Hakkınız yok buna. Anlamıyor musunuz? Yargıç adaletli olmak zorundadır, yani adaleti satışa çıkaramaz ancak adaletsizlik de yapmaması gerek; bu durumda da o işten para alabilir. Bu nedenle, Molina, Mad. 94 ve 99; Reginaldus, Kitap 10, n. 184, 185 ve 187; Filiutius, Kitap 31, n. 220 ve 228; Escobar, Kitap 3, Açıklama 1, n. 21 ve 23 ve Lessius gibi, Kitap 2, Böl. 14, Mad. 8, n. 53, belli başlı yazarlarımızın hepsi aynı şeyi söylüyorlar: ‘Bir yargıç, eğer kendisine bağış olarak verilmemişse adaleti yerine getirmek için aldığı parayı kesinlikle geri vermek zorundadır; ancak lehine haksız karar verdiği bir adamdan aldıklarını kesinlikle geri vermek zorunda değildir.’”

Şaşırp kaldım bu tuhaf karar karşısında; ben bunun yol açacağı tehlikeli sonuçları kafamdan geçirirken Peder başka bir soru hazırlığı içindeydi ve şöyle dedi: “Daha dikkatli yanıtlayın bu kez. Soruyorum şimdi: Kehanetle uğraşan bir insan, yaptığı bu iş dolayısıyla kazandığı parayı geri vermek zorunda mıdır?” “Keyfiniz bilir, Saygıdeğer Peder.” dedim. “Nasıl keyfim bilir! Tuhafsınız gerçekten! Sanki hakikat bizim isteğimize bağılıymış gibi konuşuyorsunuz. Kesinlikle kendi başınıza bulamayacağınızı düşünüyorum hakikati. O hâlde bu sorunu Sanchez’in nasıl çözdüğünü dinleyin, yine Thomas Sanchez’den söz ediyorum. Önce bir ayırım yapıyor *Somme des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı yapıtı (Kitap 2, Böl. 38, n. 94, 95 ve 96): ‘Bu kâhin eğer yalnızca astroloji ve diğer doğa olaylarına başvurmuşsa ya da şeytanın sanatını kullanmışsa; bu durumlardan birinde parayı geri vermesi, ötekinde ise vermemesi gerekir.’ Bilin bakalım hangisinde?” dedi. “Bunda bilinmeyecek bir şey yok.” dedim. “Ne demek istediğinizi anladım.” diye karşılık

verdi. “Şeytanın aracılığına başvurduğu durumda geri vermek zorunda olduğunu düşünüyorsunuz değil mi? Hiçbir şey anlamıyorsunuz bu işten, tam tersi. İşte Sanchez’in aynı yerde dile getirdiği çözüm: ‘Eğer bu kâhin, başka türlü bilinemeyecek bir şeyi şeytan aracılığıyla bilme çaba ve dikkati göstermediyse, *si nullam operam apposuit ut arte dabolis id sciret*, parayı geri ödemesi gerekir, ancak bu zahmeti çektiyse kesinlikle ödemek zorunda değil.’” dedi. “Bunun nedeni nedir Sayın Peder?” dedim. “Anlamıyor musunuz?” dedi. “Şeytan sanatıyla kehanette bulunmak iyidir de ondan, astroloji ise yanlış bir yoldur.” dedi. “Peki, Sayın Peder, şeytan hakikati söylemezse, çünkü o, astrolojiden daha gerçek bir şey değil kesinlikle; bu durumda, sözünü ettiğiniz aynı nedenden dolayı kâhinin parayı ödemesi gerekecek midir?” dedim. “Her zaman değil.” dedi: “Sanchez şöyle diyor bu konuda: ‘*Distinguo*, zira eğer kâhin şeytan sanatını bilmiyorsa, *si sit artis diabolicæ ignarus*, parayı vermek zorundadır ama usta bir büyücüye ve hakikati biliyor olmaktan dolayı içinden geleni söylüyorsa bunu yapmak zorunda değildir kesinlikle. Zira böyle bir durumda bu tür bir büyücünün gösterdiği özenin bedeli parayla belirlenir: *diligentia a mago apposita est pretio æstimabilis*.’” “Bunun adı sağduyudur Sayın Peder, zira büyücüleri meşru yoldan para kazanma beklentileri aracılığıyla sanatlarında birer bilgin ve uzman olmaya teşvik etmenin yolu buradan geçer, maksimlerinize göre de böylece halka sadakatle hizmet edeceklerdir.” dedim. “Alay ediyorsunuz sanırım, bu iyi bir şey değil zira sizi tanımayanların bulunduğu ortamlarda böyle konuşursanız konuşmalarınızı yanlış anlayıp sizi dinî sorunlarla alay etmekle suçlayacak insanlar çıkabilir.” dedi Peder. “Kendimi rahatlıkla savunurum böyle bir suçlama karşısında Sayın Peder, zira zahmet edilip sözlerimin gerçek anlamına bakılırsa maksadının tam tersini ifade eden tek bir söz olmadığı görülecektir. Belki görüşmelerimizde bunu bir gün geniş biçimde ortaya koyma fırsatımız olur.” dedim. “Ha ha ha,” dedi Peder; “siz gülmüyorsunuz artık.” “İtiraf etmeliyim ki,” dedim, “kutsal şeyleri önemsemediğime ilişkin bu kuşku beni hem yaralar hem de haksızlık olur bana.” “Öyle demek iste-

medim,” diye karşılık verdi Peder; “neyse daha ciddi şeylerden konuşalım.” “Ben tamamen hazırım buna Sayın Peder, nasıl isterseniz, size bağlı. Fakat Pederlerinizin her türden toplum kesimine karşı böylesine yaygın bir özen göstermelerini ve büyücülerin kazanacakları meşru kazancı bile düzenlemek istemelerini görmenin şaşkınlığı içinde olduğumu itiraf edeyim.” dedim. “Ne çok sayıda toplum kesimi için yazmak ne her durumu ayrıntılarıyla anlatmak ne de aynı şeyleri sürekli farklı kitaplarda tekrar etmek mümkün oluyor.” dedi Peder: “Bizim en ağırbaşlı Pederlerimizden birine ait şu pasajda açıkça göreceksiniz bunu; takdir edersiniz ki bugün taşra Pederimiz kendisi. Saygıdeğer Peder Cellot, *Hiérarchie* [*Kilise’nin Düzeni*] adlı yapıtı, Kit. 8, Böl. 16, Altbölüm 2’de şöyle diyor: ‘Bildiğimiz bir şeydir, adamın biri günah çıkartan papazın emri ile geri vermek üzere büyük miktarda bir para taşıyormuş; yol üstünde bir kitapçıda durup yeni bir şeyler olup olmadığını sormuş, *num quid novi*, kitapçı, ahlak teolojisi hakkında yeni bir kitap göstermiş ona; sayfaları özensiz bir biçimde ve rasgele çevirirken kendi durumuyla ilgili yere denk gelmiş ve orada parayı geri vermek zorunda olmadığını öğrenmiş. Bundan dolayı, utanma duygusunun yükünden kurtulup üzerinde taşıdığı paranın daha önceki ağırlığına karşın hafiflemiş olarak evine dönmüş: *abjecta scrupuli sarcina retento auri pondere, levior domum repetiit.*’”

“Pekâlâ, bu durumu göz önünde bulundurarak söyleyin bakalım, bizim maksimlerimizi bilmek yararlıymış, değil mi! Şimdi de gülecek misiniz? Yoksa Peder Cellot’nun yaptığı gibi bu rastlantının verdiği mutluluk hakkında şu dindarca düşüncede mi bulunacaksınız daha çok: ‘Bu tür rastlantılar, Tanrı’nın koruyuculuğunun, koruma meleğinin yol göstericiliğinin, bunu yaşıyanların da yazgılarının sonucu ortaya çıkar. Tanrı ta ezelden onların kurtuluşunun altın zincirini aynı şeyi söyleyen yüzlerce sine değil de bu yazara bağlamış; bu yüzden onlara rastlamamışlar. O yazar, bunları yazmamış olsaydı adam kurtulamayacaktı. Öyleyse İsa’nın gönlünden geçenlerle dua edip yazarlarımızın sayısını çekiştiren ve onların Tanrı’nın ezeli takdiri ve İsa’nın kanıyla bahşedilmiş kitaplarını kıskananların önüne geçelim.’ Şim-

di de bu bilge insanın şu güzel sözlerle ileri sürmüş olduğu önermeyi ne kadar sağlam temellendirdiğini görelim: ‘Ahlak teolojisi alanında yazı yazan çok sayıda yazar olması ne kadar yararlı: *quam utile sit de theologia morali multos scribere.*”

“Sayın Peder, bu pasaj hakkındaki düşüncemi size aktarmayı başka bir sefere bırakacağım ve şu an için başka bir şey söylemeyeceğim. Sadece şunu söyleyeyim: Maksimleriniz bu kadar yararlı ve bunları yayımlamak o kadar önemli olduğuna göre, beni bu konuda bilgilendirmeye devam etmelisiniz. Zira sizi temin ederim ki bu maksimleri gönderdiğim kişi, çok sayıda insana gösteriyor bunları. Onlardan başka türlü yararlanmak gibi bir niyetimiz olduğundan değil, insanların bunları öğrenmelerinin yararlı olacağını düşünüyoruz gerçekten de.” dedim. “Ben de bu nedenle sizden gizlemiyorum bunları, devamında size Pederlerimizin rahat bir kurtuluş ve kolay bir ibadet amacıyla izin verdikleri yaşam dinginliklerinden ve kolaylıklarından söz edebilirim.” dedi. “Amacım, buraya kadar özel durumları ilgilendiren şeyleri öğrendikten sonra, her kesim için genel olanları öğrenmeniz. Böylece mükemmel bir öğrenim konusunda hiçbir eksiğiniz kalmayacak.”

Bunları söyledikten sonra, benden ayrıldı Peder.⁵

Ben Filanca

Size söylemeyi ihmal ettim yine; farklı baskımları olan Escobar kitapları var. Satın alacak olursanız Lyon baskısını alın, giriş kısmında yedi mühürle mühürlenmiş kitabın üstünde duran bir kuzu resmi var. Ya da 1651 Brüksel baskısını alın. Son baskı oldukları için en iyileri bunlar ve önceki 1644 ve 1646⁶ baskılarından daha geniş.

⁵ Bu ifade [sonraki basımda] eklenmiştir (Ed.)

⁶ Yazar, *buraya daha sonra 1659 baskısını da ekleyip şunları söylüyor*: “Bunlardan sonra, Paris’teki Piget Yayınlarından yeni bir baskı daha çıktı; diğerlerinden daha düzgün bu. Ancak, Escobar’ın, Büyük Ahlak Teolojisi konusundaki düşüncelerini daha iyi görmek için, önceden Lyon’da basılmış olan büyük boy iki cilt kitaba bakılabilir. Cizvitlerin, Kilise ahlakını nasıl korkunç bir derecede altüst ettiklerini anlamak bakımından görmeye değer kitaplar bunlar.” *Büyük Ahlak Teolojisi*

DOKUZUNCU MEKTUP

[SAHTE BAĞLILIK]

Taşralı Bir Arkadaşa
3 Temmuz 1656, Paris

Beyefendi,

Yaşlı Peder'in kendisini en son gördüğümde bana söylediği övgü dolu sözlerden daha fazlasını söyleyemeyeceğim size. Görür görmez yanıma geldi ve elinde tuttuğu bir kitaba bakarak şöyle dedi: "Cennetin kapısını açan sizi sevindirmez olur mu hiç? Bir anahtarınız olsun, dilediğiniz zaman içine girin diye milyon altın vermez miydiniz? Bunca masrafa girmeye ne hacet artık; işte size bir hatta yüz anahtar, neredeyse bedavaya." Adamcağız bir yerden mi okuyor, kendisi mi söylüyor anlamadım. Neyse ki beni bu zahmetten kurtarıp şöyle dedi: "Bunlar bizim Tarikattan Peder Bauny'nin şahane kitabının ilk sözleri; kendimin kattığı bir şey yok yani kesinlikle." "Hangi kitapmış Sayın Peder?" dedim. "Başlığı şöyle kitabın, dedi: *Le Paradis ouvert à Philagie par cent dévotions à la mère de Dieu, aisées à pratiquer* [Tanrı'nın Annesine Yapılacak Kolay Yüz İbadet İle Pişon'a Açılan Cennet Kapısı]" "Ne dediniz! Sayın Peder, bu kolay ibadetlerin her biri cennetin kapısını mı açıyor?" "Evet." dedi, "Az önce dinlediğiniz sözlerin devamında görürsünüz bunu: 'Bu kitapta Tanrı'nın annesine yapılmış ne kadar dua görüyorsanız o kadar da size cennetin kapısını ardına kadar açacak anahtar göreceksiniz, yeter ki uygulayın bunları,' bu nedenle sonuç kısmında, 'bir teki bile yapılsa memnun olurum' diyor."

"Kolay olanlarından birkaçını öğretin bana Sayın Peder." dedim. "Hepsi kolay." diye yanıtladı: "Örneğin 'resimlerine denk geldiğinizde, kutsal Bakireyi selamlayın; onun on arzu-

sundan, küçük olan tespih duasını okuyun; Meryem adını sık sık zikredin, meleklerden saygılarımızı iletmemize aracılık etmelerini isteyin; hükümdarların hepsinin yaptıklarından daha çok kilise yapmasını dileyin; her zaman günaydını ve geç saatlerde iyi akşamları esirgemeyin; her gün Meryem'in gönlünün hatırına Ave Maria deyin.' Bu ibadetin ayrıca Meryem Ana'nın kalbini kazanmaya da yaradığını söylüyor." "İyi de Sayın Peder," dedim, "biz kalbimizi ona versek yetmez mi?" "Dünyaya çok bağlanmışlarinkine gerek yok." dedi. "Dinleyin şunu: 'Kalp kalbe karşıdır, olması gereken bu; fakat sizinki biraz fazlasıyla yaratılmışlara bağlı ve tutkun; size, o, adına kalbim dediğiniz küçük köleyi verin diyemememin nedeni bu.' Bu yüzden, söylenmesini istediği *Ave Maria*'yı yeterli buluyor. Bunlar birinci baskının 33, 59, 145, 156, 172, 258 ve 420. sayfalarında yer alan dualar." "Gayet uygun." dedim. "Bundan böyle cehennemlik kimse kalmaz sanırım." dedim. "Maalesef," dedi Peder, "bazı insanların taş kalpliliğinin nerelere vardığını bilmiyorsunuz anlaşılan! Her gün şu iki sözcüğü söylemeye özen göstermeyenler var: 'Günaydın, iyi akşamlar'; biraz zihninizde yinelemezsensiz yapamazsınız bunu. Bu yüzden, Peder Barry onlara daha basit uygulamalar sağlamak zorunda kalmış; 'örneğin gece gündüz, kola bilezik biçiminde bir tespih takmak veya üzerinde 165 taneli bir tespih taşımak ya da Kutsal Bakirenin bir resmini bulundurmak gibi.' Bunlar aynı kitabın, 14, 326 ve 447. sayfalarında yer alıyor. Peder Barry'nin sayfa 106'da dediği gibi, 'Haydi şimdi size Meryem'in lütfuna mazhar olacak kolay dualar hazırlamadığımı söyleyin!'" "Çok büyük bir kolaylık bu, Sayın Peder." dedim: "Ancak bunları yapabildik biz, umarım işe yarayacaktır; zira insanın tüm yaşamı boyunca koluna bir tespih takmayı ya da cebine büyük bir tespih koymayı, böylece kurtuluşunu güvence altına almayı düşünmemesi için çok zavallı olması gerekir. Biz iyi yaşam sürmekten geri durmamayı salık veriyoruz ama nasıl yaşamış olursa olsunlar, bunu deneyenlerin kurtuluşa ermekten yana umutları boşa çıkmadı hiç." "Size, sayfa 34'teki, her gün Meryem Ana'yı selamlama duası okuyan; fakat tüm yaşamını ölümcül günahlarla geçiren,

sonunda da o şekilde ölen, ama okuduğu bu dua sayesinde yine de kurtuluşa eren bir kadını örnek olarak anlatacağım yalnızca bu konuda.” “Nasıl yani?” diye haykırdım! “Efendimiz onu bilerek diriltmiş olduğu için.” dedi: “Bu dualardan birkaçı okunduğunda ölmeyeceği o kadar kesin ki.”

“Sayın Peder, aslında bu dualar kurtuluşa ulaşmak için güçlü birer araçtır diye biliyorum, imanla ve sevap duygusuyla gönderildiklerinde, en küçüğü bile büyük bir değere sahiptir; Azizler de böyle uygulamışlardır bunları. Fakat bunları yerine getirenlerin, kötü yaşam biçimlerini değiştirmeseler bile ölünce düzeleceklerini ya da Tanrı’nın kendilerini dirilteceğini söyleyerek günahkârları kandırmayı, sahte bir iç huzurla o düzensiz yaşamın içinde tutmaya yönelik bir şey olarak görüyorum. Bu pervasız güven duygusunun sağladığı sahte huzurdan çok ancak lütfun verebileceği gerçek bir dönüşümle bu tür bir yaşamdan çekip almak gerekir onları.” “Cennete hangi kapıdan girdiğimizin ne önemi var, yeter ki girelim oraya.” dedi Peder; “Taşra Pederimiz olan Binet benzer bir konuyla ilgili olarak muhteşem kitabı *Marque de Prédestination* [Alın Yazısının Belirtileri] adlı kitabının 15. baskısı, n. 31, s. 130’da söylemiş bunu. ‘İster takla atarak ister uçarak, yeter ki gidelim o kutsal kente, bizi ilgilendirir mi?’ Yine o Peder aynı yerde söylüyor bunu.” “İtiraf edeyim ki bana göre de önemli değil,” dedim; “fakat sorun, oraya girip girmeyeceğimizi bilmekte.” “Meryem Ana bunun yanıtını veriyor.” dedi: “Peder Barry’nin kitabının son satırlarına bakın: ‘Ölüm sırasında, Ölüm Meleği size sorguda bulunur ve küçük düşünce dünyanızda bir karışıklık çıkarsa yapacağınız tek şey, Meryem’in sizin adınıza konuşacağını söyleyip ona başvurmak olsun.’”

“Ancak Sayın Peder, bunu söylemeyi düşünen biri olursa sıkıntı çıkarır size; hem kim görmüş Meryem Ana’nın buna yanıt verdiğini?” dedim. “Peder Barry onun adına yanıtlıyor (s. 465): ‘Sizin yararınız ve mutluluğunuz için yanıtlarım bunu ve anneniz olarak korurum sizi.’” dedi. “İyi de Sayın Peder, Peder Barry adına kim yanıtlayacak?” dedim. “Nasıl,” dedi, “bizim Topluluktan o. Topluluğumuzun, bütün Pederlerimizin her kitabı hakkında yanıt verdiğini bilmiyor musunuz siz daha?

Bunu size öğretmek gerek, bilmenizde yarar var. Topluluğun bir emri var; buna göre, teologlarımızın ve üst kademeliklerin onayını almadan herhangi bir Pederimizin kitap bastırması kesinlikle yasaktır. III. Henri'nin 10 Mayıs 1583'te düzenlediği, IV. Henri'nin 20 Aralık 1603'de, XIII. Louis'nin de 14 Şubat 1612'de teyit ettiği bir yönetmelik bu. O yüzden topluluğumuz, Pederlerimizin her birinin kitabından sorumludur. Bu, Topluluğumuza özgü bir şey; bizde, Topluluğun ruhunu yansıtmayan hiçbir çalışmanın çıkmaması bundan kaynaklanıyor. Size öğretmek istediğim buydu.” dedi. “Sayın Peder, mutlu ettiniz beni, yalnız bunu daha önce öğrenmediğim için üzgünüm çünkü bu bilgi, yazarlarınıza daha çok dikkat etmeyi gerektiriyor.” dedim. “Yeri gelse, aktarırdım ama siz yine de yararlanın ileride bundan, neyse konumuza devam edelim.”

“Kurtuluşa ulaşmanın gayet basit, kesin ve çok sayıdaki yollarının ne olduğu konusunda yeterince açıklama yapmış olduğumu düşünüyorum. Ancak, Pederlerimiz yalnızca kurtuluşa yetecek kadar olan şeylerin yapıldığı bu birinci düzeyde kalınmamasını arzu ediyorlar yine de. Sürekli olarak Tanrı'ya şükredilmesi özlemiyle yaşadıkları için insanları daha dindar bir yaşam düzeyine yükseltmek istiyorlar. İnsanlar, kendilerine verilen tuhaf düşünceler nedeniyle genellikle duadan uzak oldukları için, Pederlerimiz bu birinci engelin ortadan kaldırılmasının yaşamsal önemde olduğuna karar vermişler; Peder Le Moyne, bu amaçla hazırlamış olduğu *La Dévotion Aisée* [*Kolay İbadet*] adlı kitapla çok büyük ün kazanmıştır. Burada dua hakkında çok sevimli bir betimlemede bulunur. Duayı onun kadar iyi anlamış başka kimse yoktur kesinlikle. O çalışmanın ilk sözlerine bakarak öğrenin bunu: ‘Erdemin ne olduğu henüz kimseye gösterilmemiştir; neye benzediğini gösteren bir betimleme asla yapılmamıştır. İnsanın kendi mağarasında tırmanırken¹ iç sıkıntısının bu kadar az olmasında şaşılacak bir şey yok.

¹ Peder Le Moyne, Montaigne'in Bilgelik konusundaki söylediklerinden başka bir şey demiyor bu sözleriyle. (Ed.)

Bu sıkıntıyı yalnızlıktan hoşlanan asık suratlı bir şey yapıp acı ve çalışmayla birleştirdiler ve sonunda yaşamın sevincinin süsü ve çeşnisi olan eğlence ve oyunların düşmanı yaptılar.’ Sayfa 92’de söylüyor bunu.” dedi. “Fakat Sayın Peder, yaşamları çok çetin geçmiş büyük azizler olduğunu biliyorum ben azından.” dedim. “Doğru.” dedi: “Fakat bu Pedere göre (sayfa 191) *onlar dürüst azizler ve kültürlü dindarlar olarak görüldüler hep*. Sayfa 86’da, onların yaşam biçimlerindeki farklılığın mizaçlarından kaynaklandığını göreceksiniz. Dinleyin şunu: ‘Mizaçları gereği, sessizliği, inzivayı seven, damarlarında akan ağır kan ve toprak rengi bir yüzden başka bir şeyi olmayan, solgun ve üzgün dindarlar olduğunu görmezden gelmiyorum. Fakat daha neşeli mizaçta olup şu tatlı, sıcak mizaca ve sevinç yaratan yumuşak ve arınmış kana bol miktarda sahip olanlar da var.’”

“Görüyorsunuz, sessizlik ve inziva arzusu tüm dindarlarda yaygın olan bir şey değil ve daha önce de söylediğim gibi bu, dindarlıktan çok mizaçlarının bir sonucu. Oysa sizin söz ettiğiniz çileli yaşam biçimi tamamen ilkel ve vahşi birine özgü bir özelliktir. Bu yüzden Peder Le Moyne’un, *Peintures Morales [Ahlak Betimlemeleri]* adlı çalışmasının 7. Kitabında yaptığı betimlemede bunu melankolik bir delinin hoyrat ve gülünç yaşam biçimi olarak saydığını göreceksiniz. Böyle birinin bazı özellikleri şunlardır: ‘Sanatın ve doğanın güzelliklerini göreceğ gözden yoksundur. Zevk alacağı bir iki şey olsa sırtına rahatsız edici bir yük konulduğunu düşünür. Bayram günleri, ölülerin arasına çekilir. Bir sarayda olmak ya da tahtta oturmaktansa, ağaç kovuğunda ya da mağarada olmayı daha çok sever. Hakaret ve haksızlıklar karşısında gözleri ve kulakları heykeldenmiş gibi duyarsızdır. Onur ve gurur hiç bilmediği değerlerdir ve bunlar için göstereceği bir saygısı yoktur. Güzel bir kişi, onun için hortlak gibidir. Güneş, baykuşların gözlerine nasıl etki ediyorsa, her yerde gönüllü ve zincirsiz köleler oluşturan bu karşı konulmaz ve hükmedici yüzler, bu hoş tiranlar da onun gözleminde aynı etkiyi bırakır.’” dedi.

“Saygıdeğer Peder, eğer Peder Le Moyne’un bu betimlemenin yazarı olduğunu söylemeseydiniz, bunu azizleri gülünç dü-

şürmek amacıyla dinsizin biri yazmış, derdim. Çünkü İncil'in uzak durmayı emrettiği insan görüntüsünün dışında bir şey görmüyorum burada, itiraf edeyim ki hiçbir şey anlamıyorum bundan.” dedim. “Bakın öyleyse,” dedi, “ne kadar kıt anlıyorsunuz işi; Peder Le Moyne bu betimlemenin sonunda da söylediği gibi bunlar, *sahip olması gereken ortalama ve doğal duygulara sahip olmayan zayıf ve vahşi zihnin özellikleridir*. Kitabının başındaki uyarı kısmında, kendisi de söylüyor; çalışmanın amacı doğrultusunda, *erdem ve Hristiyanlık felsefesini* bu vesileyle öğretiyor. Gerçekten de ibadeti ele alma yöntemi bizden öncekinden tamamen farklı olunca insanların hoşuna gidiyor ancak.” dedi. “Hiç kıyas kabul etmez bu.” dedim: “Bana verdiğiniz sözü tutacağınızı umuyorum.” “Devamında daha iyi anlayacaksınız onu.” dedi: “Dindarlıktan sadece genel hatlarıyla söz ettim henüz. Pederlerimizin bu konuda ne kadar çok sıkıntıyı ortadan kaldırdığını ayrıntılı olarak görmeniz bakımından söylüyorum, şan şöhet tutkunlarının bu aşırı hırslarıyla birlikte gerçek bir ibadeti de sürdürebileceklerini öğretmek teselli dolu bir şey değil mi ama?” “Ne ile Sayın Peder! Peşinden gittikleri birkaç aşırılıkla mı yapacaklar bunu?” “Evet.” dedi. “Zira şan ve şöhet, Tanrı’ya ve Devlet’i canının istediği gibi hiçe saymak amacıyla arzulamadığı sürece, yapılan şey bağışlanabilir günah olacaktır yalnızca. Bağışlanabilir günahlar da dindar olmanın önünde bir engel değildir, çünkü bilindiği gibi büyük azizler de bundan muaf değiller. Escobar bu konuda ne diyor, kulak verin (Kitapçık 2, Açıklama 2, n. 17): ‘Göreve ve şan şöhetle karşı duyulan aşırı bir istek olan hırs, kendi başına bağışlanabilir bir günahtır; ancak, bu istekler Devlet’e zarar vermek ya da Tanrı’ya karşı gelmek için daha uygun koşullara ulaşmak amacıyla duyulursa bu dış koşullar o günahı ölümcül kılar.’”

“İyi başlangıç Sayın Peder.” dedim. “Escobar’ın dediği gibi yine.” diye devam etti: “Cimriler için şunları söyleyen bir öğreti yumuşak değil midir (Kitap 5, Açıklama 5, n. 154): ‘Zenginlerin, yoksulların temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, kendi ihtiyaç fazlası malların sadakasını vermediklerinde, ölümcül günah işlemediklerini biliyorum: *scio in gravi paupe-*

rum necessitate divites non dando superflua non peccare mortaliter.” dedi. “Doğruyu söylemem gerekirse eğer durum böyleyse günah konusunda kendimi tanıyamamışım hiç.” dedim. “Size bunu daha iyi göstermek için soruyorum.” dedi: “İnsanın kendini beğenmesinin ve kendi işlerine aşırı ilgi duymasının en tehlikeli günahlardan biri olduğunu düşünmüyor musunuz? Hatta size, kendini beğenme günahının temelden yoksun olduğunu gösterirsem bunun günah olmakla birlikte bir yandan da tersine, Tanrı vergisi bir şey oluşuna şaşırmasınız?” “Ola-bilir mi bu Sayın Peder?” dedim. “Evet.” dedi. “Bizim büyük Pederimiz Garasse, *Somme des Vérités Capitales de la Religion* [*Dinin Başlıca Hakikatlerinin Özeti*] adlı Fransızca yazılmış kitabında bunu öğretiyor bize (s. 2, s. 419): ‘Düzgün her işin ödüllendirilmesi ya da övgü ve memnuniyet bulması, denkleştirici adaletin bir sonucudur... Kafalı adamlar mükemmel bir ürün ortaya koyduklarında, haklı olarak halkın övgüsüyle ödüllendirilirler... Fakat kafası az çalışan birisi çok uğraşır ama ortaya çıkan şey pek bir işe yaramaz; bu yüzden, yaptığı iş karşılıksız kalmasın diye Tanrı kişisel bir memnuniyet verir ona, bunu çok görürsek barbarca bir haksızlık etmiş oluruz. Adaletli olan Tanrı bu yüzden kurbağalara kendi sesini beğenme duygusu veriyor.’”

“İşte kibir, hırs ve cimrilik lehine güzel kararlar.” dedim. “Peki, kıskançlık Sayın Peder,” dedim, “bunun affı daha zor olacak mı?” “Bu, hassas bir sorun.” dedi Peder. “Peder Bauny’nin *Somme des pêchés* [*Özet Günah Bilgileri*] adlı yapıntındaki ayırmadan yararlanmak gerekir. Bu kitabın beşinci ve altıncı baskısı, Böl. 7, s. 123’te belirttiği düşünce şöyle zira: ‘Kardeşinin manevi varlıklarını kıskanmak ölümcüldür, fakat maddi malları kıskanmak bağışlanabilir bir günahtır.’” “Hangi gerekçeyle, Sayın Peder?” dedim. “Nedenini dinleyin.” dedi: “Maddi dünyaya ait olan mal, o kadar önemsiz ve değeri o kadar azdır ki Cennete gitmek için, Tanrı’nın ve azizlerin gözünde dikkate alınacak hiçbir yanı yoktur bunun.” dedi. “Fakat Sayın Peder, madem bu kadar önemsiz ve dikkate alınacak çok az yanı var, nasıl oluyor da onu korumak için insan öldürme-

ye izin veriyorsunuz?” dedim. “Olayları yanlış anlıyorsunuz.” dedi. “Size, malın, Tanrı’nın gözünde dikkate alınacak bir yanı olmadığı söyleniyor, insanların gözünde değil.” dedi. “Bunu düşünmemiştim.” dedim: “Umarım bu ayrımlar sayesinde dünyada ölümcül günah kalmayacaktır.” “Böyle düşünmeyin,” dedi Peder, “doğası gereği, her zaman ölümcül olanlar var, örneğin tembellik.”

“Ey Sayın Peder! Yaşamın bütün tadı kaçacak mı yani?” dedim. “Bir dakika,” dedi Peder, “Escobar’ın 2. Kitap, Açıklama 2, no. 81’de bu kusurla ilgili yaptığı tanımını görünce, belki farklı düşüneceksiniz. Dinleyin: ‘Tembellik, manevi şeylerin manevi olmasından dolayı duyulan bir sıkıntıdır, tıpkı sakramentlerden lütfun kaynağı oldukları için sıkıntı duyulduğu gibi. Bu, ölümcül bir günahtır.’” “Ey Sayın Peder, hiç kimsenin bu biçimde tembellik yapmaktan üzüntü duyacak kadar tuhaf olduğunu sanmıyorum.” dedim. “O yüzden,” dedi Peder, “Escobar bunun ardından, sayfa 105’te şöyle diyor: ‘İtiraf etmeliyim ki herhangi birinin tembellikten dolayı günaha girmesi çok ender rastlanan bir şeydir.’ Görüyor musunuz burada olayları iyi tanımlamaya ne kadar önem veriyor?” dedi. “Evet, Sayın Peder,” dedim, “bunun üzerine, sizin, öldürme, pusu ve ihtiyaç fazlası mallar konusunda yaptığınız diğer tanımlar geldi aklıma. Sayın Peder, insanların, zevklerini tatmin ederken günah işlememeleri için bütün günahlara kendinizce açıklamalarda bulunup bu yöntemi her durum için yaygınlaştırmamanızın nedeni nedir?”

“Bunun için her şeyin tanımını değiştirmeye gerek yok.” dedi. “Yaşamın kesinlikle en büyük zevklerinden birisi olarak kabul edilen yeme içme konusunda bunu göreceksiniz. Escobar, *La Pratique Selon notre Société* [Topluluğumuza Göre Yerine Getirilmesi Gereken Uygulamalar] adlı çalışması n. 102’de, Topluluğumuzun düşüncesinden hareketle şöyle izin veriyor bu konuya: ‘Gerekli olmadığı hâlde ve sırf zevk için doyasya yiyip içmek serbest midir? Sanchez’e göre, kesinlikle evet, yeter ki sağlığa hiçbir zarar verilmesin, çünkü doğal iştahın kendine özgü işlerden zevk almasında bir sakınca yoktur.

An comedere et bibere usque ad satietatem absque necessitate ob solam voluptatem, sit peccatum? Cum Sanctio negative respondeo, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.” dedi. “Ey Peder, tüm din anlayışınızın en mükemmel ve en eksiksiz kısmı işte bu ve o anlayıştan, diğer tüm çözümlerinizi kadar elverişli sonuçlar çıkarmak için yapılması gereken de budur.” dedim: “Nasıl yani! Oburluk, bağışlanabilir bir günah bile değil mi?” “Az önce dediğim gibi, değildir.” dedi. “Fakat Escobar’a göre (n. 56), eğer hiç gereği yokken kusuncaya kadar tıka basa yenip içilirse, *si quis se usque ad vomitum ingurgitet*, günah olur.”

“Bu konu hakkında bu kadarı yeterli; şimdi size, insanların konuşmaları ve aşıktaşlık konusundaki günahlardan kaçınmak için getirdiğimiz kolaylıklardan söz etmek istiyorum. Burada en çok sıkıntı yaratan şeylerden birisi yalandan kaçınmak, özellikle de birini doğru olmayan bir şeye inandırmak istediğimizde. Bu konuda, ikircil sözler öğretimizi şaşırtıcı derecede işe yarıyor. Bununla, Sanchez’in de dediği gibi (*Op. Mor.*, s. 2, Kit. 3, Böl. 6, n. 13), ‘birkaç anlama çekilebilen sözcükleri kendi anladığınız anlamdan farklı anlatmak yoluyla kullanmak serbesttir.’” dedi. “Biliyorum bunu Sayın Peder.” dedim. “Bunu o kadar çok yayımladık ki sonunda herkes öğrendi.” diye devam etti. “Peki, hiç ikircil anlamlı sözcük bulamadığınızda ne yapmak gerektiğini biliyor musunuz?” dedi. “Hayır, Peder.” dedim. “Tahmin ediyordum.” dedi: “Yeni bu, zihinsel sınırlamalar öğretisi. Sanchez, aynı yerde gösteriyor bu öğretiyi: ‘Bir şeyi gerçekten yapmış olsanız bile kendi kendinize, bunu herhangi bir gün ya da doğmadan önce yapmadığınızı düşünerek ya da üstü kapalı olarak benzer başka bir durumu kastederek, kullandığınız sözlerin bu olayı açığa çıkaracak hiçbir anlamı olmayacak biçimde bu şeyi yapmadığınıza yemin edebilirsiniz. Bu, birçok duruma oldukça uyan bir şey ve sağlık, onur ya da mal bakımından ihtiyaç ve yarar görülünce kullanılması her zaman çok yerinde olacaktır.’”

“Nasıl olur! Sayın Peder, bu bir yalan hatta yalan yere yemin

etme değil mi?” dedim. “Hayır.” dedi Peder: “Çünkü Sanchez, bunun öyle olmadığını gösteriyor aynı yerde ve Pederimiz Filiutius da Kitapçık 25, Böl. 11, n. 331’de, bu, *eylemin niteliğini düzenleme niyetidir*, diyor. Aynı yerde (n. 328) yalandan kaçınmanın daha kesin başka bir yolunu gösteriyor. Önce, kısık sesle, ‘Bugün’ dedikten sonra, ‘bunu kesinlikle yapmadığıma yemin ederim’ deyin ya da önce, yüksek sesle, ‘Bunu kesinlikle yapmadım’ dedikten sonra, ‘dediğime’ diye ekleyin alçak sesle ve son olarak, ‘yemin ederim’ diye devam edin. Gördüğünüz gibi gerçeği söylemektir bu.” “İtiraf ederim öyledir.” dedim. “Ama gerçeği çok alçak sesle, yalanı çok yüksek sesle söylemek olarak değerlendirebiliriz belki bunu. Bir de çoğu insanın bu yöntemlerden yararlanacak kadar kıvrak zekâsı olmamasından endişe ederim.” dedim. “Pederlerimiz aynı yerde, bu sınırlamalara başvurmayı beceremeyecek olanlar için bilgi aktarmışlar.” dedi: “Yalan söylememek için, onların yalnızca, yaptıkları şeyleri kesinlikle yapmadıklarını söylemelerinin yeterli olacağını ve sadece genel anlamda konuşmalarına bu konularda becerikli bir insanın katacağı anlamı katma niyetinde olmalarını salık veriyorlar.”

“Doğru söyleyin, bunu bilmediğiniz için sıkıntıya düştüğünüz durumlar olmadı mı?” dedi. “Birkaç kez.” dedim. “Verilen bazı sözleri tutmaktan vicdanen muaf olmanın genellikle kolaylık sağlayacağını inkâr mı edeceksiniz?” dedi. “Dünyanın en büyük kolaylığı olacaktır bu, Sayın Peder.” dedim. “Escobar’ı dinleyin o zaman (Kitapçık 3, Açıklama. 3, n. 48), burada şu genel kuralı veriyor: ‘Söz verirken uymamaya niyet edilince, verilen sözlerin yerine getirilmesi kesinlikle zorunlu değildir. Zaten insanda farklı bir niyetin olduğu hiç görülmemiştir, yeter ki bu sözler yeminle ya da sözleşmeyle teyit edilmemiş olsun. O yüzden, yalnızca: Bunu yapacağım dendiğinde, onun, niyet değişmezse yapılacağı anlaşılır zira orada, özgürlükten yoksun kalma kastedilmiyordur.’ Başka kurallar da aktarıyor, kendiniz de görebilirsiniz orada, sonunda da ‘tüm bunların Molina’dan ve diğer yazarlarımızdan alındığını belirtiyor: *omnia ex Molina et aliis*.’ Bu yüzden, kuşkuyla düşülecek bir durum söz konusu olamaz.” dedi.

“Ey Peder! Niyet yönetmenin verilen sözü boşa çıkarttığını bilmiyordum.” dedim. “Görüyorsunuz, buyurun size, insanların ticaret yapmasını kolaylaştırıcı bir yol. Fakat bize en fazla sıkıntıyı erkeklerle kadınlar arasındaki görüşmeler çıkarttı. Zira Pederlerimiz iffetle ilgili konularda daha temkinlidirler. Bu, epeyce ilginç ve insani sorunları ele almadıkları anlamına gelmiyor, özellikle de evli ve nişanlı çiftler konusunda.” Bunun ardından, ne alışılmadık sorunlar duydum tahmin edemezsiniz. Bunlarla dolu bir yığın mektup verdi bana. Ancak, bunlardan alıntı yapmayacağım çünkü Mektuplarımı her türlü insana gösteriyorsunuz; kendine eğlence arayanlara fırsat vermek istemem.

Kendi kitaplarından, bir de Fransızca bunlar, gösterdiği şeyler arasında size aktarabileceğim tek şey, Peder Bauny’nin *Somme des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı kitabının 165. sayfasında yer alanlardır. Orada, *çapkın görünmeye çalışmak gibi* niyet yönetme işinden söz edip bazı sıradan laubalilikleri açıklıyor. Bu kitabın 148. sayfasında, kızların anne ve babalarının haberi olmadan bekâretleri konusunda tasarrufta bulunma haklarıyla ilgili bir ahlaki ilkeyi görünce şaşıracaksınız. Kendi sözleri şöyle yazarın: “Bu iş, kızın rızasıyla olduğu zaman, baba bunu dava konusu yapsa bile söz konusu kız ya da birlikte düşüp kalktığı kişi, babaya bir haksızlık yapmış ya da onun aleyhine olacak biçimde adaleti çiğnemiş sayılmazlar. Zira kız, kendi bedeninin sahibi olduğu gibi kendi bekâretinin de sahibidir; kendini öldürme ya da beden bütünlüğüne zarar vermenin dışında, ne istiyorsa onu yapabilir.” Geri kalanını siz tahmin edin artık. Bunun üzerine, o Pederlerden daha iyi kazuist olabilecek pagan bir şairin söyledikleri geldi aklıma. Şöyle demiş o şair: “Bir kızın bekâreti tamamen kendine ait değildir, bir kısmı babasına, diğer kısmı da annesine aittir, onlar olmadan evlilikte dahi tasarrufta bulunamaz bu konuda.” Peder Bauny’nin bu maksiminin tersini bir yasa olarak görmeyecek yargıç var mıdır, bilmiyorum.”

Bu konuda duyduklarım ile ilgili olarak anlatabileceklerim bunlar işte, o kadar uzun sürdü ki sonunda Pederden konu-

yu değiştirmesini rica ettim. Değiştirdi ve bu türden kadınların kılık kıyafetleri konusundaki düzenlemelerinden söz etti bana. “İffetsizlik niyetinde olanlardan söz etmeyeceğiz.” dedi. “Fakat diğerleri hakkında, Escobar 1. Kitapçık, Açıklama 8, n. 5’te şöyle diyor: ‘Kötü niyet olmadan, yalnızca, kendini göstermeye yönelik içten gelen doğal eğilimi tatmin etmek amacıyla süslenilirse, *ob naturalem fastus inclinationem*, bu ya yalnızca bağışlanabilir bir günah olur ya da hiçbir biçimde günah olmaz.’ Peder Bauny, *Sommes des Péchés* [Özet Günah Bilgileri] adlı kitabı Böl. 46, s. 1094’te şöyle diyor: ‘Kadın, süslenmeye gösterdiği özenin bu güzel ve değerli elbiseler içinde kendine bakanların bedeninde ve ruhunda yaratacağı olumsuz etkiyi biliyor olsa bile bunları giymekten dolayı günaha girmez yine de.’ Aynı düşüncede olanlar arasında bizim Peder Sanchez’i de sayıyor.”

“Ancak Sayın Peder, İncil’de bu türden en küçük şeylerle karşı o kadar şiddetle karşı çıkan sözlere ne yanıt veriyor yazarlarınız öyleyse?” dedim. “Lessius bunu ustaca yapmış.” dedi Peder. “*De Just.*, Kit. 4, Böl. 4, Madde 14’te, şöyle diyor: ‘İncil’de yer alan bu bölümler, alçak gönüllükleriyle paganlara örnek bir yapı oluşturmaları için yalnızca o zamanın kadınlarına hitap eden buyruklardır.’” “Peki, o nereden almış bu bilgiyi Sayın Peder?” dedim. “Nereden almış olduğunun bir önemi yok; bu büyük insanların düşüncelerinin kendiliğinden olası olması yeterlidir. Ancak Peder Le Moyne, söz ettiğim genel izne ılımlı bir ölçü getirmiş, zira bu konuda yaşlı kadınlara kesinlikle izin vermiyor. *Dévotion Aisée* [Kolay İbadet] adlı kitabının s. 127, 157, 163 ve diğer pek çok yerinde şunları söylüyor: ‘Doğal haklarıdır, gençler süslenebilir. Ömrün baharında süslenmeye izin verilebilir. Fakat orada bırakmak gerek. Kar üstünde gül aramak mevsimsiz bir garabet. Yalnızca yıldızlara özgüdür her zaman gece dansında olmak, bitmeyen gençlik onlara verilmiş çünkü. O hâlde bu konuda yapılacak en iyi şey, aklın ve aynanın önerisine başvurup edebe ve gereğine uymak ve gece yaklaşıncı çekilmektir.’” dedi. “Çok yerinde bir şey bu.” dedim. “Fakat,” deyip devam etti, “kadınlara kumar oynama izni verip, bu işte harcayacakları para konusunda bir izin

verilmedikçe bunun bir yararı olmayacağı görülünce, onların lehine başka bir maksim daha oluşturulduğunu söyleyeceğim size, Pederlerimizin her şeye ne kadar özen gösterdiğini görmüş olacaksınız böylece. Escobar'ın yapıtının "Hırsızlık" başlıklı bölümünde görüyoruz bunu (Kitapçık 1, Açıklama 9, n. 13): 'Bir kadın, kumar oynamak, giysi ve kendine gerekli olan diğer şeyleri almak gibi birçok nedenden dolayı kocasından para alabilir.'"²

"Doğruyu söylemek gerekirse Sayın Peder, kusursuz olmuş." dedim. "Daha çok var," dedi Peder, "ama bırakalım bunları, kutsal işlerin yapılmasını kolaylaştıran daha önemli maksimlerden söz edelim, örneğin ayine katılma biçiminden. Büyük teologlarımız Gaspar Hurdato, *De Sacr.*, Cilt. 2, Madde. 5, Kısım 2'de ve Coninck, Soru 83, Madde 6, n. 197'de bu konuyla ilgili şu bilgiyi vermişler: Görünüş olarak saygılı bir tutum içinde kalmak koşuluyla, ayinde, zihnen olmasa da bedenlen bulunmak yeterlidir. Vasquez, bir adım daha ileri gidip şöyle diyor: 'Hiçbir şey yapmak istenmiyorsa bile kurallara uygun biçimde ayini dinlemek yeterlidir.' Tüm bunlar Escobar'da da var (Kitap 1, Açıklama 11, n. 74 ve 107); ayrıca Kitap 1, Açıklama 1, n. 116'da söz konusu durumu, ayine zorla götürülen ama buna kesinlikle katılmak istemeyenleri örnek vererek açıklıyor." dedi. "Bir başkası söyleseydi asla inanmazdım." dedim. "Sonuçta, büyük insanların yetkinliğine ihtiyaç var bu konuda." dedi. "Escobar'ın Kitap 1, Açıklama 11, n. 31'de söylediği gibi: 'Ayini gereği gibi dinlerken, bir yandan da kadınlara uygunsuz bir arzuyla bakmak, ayinin gereğini yerine getirmenin önünde bir engel değildir: *nec obest alia prava intentio, ut aspiciendi libidonose feminas.*'"

"Bilginimiz Turrianus'ta yer alan, kolaylık sağlayıcı başka bir şey daha var (*Select.*, s. 2, Madde 16, İkinci Baskı 7): 'Bir ayinin yarısı bir papazdan, diğer yarısı da başka bir papazdan dinlenebilir hatta önce birinin sonu, sonra da diğerinin başlan-

"Bir kadın kumar oynayabilir ve bunun için kocasından para alabilir." dışındaki kısımlar çıkarılmıştır. (Ed.)

gıç kısmı da dinlenebilir.’ Ayrıca şöyle bir izin olduğunu da söyleyeyim size: ‘Biri ayine başlandığı, diğeri hamursuzla şarabın kaldırıldığı sırada olmak üzere, ayinin iki kısmı da aynı anda iki farklı papazdan dinlenilebilir. Çünkü aynı anda iki tarafa da dikkat verilebilir ve iki yarı ayin bir tam ayin eder: *duæ medietates unam missam constituunt.*’ Buna, Pederlerimiz Bauny, Kitapçık 6, Soru 9, s. 312’de; Hurdato, *De Sacr.*, cilt 2, *de Missa*, Madde 5, Baskı 4’te; Azorius, s. 1, Kitap 7, Böl. 3, Soru 3’te; Escobar, Kitap 1, Açıklama 11, n. 73, *Cemaatimize göre Ayine Katılma Uygulamaları* adlı bölümde karar vermişlerdir. Adı geçen son yazarımızın aynı kitabının 1644 ve 1646 Lyon baskılarında, bundan çıkardığı sonuçları şu sözlerle dile getirdiğini göreceksiniz: ‘Buradan şu sonucu çıkarıyorum: Eğer, örneğin biri başladığında diğeri İncil’in okunmasında, bir diğeri takdisteyken, en sonuncusu komünyonda olacak kadar üst üste gelen dört ayinle karşılaşırsanız her birinde kısa süreliğine durabilirsiniz.’” dedi. “Kesinlikle Sayın Peder, bu vesileyle Notre-Dame’da bir dakikalık ayin dinleriz.” dedim. “Görüyorsunuz yani, ayine katılma biçimini kolaylaştırmak bakımından daha iyisi yapılamazdı.”

“Şimdi size, sakrament ve günah çıkarma alışkanlıklarının nasıl yumuşatıldığını göstermek istiyorum. Zira Pederlerimizin tutumundaki son yumuşak huyluluğu orada görecek, daha önce herkesi allak bullak eden ibadet konusunda Pederlerimizin nasıl bir önlem aldığını görünce şaşıracaksınız. Öyle ki, Peder Moyne’ın *Dévotion Aisée* [*Kolay İbadet*] adlı kitabının s. 244 ve 291’deki sözleriyle ifade edecek olursak, ‘iblislerin kapımıza bıraktıkları bu korkuluğu yerle bir ederek, onu günahahtan daha kolay, dünya zevklerinden daha sıkıntısız hâle getirdiklerine’ tanık olacaksınız. O yüzden, *sıradan yaşam iyi yaşamdan kıyaslanmayacak derecede daha zordur*. Harika bir değişiklik değil mi bu?” dedi. “Aslına bakarsanız Sayın Peder, size düşüncemi söylemeden edemeyeceğim.” dedim. “Koyduğunuz ölçülerini yanlış değerlendirmenizden ve bu bağışlayıcı tavrın insanları çekmekten çok sarsabileceğinden endişe ederim. Zira örneğin ayin; bu, öylesine önemli ve kutsal bir şeydir ki yazarlarını-

zın inandırıcılığını çoğu kimsenin kafasından söküp atmak için bundan nasıl söz ettiklerini göstermek yeterli olacaktır.” dedim. “Bazı insanlar bakımından çok doğru,” dedi Peder, “fakat bizim her türden insanla uyum sağladığımızı bilmiyor musunuz? Bu konuda sürekli olarak söylediklerimi hafızanızdan çıkarmış görünüyorsunuz. O hâlde bir dahaki sefere geniş bir zamanda bundan söz edeyim size, bu nedenle itiraf konusundaki yumuşamalara ilişkin görüşmemizi erteliyorum. Size öyle anlatacağım ki bir daha unutmayacaksınız bunu.”

Bunun üzerine birbirimizden ayrıldık; bu durumda, öyle sayıyorum ki ilk konuşmamız onların siyasetleri üzerine olacak.

Ben Filanca

Bu mektubu yazmaya başladığımdan beri, Peder Barry’nin *Paradis ouvert par cent dévotions aisées à pratiquer* [Tanrı’nın Anne-sine Yapılacak Kolay Yüz İbadet ile Pişon’a Açılan Cennet Kapısı] ve Peder Binet’nin *La Marque de Prédestination* [Alın Yazısının Belirtileri] adlı çalışmalarına baktım: Görmeye değer yapıtlar.³

ONUNCU MEKTUP
[GÜNAH ÇIKARMA VE TANRI SEVGİSİ]

Taşralı Bir Arkadaşa
2 Nisan 1656, Paris

Beyefendi,

Henüz, Topluluğun siyasetinden değil ama önemli ilkelelerinden birinden söz edeceğim bu mektupta; Pederlerin herkesi çekmek ve kimseyi yıldırmamak için buldukları kesinlikle en iyi yol olan, günah çıkarma konusundaki yumuşatılmış formülleri göreceksiniz burada. Daha fazla ilerlemeden bunu öğrenmek gerekiyormuş; o nedenle, Peder, söz açılmışken fırsatını bulup şu sözlerle anlattı konuyu:

“Şu ana kadar size anlattıklarımın, Pederlerimizin, engin bilgileriyle, daha önce yasak olarak bilinen çok sayıda şeyin aslında serbest olduğunu nasıl bir başarıyla keşfetmeye çalıştıklarını gördünüz. Fakat hâlâ affedilememiş günahlar kaldığı ve bunun da tek çaresi günah çıkarma olduğu için bu konudaki güçlükleri şimdi anlatacağım yollarla hafifletmek zorunluluk hâline geldi. Bu durumda, önceki görüşmelerimizde, kötü sanılan şeylerin öyle olmadığı gösterildiğinde, vicdanları rahatsız eden kuruntuların nasıl giderildiğini anlattıktan sonra, bu konuşmamızda, eskiden en az bunun kadar zor olan günah çıkarma işi kolaylaştırıldığında, gerçekten günah olan bir şeyden nasıl arınılacağından söz etmek kalıyor geriye.” dedi. “Hangi yolla yapılmış bu, Sayın Peder?” dedim. “Topluluğumuza özgü hayranlık verici ince düşünceler sayesinde.” “Flandre Pederlerimiz, *Image de notre Premier Siècle* [*İlk Yüzyılımızın Genel Görünüşü*] adlı yapıt, Kitap 3, Baskı 1, s. 401 ve Kitap 1, Böl. 2’de bunlara, *dinî ve kutsal beceriler, piam et religiosam callidatem*; Kit. 3, Böl. 8’de de, kutsal ibadet becerileri, *pietatis solertiam* adını veriyorlar. Bu yeni buluşlar sayesinde, yine aynı yerde söylenildiği gibi, ‘günahlardan öncekine göre daha büyük bir

sevinç ve istekle arınıyor; o yüzden, çok sayıda insan, günah işlerken olduğu kadar hızlı bir biçimde siliyor kusurların izini: *plurimi vix citius maculas contrahunt, quam eluunt.*” dedi. “Öyleyse bana da öğretin lütfen böylesine kurtarıcı *incelikleri* Sayın Peder.” dedim. “Çok var bunlardan, zira günah çıkarmada epeyce zahmetli şeyler bulunduğu için her birine tek tek yumuşatılmış formüller getirilmiş. Burada karşılaşılan belli başlı sıkıntıların kökeninde bazı günahları itiraf etmekten dolayı duyulan utanma duygusu, ayrıntılarını dile getirme kaygısı, yerine getirilmesi gereken kefaret, bir daha günaha girmeme kararlılığı, günaha düşmeye sürükleyen yakın nedenlerden kaçınma ve bunları yapmış olmaktan dolayı duyulan pişmanlık yatmaktadır. Bunların tümünde can sıkacak hemen hemen hiçbir şeyin kalmadığını anlatmayı umuyorum bugün size; bu kadar gerekli bir çözümün tüm eziyetini ve tüm sertliğini gidermek için çok özen gösterilmiş.”

“Bazı günahların itiraf edilmesinden dolayı duyulan sıkıntıdan başlayacak olursak; bilmez değilsiniz, kişinin itirafta bulunduğu papazdan saygı görmesi önemlidir çoğunlukla. İçlerinde, yine Suarez’e atıfta bulunan Escobar da olmak üzere (Kitap 7, Mad. 4, n. 135), Pederlerimizin söylediği gibi, *bu durumlarda, her zamanki papazın gözünde saygınlığın korunması amacıyla, uti bonam famam apud ordinariū tueatur*, ‘biri ölümcül diğeri de hafif günahlar için olmak üzere, insanların iki papazı olmasına izin vermek’ kolaylık sağlayan bir şey değil mi? Yani yeter ki ölümcül günaha yol açan nedenler içinde kalmasın insanlar. Bunun ardından, bir önceki itiraftan sonra günah işlendiğini her zamanki papazın bile bilemeyeceği başka zekice bir günah çıkarma yolu gösteriyor ayrıca. ‘Bu, genel bir itirafta bulunmaya ve son günahı, üstlenilen bu genel günahlarla karıştırmaya dayanır’ diyor Escobar. Aynı şeyi, *Principia.*, Açıklama 2, n. 73’te de söylüyor. Peder Bauny’nin, *Théol.mor.*, [Ahlak Teolojisi] Kitapçık. 4, Soru 15, s. 137’de dile getirdiği şu kararın, insanın yeniden işlediği günahları itiraf etmekten duyduğu utancı daha da çok hafiflettiğini siz de kabul edeceksinizdir eminim: ‘Nadiren ortaya çıkan bazı durumlar dışında,

papazın, üstlenilen günahın alışkanlık hâline getirilmiş bir günah olup olmadığını sorma hakkı yoktur; böyle bir soru sorulursa da yanıt vermek zorunlu değildir, çünkü günah çıkarttığı kişiye, sıklıkla tekrar ettiği günahları beyan etme utancını yaşıatma hakkı yoktur papazın.” dedi.

“Nasıl yani, Sayın Peder! Bir doktorun hastasına uzun zamandır ateşi olup olmadığını sormaya hakkı olmaması gibi bir şey bu. Günahlar tamamen bu farklı ayrıntılara göre değişiklik göstermiyor mu? Gerçek anlamda tövbe eden birinin amacı, İsa ile konuşuyormuş gibi ona vekâlet eden papaza aynı içtenlik ve aynı açık yüreklilikle tüm bilinç durumunu açmak değil midir? Günahının büyüklüğünün üstünü örtmek amacıyla sıklıkla yinelenen günahları gizleyince, bu düşünceden uzaklaşmış olunmuyor mu?” dedim. Bunun üzerine Peder’in kafası karıştı. O yüzden, bu güç durumu çözüme kavuşturmak yerine, hiçbir biçimde Peder Bauny’nin az önceki kararını doğrulamadığı gibi sadece yeni bir düzensizliğe yol açan ve bana kalırsa, en tehlikeli ve günahkârları kötü alışkanlıkları içinde tutmaya en elverişli maksimlerden bir başkası hakkında bilgi vermeye başlayarak işin içinden sıyrılma-yı akıl etti. “Sizinle aynı düşüncedeyim, alışkanlık, günaha olan kötü eğilimi artırıyor ama niteliğini değiştirmiyor. Bu nedenle, Pederlerimizin ortaya koyduğu ve Escobar’ın, *Princ.*, Açıklama 2, n. 39’da aktardığı gibi, ‘yalnızca günahın türünü değiştiren ayrıntılar itiraf edilmeli, onu ağırlaştıranlar değil.’”

Pederimiz Granados işte bu kurala göre, *Commentarii...* adlı kitabı, 5. Böl., Metin 7, Kitapçık 9, Madde 9, n. 22’de, ‘büyük perhizde (karem) et yenilmişse perhizi bozduğunu itiraf etmek yeterlidir, bunu et yiyerek mi ya da iki kez atıştırarak mı yaptığını söylemeye gerek yok’ diyor. Pederimiz Reginaldus’a göre de, Kitapçık 1, Kit. 6, Böl. 4, n. 114’te, ‘şeytan sanatına başvuran bir kâhin, bu ayrıntıyı ifade etmek zorunda değildir, kehanetle uğraştığını söylemek yeterlidir, bunu falcılıkla mı, şeytanla anlaşılarak mı yaptığını söylemeye gerek yoktur.’ Topluluğumuzdan Fagundez, s. 2, Kit. 4, Böl. 3, n. 17’de, şöyle diyor: ‘Kız rıza gösterdikten sonra, kız kaçırma açığa vurulması gereken bir ayrıntı değildir.’ Pederimiz Escobar, tüm bunları

aynı yer, n. 41, 61, 62’de, itiraf edilmek zorunda olunmayan ayrıntılara ilişkin epeyce ilginç diğer tüm kararlarla birlikte aktarıyor. Bunlara kendiniz de bakabilirsiniz.” dedi. “İşte tam uyaroğlu ‘ibadet becerileri” dedim.

“İnsanları günah çıkarmadan en çok uzaklaştıran şeylerden birisi olan kefaret konusu ayrıca yumuşatılmasaydı, tüm bunlar hiçbir işe yaramazdı yine de. Fakat Clermont Koleji’nde savunduğumuz tezlerde ileri sürdüğümüz şu şeylerin ardından, en titiz olanlar da korkmuyor şimdi artık bundan: ‘Günah çıkaran papaz uygun, *convenientem*, bir ceza verir ve buna karşın, ceza verilen kişi bunu kabul etmek istemezse kişi günah çıkarmadan ve verilen cezadan vazgeçerek çekilebilir.’ Escobar, *Pratique de la Pénitence Selon notre Société* [Topluluğumuza göre Tövbe Uygulamaları] adlı yapıt, Kitapçık 7, Açıklama 4, n. 188’de şöyle söylüyor ayrıca: ‘Tövbe eden kişi, cezasını ödemeyi öbür dünyaya bırakmak ve borçlandığı cezalarını Araf’ta çekmek istediğini beyan eder, özellikle de daha büyük bir cezayı kabul etmeyeceği anlaşılırsa, bu durumda, papaz, sakramentin bütünlüğü için daha hafif bir ceza vermek zorundadır.” dedi. “Eğer böyle olsaydı itirafa tövbe sakramenti adını vermememiz gerekirdi diye düşünüyorum.” dedim. “Yanılıyorsunuz.” dedi, “Zira âdet yerini bulsun diye iyi kötü bir ceza veriliyor her zaman.” dedi. “Fakat Sayın Peder, bir insanın, günahlarının kefaretinin ödemek için hiçbir zahmete katlanmak istemeyince, bağışlanmayı hak ettiğini mi düşünüyorsunuz? İnsanlar bu durumda olduğunda, günahlarını bağışlamak yerine, üzerlerinde tutmak zorunda değil misiniz? Görevinizin ne olduğunu biliyor musunuz gerçekten? Bu işte bağlayıcı olma ve bağışlama yetkisini elinizde tuttuğunuzu bilmiyor musunuz? Önce İsa gökyüzünde bağışlıyor mu bağışlamıyor mu diye bakmadan, yeryüzünde her isteyeniyi ayırım yapmadan bağışlamak serbest mi sanıyorsunuz?” dedim. “Ne yani, papazın, ‘tövbe eden kişinin düşünce durumunun yargıcı olmak zorunda bulunduğunu, İsa’nın onun adil bir paylaştırıcı olmasını buyurduğunu, bu yüzden hem hak etmeyenlere günah itirafı yaptırmaması ve kutsal şeyleri köpeklere vermemesi gerektiğini hem de yargıç

olduğu için görevinin hak edeni bağışlamak, hak etmeyi ise günahlarından sorumlu tutarak adil biçimde yargıda bulunmak olduğunu ve İsa'nın mahkûm ettiklerini bağışlamaması gerektiğini' bilmediğimizi mi düşünüyorsunuz.” dedi Peder. “Kimin bu sözler, Sayın Peder?” dedim. “Bizim Peder Filiutius'un, cilt 1, Kitapçık 7, n. 354.” diye karşılık verdi Peder. “Beni şaşırtıyorsunuz, ben de Kilise'nin Pederlerinden birinin sanmıştım bu sözleri.” dedim. “Ancak Sayın Peder, bu pasaj, günah çıkaran papazların da kafasını karıştırıyor ve o sakramenti yaparken, tövbe edenlerin pişmanlığının yeterli olup olmadığını, gelecekte bir daha günah işlemeyeceklerine dair verdikleri sözlerin kabul edilebilir olup olmadığını anlama konusunda çok dikkatli olmalarını gerektiriyor olmalı.” dedim. “Hiçbir biçimde sıkıntı yaratmıyor bu.” dedi Peder: “Filiutius papazları bu zahmete sokmak istememiş; o yüzden, bu durumdan kurtulmak için yukarıdaki sözlerinin ardından şu basit yöntemi öneriyor onlara: ‘Günah çıkaran papaz, tövbe eden kişinin duygu durumu konusunda rahat olabilir. Zira eğer acı çektiğine dair yeterince emare yoksa papazın yapacağı tek şey, ruhundaki gınahtan nefret edip etmediğini sormak olmalıdır; evet derse ona inanmak zorundadır. Durumunu düzeltmeye ya da yakın nedenden uzaklaşmaya yönelik birkaç yükümlülük üstlenmesi koşuluyla, gelecek hakkındaki kararlılık konusunda da aynı şeyi söylemek gerekir.’” “Bu pasajın Filiutius’a ait olduğunu anlıyorum Sayın Peder.” dedim. “Yanıyorsunuz.” dedi. “Tüm bu sözleri kelimesine Suarez'den almıştır; Bölüm 3, Cilt 4, Mad. 32, Böl. 2, n. 2.” dedi. “Yalnız, Sayın Peder, Filiutius'un bu son pasajı, bir öncesinde söylediklerini çürütüyor; zira günah çıkaran papazlar, tövbe edenlerin acı çektiklerine dair yeterli emare olmadığında dahi sözlerine inanmak zorunda olduklarına göre, onların duygu durumlarının yargıcı olma yetkisine sahip değildir. Edilen sözler çok kesin mi ki bu bir tek emare inandırıcı olsun? Pederlerinizin, kendilerine o sözleri verenlerin hepsinin bunları yerine getirdiğini görmek gibi bir deneyimleri olduğunu sanmıyorum, çoğunlukla bunun tersine tanık olmuyorlarsa ben yanıliyorum demektir.” dedim. “Bunun bir önemi yok.” dedi

Peder: “Papazların onlara inanmak zorunda oldukları anımsatılıyor her zaman.” “Zira bu sorunu, *Somme des péchés* [Özet *Günah Bilgileri*] adlı yapıtı, Böl. 46, s. 1090, 1091 ve 1092’de derinlemesine ele alan Peder Bauny, sonuç olarak şunu söylüyor: ‘Aynı günahı sıklıkla işleyen kişiler, hiçbir düzelme göstermeden papazın karşısına çıkıp geçmişten pişmanlık duyduklarını, geleceğe yönelik olarak da niyetlerinin halis olduğunu söylüyorlar, her ne kadar bu kararlılıklarının yalnızca dillerinde olduğu düşünülse de papaz onların söylediklerine inanmak zorundadır. Ayrıca, bunun sonucunda her ne kadar hatalarına her zamankinden daha fazla bir özgürlük ve aşırılıklarla bağlansalar da bana göre, günahlarını bağışlamak gerekir yine de.’ Böyle işte, eminim tüm kuşkularınız ortadan kalkmıştır.”

“Ancak Sayın Peder, gördüklerinin tersine inanmaya zorlayarak papazların omuzuna büyük bir yük bıraktığınızı düşünüyorum.” dedim. “Şunu anlamıyorsunuz.” dedi: “Burada, sonuçta öyle olduğuna inanmasalar bile bu kararlılığın sağlam ve kalıcı olduğuna inanıyormuş gibi davranmak ve günahları bağışlamak zorunda oldukları dile getirilmek isteniyor. Pederlerimiz Suarez ve Filiutius az önceki pasajların hemen ardından şu açıklamayı yapıyorlar: ‘Papazın, tövbe eden kişinin sözüne inanmak zorunda olduğunu’ söyledikten sonra, ‘günah çıkaran papazın ne tövbe eden kişinin kararının yerine getirileceğine ikna olmasına ne de hatta bunun olası olarak görmesine gerek vardır. Kısa bir süre sonra, aynı günahı yeniden işleyebilecek olsa bile tövbe eden kişinin o an bu konuda kabaca bir niyetinin olduğunu düşünmesi yeterlidir. Bu, tüm yazarlarımızın salık verdiği bir şeydir, *ita docent omnes auctores*.’ Bütün yazarlarımızın ortaya koyduğu bir şeyden kuşku mu duyacaksınız?” dedi. “Ancak Sayın Peder, Peder Petavius’un, *Pénitence. Publ.* [Tövbe Kefareti] adlı yapıtının önsözü, s. 4’te, kendisinin de kabul etmek zorunda kaldığı şu sözler ne olacak: ‘Aziz Kilise Babaları, teologlar ve konsiller kesin bir hakikatten emin oldukları kadar aynı düşündedirler ki insanı Efkaristiyaya hazırlayan tövbe, gevşek ve uyuşuk değil, gerçek, kalıcı, cesurca olmalı, tekrara ve yeniden aynı günaha açık olmamalıdır.’” de-

dim. “Görmüyor musunuz? Peder Petavius *Eski Kiliseden* söz ediyor.” dedi. “Pederlerimizin ifadesiyle söyleyecek olursak o kadar *zamanı geçmiş* bir şey ki bu, Peder Bauny’e göre, şimdi tek gerçek, bunun tersidir (Kitapçık 4, Soru 15, s. 95): ‘Sürekli aynı günahları işleyenlerin günahlarının bağışlanmasını kabul etmemek gerektiğini söyleyen yazarlar var, özellikle de birçok kez bağışlandıktan sonra bu konuda hiçbir düzelme göstermemeleri halinde; öte yandan bazıları da karşı çıkıyor buna. Ancak tek doğru görüş, bu durumda olanların bağışlanmalarının reddedilmemesi gerektiğidir. Kendilerine sürekli olarak verilen öğütlerden hiç yararlanmasalar, yaşam biçimlerini değiştireceklerine ilişkin verdikleri sözleri tutmamış olsalar, arınmak için çaba göstermemiş olsalar bile bunun bir önemi yoktur. Diğerleri ne derse desinler, gerçek ve uyulması gereken görüş, tüm bu koşullarda bile bu insanların bağışlanması gerektiği yönünde olandır.’ Kitapçık 4, Soru 22, s. 100’de ise ‘hiçbir düzelme umudu görülme de, *etsi emendationis futuræ nulla spes appareat*, Tanrı’nın, doğanın ve Kilise’nin yasasına karşı günah işlemeyi alışkanlık hâline getirmiş olanların bağışlanmasını ne reddetmek ne de ertelemek gerekir’ diyor ayrıca.” dedi.

“İyi de Sayın Peder, sürekli olarak bağışlanma güvencesi günahkârları...” “Anlıyorum sizi.” dedi sözümü keserek: “Peder Bauny’ye kulak verin, Soru 15: ‘Bağışlanma umudunun, kendisini bu umut olmadığı zamanlardakinden daha kolay günah işlemeye sürüklediğini itiraf eden birisinin günahları bağışlanabilir.’ Bu kararı savunan Peder Caussin, *Réponse à la Théologie Morale* [Ahlak Teolojisi Yanıt] adlı yapıtı, sayfa 211’de, ‘Bu kararın gerçeklik payı olmasaydı, günah çıkarma işi insanların çoğuna yasak edilirdi ve günahkârlara da tek çare olarak bir ağaç dalı ile bir ip kalırdı.’ diyor.” “Ooo Sayın Peder! Bu maksimlerle günah çıkarma kabinleriniz dolup taşar!” dedim. “Aynen öyle.” dedi. “Ne kadar çok gelen var tahmin edemezsiniz, *Image de notre Premier Siècle* [İlk Yüzyılımızın Genel Görünüşü] adlı yapıt, Kitap 3, Böl. 8’de söylendiği gibi, ‘gözümüzü açamıyoruz ve günah çıkarmaya gelen kalabalıktan canımız çıkıyor nerdeyse, *pœnitentium numero obruimur*.’” “Sizi

bu yükten kurtaracak basit bir yol biliyorum.” dedim. Bunun tek yolu Sayın Peder, günah işleyenleri, yakın nedenlerden uzaklaşmaya zorlamak, bu buluş sayesinde epeyce rahatlırsınız.” dedim. “Biz böyle bir rahatlama peşinde değiliz.” dedi. “Tersine, aynı yapıt, Kit. 3, Böl. 7, s. 374’te denildiği gibi, ‘Topluluğumuzun amacı, erdem oluşturmak, günahla savaşmak ve çok sayıda insana hizmet etmektir.’ Ayrıca, çoğu insan, yakın nedenlerden uzaklaşmaya yanaşmadığı için, Escobar’ın *Pratique de notre Société* [Topluluğumuz Uygulamaları] adlı yapıtı, Kitapçık 7, Açıklama 4, n. 226’da da görüleceği gibi bu nedenin ne olduğunu tanımlama gereği duyulmuş: ‘Aynı yerde kalınan bir kadınla senede üç dört kez, ani bir kendinden geçme biçiminde günah işlemek gibi nadiren günaha girilen duruma bu ad verilmez.’ Ya da Peder Bauny’nin, Fransızca yazılmış kitabı, s. 1082’de, *ayda bir ya da iki kez* ve s. 1089’da, *efendi ve köleler, birlikte kalan kuzen ve kuzinler ve bu vesileyle karşılıklı olarak günaha kapılanlar arasında* yaşanmasına izin verdiği şeylere.” “Bunları birbirlerinden ayırmak gerekir.” dedim. “Neredeyse her gün olmak üzere, günahlar sık tekrar ediliyorsa o da aynı düşüncede olduğunu söylüyor.” dedi: “Ama aralarında Suarez’in de bulunduğu yazarlarımıza göre, birlikteyken ayda bir iki kez olacak biçimde ara sıra günah işliyorlarsa ve ayrılmaları durumunda büyük bir sıkıntı ve kayıp yaşayacaklarsa bağışlanabilirler, yeter ki bir daha günah işlememeye kesin söz versin ve geçmişten gerçek anlamda pişmanlık duysunlar,’ diye ekliyor.” “Gayet iyi anladım Peder Bauny’nin ne dediğini, zira papazın bu pişmanlığı değerlendirmek için yetinmesi gereken şeyi öğrenmiştim daha önce ondan.” dedim. “Ayrıca, Peder Bauny, s. 1083 ve 1084’te, ‘günaha neden olan koşullar içinde kalmak zorundaki kişilere, insanların dedikodu edecek olması ve karşılaşılacak sıkıntılar bulunması nedeniyle bu durumdan kopamıyorlarsa olduğu gibi devam etmeleri konusunda’ izin veriyor. *Théologie Morale* adlı çalışması, Kitapçık 4, *De Pœnit.* başlıklı bölüm, Soru 14, s. 94 ve Soru 13, s. 93’te, şöyle diyor yine: ‘Eğer bir kadın, evinde birlikte günah işlediği bir erkeği, kendisine zarar gelmeden evinden çıkaramıyorsa ya da onu

evinde tutmak için herhangi bir gerekçesi varsa bağışlanması gerekir, *si non potest honeste ejicere, aut habeat aliquam causam retinendi*, yeter ki onunla bir daha günah işlemeyi istemesin.” diye sürdürdü konuşmasını. “Oo Sayın Peder, sıkıntı yaratacağı görüldüğünde yapmanız da olur dediğinize göre, yakın nedenleri terk etme zorunluluğunu epeyce yumuşatmışsınız. En azından, hiçbir sıkıntı olmadığında bu zorunluluğa uymak gerekiyor mu bari Pederlerinize göre?” “Bazı istisnaları olmakla birlikte evet.” dedi Peder: “Peder Bauny şöyle söylüyor aynı yerde: ‘Yoldan çıkmış kadınları kurtarmak amacıyla, fuhuş yapılan yerlere gidenlerin, orada günah işleme olasılığı çok yüksek olmasına karşın her türden insanın buralara girmesi serbesttir. Bu kadınların görünüşüne ve cilvelerine kapılıp günaha girildiğini çok görmüşler sanki. Bu görüşü benimsemeyen ve insan kardeşine yardım etmek için kendi kurtuluşunu bilerek tehlikeye atmaya izin verilmeyeceğini düşünen doktorlar olsa da onların karşı çıktığı bu görüşü desteklemeyi sürdürüyorum.’” dedi. “Yeni bir vaiz türü daha, Sayın Peder. Peki, neye dayanarak bu görevi veriyor onlara Peder Bauny?” dedim. “Aynı yerde, Basile Ponce’un ardından ortaya koyduğu ilkelerinden birine dayandırıyor. Size söz etmiştim bundan, anımsıyorsunuzdur sanırım. Şöyleydi: ‘İnsan, kendisinin ve insan kardeşinin maddi ya da manevi kazancı için, günaha neden olan bir şeyin peşinden bilecek ve bilmeyerek, *primo et per se*, gidebilir.’” dedi. Bu pasajlar beni o kadar tiksindirdi ki hemen ardından görüşmeyi kesmeyi düşündüm fakat söyleyeceklerinin tamamını söylesin diye tuttum kendimi ve yalnızca şunu söylemekle yetindim: “Sayın Peder, bu öğretinin, insanın, kurtuluşa zarar veriyorsa en gerekli uzuvlarını kesip atmasını ve gözlerini oymasını emreden İncil’in öğretisiyle ne ilgisi var? Ayrıca, bile isteye günaha yakın nedenler içinde kalan bir insanın, bunlardan içtenlikle nefret etmesini nasıl bekleyebilirsiniz? Tersine, bu durumdan olması gerektiği kadar etkilenmediği ve yarattıklarını sevdiği kadar, Tanrı’nın kendisini de sevdirecek olan, gerçek ve kalbî dönüşüme henüz ulaşmadığı açıkça görülmüyor mu o insanın?” “Nasıl? Bu durumda tam bir pişmanlık söz konusu olacaktır. Öyle görünüyor

ki Peder Pintereau'nun, kaleme aldığı *Théologie morale des jésuites par l'Abbé de Bosic* [*Boisic Rahibi'ne Göre Cizvitlerin Ahlak Teolojisi*] adlı kitap, 2. Kısım, sayfa 50'de söylediklerini biliyorsunuz: 'Tüm Pederlerimiz, vicdan azabının gerekli olduğunu ve hatta *yalnızca* cehennem azabı güdüsüyle yaşanıp günah işleme iradesinin önüne geçen iç tedirginliği yalnızca sakramentte duymanın yeterli olmadığını söylemenin yanlış, neredeyse sapkınlık olduğunu bildiriyorlar görüş birliği içerisinde.'" dedi. "Nasıl! Sayın Peder, yalnızca cehennem azabından kaynaklanan korku olarak hissedilen iç tedirginliğin sakramentte yaşanmasının yeterli olması bir iman esası mıdır hani neredeyse? Sanırım bu, Pederlerinize özgü bir şey, zira sakramentte duyulan tedirginliğin yeterli olacağını düşünen diğer kimseler, bu tedirginliğin Tanrı sevgisiyle iç içe geçmesini istiyorlar en azından. Hem üstelik bana öyle geliyor ki sizin yazarlarınız bile bu öğretinin bu kadar kesin olduğunu savunmuyorlardı önceden, zira Pederiniz Suarez, *De Pæn.*, Soru 90, Mad. 4, Böl. 15, Alt-böl. 4, n. 17'de bundan şöyle söz ediyor: 'Sakramentte duyulan tedirginliğin yeterli geleceği, olası bir görüş olmakla birlikte kesin değildir ve yanlış olabilir: *non est certa, et potest esse falsa.*' Eğer bu görüş yanlışsa iç tedirginliği bir insanı kurtarmaya yetmez. Yani, bu durumun farkındayken ölen bir insan kendini bile bile ebedi cehennem azabı gibi manevi bir tehlikeyle karşı karşıya bırakacaktır. 'Çünkü bu, ne çok eski ne de çok kabul gören bir görüştür: *nec valde antiqua, nec multum communis.*' Sanchez de bu görüşün çok kesin olduğunu düşünmüyormuş çünkü *Somme...* adlı yapıtı, Kit. 1, Böl. 9, n. 34'te, 'eğer iç tedirginliğinin sakramentte yaşanmasının yeterli olduğunu savunan görüş doğru bulunmasaydı, duyulan acının ölünce yeterli olacağını düşünen hasta ve günah çıkaran papaz ölümcül günah işlemiş olurlardı tövbe eden kişinin uğrayacağı cehennem azabı gibi büyük bir tehlike nedeniyle,' diyor. *Resp. Mor.*,¹ Kit. 1, Soru 32, n. 7 ve 8'de 'Sakramentte duyulan iç tedirginliğinin yeterli olacağına ilişkin görüş çok kesin değildir.' derken

¹ *Response Moralia in septem libros digesta.* (Ed.)

Comitolus'un da kuşkuları var.” dedim. Yaşlı Peder konuşma engel oldu bunun üzerine: “Nasıl! Bizim yazarlarımızı mı okuyorsunuz yani? İyi yapıyorsunuz fakat bunları bizlerden biriyle okusanız daha iyi ederiniz. Kendi başınıza okuduğunuz için bu pasajların şu anda bizim iç tedirginliği öğretimizi destekleyenleri haksız çıkardığı sonucuna vardığınızın farkında değil misiniz? Oysaki öbür türlü okusaydınız, o metinleri açıklığa kavuşturma konusunda bunların üstüne başka bir şey olmadığını görürdünüz. Topluluğumuzun günümüz Pederlerine ne kadar teşekkür etsek azdır! Görüşlerini kısa sürede her yere öylesine geniş biçimde yaydılar ki iç tedirginliğinin, inananların her zaman için biricik inancı olmadığına ilişkin şu andaki çıkarımımıza teologların dışında inanmayan kimse kalmadı neredeyse! Üstelik böylece, kendi Pederlerimizi işaret ederek *bu görüşün* yakın zamana kadar *kesin olmadığını* söylerken, onlara bu düzenlemeden dolayı duyduğunuz saygıyı belirtmekten başka ne yapmış oluyorsunuz?”

“Bu yüzden, samimi dostumuz Diana, bu noktaya hangi aşamalardan geldiğini belirterek bizi sevindirmeyi düşünmüş. Bunu, s. 5, Kitapçık 13'te şunları söyleyerek yerine getirmiş: ‘Önceden eski Skolastikçiler ölümcül bir günah işlenir işlenmez pişmanlık duymak gerektiğini savunuyorlardı; o zamandan beri bu zorunluluğun yalnızca bayram günleri, sonra da büyük bir felaket tüm halkı tehdit ettiğinde duyulması gerektiği sanıldı. Kimilerine göreyse, ölüm yaklaşıncı çok ertelememek gerekiyordu bu duyguyu. Fakat Pederlerimiz Hurtado ve Vasquez bu görüşleri mükemmel bir biçimde tamamen reddetmiş ve bu zorunluluğun, ancak günahlar başka bir yolla bağışlatılamadığında ya da yaşamın son döneminde yerine getirilmesini sağlamışlardır.’ Bununla beraber, bu öğretinin harikulade ilerleyişini aktarmaya devam etmek adına, Pederlerimiz Fagundez'in, Præc. 2, Kitapçık 2, Böl. 4, n. 13; Granados'un, 3. Kısım, İtiraz 7, Kitapçık 3, Mad. 3, Böl. 4, n. 17'de ve Escobar'ın, *Pratique selon notre Société*, Kitapçık 7, Açıklama 4, n. 88'de verdikleri şu kararı da ekleyeceğim: ‘Pişmanlık ölüm sırasında bile zorunlu değildir, çünkü sakramentte duyulan iç tedirginliği

ölüm için yeterli olmasaydı sakramentte de yeterli olmayacağı sonucu çıkarılırdı.’ Ayrıca, Diana’nın 4. Bölüm, Kitap 4, Çeşitli Görüşler, Satır 193’te ve Escobar’ın Kitap 7, Açıklama 4, n. 91’de atıfta bulunduğu Hurdato, *De Sacr.*, Mad. 6’da bir adım daha ileri gidip şöyle diyor: ‘Sağlığını ya da parasını kaybetmek gibi yalnızca maddi sıkıntılar nedeniyle işlenmiş günahtan dolayı duyulan pişmanlık yeterli midir? Ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Eğer bu sıkıntının Tanrı tarafından gönderilmiş olduğu düşünülmüyorsa bu pişmanlık yeterli değildir. Ancak bu sıkıntının Tanrı tarafından gönderildiğine inanılıyorsa o pişmanlık yeterlidir, diyor Diana, çünkü sonuçta günah hariç her türlü sıkıntı O’ndan gelir.’ Escobar da bunu söylüyor *Pratique de notre Société* adlı yapıtında. Pederimiz François L’Amy de aynı şeyi savunuyor, Kitapçık 8, Mad. 3, n. 13’te.” dedi. “Şaşırtıyorsunuz beni Sayın Peder, zira tüm bu iç tedirginliği anlayışında doğal niteliğin dışında bir şey görmüyorum; yani buna göre, günahkâr birisi doğaüstü bir lütuf olmaksızın kendini bağışlanmaya layık bulabilir. Oysa bunun konsil² tarafından mahkûm edilmiş bir sapkınlık olduğunu bilmeyen kimse yoktur.” dedim. “Ben de olsam sizin gibi değerlendirirdim bunu.” dedi. “Ancak kesinlikle böyle olmaması gerekir, zira Clermont Koleji’ndeki Pederlerimiz 23 Mayıs-6 Haziran 1644 günleri arasında yapılan sempozyumdaki tezlerinde şunu savunmuşlardır, Semp. 4, n. 1: ‘Bir iç tedirginlik doğaüstü olmasa bile sakrament için yeterli ve kutsal olabilir’; 1643 Ağustos ayındaki tezde ise şu savunulmuştur: ‘Doğal bir iç tedirginlik tek başına sakrament için yeterlidir, yeter ki dürüstçe yaşanmış olsun: *ad sacramentum sufficit attritio naturalis, modo honesta.*’ Bu konuda söylenebilecek şeyler bunlar işte, ancak istenilirse, bu ilkelerden rahatlıkla çıkarılacak bir sonuç eklenilebilir. O da şu: Pişmanlığın sakramentteki yararı o kadar az ki tam tersine, zararı da doku-nabilir; kendisiyle birlikte günahları ortadan kaldırarak sakramentte yapılacak bir şey bırakmayabilir. Ünlü Cizvit, Pederimiz Valentia’nın Cilt 4, Böl. 7, Soru 8, s. 4’te söylediği de budur:

² Trente Konsili. (Ed.)

‘Pişmanlık, sakramentin temel yararını elde etmek için kesinlikle gerekli değildir, tersine bunun önünde bir engeldir daha çok: *imo obstat poitus quominus effectus sequatur.*’ İç tedirginlik bakımından da durum pek farklı değil.” dedi. “İnanıyorum öyledir Sayın Peder, yalnız bu konudaki düşüncemi söylememe ve bu öğretinin nasıl bir aşırılığa vardığını göstermeme izin verin. Günahkârları aklamak için, *yalnızca cehennem ıstırapından kaynaklanan korku olarak duyulan iç tedirginliğin* sakramentte *yaşanmasının yeterli olduğunu* söylediğinizde, işlenen günahların tüm yaşam boyunca bu biçimde bedelinin ödenebileceği ve böylece yaşam boyu Tanrı’ya hiç sevgi duymadan kurtuluşa ulaşılabilceği sonucu çıkmaz mı bundan? Öyle bile olsa Pederleriniz yine de bunu savunma cüretinde bulunurlarmıydı?” dedim. “Sözlerinizden, Pederlerimizin Tanrı sevgisiyle ilgili öğretisini bilmeniz gerektiğini dile getirdiğinizi gayet iyi anlıyorum.” diye karşılık verdi Peder: “Bu konu onların din anlayışlarının en son ve en önemli maddelerinden biridir. Pişmanlık konusunda aktardığım pasajlardan bunu anlamış olmalıydınız. Neyse, Tanrı sevgisiyle ilgili daha açık seçik olan diğer pasajlar şunlar, sözümü kesmeyin. *Pratique de l’amour de Dieu selon notre Société* [Topluluğumuza göre Tanrı Sevgisi Uygulamaları] adlı çalışmasında, yazarlarımızın bu konudaki değişik görüşlerini aktaran Escobar’ın, Kitap 1, Açıklama 2, n. 21 ve Kitap 5 Açıklama 4, n. 8’deki şu soru üzerine söylediklerini dinleyin: ‘Tanrı’ya karşı edimsel olarak ne zaman sevgi göstermeliyiz? Suarez, herhangi bir zaman belirtmeksizin, ölmeden önce seversek yeterli olacağını söylüyor; Vasquez, yine yaşamın sonuna doğru yeterli olacağını; bazıları vaftiz olunca, diğerleri tövbekâr olunca, yine bir başka kesim de bayram günleri sevgi göstermenin yeterli olacağını söylüyor. Fakat Pederimiz Castro Palao, haklı olarak, *merito*, tüm bu görüşlere karşı çıkıyor. Hurtado de Mendoza her yıl bunu yapmamız gerektiğini ve ayrıca, bize uygun gelecek biçimde değerlendirip kendimizi bunu çok sık yapmaya zorlamamamız gerektiğini ileri sürüyor. Buna karşılık, Pederimiz Conink, üç dört yılda bir yapmamız gerektiğini düşünüyor; Henriquez, beş yılda bir diyor fakat Filiutius,

gerektiğinde her beş yılda bir kez yapmamanın olası olduğunu söylüyor. Peki, ne zaman yapmalı o hâlde? Bunu bilgelerin kararına bırakıyor.” İnsan zihninin, Tanrı sevgisiyle böylesine küstahça alay ettiği tüm bu saçmalığa göz yumdum. Fakat,” deyip devam etti: “Hayranlık uyandıran *Défense de la Vertu* [Erdemin Korunması] adlı kitabındaki düşünceleriyle bu konuda ağır basan Pederimiz Antoine Sirmond, okura seslenirken söylediği gibi, *Fransa’da Fransızca konuşuyor* ve şöyle diyor, Kitapçık 2, Böl. 1, s. 12, 13, 14 vs.: ‘Aziz Thomas, Tanrı’yı, akıl balığ olur olmaz sevmek gerektiğini söylüyor; bu, biraz erken bir yaş. Scotus, her Pazar diyor; neye dayanarak? Bazıları, ciddi bir günaha eğilim gösterildiğinde, diyor; günah eğiliminden kaçacak başka bir yol olmadığında, evet. Sotus, Tanrı’dan bir lütuf görüldüğünde, diye belirtiyor; bundan dolayı şükretmek bakımından iyi. Diğerleri, ölüm sırasında diyor; bu, çok geç olur. Ben de her sakrament yapıldığında bunun olması gerektiğini düşünmüyorum; gereği gibi yapılmışsa itiraftaki iç tedirginlik yeterlidir. Suarez, belli bir zamanda yaşamak gerekir bu sevgiyi diyor, ama hangi zamanda? Yargıda bulunuyor ama hiçbir şey diyemiyor bu konuda. Bu teolog da bilemediyse bunu, kimin bildiğini bilmiyorum.’ Sirmond, bunları söyledikten sonra, gerektiği zaman Tanrı’nın diğer emirlerine uymaktan başka bir zorunluluğun bulunmadığı, nefret etmediğimiz sürece Tanrı sevgisine ve kalbimizi ona vermemize gerek olmadığı sonucuna varıyor. İkinci kitapçığının tamamında bunu koyuyor ortaya. Her sayfasında görürsünüz, diğer birçok yerin yanı sıra, 16, 19, 24, 28. sayfalarda şu sözlere yer veriyor: ‘Tanrı, bize kendisini sevmemizi emrederken, diğer emirlerine uymamızla yetinen bir şey söylüyor. Eğer Tanrı şöyle demişse: Bana ne kadar itaat ederseniz edin, ayrıca gönlünüzü de vermezseniz sizi mahvederim. Size göre bu güdü, Tanrı’nın taşıyabileceği ve taşınması gereken bir niyet midir? O hâlde, burada, Tanrı’nın isteklerini yerine getirerek onu seveceğiz, deniliyor; onu, duyguyla seviyormuşuz, Tanrı sevgisi güdüsü bizi oraya taşıyormuş gibi. Gerçek anlamda bir sevgi ortaya çıkarsa ne âlâ, yoksa sevgi emrine tam anlamıyla uymayı yine de elden bırakmayıp

sonuçlarını alacağız, çünkü (Tanrı'nın yüce gönüllülüğüne bakın) kendisini sevmemiz emredilmediği gibi kesinlikle nefret de etmememiz emrediliyor.”

“Pederlerimiz, insanları, Tanrı'yı edimsel olarak sevmek konusundaki *zahmetli* zorunluluktan böyle kurtarmışlar. Ayrıca, bu öylesine elverişli bir öğreti ki karşı çıkmaya kalkışan olduğunda, Pederlerimiz Annat, Pintereau, Le Moyne ve hatta A. Sirmond var güçleriyle savunmuşlar onu. *Réponses à la Théologie Morale* adlı çalışmalarına baksanıza; ayrıca, Peder Pintereau'nun *Abbé de Boisic* [*Boisic Rahibi'ne göre Cizvitlerin Ahlak Teolojisi*] adlı kitabının 2. Kısım, 53. sayfasındaki yanıtı, kendi deyişiyle, bedeli İsa'nın kanıyla ödenen bu muafiyetin değeri hakkında bir karar vermenizi sağlayacaktır. Öğretinin tepe noktasıdır bu. Orada, Tanrı'yı sevmek konusundaki asık suratlı zorunluluk konusunda tanınan bu muafiyetin, İncil yasasının Musevi yasasına karşısındaki bir ayrıcalığı olduğunu göreceksiniz: 'Tanrı'nın, Yeni Ahit'in lütuf yasasındaki, uyulması zorunlu kurallardan biri olan ve bağışlanmak için tam bir pişmanlık eylemi gerçekleştirmeyi gerektiren asık suratlı ve zor ödevi kaldırması, uygulanması daha kolay bir düzenleme aracılığıyla yerine sakramentler koyması çok isabetli olmuştur. Ters durumda, birer çocuk olan Hristiyanlar köle olan Yahudilerin, Tanrı'larından mağfiret elde etmek için yaptıklarına kıyasla daha kolay biçimde Baba'larının iyi niyetine teslim olamazlardı.” dedi.

“Ama Sayın Peder, katlanacak sabır bırakmıyorsunuz insan da, az önce duyduğum şeyleri iğrenmeden dinlemek mümkün değil.” dedim. “Bunlar bana ait sözler değil.” dedi. “Biliyorum Sayın Peder, ama hiçbir tiksinti duymuyorsunuz tüm bunlara karşı, bırakın bu maksimlerin yazarlarına karşı nefreti, üstelik saygı duyuyorsunuz onlara. Verdiğiniz onayın, sizi de onların suç ortağı yapmasından korkmuyor musunuz? *Yalnızca kötülük yapanlar değil, buna rıza gösterenler de ölümü hak eder* diyen Aziz Pavlus'u görmezden gelebilir misiniz?”

“Birçok şeyi örtbas ederek, bu kadar yasak şeyi insanlara serbest kıldığınız yetmedi mi artık? Yargıç olmaktan çok köle

ve kıdemli günahkârlar haline getirdiğiniz papazların gücünü yerle bir ederek, kendilerini günah bağışlamak zorunda bırakarak sunduğunuz kolaylık ve güvenceyle, Tanrı'ya karşı hiçbir sevgi duymadan,³ hiçbir yaşam değişikliği göstermeden, yüz kere verilip tutulmayan sözlerden hiçbir pişmanlık yaşamadan, *kabul etmek istemezlerse* diyerek ve günaha yol açan koşullardan uzaklaşmadıkları hâlde, *uygun bulmuyorlarsa* diyerek bağışlattığınız insanlara, affedemediğiniz suçları işleme fırsatı vermeye devam etmek mi gerekiyor? Ancak hâlâ daha da ileri gidiyor, Hristiyanlık tutumunu sarsma konusunda elde ettiğiniz başıbozuk yetkiyi, Tanrı yasasını tamamen alaşağı etmek için kullanmaya kadar vardırıyorsunuz. *Yasaları ve peygamberleri kapsayan büyük emre* karşı geliyor, kalpteki din duygusuna saldırıyor, ondaki yaşam veren ruhu çekip alıyor, kurtuluş için Tanrı sevgisinin gerekli olmadığını söylüyorsunuz. Ayrıca, Tanrı'yı sevmek konusundaki bu muafiyetin, *İsa'nın dünyaya taşıdığı bir avantaj* olduğunu ileri sürmeye kadar vardırıyorsunuz işi. Tepeden tırnağa dinsizlik bu. İsa'nın kanının bedeli bizim onu sevmekten muaf olmamızı sağlayacak öyle mi! Tanrı'nın insan olarak ortaya çıkmasından (enkarnasyon) önce Tanrı'yı sevmek zorunlulukmuş, fakat *Tanrı o kadar sevmiş ki dünyayı, tek Oğlu'nu ona vermiş*, böylelikle bedeli ödenmiş olan dünya onu sevmek zorunluluğundan kurtulacakmış! Zamanımızın tuhaf teolojisi! Aziz Pavlus'un, *Efendimiz İsa'yı sevmeyenlere karşı* koyduğu aforozu bile kaldırmaya cüret ediyorsunuz! *Sevmeyenin yeri ölüm olacaktır* diyen Aziz Jean'ın, hatta *kendisini hiç sevmeyenin dinî buyruklara uymamış olacağını* dile getiren İsa Mesih'in kendisinin söylediklerini yerle bir ediyorsunuz! Böylece, yaşamları boyunca Tanrı'yı hiç sevmemişlere ebediyen Tanrı'dan yararlanma hakkı veriyorsunuz! İşte işlenmiş günah gizemi bu. Kazuistlerinizin diğer yanılgılarından hiç etkilenmemişseniz bile, bu son söylediklerinizin, aşırılıklarıyla sizi oraya çektiğini görün artık Sayın Peder. Bunu tüm kalbimle bütün Pederleriniz için istiyor, Tanrı'dan onlara, kendilerini böylesi

³ Tanrı'ya karşı hiçbir sevgi duymadan, *bu sözler çıkarılmıştır*. (Ed.)

yıkımlara kadar götüren bilginin ne kadar yanlış olduğunu göstermesini ve insanların sevgilerini ellerinden alanların gönüllerini kendi sevgisiyle doldurmasını diliyorum.”

Buna benzer birkaç konuşmanın ardından, Pederden ayrıldım, bir daha dönmek için de görünür hiçbir gerekçem yok. Ama üzülmeysin, zira onların maksimlerinden söz etmek gerekirse, din anlayışlarından söz etmeye yetecek kadar kitap okudum neredeyse, Pederin kendisinin hiç söz etmediği siyaset konusunda da belki daha fazlasını söyleyebilirim.

Ben Filanca

ON BİRİNCİ MEKTUP
[KUTSAL İLE ALAY VE SEVGİ]

Sayın Cizvit Pederlerine
18 Ağustos 1656

Sayın Pederler,

Din anlayışınız konusunda arkadaşlarımdan birine yazdıklarım karşılık olarak piyasaya sürdüğünüz mektupları gördüm; bu mektuplarda kendinizi savunurken dile getirdiğiniz en önemli konulardan birisi, maksimlerinizden yeterli ciddiyetle söz etmediğime ilişkin. Bunu tüm yazılarınızda yineliyor ve *kutsal şeylerle alay ettiğimi* söylemeye kadar vardırıyorsunuz işi.

Bu, çok şaşırtıcı ve haksız bir suçlama Sayın Pederler, zira kutsal şeylerle alay ettiğimi nerede gördünüz bilemiyorum. Özellikle *Mohatra Sözleşmesini* ve *Jean Alba Olayını* işaret ediyorsunuz. Kutsal şeyler dediğiniz bunlar mı?

Mohatra'yı bu kadar kutsal bir şey olarak mı görüyorsunuz ki ondan saygıyla söz etmemek küfür oluyor? Ya da Peder Bauny'nin, Jean Alba'yı bizzat sizden bir şeyler çalmaya sürükleyen dersleri o kadar kutsal mıdır ki bununla alay edenleri dine karşı olarak değerlendirme hakkına sahip oluyorsunuz?

Ne demek istiyorsunuz Sayın Pederler! Yazarlarınızın hayal ürünleri dinin hakikatleri olsun, Escobar'ın yazdıklarıyla ve diğer yazarlarınızın acayip ve Hristiyanlıktan uzak kararlarıyla alay edilmesin; bunu yapacak olursanız da dinle alay etmekle suçlanırsınız öyle mi! Bu kadar sağduyudan uzak bir şeyi bunca kez söyleme cüretinde bulunmanız olacak şey mi? Bu, yoldan çıkmış hâlinizle alay etmekle suçlayarak, alay etme hakkını yalnızca kitaplarınızda bulunan gülünç şeylerden aldığımı gösterip bana yeniden bu suçlamayla alay etme ve onun üzerinden size yeniden yüklenme hakkı vermekten çekinmiyor musunuz hiç? Din anlayışınızla bu biçimde alay ederken, kutsal şeylerle alay etmekten, Kazuistlerinizin öğretisinin İncil'in kutsal öğretisin-

den uzak olduğu kadar uzak olduğumu hesaba katmıyor musunuz?

Doğruyu söylemek gerekirse Sayın Pederler, dinle alay etmek ve saçma sapan görüşleriyle ona saygısızlık edenlerle alay etmek arasında epeyce fark var. Tanrı iradesinin ortaya koyduğu hakikatlere saygıda kusur etmek dinsizliktir; ancak insan iradesinin ortaya koyduğu ve bu hakikatlerle çelişen yalanları aşağılamaktan geri durmak da başka bir dinsizliktir.

Mademki beni bu konuda konuşmaya zorluyorsunuz, Hristiyanlık hakikatleriyle ters düşen yanlış düşüncelerin aşağılanma ve nefreti hak ettiğini göz önünde bulundurmanızı rica ediyorum sizden, çünkü dinimizdeki bu hakikatler sevgi ve saygıya layık şeylerdir ve bunlarda iki şey vardır: Biri, onları sevilesi kılan kutsal bir güzellik, diğeri de kutsal kılan yüce bir varlık. Yanlış düşüncelerde de iki şey vardır: Biri, bunları iğrençleştiren dinsizlik, diğeri de gülünçleştiren densizlik. Dolayısıyla, Azizlerin de hakikate karşı sevgi ve korku gibi iki duyguları olduğu ve kendi bilgelikleri, bu işin temel ilkesi olan korku ve temel amacı olan sevgi arasında pay edildiği için yanlış düşünceye karşı nefret ve aşağılama gibi iki duygu onlarda da vardır ve tüm çabalarını, dinsizlerden gelecek kötülüğü şiddetle püskürtmeye, onların yoldan çıkmışlıklarını ve çılgınlıklarını toplu alayla bozmaya harcarlar.

O hâlde Sayın Pederlerim, el âlemi yanlış düşünceleri alayla ele almanın Hristiyanı yakışmayacak bir şey olduğuna inandırmaya çalışmayın, çünkü bilmeyenlere, bu uygulamanın doğru, Kilise Babalarında çok yaygın olarak kullanılmış, İncil’ce ve büyük azizlerin hatta Tanrı’nın sergilediği örneklerle izin verilmiş olduğunu göstermek gayet basit.

Zira Tanrı’nın, ölüm anlarına kadar günahkârlardan topyekûn nefret ettiğini ve onları aşağıladığını görmüyor muyuz? Bu an, günahkârların en acınası ve en perişan durumda oldukları, kutsal aklın, alayı ve toplu alayı onları cehennem azabına çarptıracak olan öç ve büyük öfkeyle birleştireceği andır: *in interitu vestro ridebo et subsannabo* [Ben de felaketinize güleceğim, sizinle alay edeceğim belaya uğradığınızda]. Azizler

de aynı düşünceyle davranarak benzer şeyleri yapacaklardır, çünkü Davud'a göre, kötülerin cezalandırıldığını gördüklerinde, hem titreyecek hem de güleceklerdir: *videbunt justi et timebunt, et super eum ridebunt*. Eyüp de benzer şeyi söyler ayrıca: *Innocens subsannabit eos* [Masumlar onları alaya alırlar.].

Fakat kayda değer bir şey var bu konuda; ilk günahın ardından, Tanrı'nın insana söylediği ilk sözlerde alaycı bir söylem ve Pederlere göre *acı bir ironi* göze çarpar. Zira Âdem'in, şeytanın kendisine verdiği, Tanrı'ya eş kılınacağına ilişkin umutla itaatsizlik etmesinin ardından, Tanrı'nın ceza olarak onu ölümüne müstahak kıldığı görülüyor İncil'de. Şeytan, neden olduğu günah sonucu sefil bir duruma düşen Âdem ile şu sözlerle alay ediyor: *İşte bizlerden biri olan insan: ecce Adam quasi unus ex nobis*. Bu da Aziz Hrisostomos ve yorumculara göre, *Tanrı'nın onu derinden iğnelemek için başvurduğu dokunaklı ve hissedilir bir ironidir.*” Rupert şöyle diyor bu konuda: “Âdem bu ironi yoluyla alay edilmeyi hak etmişti, o nedenle, yaptığı çılgınlık ciddi bir ifade yerine alaycı bir ifadeyle açıkça hissettirilmiştir kendisine.” Hugues de Saint-Victor aynı şeyi söyleyip şunları ekliyor: “Bu alay, onun budalaca saflığının bir sonucuydu, hak edene yapıldığında, böylesi bir tutum adalet görevi görür.”

Gördüğünüz gibi Sayın Pederler, alay bazen insanları girdikleri yanlış yoldan geri çevirmek için daha uygun bir yöntemdir ve bu amaçla kullanıldığında da adaletin yaptığı işi yapar, çünkü Yeremya'nın da dediği gibi, “Yanılığa düşenlerin eylemleri değersizlikleri nedeniyle alay edilmeye müstahaktır: *vana sunt, et rissu digna*.” O yüzden, bunlarla eğlenmek, dinsizlikten çok Aziz Augustinus'un şu sözlerine göre, kutsal bir aklın ürünüdür: “Bilgeler akıllı oldukları için akılsızlarla alay ederler, fakat kendi akıllarından dolayı değil, kötülerin ölümüyle alay edecek olan kutsal akıldan dolayı.”

Tanrı düşünceleriyle dolu olan peygamberler, Danyal ve İlyas örneklerinde olduğu gibi, bu nedenle başvurmuşlardır o alaylara. Kısacası, İsa Mesih'in konuşmalarında bile bu örnekler yok değildir. Aziz Augustinus'un belirttiğine göre, İsa, Din Hukukunu iyi bilmekle övünen Nicodemus'u aşağılamak iste-

yince, ‘üst düzeyde sorularla onu sınavarak kendini beğenmiş tutumunu sarsıyor, çünkü Yahudilerin teoloğu olması nede-niyle kibirden patlayacak biri olarak görüyormuş onu. Yanıt veremez hâle getirince: “Ne oldu?” demiş, “İsrail’de âlimsin ama bunları bilmiyorsun!” Ardından aynen şunu söylemiş: “Kasıntı kralı, hiçbir şey bilmediğini bil.” Aziz Hrisostomos ve Aziz Cyril bunun üzerine, ‘onun böyle alay edilmeyi hak etmiş olduğunu’ söylerler.

Gördüğünüz gibi Sayın Pederler, Nicodemus ve Farisilerin Yahudilere yaptığı gibi, bugün Hristiyanlara önderlik yapacak birileri dinin ilkelerini bilmese ve örneğin tüm yaşamı boyunca ‘Tanrı’yı sevmeden kurtuluşa erişilebileceğini savunsa,’ bu konuda İsa’nın yolundan gidip, onların kendini beğenmişlikleriyle ve cahillikleriyle alay ederdik.

İnsanların yanlışlarıyla ve sapmalarıyla alay etmenin azizlerin tutumlarına aykırı bir şey olmadığını size anlatmak bakımından bu kutsal örneklerin yeterli olduğuna inanıyorum Sayın Pederler. Aksi takdirde, bunu mektuplarında, Jovinien’e, Vigilantius’a ve Pelagiyusçulara yazdığı karşı yazılarında kullanan Aziz Hieronymus, putperestlerin çılgınlıklarına karşı kaleme aldığı *Apologeticus* adlı kitabında kullanan Tertullian, uzun saçlılar dediği, Afrika din adamlarına karşı kullanan Aziz Augustinus, bilincircilere [*gnostiques*] karşı kullanan Aziz Irenaeus gibi davranan, Kilise’nin büyük teologlarının tutumunu ayıplamak gerekirdi. Havarilerin yaptığını yapan Aziz Bernard ve diğer Kilise Babaları inananlar tarafından çağlar boyunca taklit edilmelidirler, çünkü kim ne derse desin, onlar bugünkü Hristiyanların bile asıl örnek alması gereken kişiler olarak gösterilmişlerdir.

Yani onların izinden gitmekle yanlışlık yaptığımı düşünmedim. Bu sorunu yeteri kadar ortaya koyduğumu düşündüğüm için benim de kullanmış olduğum yöntem tamamen hak veren Tertullian’ın bu konudaki şu harika sözlerinin üstüne bir söz söylemeyeceğim artık: “Yaptığım şey, gerçek bir savaştan önceki bir oyundur yalnızca. Yaralamaktan daha çok sizde açılacak yaraları gösterdim. Gülme isteği uyandıran yerler varsa

bizzat konuların kendisinin yol açtığı bir şeydir bu. Bu biçimde alay edilmeyi hak eden çok şey vardır, insan bunlarla ciddi ciddi mücadele ederek güçlendirmekten çekinir onları. Başka bir şey yoktur ki içi boş şeyler kadar hak etsin alayı. Keyifli bir hakikat kitabı olduğu için gülmek, zaferden emin olduğu için de düşmanlarıyla alay etmek, tamamıyla İncil'e ait şeylerdir. Şurası kesin ki alayların bayağı olmamasına ve İncil'e yakışır biçimde yapılmasına dikkat etmek gerekir. Bunun dışında, layıkıyla yapıldığı sürece buna başvurmak bir görevdir.” Sayın Pederler, size göre de şu alıntı tıpatıp bizim durumumuza uymuyor mu: “Bugüne kadar yazdığım Mektuplar yalnızca bir oyundur.” Benim yaptığım da henüz oyun oynamaktan, *yaralamaktan daha çok sizde açılacak yaraları göstermekten* başka bir şey değil. Sizden yaptığım alıntıları, üzerinde neredeyse herhangi bir fikir yürütmeden ortaya koydum yalnızca. “Gülme isteği uyandıran yerler varsa bizzat konuların kendisinin yol açtığı bir şeydir bu.” Zira Hristiyanlık ahlakı gibi ciddi bir konunun sizinkiler gibi tuhaf hayal ürünleriyle dolu olmasından daha çok gülme isteği uyandırabilecek ne var ki? “İsa’nın bizzat kendisinin Topluluk Pederlerine bazı açıklamalarda bulunduğunu duyunca, bu maksimler konusunda büyük bir beklentiye giriyor insan; bakınca da ‘ayın yapmak için para almış olan papazın dinî törende kendi payına düşen kısım karşılığında, başka kimselerden de bunun dışında para alabileceğini, bir din adamının dans etmek, hırsızlık yapmak ya da gizlice fuhuş yapılan yerlere gitmek amacıyla giysisini çıkarması durumunda aforozu uğramayacağını ve ayın törenine katılmak için farklı papazların her birinden dörtte bir oranında kurallara uygun biçimde ayın dinlemenin yeterli olacağını” görüyor. Bu ve benzeri kararları görünce de karşılaşılan sürprize gülmemek mümkün olmuyor, çünkü umulanla görülen arasındaki şaşırtıcı orantısızlıktan daha öte bir şey olamaz insanı gülmeye sevk etmek için. Bu konuların birçoğu başka türlü nasıl ele alınabilirdi ki ayrıca? Tertullian da ‘Bunları ciddiyetle ele almak, onlara güç katmak anlamına gelir.’ demiyor mu zira? Ne demek istiyorsunuz? Düşmanı pusuya düşürmenin ve arkasından kılıçlamanın kal-

leşçe öldürmek olduğunu, bir sorundan kurtulmak için para vermenin çıkar sağlamak olduğunu göstermek için İncil'in ve geleneğin gücünü mü kullanmak gerekiyor? Demek ki *aşağılamak gereken*, eğlenmeyi ve alay edilmeyi hak eden' konular var. Sözü'n kisası, 'Başka bir şey yoktur ki içi boş şeyler kadar hak etsin alayı.' diyen o eski yazarın bu sözleri ve devamındaki-ler, bu konuya o kadar denk düşüyor ve o kadar güçlü bir inan-dırıcılığa sahip ki edep sınırlarını aşmadan yalanlarla rahatlıkla alay edilebileceği konusunda bir kuşkusu kalmıyor insanın.

Sayın Pederler, her ne kadar yazılarınızda beni sevgi konu-sunda suçlasanız da onu zedelemeyen de bunlarla alay edilebi-leceğini söyleyeceğim ayrıca. Zira Aziz Augustinus'a göre, 'bu duygu kimi kez insanların yanlışlarıyla alay etmeyi gerektirir; bu, onların kendilerini de gülmeye ve yanılığlarından kurtulma-ya iter: *Hæc tu misericorditer irride, ut eis ridenda ac fugienda commendes.*' Nenizili Aziz Gregorios'a ait başka bir söze göre ise aynı duygu, bazen bunlara öfkeyle karşı çıkmaya sürükler: 'Sevgi ve tatlı dil düşüncesinin içinde heyecanlar ve kızgınlıklar vardır.' Gerçekten de Aziz Augustinus'un da dediği gibi 'haki-katin yalan karşısında eli kolu bağlı durması gerektiğini ve din düşmanlarının inananları sınırı aşan sözlerle korkutup, denk gelirse hoş esprilerle neşelendirmelerinin serbest olduğunu, inançlıların ise sadece okurları uyutacak denli bir soğuklukla yazmaları gerektiğini söylemeye kim cüret edebilir?'

Bu tutuma göre, en ipe sapa gelmez, en tehlikeli düşünceler-in Kilise'ye girmesine izin verileceğini, bu düşünceleri aşağılayıp onlarla alay etmenin, kurallara aykırı davranma korkusuyla, bunlara şiddetle karşı çıkmanın da sevgiden yoksun olmakla suçlanma korkusuyla yasaklanacağını fark etmiyor musunuz?

Siz serbestçe, *bir tokadı yememek ya da bir hakareti iştme-mek için insan öldürülebileceğini* söylerken, halkı ilgilendiren ve böylesi sonuçlar doğuran yanlış bir düşüncüyü halkın gözü önün-de reddetmemiz yasak olacak, bunu mu söylüyorsunuz? Sizin, *bir yargıçım adaletsiz bir iş yapmak amacıyla aldığı şeyleri gönül rahatlığı içinde elinde tutabileceğini* söyleme özgürlüğünüz ola-cak ama kimsenin buna karşı çıkma özgürlüğü olmayacak, öyle

mi? Siz, kendi teologlarınızın ayrıcalığı ve icazetiyle, *Tanrı'yı hiç sevmeyen kurtuluşa ulaşabileceğini* yazan kitaplar basacaksınız ama dinin hakikatini savunacak olanların da ağzını kapatacaksınız sizi eleştirerek kardeşlik sevgisini, maksimlerinizi önemsemeyerek Hristiyan alçakgönüllülüğünü zedeliyorlar diyerek, öyle mi? Buna inanabilecek birilerinin olduğundan kuşkuluyum Sayın Pederler. Ama bu konuda ikna olmuş ve din anlayışınızı yererken, göstermek zorunda olduğum sevgiye zarar verdiğimi düşünen birileri varsa her şeye karşın, onlara, kendilerindeki bu düşüncenin kaynağını dikkatle incelemelerini öneririm şiddetle. Zira o düşüncenin, insan kardeşlerine yöneltilmiş suçlamalar karşısında inançları nedeniyle öfkelenmiş ve buna tahammül edememiş olmalarından kaynaklandığını sansalar bile, bunun başka bir şeyden kaynaklanmasının da imkânsız olmadığını göz önünde bulundurmalarını isterim. Hatta o düşüncenin, içimizde genellikle saklı olarak bulunan gizli bir hoşnutsuzluktan kaynaklanması ve yine içimizdeki mutsuz özün, bu hoşnutsuzluğu tutum ve davranışlarımızdaki gevşemeye itiraz edenlere karşı kıskırtması gayet mümkündür. Bu konudaki gerçek ilkeyi hatırlatacak bir kuralı göstermek adına, din adamlarının bu biçimde ele alınmasından yakınırken, aynı zamanda ve daha çok, din adamlarının hakikati bu biçimde ele almasından da yakınıp yakındıklarını sorarım onlara ayrıca. Yalnızca mektuplardan değil, aynı zamanda ve daha fazla, orada aktarılan maksimlerden dolayı rahatsız olmuşlarsa hınçlarının zayıf da olsa belli bir inançtan kaynaklanmış olabileceğini kabul edeceğim. O durumda da buradaki pasajlar onları aydınlatmaya yetecektir. Ama yalnızca aleyhteki eleştirilere kızıp konu edilen şeylere kızmıyorlarsa, açık söyleyeyim Sayın Pederler, göz göre göre kötüye kullanıldıklarını ve inançlarının tamamen kör olduğunu söylemekten kendimi alamayacağım pek.

Tuhaf bir gayretkeşlik! Açıkça görülen hataları ortaya koynlardan rahatsız oluyor; ama bu hataları yapanlardan olmuyor. Ne kadar yeni bir sevgi türü bu! Sırf birisi bunu gözler önüne serdi diye, apaçık ortada olan hataların ters yüz edildiğini görünce güceniyor; fakat bu hataların, din anlayışını ters yüz

edişini görmekten dolayı hiç darılmıyor. Bu kişiler öldürölme tehlikesiyle yüz yüze olsalardı, kendilerine kurulan pusu konusunda uyarıda bulunanların sözlerine gücenirler miydi? Bundan kaçınmak için yollarından dönmek yerine, o katillerin canice amacını ortaya koymak için gösterilmiş olan sevginin azlığından yakınmakla mı zaman geçirirlerdi? Kendilerine, zehirli bir eti yememeleri ya da vebalı bir şehre gitmemeleri söylendiğinde, rahatsız olurlar mıydı?

Hem dine zararlı maksimlerin ortaya konmasını hem de tersine, kendi sağlıklarına ve yaşamlarına zarar verecek şeyler gösterilmezse bunun sevgisizlik olacağını düşünmeleri nereden kaynaklanıyor öyleyse? Yaşama duydukları sevginin, yine yaşamı korumaya katkı sağlayan her şeyi lehte göstermesinden ve hakikat için duydukları kayıtsızlığın da hem hakikatin savunulması konusunda hiçbir biçimde taraf olmamalarına hem de yalanın ortadan kaldırılması için çaba verildiğini görmekte zorlanmalarına yol açmasından başka nedir bunun nedeni?

Kazuistlerinizin dört bir tarafa yaydığı din anlayışının Tanrı nazarında Kilise'ye ne kadar utanç ve zarar verdiğini, örfe soktukları laubaliliğin ne kadar kepazece ve ölçüsüz olduğunu, onları savunurken gösterdiğiniz cüretkârlığın ne kadar inatçı ve aşırı olduğunu ölçüp biçsinler önce. Böylesi bir düzensizliğe karşı çıkmanın zamanının geldiğini anlamazlarsa, onlar da en az sizin kadar körlüklerinden dolayı acınacak hale düşeceklerdir Sayın Pederler, çünkü siz de onlar da Aziz Augustinus'un, İsa Mesih'in İncil'de yer alan sözü üzerine söylediklerinden aynı derecede korkmak zorundasınız: *Lanet olsun yol gösteren körlere! Lanet olsun güdülen körlere! Væ cæcis ducentibus! Væ cæcis sequentibus!*

Ancak, başkalarına bu tür etkilerde bulunmak, başkalarından da etkilenmek için haklı bir nedeninizin kalmasını diye, Kilise Babalarının, yerginin imandan ve sevgiden mi yoksa dinsizlikten ve kinden mi ileri geldiğini değerlendirmek amacıyla bize aktardıkları kurallardan söz edeceğim size Sayın Pederler (Beni, sizden öğrenmem gereken şeyleri size söylemek zorunda bırakmanızdan dolayı utanç duyuyorum).

Bu kuralların ilki: İman anlayışı her zaman insanı hakikatle ve içtenlikle konuşmaya iter; oysa kıskançlık ve kin, yalanı ve kara çalmayı kullanır: *splendētia et vehēmentia, sed rebus veris*, diyor Aziz Augustinus.¹ Kim ki yalana başvurur, o, şeytanın aklıyla hareket ediyordur. Hiçbir niyet yönetme, atılan iftirayı düzeltmez, tüm yeryüzünün inancını dönüştürecek olsanız bile suçsuz insanlara kara çalmanıza izin verilemez, çünkü çok büyük bir iyiliği başarmak için bile en küçük bir kötülük yapılmamalıdır *ve* İncil'e göre, *Tanrı hakikatinin bizim yalanımıza ihtiyacı yoktur. Hakikat savunucularının görevi ortaya doğru şeyler koymaktır*, diyor Aziz Hilarius. Bu nedenle Sayın Pederler, Tanrı'nın önünde söyleyebilirim ki, hiçbir şeyden nefret etmem azıcık bile olsa hakikati bozmaktan nefret ettiğim kadar ve alıntıladığım metinlerin anlamını bırakın bozmayı, çok iğrenç bir şey bu, değiştirmemek ve çarpıtmamak için özel bir özen gösterdim. Bu vesileyle yine Aziz Hilarius'un sözlerine başvuracak olursam, şöyle diyebilirim size: "Yanlış şeyler söylüyorsak, söylediklerimiz utanç verici şeyler olarak görülsün; ancak, ürettiğimiz şeyleri apaçık halkın gözünün önüne seriyorsak, alçakgönüllülüğten ve bunların eleştirilmeleri için tanınacak havarice özgürlükten kaçamayız kesinlikle."

Yalnızca gerçek şeyleri söylemek yetmez Sayın Pederler; her gerçek olanı da söylememek gerekir, çünkü hiçbir yarar getirmediği gibi sadece zarar verebilecek şeyleri değil; yalnızca açıklanmasında yarar olan şeyleri aktarmak gerekir. O yüzden, birinci kural hakikati konuşmaksa, ikincisi ölçülü konuşmaktır. Aziz Augustinus şöyle diyor: "Kötüler, körü körüne kendilerini kışkırtan hırslarının peşinden giderek iyileri rahatsız ederler; oysa iyiler kötülerini bilge bir ölçülülük içinde hırpalır, tıpkı cerrahların nereyi keseceğini ölçüp biçmesi, katillerin nereye vurduğuna bakmaması gibi." Siz de iyi biliyorsunuz Sayın Pederler, yazarlarınızın maksimlerinden sizin açınızdan çok hassas olanlarını aktarmadım; istesem yapabiliirdim bunu, hem

¹ Pascal, *Düşünceler*'inde bu sözü, "Hoşluk da gerekli, gerçek de gerekli; ancak bu hoşluğun kendisinin de hakikatten alınmış olması gerekir." gibi serbest bir çeviriyle yorumluyor. (Çev.)

de ölçüyü aşmadan, kaldı ki bunu zamanında yapmış olan bilgin ve tam Katolik insanlar var Sayın Pederler. Yazarlarınızı okuyanlar da siz de iyi biliyorsunuz ki bu konuda esirgedim sizi; her birinizi kişisel olarak ilgilendiren şeylere hiçbir biçimde değinmediğimi söylemiyorum bile. Gizli ve kişisel kabahatler hakkında bir şeyler demiş olsam üzüldüm; her ne kadar elimde bazı kanıtlarım olsa bile. Zira bunun kin ve öfkeye özgü bir şey olduğunu ve Kilise'nin çıkarı bakımından zorlayıcı bir neden olmadıkça yapılmaması gerektiğini biliyorum. Demek ki din anlayışınızı yansıtan maksimlerinizle ilgili olarak söylemem gerekenleri söylerken, hiçbir biçimde ölçüde kusur etmediğim ve ölçüsüzlüğümden yakınmaktansa ölçülülüğümden memnun olacağınız daha çok neden bulunduğu apaçık ortada.

Üçüncü kural şudur Sayın Pederler: Alay etmek gerektiğinde, iman duygusu gereği yanlış düşüncelere yönelik olarak yapılır bu iş; kutsal şeylerle alay edilmez. Oysa maskaralar, dinsiz ve sapkın düşüncede olanlar ne kadar kutsal varsa onunla eğlenirler. Bu konudaki masumiyetimi ifade ettim daha önce. Yalnızca yazarlarınızın görüşlerini aktarmış birisi olarak, bu son değindiğim kötülük riskinin epeyce ötesinde kalırım ayrıca.

Son olarak Sayın Pederler, tamamını özetlemek adına diğer kuralların temel ilkesi ve amacı olan şu kuraldan söz edeceğim sadece sizlere: Sevgi düşüncesi insana, kalbinde karşındakinin kurtuluşuna yönelik bir istek bulundurmayı ve dualarını Tanrı'ya, sitemlerini de insanlara göndermeyi gerektirir. Aziz Augustinus şöyle diyor: "Dışarıdan bakılınca, insanlara sert görünen şeyler yaptığımızda ve bu insanları katı biçimde cezalandırdığımızda bile sevgiyi kalbimizde taşımalıyız hep; o insanların elde edeceği yararlar, verilecek hoşnutluğa yeğ tutulmalıdır." Sayın Pederler, Mektuplarımda size karşı bu istekleri taşımadığımı gösterecek bir tek satır bile olduğunu düşünmüyorum. Orada bunun aksine bir şey bulunmadığını anladığınızda, sevgi sizi bu isteği taşıdığımı inanmak zorunda bırakacaktır zaten. O hâlde, öyle görünüyor ki ne bu kuralı ne de sevginin uymayı gerektirdiklerinin herhangi birini çiğnediğimi kanıtla-

yabiliyorsunuz; o nedenle, yaptıklarımla bu kuralı çiğnediğimi söylemeye hiç hakkınız yok.

Ama eğer bu kuralların her birine karşı alınmış ve gerçek anlamda maskaralık, kıskançlık ve kin anlayışı taşıyan aykırı tutum görmeyi çok istiyorsanız birkaç cümleyle, örnek verebilirim size bu konuda, daha tanıdık ve aşına şeyler olması için bunları kendi yazılarınızdan alacağım.

Yazarlarınızın, gerek şakalarında gerek iltifatlarında gerekse ciddi söylemlerinde olsun, kutsal şeylerden söz ederken kullandıkları iğrenç üsluptan başlayacak olursak eğer, Pederiniz Binet'nin, *Consolation des malades* [Hastalara Teselliler] adlı kitabındaki onca gülünç öykünün, yazarın Tanrı'nın dert verdiği insanları Hristiyanlık anlayışına göre teselli etme amacına uygun olduğunu düşünür müsünüz gerçekten? Pederiniz Le Moyne'un, *Dévotion Aisée*'de [Kolay İbadet] imandan söz ederken kullandığı, kutsala saygıdan o kadar uzak ve çapkınca üslubun yazarın Hristiyanlık erdemi konusunda oluşturduğu düşünce bakımından aşağılamadan çok bir saygıya yönelik olduğunu mu söyleyeceksiniz? Aynı yazarın *Peintures Morales* [Ahlak Betimlemeleri] adlı kitabı, içindeki hem düz yazılarıyla hem de şiirleriyle baştan sona kof düşüncelerle ve deli saçması şeylerle dolu değil mi? 7. Kitap'taki, *tüm güzel şeylerin kırmızı olduğu ya da bir gün kırmızılaşacağının belirtildiği* şu, *Utançlığa Övgü* [Eloge de la Pudeur] adlı şiir din adamına yakışan bir yapıt mıdır? Delphine dediği kadını sürekli yüzünün kızarmasından dolayı avutmak için yazmış bunu. Her dizede, en saygın şeylerin bir kısmının gül gibi, nar gibi, dudak ve dil gibi kırmızı olduğunu söylüyor sözün özü. Hristiyanların ancak büyük bir saygıyla söz etmesi gereken, Tanrı karşısında ayakta duran seçilmişleri, din adamı için utanç verici çapkın iltifatlarıyla yan yana getiriyor o şiirde:

Kerubimler, cennetlikler,
Bir başını görürsünüz, bir de tüyünü,
Kendinden katmış Tanrı huyunu,
Gözleriyle ısıtmış uçan yüzünü

Her daim al ve yakıcı.
Gerek Tanrı ateşinin gerek kendinin
Bir araya geldi mi alevleri
Yelpaze olur hararetine
Kanatlarının devinimi.

Lâkin *Delphine*,
Gelmeyegörsün yüzüne o utangaçlık hissi,
Daha bir güzel oluyorsun onlardan,
Erguvan kırmızısı giymiş bir kral gibi vs.

Delphine'in kızarmış yüzünün, sevgiden başka hiçbir amacı olmayan bu kutsal varlıkların hararetine yeğlenmesine ne dersiniz Sayın Pederler? İsa'nın tapılacak bedenini kutsayan dudakların, bir yelpazeyi meleklerin kanadıyla kıyaslaması size pek Hristiyanca görünüyor mu? Bunu sadece kadına şirinlik olsun ve gülmek için yazdığını biliyorum; fakat kutsal şeylerle eğlenmek diye buna denir işte. Yargılansaydı eğer, kendini savunmak için I. Kitabında aktardığı ve en az bunun kadar sansür edilmesi gereken şu gerekçeye başvursa da sansürden kurtulamazdı kesinlikle, öyle değil mi: 'Sorbonne'un, Parnassos üzerinde hiçbir yargılama yetkisi yoktur ve bu ülkede işlenen suçlar ne sansüre ne de engizisyona tabidir.' Sanki yalnızca düz yazıyla kâfirlik ve dinsizlik etmek yasakmış gibi. Ama aynı kitabın önsözünün başka bir yerindeki şu sözleri nedeniyle sansürden kaçamazdı en azından: "Kıyısında bu dizeleri yazdığım ırmak, şairlik yapmaya öylesine uygun ki okunup üflense bile bağındaki şiir şeytanını bırakmaz." Pederiniz Garasse'ın, *Somme des Vérités Capitales de la Religion* [*Dinin Başlıca Hakikatlerinin Özeti*] adlı kitabının 649. sayfasındaki sözleri çok farklı değil bundan, küfürle sapkınlığı bir araya getirdiği o sözlerinde, Tanrı'nın insan olarak ortaya çıkmasının [*incarnation*] kutsal gizeminden şöyle söz ediyor: "İnsani kişilik, İsa'nın kişiliğine âdeta aşıl edilmiş ya da ata biner gibi bindirilmiştir." Aynı yazar, 510. sayfadaki başka bir yerde, henüz o konuda pek bir şeyden söz etmeden "İsa'nın adının daha önce bir haçın altında yazılıyor olduğunu, birilerinin bu haçı atıp

sadece İ, S, A harflerini aldığı, böylece geriye eşyası çalınmış bir İSA kaldığını” söylüyor.

Dinin hakikatlerinden saygıyla söz etmeyi emreden ihlal edilemeyecek kurala karşın, bu hakikatleri böyle yakışıksız bir biçimde ele alıyorsunuz. Yalnızca hakikati dile getirerek ve ölçülü bir biçimde konuşmayı gerektiren bu kuralı çiğniyorsunuz yine de. Yazılarınızda kara çalmanın dışında bir şey var mı? Peder Brisacier’nin¹ yazıları gerçekleri mi yansıtıyor? Bölüm 4, sayfa 24 ve 25’te, Port-Royal’daki rahibelerin azizlere dua etmediklerini ve kiliselerinde ikon bulunmadığını söylerken hakikati mi dile getiriyor? Tüm Paris bunun böyle olmadığını gördüğüne göre, bunlar çok cüretkâr yalanlar değil mi? “Tövbe tutmaz, sakrament ve komünyon kaçkını kızlar, çılgın, düşsel, Calaghaneçi, iflah olmaz bakireler ve aklınıza ne gelirse artık” diyerek, saf ve çetin bir yaşam süren bu kızların masumiyetlerine leke düşürürken ölçülü mü konuşuyordu? Ya da merhum Paris başpiskoposunun sansürüne uğrayan, yine bu kızları karaladığı yığınla başka dedikodu? Yaşamı biçimlerine ilişilmemesi gereken papazlara kara çalıp işi, *güzel ve masum kadınları kandırmak için günah çıkarma konusuna bazı yenilikler getirdiklerini ve işledikleri berbat suçları dile getirmekten iğrendiğini* söylemeye kadar vardırması hakkında ne dersiniz? Mesnetsiz olmakla kalmayıp aynı zamanda hakkında en küçük iz ya da işaret bulunmayan bu yağlı kara iftiraları ileri sürmek, katlanılması güç bir densizlik değil mi? Bu konuyu daha fazla uzatmayacağım, başka bir sefere uzun uzun söz ederim bunlardan, zira söyleyeceklerim var bu hususta size ve şu ana dek söylediklerim hem hakikat hem de ağırbaşlılık konusunda ne denli aykırılıklarda bulunduğunuzu göstermek için yeterli.

Hiç değilse yerilen kişilerin de kurtuluşunu istemeyi emreden son kurala aykırı davranmadığınız ve gönül sırrınızı yal-

¹ Bu Peder’in 1651’de yazdığı bir kitaptan söz ediliyor. Brisacier, Blois’da verdiği bir vaaz sırasında, Callaghan adında İrlanda doğumlu Janseniusçu bir papaza kürsüden sataşmış, bunun üzerine de Arnauld o papazı savunmuştur. Brisacier daha sonra kaleme aldığı, *Janseniusçuluk Callaghane efendinin şahsında bozguna uğradı* benzeri ifadeler içeren bir yazıyla Arnauld’ya yanıt vermiştir. (Ed.)

nızca Tanrı bilebileceği için bu konuda suçlanamayacağınız sanılacaktır belki. Fakat Sayın Pederler, tüm bunlara rağmen, elimizde sizi durumun böyle olmadığına ikna etmeye yetecek kadar şey olması, hasımlarınızın ebediyen yok olmasını dileycek kadar kin duyduğunuz için körlüğünüzün böylesine ürkütücü bir dileği ortaya koymaya kadar varması, bırakın içten içe kurtuluşlarını dilemeyi, alenen lanet okumuş olmanız ve Caen şehrinde tüm Kilise'yi günaha sokarak o bedduayı yaptıktan sonra, Paris'te yayımladığınız kitaplarınızda böylesine şeytani bir davranışı hâlâ savunmaya cüret etmiş olmanız tuhaf bir şey. En kutsal şeylerle alay etmek ve bunlar hakkında yakışsız biçimde konuşmak, bakirelere ve papazlara olmadık ve utanç verici bir biçimde kara çalmak, son olarak da lanet okuyup beddua etmek gibi dindarlığa uymayan bu aşırılıklara denilecek başka bir şey yoktur. Sayın Pederler, utanıp utanmadığınızı ve beni sevgiden yoksun olmakla suçlamak düşüncesine nasıl kapıldığınızı bilmiyorum. Ben ki bizzat sizin iğrenç aşırılıklarla sevgi konusunda yaptığınız korkunç ihlalleri hiçbir yorum yapmadan ve bu kadar hakikatle ve özenle dile getirmiş birisiyim.

Son olarak Sayın Pederler, bana yönelttiğiniz başka bir eleştiriyle noktalayalım. Aktardığım çok sayıdaki maksimleriniz içinden bazılarına daha önceden de benzer itirazların yapıldığını belirtiyor ve *daha önce söylenmiş şeyleri tekrar etmemden* yakınıyorsunuz. Buna yanıtlım şu olacaktır: Tersine, daha önce size söylenilenlerden ders çıkarmadığınız için bir kez daha söylüyorum bunları. Zira bilgin teologların ve tüm Üniversite'nin bu kadar kitapla defalarca size söylediklerinden ne sonuç çıktı? Pederleriniz Annat, Caussin, Pintereau ve Le Moyne kendilerine kurtuluşa götürecek düşünceler önerenlere hakaretler sıralamanın dışında ne yaptılar verdikleri yanıtlarda? Bu zararlı maksimlerin öğütlendiği kitapları imha mı ettiniz? Bunların yazarlarının önüne mi geçtiniz? Bu konuda daha temkinli mi davranıyorsunuz? O uyarılardan bu yana, Escobar'ın kitapları Fransa'da ve Hollanda'da defalarca basılmadı mı? Pederleriniz Cellot, Bagot, Bauny, L'Amy, Le Moyne ve diğerleri içlerine yenilerini de ekleyerek görülmemiş laubalilikteki benzer şeyleri yayımla-

maya devam etmiyorlar mı? O hâlde daha fazla sızlanmayın Sayın Pederler, ne hiçbir biçimde vazgeçmediğiniz maksimleri eleştirmemden ne bunlara daha önce de itiraz edilmiş olmasına karşın bunu yinelenmemden ne de bunların tümüyle eğlenmemden. Yapacağınız tek şey, neden olduğunuz bozgunculuğu ve benim bu konudaki karşı koyuşumun farkına varmak için bunları gözden geçirmektir. Peder Bauny'nin samanlık yakan biriyle ilgili kararına, Peder Cellot'nun telafi konusunda verdiği hükme, Sanchez'in büyücüler lehine getirdiği düzenlemelere, Hurtado'nun düello günahından kaçınmak için önerdiği, bir alanda gezinerek birini bekleme yöntemine, Peder Bauny'nin tefecilikten kaçınmak için dile getirdiği çocukça söylemlerine, niyet yöneltmeyle din ticaretinden, bazen yüksek sesle bazen alçak sesle konuşarak yalandan kurtulma yöntemlerinize ve en ağırbaşlı teologlarınızın geri kalan diğer görüşlerine hanginiz bakabilecek gülmeden? Kendimi savunmam konusunda daha başka bir şeye gerek var mı Sayın Pederler? Tertullian'ın dediği gibi, *içi boş ve değersiz olmalarından başka* daha iyi bir nedene ihtiyaç var mı *bu görüşlerle alay etmek için*? Ancak Sayın Pederler, öğretilerinizin getirdiği ahlaki çürüme başka bir sorgulamayı da hak ediyor, yine Tertullian'ın sorularıyla yapabiliriz bunu: “Aptallıklarıyla eğlenmek mi yoksa körlüklerine acımak mı gerekir? *Rideam vanitatem, an exprobre m cœcitatem?*” Sayın Pederler, “isteyen ağlar, isteyen güler, *hæc tolerabilius vel ridenteur, vel flentur*” diyen Aziz Augustinus gibi düşünüyorum. İncil'in de dediği gibi *gülmenin de ağlamanın da bir zamanı olduğunu* kabul edin. Sayın Pederler, şu atasözünün sizin için de geçerli olduğunu görmeyi istemem: “Öyle ahmaklar vardır ki ister ağla ister gül, ne yapsan memnun olmazlar.”

Bu Mektubu bitirirken, aktardığım maksimlerinizden altısının düzmece olduğunu ileri süren ve beni sapkınlarla elbirliği yapmakla suçladığınız bir yazı yayımladığınızı gördüm. Buna dört başı mamur bir yanıt alacağınızı umut ediyorum Sayın Pederler, hem de kısa süre içinde. Bu yanıtın sonra bu tür suçlamaları sürdürmeye yeltenebileceğinizi sanmıyorum.

ON İKİNCİ MEKTUP

[YOKSULLAR VE DİN TÛCCARLIĞI]

Sayın Cizvit Pederlerine

9 Eylül 1656

Sayın Pederler,

Çok uzun zamandan beri hakkımda yazdığınız *dinsiz, soy-tarı, cahil, maskara, düzenbaz, iftiracı, dalavereci, sapkın, giz-li Kalvenci, Du Moulin'in çırağı, bir alay şeytan çarpmış* gibi, canınızın istediği her türlü hakaret konusunda yazmaya hazır-lanmıştım. Bu tutumunuzun nedenlerini anlatmak istiyordum insanlara, zira hakkımda böyle düşünceleri beni üzer. Kara-rımı vermiştim, tam iftiralarınız ve yalanlarınız hakkındaki şikâyetlerimi yazacaktım ki sizin bizzat beni yalan ve iftirayla suçladığınız yanıtlarınızı gördüm. Bu nedenle düşüncemi deği-ş-tirmek zorunda bıraktınız beni; yine de bu düşüncemi sürdü-re-ceğim bir biçimde Sayın Pederler, çünkü kendimi savunurken bana haksız yere yönelttiğiniz asıl kendi yalanlarınızı da or-taya koymayı umuyorum. Doğruyu söylemek gerekirse Sayın Pederler, siz benden daha çok zan altındasınız bu konuda, zira böylesine büyük bir topluluğa karşı benim gibi tek başına, bir gücü ya da insan desteği olmayan, tek gücünü hakikatten ve açık yüreklilikten alan birinin, düzmece sözlerinin ortaya çık-ması tehlikesini ve her şeyini kaybetmeyi göze alması olasılığı gerçekçi değil. Olgusal konulardaki bu türden yalanları ortaya koymak çok kolaydır. Beni suçlayacak insanların ardı arkası gelmez, mahkemeler de onları reddedecek değil. Size gelince Sayın Pederler, sizin böyle sınırlılıklarınız yok; bana istediğinizi söylersiniz, bense derdimi anlatacak kimseyi bulamam. Koşul-larımızdaki bu farklılık içerisinde, başka zorlayıcı bir gerekçem olmadığı sürece ölçüyü kaçırmamam gerekir. Tüm bunlara kar-şın, beni büyük bir yalancı olarak nitelendiriyor ve yanıt ver-mek zorunda bırakıyorsunuz. Ancak biliyorsunuz ki çok bece-

rikli olduğunuzu tahmin ettiğim din anlayışınızla ilgili konuları yeniden sergilemeden hatta bunları daha derinlemesine ortaya çıkarmadan verilemez bu yanıt. Savaş sizin cephenizden ve aleyhinize yürüyor, her ne kadar sorularınızı bilgiç sözcüklerle anlaşılmaz hâle getirerek, yanıtlarının bıktırarak kadar uzun, karışık ve içinden çıkılması güç olacağını düşünmüş olsanız bile böyle olmayacak. Zira bu yazıda, olabildiğince sıkımsama-ya çalışacağım sizi. Maksimlerinizin insanları neşelendiren, ne olduğunu bilmediğim eğlendirici bir yanı var. Bu açıklamayı yapmaya beni sizin zorladığınızı unutmayın ve bakalım kim kendini daha iyi savunacak.

Yalanlarınızdan ilki, *Vasquez'in sadakayla ilgili görüşü* üzerine. Tartışmamızın tüm karmaşıklığını ortadan kaldırmak için bunu anlaşılır biçimde açıklamama izin verin. Kilise anlayışının sadaka ile ilgili iki buyruğu olduğu yaygın olarak bilinen bir şeydir, bunların biri, *gerek duyulandan fazlasıyla yoksulların günlük ihtiyaçlarını karşılamayı*, diğeri de *kendimiz için gerekli olanı bile büyük ihtiyaçlar karşısında vermeyi emreder*. Aziz Thomas gibi Caietan da bunu söylüyor. O yüzden, Vasquez'in sadakayla ilgili düşüncesini anlatmak için onun hem ihtiyaç fazlasıyla hem de gerekli olan konusunda yapılması gerekenleri nasıl düzenlediğine bakmak gerekir.

Yoksullara yardım etmenin en yaygın yolu olan, ihtiyaç fazlasından sadaka verme işi *De Eleem.*, Böl. 4, n. 14'teki tek bir maksimle ortadan kaldırılıyor. Mektuplarımda da aktardığım o sözler şöyleydi: "Hâli vakti yerinde olan insanların kendilerinin ve yakınlarının koşullarını yükseltmek için biriktirdikleri şeye ihtiyaç fazlası denmez. Bundan dolayı, maddi durumu iyi olan insanlar hatta krallar için bile gereğinden fazla diye bir şeyin söz konusu olduğu neredeyse hiçbir zaman görülmeyecektir." Açıkça görüyorsunuz Sayın Pederler, bu tanımlamaya göre, hırslı olanların hiçbirinin ihtiyaç fazlası bir şeyleri olmayacaktır kesinlikle ve o yüzden, maddi durumu iyi olanlar bakımından bu anlamdaki sadaka verme zorunluluğu ortadan kaldırılmış oluyor. Yoksulların günlük ihtiyaçlarını gidermek için zenginlerin sadaka vermeleri gerektiğini düşünenlere karşı çıkan Vasquez'e

göre, ihtiyaç fazlası şeyler olsa bile sadaka verilmeyebilir. Kendi sözleri şöyle, Böl. 1, n. 32: “Corduba, gerekenden fazla şeyler olduğunda, günlük ihtiyaçlarını karşılayamayanlara bunlardan vermek gerektiğini söylüyor, emri yerine getirmek için en azından bir kısmını; *fakat bu, hoşuma gitmiyor benim, sed hoc non placet, zira Caietan ve Navarrus’ın düşüncelerinin tersini kanıtladık.*” Böylece Sayın Pederler, sadaka zorunluluğu Vasquez’in hoşuna gidecek biçimde ortadan kaldırılmış oluyor kesin olarak.

İvedi ve büyük ihtiyaçlar karşısında, ihtiyacımız olandan verilecek sadaka konusuna gelecek olursak, yazarınızın bu zorunluluğu yerine getirmek için öngördüğü koşullara göre, Paris’in en zenginlerinin yaşamları boyunca bir kere bile sadaka vermeleri gerekmediğini göreceksiniz. Bu koşullardan yalnızca ikisini aktaracağım. Birincisi: ‘*Bilinsin ki*’ yoksula bir başkası tarafından yardım edilmeyecektir: *Hæc intelligo et cætera omnia, quando ‘scio’ nullum alium opem laturum*, cap. 1, n. 28. Ne dersiniz Sayın Pederler bu konuda? Onca hayırsever insanın bulunduğu Paris’te bize avuç açan bir yoksula yardım edecek bir tek kişinin olmadığını da görecektir miyiz artık sık sık? Vasquez’e göre, bu konu bilinmese bile, gelen yoksul sadaka verilmeden gönderilebilecektir. Diğer koşul ise yoksulun *ölümcül bir olayla ya da saygınlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmasını* gerektiriyor (n. 24 ve 26); pek yaygın olmayan bir şey bu da. Bunun nadir rastlanan bir durum olduğunu gösteren başka bir şey de yazarınızın n. 45’te, sadaka verilmesi gerektiğini söylediği durumda bulunan yoksulun *gönül rahatlığıyla zengin birinin malını çalabileceğini* belirtmesidir. Bu durum çok olağanüstü koşullar gerektirir ama o, hırsızlığın olağan durumlarda da serbest olmasını istiyor. Hayırseverliğin en büyük kaynağı olan, ihtiyaç fazlası mallardan sadaka verme zorunluluğunu bu şekilde ortadan kaldırdıktan sonra, zenginleri tek koşulla yoksulların ihtiyaçlarını karşılamak zorunda tutuyor; o koşul da kendisi, yoksulların zenginlerin mallarını çalmasına ne zaman izin verirse. Okurları bilgilenmeleri için yönlendirdiğiniz Vasquez’in öğretisi böyle işte.

Şimdi gelelim sizin Yalanlarınıza. Önce, Vasquez’in kilise mensuplarından sadaka vermelerini istediği yükümlülüğe deği-

niyorsunuz; bu konudan hiç söz etmedim ben, ama ne zaman isterseniz söz ederim. Dolayısıyla böyle bir şey söz konusu değil orada. Yalnızca din adamlarının dışındakiler konusunda alıntı yaptığım kısımda Vasquez'in kendi düşüncesi doğrultusunda konuşmadığını, sadece Caietan'ın söylediklerinden söz ettiğini anlatmak istiyorsunuz sanırım. Fakat bundan daha yanlış bir şey olamayacağı ve söylemek istediğinizi açıkça dile getirmediğiniz için onu demek istemediğinizi düşünmek istiyorum saygınlığınıza dayanarak.

Ardından, Vasquez'in şu maksimini aktardıktan sonra söylenenlerden yakınıyorsunuz çokça: "Maddi durumu iyi olan insanlar ve hatta krallar için bile gereğinden fazla diye bir şeyin söz konusu olduğu görülmeyecektir, hemen hemen hiçbir zaman." Ben de bunun üzerine, "Öyleyse zenginler ihtiyaç fazlası mallarından sadaka vermek zorunda değiller hemen hemen" dedim. Ne demek istiyorsunuz Sayın Pederler? Zenginlerin ihtiyaç fazlası hemen hemen hiçbir şeyleri olmadığı doğruysa, hemen hemen hiçbir zaman sadaka vermek zorunda olmayacakları da kesin değil midir? Eğer Vasquez'e çok saygı gösteren ve onu *kafalı adamların şahı* diye adlandıran Diana, aynı ilkedden aynı sonucu çıkarmamış olsaydı bunu lehinize uygun bir gerekçe olarak görürdüm. Zira Vasquez'in bu maksimini aktardıktan sonra şöyle bir sonuca varıyor kendisi: "Zenginlerin ihtiyaç fazlası mallarından sadaka vermek zorunda olup olmadıklarına yönelik soruya şu yanıt verilebilir: Onları bu sorumlulukla yükümlü kılan genel bir kanının bulunduğu doğru olmakla birlikte bu kanı, uygulamada hiçbir zaman ya da hemen hemen hiçbir zaman bağlayıcı olmaz." Ben yalnızca bu sözlerin izini sürdüm kelimesi kelimesine. Peki, şu ne demek oluyor Sayın Pederler? Diana, Vasquez'in düşüncelerini överek aktardığı, bunları olası ve aynı yerde belirttiği gibi, *zenginler açısından kullanışlı* bulduğu zaman ne iftiracı ne de yalancı oluyor. Ona hayranlık duyduğunda da sesiniz çıkmıyor; ama Vasquez'e *şah* demeden düşüncelerini ortaya koydum diye ben yalancı, sahtekâr ve maksimleri çarpıtan kişi oluyorum. Aktarırken aynı şeyi yapan ancak öğretinize gösterdikleri saygı bakımından farklı düşünenlere karşı sergilediğiniz tutum farklılığının,

kalbinizin derinliklerinden geçenleri ortaya çıkarmasından ve asıl amacınızın topluluğunuzun saygınlığını ve şöhretini ayakta tutmak olduğu kanısını uyandırmasından korkma hakkınız var elbette Sayın Pederler. Çünkü yumuşak başlı teolojiniz ağırbaşlı bir bilgelik olarak görüldüğü sürece, bu teolojii yayanları kesinlikle eleştirmiyor, tersine, amacınıza hizmet ettikleri için övüyorsunuz bunu yapanları. Fakat bu teolojinin tehlikeli bir gevşeklik olduğu söylendi mi, Topluluğunuzun aynı çıkarı, bu dünyada size zararı dokunan maksimleri inkâr etmeye zorluyor bu kez ve öyle olunca da bunları ya kabul ediyor ya da vazgeçiyorsunuz onlardan. Fakat değişmez hakikate göre değil, eskilerden birine ait şu sözde olduğu gibi, dönemin değişen koşullarına bağlı olarak yapıyorsunuz bunu: *Omnia pro tempore, nihil pro veritate*. Şu sözleri dikkatle okuyun Sayın Pederler ve beni Vasquez'in ilkesinden, aslında eleştirdiği bir sonucu çıkarmakla suçlamaktan uzak durabilmek için o sonuca kendisinin vardığını bilin (Böl. 1, n. 27): Caietan'a –ve bana– göre, *et secundum nostram, yalnızca ihtiyaç fazlası mallar söz konusu olduğunda, sadaka vermek hemen hemen zorunlu değildir*. Sayın Pederler, Vasquez'in tam anlamıyla kendi anlatımından yola çıkarak düşüncesinin izini sürdüğümü kabul edin şimdi o hâlde ve hangi vicdanla, *eğer kökenine inilseydi, Vasquez'in burada tam tersi bir görüşü salık verdiği görülürdü şaşırtıcı bir biçimde* demek cüretinde bulunduğunuzu düşünün.

Tüm söyledikleriniz bir yana, Vasquez'in, zenginleri ihtiyaç fazlası mallarından sadaka vermekle yükümlü tutmasa bile buna karşılık kendi *ihtiyaçlarından* sadaka vermekle yükümlü tuttuğu sonucuna varıyorsunuz üstelik. Fakat bu yükümlülüğün oluşması için gerekli olduğunu söylediği koşulları belirtmeyi unutmusunuz. Aktardığım bu koşullar sadakayı o kadar sınırlandırıyor ki neredeyse tamamen ortadan kaldırıyor; fakat yazarın bu öğretisini böyle açık yüreklilikle ortaya koymak yerine, onun, zenginleri kendilerine gerekli olandan bile sadaka vermekle yükümlü tuttuğunu söylüyorsunuz genel anlamda. Sayın Pederler, bu kadarı da fazla artık, İncil'deki kural bile bu kadar ileri gitmiyor; bu da Vasquez'in emirden uzaklaşarak yaptığı başka bir yanlışmış. Gevşekliğini kapatmak için ken-

disini daha da ayıplanacak hale getiren ciddi aşırılıklar atfediyorsunuz ona ve böylelikle gerçek düşüncelerini aktardığınıza ilişkin güveni ortadan kaldırıyorsunuz. İşaret ettiğim gibi yoksulların günlük ihtiyaçlarını gidermek için zenginlerin hem adalet hem de hayırseverlik bakımından ihtiyaç fazlası mallarından ya da kendi ihtiyaç duyduğu şeylerden sadaka vermek zorunda olmadıklarını söyledikten sonra, bu eleştiriyi de hak etmiyor yazarınız. Ayrıca, bu insanların kendi ihtiyaçlarından yardımda bulunmalarını gerektiren öylesine ender durumlar belirtiyor ki tüm bunların oluşması neredeyse imkânsız.

Bunların dışında, söylediklerimden hiçbirine itiraz etmiyorsunuz pek, o yüzden, bana da Vasquez'in Caietan'dan daha ciddi görüşlere sahip olduğuna dair iddianızın ne kadar yanlış olduğunu göstermek kalıyor. Bu da çok zor olmayacak; değil mi ki bu Kardinal Caietan şunları salık veriyor: "Yoksulların günlük ihtiyaçlarını karşılamak da dâhil olmak üzere, ihtiyaç fazlamızın sadakasını vermek zorundayız adalet gereği. Çünkü Aziz Kilise Babalarına göre zenginler, ihtiyaç duyanlar arasından kimi istiyorlarsa ona verilmek üzere ihtiyaç fazlası şeylerini dağıtmakla görevli kişilerdir yalnızca." Durum böyleyken, Diana ne diyor, Vasquez'in maksimleri hakkında bakalım: "Bunlar, zenginler ve onların günahlarını çıkaran papazlar için epeyce uygun ve hoş olacak." Verecek böyle bir tesellisi olmayan Kardinal ise (*De Eleem.* Böl. 6) zenginlere İsa'nın şu sözlerinden başka diyecek bir şeyi olmadığını ifade ediyor: "Devenin iğne deliğinden geçmesi zenginin cennete girmesinden daha kolaydır." Onların günahlarını çıkaran papazlara da hitap ediyor: "Eğer bir âmâ bir başka âmâyâ kılavuzluk ediyorsa ikisi de uçuruma yuvarlanacaktır." Bu yükümlülüğü ne kadar da çok kaçınılmaz bulmuş, değil mi! O yüzdendir ki Kilise Babaları ve tüm Azizler bunları değişmez hakikat olarak belirlemişlerdir. *Adil olmak zorunluluğundan kaynaklanan, ex debito legali, iki durum vardır sadaka vermeyi gerektiren*, diyor Aziz Thomas, 2. 2, Soru 1184: *Biri, yoksullar tehlikeyle yüz yüze bulunduğu anda, diğeri ise ihtiyaç fazlası malımız olduğunda.* Soru 87, Mad. 1'de ise şöyle diyor: "Yahudilerin yoksullarla paylaşmak zorunda olduğu onda birlik kısım yeni

yasayla yükseltildi, çünkü İsa yalnızca onda bir oranında değil, ihtiyaç fazlasının tamamını vermeyi emrediyor.” Buna karşın, yalnızca bir kısmını vermek zorunda olmak bile hoşuna gitmiyor Vasquez’in. Zenginler lehine o kadar nazik, yoksullar aleyhine öylesine katı ki Aziz Gregorius’un zenginlere çok zor gelen, şu sözlerindeki hakikati yumuşatan hayırseverlik düşüncelerine karşı çıkıyor: “Yoksullara ihtiyaç duydukları şeyleri verirken, bize ait olanı vermiyoruz, kendilerine ait olanı iade ediyoruz; bu, acıma duygusunun bir sonucu olmaktan çok hakkın teslim edilmesine ilişkin bir görevdir.”

Zenginlerin, öbür dünyanın nimetlerini yoksullarla paylaşmak istiyorlarsa eğer, bu dünyanınkileri de böyle paylaşmaları gerektiğini söylüyor azizler. Siz, insandaki, ihtiyaç fazlası bir şeyi olmadığı düşüncesini yaratan hırsı ve böyle bir şeyi olsa bile kesinlikle vermeyi reddeden cimrilik duygusunu beslerken, azizler tam tersine, insanları ihtiyaç fazlalarını vermeye teşvik etmişler; bunu, sınır tanımayan açgözlülükle değil de masrafları kısma konusunda birebir olan imanla ölçerlerse daha çok malları olacağını göstermeye çalışmışlardır onlara. Böylece hayır yapmak için daha çok şeyleri olacaktır. “Yalnızca gerekli olanı tutarsak,” diyor Aziz Augustinus, “daha çok ihtiyaç fazlası malımız olacaktır; fakat değersiz şeylerin peşinden gidersek hiçbir şey yeterli gelmeyecektir. Kardeşlerim, Tanrı’nın yarattığının ‘ihtiyacını karşılayanın’, yani doğal ihtiyaçların ‘çabasından’ olun’, şeytanın eseri olan ‘açgözlülüğün’ değil. Unutmayın ki zenginlerin fazlası yoksulların ihtiyacıdır.”

Sayın Pederler, hepimizi yargılayacak olan İncil’in kutsal yasaları altında içtenlikle bir araya gelmemiz için, isterim ki söylediklerim yalnızca kendimi haklı çıkarmak gibi önemsiz bir işe değil, aynı zamanda kazuistlerinizin maksimlerindeki bozuklukları görmenize ve bunlardan ikrah etmenize de yarasın.

İkinci konu din ticaretiyle ilgili. Bana yönelttiğiniz eleştirilerden önce, öğretinizi bu anlamda açarak başlayacağım. Kendinizi, Kilise’nin din tüccarlarına korkunç yaptırımlar uygulayan kanonları ile bu iğrenç ilişkiler ağında yer alan bir yığın insanın cimriliği arasında sıkışıp kalmış bulduğunuz için her zamanki yönteminizi

izlemiş, insanlara istediklerini, Tanrı'ya da zevahiri kurtaran sözler vermişsiniz. Zira din tüccarları para alıp yarar sağlamanın dışında ne isterler ki? Din ticaretinin dışında tuttuğunuz şey de bu! Fakat bu adın kalması gerektiği ve bağlı bulunacağı bir içerik olması gerektiği için din tüccarlarının aklının ucundan geçmeyecek ve onlara hiçbir yararı olmayacak, parayı kendi içinde, manevi kazancı kendi içinde ele alıp değerlendirmeye dayanan hayali bir düşünce oluşturmuşsunuz bu konuda. Kim kıyaslayacak birbirinden bu kadar uzak ve farklı türdeki şeyleri öyle değil mi? Bununla birlikte, yazarlarınıza göre bu metafizik kıyaslama yapılmamak koşuluyla, sağlanacak yarar karşılığında bir başkasından para alınabilir ve bunun adı din tüccarlığı olmaz.

İnsanların hırslarının dümen suyuna girmek için böyle alay ediyorsunuz dinle. Bakın Pederiniz Valentia, Mektuplarımda alıntı yaptığım kitapta düşüncelerini nasıl bir ciddiyetle anlatıyor (Cilt 3, Mad. 16, s. 3, s. 2044): “Manevi bir kazanç sağlamak için maddi herhangi bir şey iki biçimde verilebilir: Birincisi, maddi olanı manevi olandan daha değerli bulmak ki bu din ticareti olur; diğeriye, maddi olanı manevi olandan daha değerli görmemek koşuluyla, maddi olanı güdüleyici bir neden ve manevi olanı da vermeye teşvik eden bir amaç olarak görmek gerekir; bu durumda yapılan iş din ticareti değildir. Bunun nedeni de din ticaretinin maddi değerdeki bir şeyi manevi bir şeyin tam bedeli olarak almaya dayanmasıdır. O hâlde, maddi bir şey, bedel olarak değil, *si petatur temporal*, manevi olanın verilmesini sağlayan güdüleyici bir şey olarak istenirse amaç ve temel beklenti maddi kazanç elde etmek olsa bile, yapılan iş kesinlikle din ticareti olmaz: *minime erit simonia, etiamsi temporale principaliter intendatur et expectetur.*” Büyük Sanchez’iniz de aynı şeyi açığa vurmamış mı? Escobar’ın aktardığına göre kendi sözleri şöyle (Kitapçık 6, Açıklama 2, n. 40): “Bedel olarak değil, manevi yararı sağlayan kişiyi teşvik eden bir *güdü* olarak ya da o hizmet daha önce alınmışsa teşekkür niyetine, manevi bir kazanç için maddi bir şey verilirse bu, din ticareti olur mu? Sanchez bu konuda ‘Hayır.’ diyor. 1644’te Caen’de ileri sürdüğünüz tezler farklı mı? Şöyle söyleniyor orada da: “Bir bedel olarak verilmediği sü-

rece, manevi bir kazanç için maddi bir şey vermenin din ticareti olmadığı birçok Katolik tarafından salık verilmiş olası bir görüştür.” Tannerus’a gelince, Valentia ile benzer bir öğretisi var onun da. Bu öğretinin, Aziz Thomas’ninkine uygun olmadığını söylememden yakınmakta ne kadar haksız olduğunuzu göreceksiniz, çünkü kendisi itiraf ediyor bunu, Mektubumda adı geçen kitabında (Cilt 3, Mad. 5, s. 1519): “Maddi bir mal manevi bir şeyin bedeli olarak alınmadığı sürece, tam ve gerçek anlamda din ticareti diye bir şey yoktur kesinlikle; manevi bir şeyi vermeye teşvik eden bir güdü olarak ya da yapılmış olan manevi hizmete karşılık teşekkür niyetine kabul edilirse kesinlikle din ticareti söz konusu olmaz, en azında vicdanen.” Biraz ileride de şöyle diyor: “Her ne kadar Aziz Thomas ve diğer bazı kişiler maddi kazanç elde etmek amacıyla manevi bir çıkar sağlamanın kesinlikle din ticareti olduğunu dile getirirken aksini söyleseler de maddiyat temel amaç olarak görülsün ve manevi olana tercih edilse bile yukarıdaki görüşü belirtmek gerekir.”

İşte böyle Sayın Pederler, harfi harfine birbirlerine benzeyen en iyi yazarlarınızın salık verdiği din ticareti öğretisi. Bu durumda, Yalanlarınıza yanıt vermek kalıyor bana. Valentia’nın görüşü konusunda hiçbir şey dememişsiniz, bu da demek oluyor ki yazdığınız karşı yazıdan sonra da geçerliliğini sürdürüyor aynı görüş. Fakat Tannerus’unki üzerinde çok duruyor ve din ticareti konusundaki hükmü yalnızca dini hukuk bakımından verdiğini söylüyorsunuz. Böyle yaparak, *dinî hukuk bakımından* sözlerini metinden çıkarmış olduğum sanılsın istiyorsunuz. Haksızsınız Sayın Pederler. Zira *dinî hukuk bakımından* sözleri hiç olmadı bu metinde. Ardından, Tannerus’un bunun *pozitif hukuk bakımından* bir din ticareti olduğunu ifade ettiğini ilave ediyorsunuz. Yanılıyorsunuz Sayın Pederler. Bunu genel anlamda değil, adı geçen yerde kendisinin de belirttiği gibi, özel durumlar için söylemiş, *in casibus a jure expressis*. *Vicdani olarak din ticareti değildir* dediği kısımda, genel anlamda verdiği hükme bir istisna getiriyor; bu da pozitif hukuk bakımından da böyle bir şeyin söz konusu olmadığı anlamına gelir. Tannerus’u, pozitif hukuk bakımından din ticareti sayılan bir şeyin vicdanen öyle sayılma-

yacağını savunacak kadar dinsiz biri haline getirmek değildir niyetiniz sanırım. Kasıtlı olarak, *dinî hukuk*, *pozitif hukuk*, *doğal hukuk*, *iç muhakeme*, *dış muhakeme*, *hukukta zikredilmiş husus*, *karine* gibi pek az bilinen diğer sözcükleri araştırıyorsunuz bu belirsizlikten yararlanıp kaçmak ve yanılgılarınızı gözden çıkarmak için. Bu kurnazlıklarınız da işe yaramayacak kaçmak için Sayın Pederler. Zira size öyle basit sorular soracağım ki *distinguo* demeyi gerektirmeyecek hiçbirisi. *Pozitif hukuk*, *dış muhakeme karinesi* gibi sözler etmeden şu soruyu soruyorum size o hâlde: Yazarlarınıza göre, bedel olarak değil de kendisini onu vermeye iten güdü olarak, dört bin lira gelir getiren bir *benefice* verip on bin gümüş frank nakit para alan bir papaz din ticareti yapmış sayılır mı sayılmaz mı? Açıkça yanıt verin Sayın Pederler. Yazarlarınızın görüşüne göre bu durum hakkında ne hüküm verilir? Tannerus, “bunun bir din ticareti olmadığını, çünkü sağlanan maddi kazancın manevi yararın bedeli olmadığını, yalnızca bu yararın sağlanmasına yol açan bir güdü olduğunu” söylemeyecek midir kesin olarak? Valentia, Caen’de ortaya koyduğunuz tezler, Sanchez ve Escobar aynı gerekçeyle *bunun bir din ticareti olmadığına* karar vermeyecek mi aynı biçimde? Bu papazı din ticareti suçundan aklamak için daha fazla bir şeye gerek var mı? Bu kadar ağırbaşlı teoloğun görüşü doğrultusunda hareket ettiğini söyleyip ağzınızı kapatacağına göre, kendiniz ne düşünürseniz düşünün, kabinlerinizdeki bu papazı din tüccarı olarak görmeye cesaret edebilecek misiniz? İtiraf edin o hâlde, böyle bir papaz din ticareti suçlamasından affedilir görüşünüze göre, savunun şimdi bu öğretiyi gücünüz yetiyorsa.

Soruları, son eleştirinizde yaptığınız gibi, akademik terimlerle ya da sorunun bağlamını değiştirerek karmaşık hale getirmek yerine, açıklığa kavuşturmak için böyle ele almak gerekir Sayın Pederler. En azından, Tannerus’un, böyle bir alışverişin büyük bir günah olduğunu dile getirdiğini söylüyor ve iddianıza göre, *görüştünü tam olarak doğrulayan* bu ayrıntıyı kötü niyetle gizlemiş olmakla suçluyorsunuz beni. Fakat haksızsınız hem de birçok bakımdan. Zira benim bu konudan söz ettiğim kısımda, yani yazılması gerekirdi dediğiniz yerde, bunun günah olup olmadığı

değil, yalnızca din ticareti olup olmadığı sorgulanıyordu. Oysaki bu iki soru birbirinden tamamen ayrı şeyler; maksimlerinize göre günahlar itiraf etmeyi, din ticareti iade etmeyi gerektiriyor, bunları birbirinden epeyce farklı şeyler olarak görecektir kişiler vardır. Zira iade etmeyi sevimli hâle getirecek hiçbir şey bulmamışsınız ama itirafı ılımlı kılmak için çok çare üretmişsiniz. Belirtmem gereken bir başka şey de şu ayrıca: Tannerus'un günah işlenmiş olacağını söylediği durum, manevi bir kazancın maddi bir kazanç karşılığı sağlandığı durum değil yalnızca, maddi kazanç diğerinin temel güdüleyicisi olarak görülüyor zaten; yazar, ayrıca, *maddi olana manevi olandan daha çok değer verme koşulunu* da ekliyor oraya, bu da daha önce söz ettiğimiz hayali durum. Bu durumu günah sayma kötülüğünde bulunmamış çünkü bu iki şeyin bedelini kıyaslamaktan sakınmak gibi basit bir yolu kullanarak günahattan kurtulmamak için ya çok kötü ya da çok aptal olmak gerekir; birini verip diğerini alabilirsiniz. Onun dışında, daha önce adı geçen yerde, manevi bir kazancı, bunu sağlayan güdü olarak maddi herhangi bir şey karşılığında sunmanın günah olup olmadığını sorgulayan Valentia, bu soruya evet diyenlerin gerekçelerini aktarır, "*Sed hoc non videtur mihi satis certum*, bu, bana pek kesinmiş gibi gelmiyor." diye ekliyor.

Ancak onun ardından, Caen'de kazuistik yöntemler profesörü olan Pederiniz Érade Bille bunun hiçbir biçimde günah olmadığı hükmüne varmış. Olası görüşler hep olgunlaşarak devam ediyor yani. Yazarınız bu görüşü, 1644'teki yazılarında dile getiriyor. Yine Caen'de teolog ve profesör olan Du Pré bu yazılara, aşağıdaki çok tanıdık ve güzel söylevle karşılık veriyor. Çünkü bu Peder Érade Bille, Peder Milhard'ın riayet ettiği, Sorbonne'da mahkûm edilen, Valentia'nın bu öğretisinin "genel görüşe aykırı olabileceğini, birçok bakımdan din ticareti kuşkusu barındırabildiğini ve uygulandığı takdirde hukuken cezalandırılabilceğini" kabul etse de, bunun olası ve sonuç olarak vicdanen kesin bir görüş olduğunu ve burada ne din ticareti ne de günah söz konusu olduğunu söylemekten geri durmuyor. Şöyle diyor: "Bu, birçok Katolik teologca salık verilen olası bir görüştür, ister teşekkür olarak, isterse güdüleyici bir şey olarak

manevi bir yarar karşılığı para ya da başka maddi değerde bir mal vermek ne bir din ticareti *ne de günah* içerir, yeter ki bu maddi şey manevi yarara eşdeğer bir ücret olarak verilmesin.” İşte istenilen şey tamamen bu. Gördüğünüz gibi Sayın Pederler, tüm bu maksimlere göre din sömürüsü o kadar ender rastlanır bir şey hâline gelecek ki, Tanrı’yı satın almaya kalkışan, satın alanların sembolü Büyücü Simon’u ve bir mucize karşılığında para alan, satanların sembolü Gehazi’yi bile muaf tutacaklar neredeyse bu işten. Zira Ahitler’de geçen Simon, *havarilere, sahip oldukları güç karşılığında para teklif ettiğinde*, ne satın almak ne satmak ne de ücret sözcüklerini kullanmıştır hiç kuşkusuz; bu manevi kazancı sağlamak için para teklif etmiştir yalnızca. Yazarlarınıza göre din sömürücülüğünden muaf görülen bu adam, eğer onların maksimlerinden haberdar olabilseydi, Aziz Petrus’un aforozundan da kurtulurdu rahatlıkla. Bu bilgi eksikliği, Elişa tarafından cüzzamla cezalandırılan Gehazi’ye de büyük haksızlık edilmesine yol açmıştır o hâlde; zira parayı, mucizevi bir biçimde iyileştirilen o komutandan mucizeyi gösteren kutsal gücün bedeli olarak değil, teşekkür niyetine alarak ölümcül günah pahasına Elişa’yı onu iyileştirmeye zorlamıştır.¹ Bu durumda, sizin çok sayıda ağırbaşlı teoloğunuzun görüşüne uygun hareket etmiş olmalı ve günah çıkaran papazlarınız da benzer durumdaki tövbekârları bağışlamak, maddi olarak yüze yansıyan manevi cüzzamı aklamak zorundalar.

Şaka bir yana Sayın Pederler, sizi bu konuda gülünç duruma düşürmekten daha kolay bir şey yok; neden kendinizi buna zorluyorsunuz bilmiyorum. Bu konuda diğer bazı maksimlerinizi, örneğin *Pratique de la Simonie Selon la Société de Jésus* [Cizvit Topluluğuna göre Din Ticaretine Giren İşler] adlı kitapta-ki Escobar’ın şu maksimini aktarmak yeterli olacaktır: “İki din adamı şu biçimde birbirlerine söz verseler yaptıkları şey din ticareti olur mu: Taşra rahibi seçilebilmem için sen bana oyunu ver, ben de sana başrahip olman için oy vereyim? Kesinlikle hayır.” Bir başka maksim de şöyle: “Ödeme niyeti olmadığı sürece, bi-

¹ Bkz. Eski Ahit, 2. Krallar 5: 1-26. (Yay. Haz.)

rinin para vaat ederek kendine manevi bir yarar sağlaması din ticareti değildir; çünkü bu, sahte altının gerçek altın olmaması gibi sahte bir din ticaretidir.” Bu ince düşünceyle buluyor para olmadan ve din tüccarlığı yapmadan manevi çıkar sağlamanın yolunu, sömürüye dalavereyi de ekliyor. Bu konuda daha fazla şey söylemeye zamanım yok, zira üçüncü iftiranız olan hileli iflas konusunda kendimi savunmam gerekir diye düşünüyorum.

Attığınız iftiralar arasında bundan daha çirkini yok. Hiç bir biçimde benim alıntılamadığım, Escobar’ın kendi düşüncelerini desteklemek amacıyla kullandığı pasajdan aktardığım Lessius’un bir düşüncesi konusunda beni yalancı olarak damgalıyorsunuz. Lessius, Escobar’ın kendisine atfettiğinden farklı bir şey düşünüyor diye beni suçlamanızdan daha büyük bir haksızlık olabilir mi? Ben Lessius’tan alıntı yapsam, diğer yazarlarınız da benden yapsa seve seve yanıt verirdim buna. Ancak, sizin yirmi dört yazarınızın görüşlerini bir araya getiren Escobar olduğuna göre, sorarım size, kendisinden alıntıladığımın dışında başka bir şeye kefil olabilir miyim? Bunun da ötesinde, aktardığım metinde yer alan, kendisinin yaptığı alıntılara benim mi yanıt vermem gerekiyor? Mantıklı bir şey değil bu. Orada neden söz edildiği açıkça ortada. Mektubumda aslına sadık kalarak Escobar’a ait şu sözlerle yer verdim, siz de bu konuda herhangi bir şey söylemiyorsunuz zaten: “Hileli iflas yapan birisi saygın bir yaşama yetecek kadar malı gönül rahatlığıyla elinde tutabilir mi, *ne indecore vivat [saygın bir yaşam]? Lessius gibi ben de ‘evet’ diyorum, cum lessio assero posse* vs.”² Buna karşın, Lessius’un aynı düşüncede olmadığını söylüyorsunuz bana. Nasıl bir işe girdiğinizi düşünün biraz. Zira eğer aynı düşüncedeyseniz, tersini iddia ettiğiniz için size yalancı denilecektir, değilse Escobar yalancı olacaktır. O yüzden, Topluluktan birinin yalancı olduğunun hemen ortaya çıkması gerekiyor ister istemez. Görün biraz nasıl bir rezalete neden olduğunuzu! Bir şeyin ardından ne geleceğini de hesap edemiyorsunuz. Kime denk geldiğini düşünmeden hakaret edi-

² Alıntılardaki vurgular Pascal’a aittir. (Yay. Haz.)

yorsunuz insanlara yalnızca. Neden sıkıntınızı Escobar’a bildirmediğiniz bunu yayımlamadan önce? Sizi ikna ederdi belki. Valladolid’den haber almak çok zor değil; Escobar orada, sağlığı yerinde ve altı ciltlik *Téologie Morale* adlı büyük kitabını hazırlıyor, bunun ilk ciltleri hakkında bir şeyler söylerim bir gün size. İlk on mektubum gönderilmiş kendisine, itirazınızı da gönderebilirdiniz, eminim iyi bir yanıt verirdi. Zira Lessius’un şu pasajını görmüştür kuşkusuz, *ne indecore vivat*yı oradan almış. Dikkatli okuyun Sayın Pederler, sonunda siz de benim gibi düşüneceksiniz (Kit. 2, Böl. 16, n. 45) : “*Idem colligitur aperte ex iuribus citatis, maxime quoad ea bona quæ post cessionem acquirit, de quibus is qui debitor est, etiam ex delicto, potest retinere quantum necessarium est, ut pro sua conditione ‘non indecore vivat’.* Petes an leges id permittant de bonis quæ tempore insiantis cessionis habebat. Ita videtur colligi ex ‘dd’.”

Lessius’un bu maksimi oluştururken, hileli iflas yapanlara saygın değil, yalnızca basit bir yaşam olanağı sunan yasayı kötüye kullandığını kanıtlamakla oyalanmayacağım. Escobar’ı böyle bir suçlamadan aklamam yeterli, fazlasıyla yaptım yapacağımı. Yalnız siz yapmanız gerekeni yapmıyorsunuz Sayın Pederler. Zira kararları kolaylıklar içeren Escobar’ın o metnine, öncesinde ve sonrasında söylenilenlerden bağımsız yanıt vermek durumundasınız, bazı küçük ayrıntılarda tamamen üstü kapalı bu kararları dikkate almıyorsunuz. Haksız elde edilmiş olmasına karşın, ailesini saygın biçimde ayakta tutmak amacıyla ellerindeki malı geri vermeyen kişilere izin veren pasajın tamamını Mektuplarımda aktarmış ve şöyle seslenmiştim size: “Nasıl ve hangi tuhaf sevgiyle bu malların yasal alacaklılarından çok bunları rüşvet yoluyla hakkı olmadan elde etmiş birinin elinde kalmasını istiyorsunuz Sayın Pederler?” Buna yanıt

“Hiç kuşku yok ki, bu, özellikle hileli iflastan sonra elde edilmiş olan mallar konusunda anılan hukuk metinlerinden ileri gelmektedir. Borcundan dolayı kusurlu olan kişi, kendi koşullarına göre onurlu bir yaşam sürmek için gereken miktarı alabilir bu mallardan. Yasaların bu kişinin hileli iflasın hemen öncesinde sahip olduğu mal konusunda aynı şeye izin verip vermediğini soracaktır. Bu, Eski Roma Hukukuna göre karar verilebilecek bir şeydir.” Bu pasaj, Ernest Havet’in Fransızca çevirisine göre Türkçeye aktarılmıştır. (Çev.)

vermek gerekir; ama sizi sıkıntıya sokan şey bu, soruyu evirip çevirerek ve Lessius'tan, konu edilmemiş başka şeyleri alıntılararak boş yere atlatmaya çalıştığınız şey bu. Hileli iflas yapanların Escobar'ın bu maksimine vicdan rahatlığı içerisinde uyup uyamayacaklarını sorayım o zaman size. Diyeceklerinize dikkat edin. Çünkü hayır dersenez teoloğunuz ve olasılık öğretiniz ne olacak? Evet dersenez de yüksek mahkemeye veririm sizi.

Sizi bu azapla baş başa bırakarak bitiriyorum Sayın Pederler, çünkü Lessius'un insan öldürme konusundaki metnine ilişkin diğer Yalana ayıracak yerim kalmadı; bunu bir dahaki sefere yazacağım, ardından da kalan kısmı.

Her Yalanın sonunda dile getirdiğiniz düzmecelerle dolu *Uyarılar* konusunda hiçbir şey söylemeyeceğim bu arada; tüm bunlara, attığınız iftiraların kaynağını göstermeyi umut ettiğim Mektupta yanıt vereceğim. Bu yollara başvurmuş olduğunuzdan dolayı acıyorum size Sayın Pederler. Ettiğiniz hakaretler aramızdaki görüş farklılığını ortadan kaldırmayacak, savurduğunuz bin türlü tehdit kendimi savunmamı engellemeyecektir. Siz güçlü olduğunuzu ve cezasız kalacağınızı sanıyorsunuz ama ben hakikate ve masumiyete inanıyorum. Bu, şiddetin hakikati ezmeye çalıştığı tuhaf ve uzun bir savaş. Şiddete dayalı çabaların tümü bir araya gelse hakikati zayıflatamaz; ama onu daha da yüceltir yalnızca. Hakikatin tüm bilgileri bir araya gelse şiddeti durdurmak için bir şey yapamaz; ama yalnızca daha da azdırır onu. Güçle güç çarpışınca, daha güçlü olan diğerini ezer. Söylemler karşı karşıya geldiğinde, gerçek ve ikna edici olan, içinde boş sözler ve yalandan başka bir şey bulunmayanı susturup yok eder; fakat şiddet ve hakikatten biri diğerine hiçbir şey yapamaz. Bu ikisinin eşit şeyler olduğu anlaşılmasın yine de buradan; zira şiddetin Tanrı tarafından sınırlandırılmış bir geçerliliği vardır yalnızca. O, şiddetin gücünü, yine şiddetin saldırdığı hakikatin zaferine taşır. Oysa hakikat ebediyen ayaktadır ve sonunda düşmanlarına galip gelir çünkü Tanrı'nın kendisi gibi ebedî ve güçlüdür.

ON ÜÇÜNCÜ MEKTUP [İNSAN ÖLDÜRME]

Sayın Cizvit Pederlerine
30 Eylül 1656

Sayın Pederler,

Son yazınızı az önce gördüm, burada da Yalanlarınıza devam ediyorsunuz, sayıları yirmiye dayanmış. Bununla, bu türden suçlamaların yer aldığı birinci kısmı bitirip yeni bir savunma yöntemi benimseyeceğiniz ikincisine geçeceğinizi yazmışsınız. Sizin gibi gevşeklik içinde bulunan başka birçok kazuist varmış, onları gösterecekmışsınız. Ne kadar Yalana yanıt vermek zorunda olduğumu şimdi anlıyorum yani Sayın Pederler. İnsan öldürmeyle ilgili dördüncü suçlamada kalmıştık madem, oradan devam edelim. Vereceğim yanıt aynı konuda ileri sürdüğünüz 11, 13, 14, 15, 16, 17 ve 18. maddeleri de kapsayacaktır.

Bu Mektupta, düzmece olduğunu ileri sürdüğünüz alıntıların doğru olduğunu göstereceğim yani. Ancak, yazılarınızda çokça ileri gidip, *yazarlarınızın insan öldürme konusundaki düşüncelerinin papaların ve kilise yasalarının verdiği hükümlere uygun olduğunu* söyleme cüretinde bulunduğunuz için böylesine pervasız ve Kilise'ye hakaret eden bir önermeyi bir dahaki Mektubumda çürüteceğim. Sapkınların Kilise'nin onuruna gölge düşürecek sonuçlar çıkarmak amacıyla yanılgılarınızdan yararlanmalarının önüne geçmek bakımından, bu kutsal yerin sizin çürümüşlüğünüzden bağışık olduğunu göstermek önem arz ediyor. Böyle olunca, bir yandan tehlikeli maksimlerinize, öte yandan da bunları mahkûm eden Kilise kurallarına bakarak hem kaçınılması gerekeni hem de uyulması gerekeni göreceğiz hep birlikte.

Dördüncü Yalanınız, düzmece bir yolla Lessius'a atfettiği-
mi ileri sürdüğünüz, insan öldürme konusundaki bir maksimle
ilgili. O maksim şöyle: *Tokat yiyen biri, oç almak amacıyla
olmamak koşuluyla, kırılan onurunu onarmak için anında has-
mını hırpalayabilir hatta kılıcını bile kullanabilir.* Bunun üze-
rine, o görüşün kazuist Victoria'ya ait olduğunu söylüyorsu-
nuz. Tartışma konusu olan bu değil; tümüyle Victoria'ya ya da
Lessius'a ait olduğunu söylemekte hiçbir kötülük de yok, çün-
kü Lessius'un kendisi bunun aynı zamanda, *tokat yiyen birinin
tokat vurarı anında hırpalayıp onurunu onarmak için ne kadar
gerekli görürse o kadar vurabileceğini* salık veren Navarrus ve
Pederiniz Henriquez'e de ait olduğunu söylüyor. Bu durum-
da, sorun, Lessius'un hem bu yazarlarla hem de meslektaşıyla
aynı düşüncede olup olmadığını anlamakta yalnızca. Bundan
dolayı, "Lessius'un bu görüşü sırf reddettiği için aktardığını
belirtiyorsunuz ve böyle olunca da yalnızca karşı çıktığı bir dü-
şünceyi dile getiren birisine o düşünceyi mal ettiğimi, bunun
da bir yazara yapılabilecek dünyanın en alçak ve utanç veri-
ci işi olduğunu" söylüyorsunuz. Ben de onu benimsediği için
aktardığını savunuyorum Sayın Pederler. Bu, içinden çıkılması
çok kolay olgusal bir sorun. Bakayım siz söylediklerinizi nasıl
kanıtlıyorsunuz, siz de benim kendi söylediklerimi nasıl kanıt-
ladığımı göreceksiniz.

Lessius'un bu düşüncede olmadığını ortaya koymak ama-
cıyla onun bu görüşün uygulanmasını mahkûm ettiğini söylü-
yorsunuz. Bunu kanıtlamak için de bir metnini aktarıyorsunuz.
Şöyle diyor orada, Kitap 2, Böl. 9, n. 82: *Bunun uygulanmasını
yasaklıyorum.* Alıntı yaptığınız 82. sıraya bakacak olursanız
bu sözlerin görüleceğini ben de kabul ediyorum. Fakat burada,
sözünü ettiğimiz şeyden tamamen farklı bir sorunu ele aldığını
ve uygulanmasını yasakladığı görüşün hiçbir biçimde konu edi-
len görüş olmadığını, bambaşka bir şey olduğunu görürseniz ne
diyeceksiniz Sayın Pederler? Bu konuda kesin bilgiye ulaşmak
için yine de kitabın atıfta bulunduğunuz kısmını açın yeter, zira
orada yazarın bu biçimde devam eden sözlerini göreceksiniz.

Orada, *tokat nedeniyle birinin öldürülüp öldürülemeyeceği*

sorusunu ele alıyor, 79'dan başlayıp 80. sırada bitirdiği tüm yazı boyunca yasaklama konusunda tek bir sözcük dile getirmiyor. Bu soruyu bitirince, 81. Madde'de, *dedikodu nedeniyle birinin öldürülüp öldürülemeyeceğine* ilişkin başka bir soruya geçiyor. İşte 82. sırada sizin o alıntıladığınız, *uygulanmasını yasaklıyorum* sözünü kullanıyor.

Peki, Sayın Pederler, insanları, Lessius'un bir tokat nede niyle insan öldürülebileceğine ilişkin görüşü yasakladığına inandırmak için bu sözleri üretmeniz utanç verici bir şey değil mi? Bütünün içinden yalnız bu sözü aktarıp, "Paris'teki birçok onurlu insan zaten Lessius'u okuyunca bu büyük yalanı gördü ve bu iftiracıya inanılıp inanılmayacağını anladı," diyerek üste çıkmanıza ne demeli? Ne demek bu! Sayın Pederler, böyle yaparak, size inanan o onurlu insanların duygularını kötüye mi kullanıyorsunuz? Lessius'un bir görüşü savunmadığı düşünölsün diye kitabını açıp başka bir şeyi yasakladığı yeri gösteriyorsunuz onlara. Bu kişiler sizin iyi niyetinizden kuşku duymadıkları ve orada, gerçekten tartışılan konunun söz konusu olup olmadığına bakmayı akıllarından geçirmedikleri için inançlarıyla oynuyorsunuz onların. Sayın Pederler, eminim ki böylesine utanç verici bir yalana kefil olmak için ikilik öğre tinize başvurmuş ve bu metni *yüksek sesle* okuyup, başka bir şeyin söz konusu olduğunu *alçak sesle* söylemişsinizdir. Fakat vicdanınızı tatmin eden bu gerekçenin, bu onurlu insanlar kendileriyle bu biçimde alay edildiğini gördüklerinde dile getirecekleri haklı şikâyeti ortadan kaldırmaya yetip yetmeyeceğini bilmiyorum.

Madem öyle Sayın Pederler, Mektuplarımı görmelerini engelleyin onların, inanılabilirliğini bir müddet daha korumanın tek yolu bu çünkü. Ben öyle yapmıyorum sizin mektuplarınız konusunda; bütün arkadaşlarıma gönderiyorum, herkes görsün istiyorum onları, sanırım hepimizin hakkı var buna. Çünkü büyük bir skandal olarak bu dördüncü Yalanı yayımlamanızın ardından, insanlar düzmece bir metin hazırladığınızı öğrenecek olurlarsa yandınız. Lessius'un bu konuyu ele aldığı yerde iste diğinizi bulabilseydiniz bunu başka bir yerde aramayacağınız,

fakat orada amacınıza uygun bir şey bulamadığınız için bu yola başvurduğunuz rahatlıkla fark edilecektir. Yalanınızın sayfa 10, 12. satırdaki kısmında, Lessius'un *bu görüşün kuramsal anlamda olası olmasını kabul etmediğini* göstermeye çalışıyorsunuz; fakat kendisi 80. sıradaki sonuç kısmında şunu söylüyor ısrarla: "Atılan tokat nedeniyle birini öldürme konusundaki görüş kuramsal olarak olasıdır." Söylediğinizin kelimesi kelimesine tersi değil mi bu? Hayrete düşmemek elde değil; hangi cesaretle olgusal bir hakikatin tersini açıkça uydurabiliyorsunuz? Böyle düzmece bir metin ile Lessius'un bu düşüncede olmadığı sonucuna varmanıza gerek yok; yazar zaten kendi yazdıklarıyla açıkça o düşüncede olduğunu dile getirmiyor mu?

Ayrıca, Lessius'a *bu düşüncenin uygulanmasını mahkûm ettiğini* söyletmeye çalışıyorsunuz, ancak daha önce de söylediğim gibi burada yasağa dair tek bir sözcük bile yok. Şöyle diyor yalnızca: "Bunun uygulanmasına *kolay kolay* izin vermemek gerekir gibime geliyor: *in praxi non videtur 'facile' permittenda*." Sayın Pederler, bir maksimi mahkûm eden adam bunu böyle mi söyler? Aldatma ya da ensest için de *yapılmasına kolay kolay izin vermemek* gerekir mi diyeceksiniz? Tersine, uygulanmasına kolay kolay izin verilmemesi gerektiğinden başka bir şey demediğine göre, Lessius'un, bunun nadiren de olsa uygulanmasına izin vermiş olduğu sonucunu çıkarmak gerekmez mi? Üstelik yazar, âdeta herkese buna ne zaman izin verilmesi gerektiğini anlatmak ve saldırıya uğramış ama hangi koşullarda insan öldürmelerine izin verildiğini bilmeyen kişilerin yersiz utançlarını ortadan kaldırmak istercesine bu öğretiyi gönül rahatlığıyla yerine getirmek için nelerden kaçınmaları gerektiğini belirtmeye çabalıyor. Kendisine kulak verelim Sayın Pederler: "Bu konuda insanların kin ve öç duygularıyla aşırıya gitmeleri ya da çok fazla kırıma yol açma tehlikesi bulunması *nedeniyle* buna kolay kolay izin vermemek gerekir gibime geliyor." Lessius'a göre, bu sakıncalardan kaçınılırsa yani kin ve öç duygusu taşımadan ve çok fazla kırıma yol açmayacak biçimde yapılırsa, kalkışılacak bu cinayete kesinlikle izin verildiği gün gibi ortadır.

Örnek mi istiyorsunuz bu konuda Sayın Pederler? İşte size çok yeni bir örnek: Compiègne'e atılan tokat. Zira bu tokadı yiyen kişinin davranış biçimine bakılacak olursa kin ve öç duygularına yeterince hâkim olduğunu siz de kabul edeceksinizdir. Yapması gereken tek şey, çok sayıda kişiyi öldürmekten kaçınmaktı yani. Siz de biliyorsunuz Sayın Pederler, Cizvitlerin saray görevlilerine tokat atmaları o kadar ender rastlanılan bir şey ki, bu durumda işlenmiş bir cinayetin sonuç olarak daha fazla kırıma yol açmasından korkmaya gerek yok. Yoksa bu Cizvit'in gönül rahatlığıyla öldürülebileceğini ve saldırıya uğrayan kişinin de bu durumda Lessius'un öğretisini uygulayabileceğini inkâr edemezsiniz. Ya da Sayın Pederler, bu adam eğer sizin okulunuzda eğitim görmüş olsaydı ve Escobar'dan, *tokat yiyen bir insanın, kendine tokat atan kişiyi öldürünceye kadar itibarsız kalacağını* öğrenseydi belki de yapardı bu işi. Fakat bu adamın, pek sevmediğiniz bir papazdan almış olduğu tamamen farklı bir eğitimin bu vesileyle bir Cizvit'in yaşamını kurtarmaya epeyce katkıda bulunduğunu düşünmek hakkınızdır.

Birçok durumda kaçınılması gereken, Lessius'a göre bu durumların dışında cinayete uygulamada bile izin verilen şu sakıncalardan söz etmeyin bize artık o hâlde. Escobar'ın "Topluluğunuza göre hangi koşullarda insan öldürüleceği ile ilgili bölümde andığı yazarlarınız da tamamen kabullenmiş bunu." Şöyle diyor yazarınız: "Tokat atan birisi öldürülebilir mi? Lessius, bunun kuramsal olarak serbest olduğunu fakat Devlet'e zarar verebilecek olan, kin ya da kinden kaynaklanan cinayet tehlikeleri nedeniyle uygulamada önerilmemesi gerektiğini söylüyor, *non consulendum in praxi; fakat diğerleri, söz edilen sakıncalardan kaçınmak koşuluyla bunun uygulamada serbest ve kesin olduğuna karar vermişler: in praxi probabilem et tutam judicarunt Henriquez, etc* [Henriquez, uygulamada haklı ve kesin olduğu sonucuna varıyor, vs.]." Görüşlerin olasılık zirvesine nasıl yavaş yavaş vardığını görüyorsunuz. Zira hiçbir kuram ya da uygulama ayrımı yapmaksızın izin vererek bunu siz taşıdınız oraya hem de şu sözlerle: "Tokat atıldığı zaman, anında kılıçla karşılık vermek serbesttir; amaç, onurunu korumaktır,

öç almak değil.” 1644 yılında, Caen’de, yazarlarınız bunu salık verdiler yazılarında açık açık; Üniversite, sayfa 339’daki insan öldürmeyle ilgili öğretinize karşı verdiği üçüncü dilekçede bu yazıları Yüksek Mahkeme’ye taşımıştı.

Sayın Pederler, kuram ve uygulama konusundaki bu içi boş ayrımı yazarlarınızın bizzat kendilerinin bozduğunun farkına varın artık. Üniversitenin de gülünç bulduğu bu ayrımı nasıl icat ettiğiniz politik bir sır, anlatsanız iyi olur bunu. Zira 15, 16, 17 ve 18. Yalanlarınız konusunda katkı sağlayacak olması bir yana, bu gizemli politikanın ilkelerini yavaş yavaş öğrensek iyi olacak.

Vicdan meseleleri hakkında lehinize ve kendinize uygun karar vermeye kalkıştığınızda, pişmanlık, tövbe, Tanrı sevgisi gibi dini ilgilendiren konuları buluyorsunuz; tüm bunlar yalnızca vicdanları ilgilendiren içsel sorunlardır. Fakat dini ilgilendirdiği kadar Devleti de ilgilendiren tefecilik, hileli iflas, adam öldürme ve benzeri gibi başka sorunlarla karşılaştığınız da oluyor. Sırf dinle mücadele etmek amacıyla bitip tükenmek bilmeyen fırsatlara başvurduğunuzu görmek, Kilise’ye karşı gerçek bir sevgi besleyenler açısından hassas bir durum oluşturuyor. Tövbe ve Tanrı sevgisi konusundaki cüretkâr görüşlerinizde de olduğu gibi bu kutsal yapının yasalarını hiçbir korku duymadan, çekinmeden ve ayırım gözetmeden altüst ediyorsunuz, çünkü biliyorsunuz ki burası, Tanrı’nın kendi adaletini gözle görülecek biçimde uyguladığı yer değil.

Ancak hem dini hem de Devlet’i ilgilendiren görüşlerde, insanların adaletinden duyduğunuz korku, kararlarınızı ikiye ayırıp bu konuda iki başlık oluşturmanıza yol açıyor. Birine *kuram* diyorsunuz ve burada, işlenen suçları kendi içlerinde değerlendirerek Devlet’i ilgilendirip ilgilendirmedicine bakmadan o suçları yasaklayan Tanrı yasasına göz dikiyorsunuz yalnızca ve onu da böyle ters yüz ederek gözünüzü kırpmadan izin veriyorsunuz bu yasaklara. Diğerine *uygulama* diyorsunuz ve orada da Devlet’in uğrayacağı zararı ve kamu güvenliğine bakan yargıçları dikkate alarak kuramsal olarak izin verdiğiniz cinayet ve suçları onların gözünden kaçırmak için uygulamada

pek onaylamıyorsunuz. Bu yüzden, örneğin dedikodu nedeniyle birisi öldürülebilir mi sorusu hakkında yazarlarınız Filiutius, Kitapçık 29, Böl. 3, n. 52, Reginaldus, Kit. 21, Böl. 5, n. 63 ve diğerleri şöyle yanıt veriyorlar: “Kuramsal olarak serbesttir bu, *ex probabili opinione licet*; fakat yol açacağı çok sayıda kıyım ve tüm dedikoducuların öldürülmesi hâlinde Devlet’e getireceği zarar nedeniyle uygulanmasını onaylamıyorum; ayrıca bu nedenle insan öldürenler hukuken cezaya çarptırılacaktır.” Bu sınıflandırma içerisindeki görüşleriniz böyle ortaya çıkıyor; bu vesileyle, Devlet’e hissedilebilir bir zarar vermeden dini tahrip ediyorsunuz yalnızca. Böyle olunca güvende olduğunuzu sanıyorsunuz. Zira Kilise’deki güvenilirliğinizin hakikate karşı yaptığınız suikastları cezalandırmanın önüne geçeceğini ve bu izinleri hemen uygulamaya koymamak için aldığınız önlemlerin sizi yargıçlardan koruyacağını hayal ediyorsunuz. Ama onlar vicdan meseleleri yargıçları değil ve uygulamanın dış görünüşüyle ilgilenirler yalnızca. Böyle yaparak uygulama adı altında mahkûm edilen bir görüş kuram adı altında güvenceye alınmış oluyor. Fakat bu temeli sağlama alsanız da maksiminizin geri kalan kısmını bunun karşısına koymak hiç zor bir şey değil. Tanrı’nın öldürme konusunda koyduğu yasakla, yazarlarınızın verdiği kuramsal izin arasında dağlar kadar mesafe var. Ancak sizin verdiğiniz kuramsal izin ile uygulama arasındaki mesafe çok kısa. Yapılacak tek şey, kuramsal olarak izin verilen şeyin uygulamada da serbest olduğunu göstermek. Gerekçe bulmak sorun değil burada. Daha çetrefilli durumlar için de birçok gerekçe buluyorsunuz.

Buraya nereden geldiğini görmek ister misiniz Sayın Pederler? Escobar’ın altı ciltlik büyük *Théologie Morale* [Ahlak Teolojisi] adlı kitabının birincisinde açıkça dile getirdiği akıl yürütmeye bir bakın. Yirmi dört İhtiyarınızdan derlediği bu kitaptan söz etmiştim size, bambaşka bir aydınlanma yaşıyor Escobar orada. Zira o dönemde ileri sürdüğü, kuramsal anlamda olası oldukları hâlde uygulamada kesin olmayan görüşler bulunduğunu düşünmek yerine, tersini kabul etmiş ve bunu da gayet sağlam bir biçimde temellendirmiş bu son çalışmasında.

Genel anlamdaki olasılık öğretisi de özel anlamdaki olasılık görüşü de zamanla ne kadar geliyor. Bakın ne diyor (*Præloq.*, n. 15): “Uygulamada yapılabilen şey, kuramsal anlamdaki izne bağlı olduğuna ve bu iki şey birbirlerinden yalnızca neden ve sonuç olarak ayrıldıklarına göre nasıl oluyor da kuramsal olarak uygun görülen bir şey uygulamada görülmüyor anlamıyorum. Zira kuram, edimi belirleyen bir şeydir. ‘*Dolayısıyla, kuramsal anlamda izin verilen görüşlere uygulamada da gönül rahatlığıyla uyulabilir sonucu çıkıyor buradan*’ hatta bunlar kuramsal olarak iyi incelenmemiş görüşlere göre daha emin bir biçimde yerine getirilebilir.”

Aslına bakarsanız, Sayın Pederler, bu sizin Escobar bazen gayet iyi akıl yürütmelerde bulunuyor. Gerçekten de kuram [*spéculation*] ile uygulama arasında o kadar çok ilişki var ki biri yerleştiği zaman diğerine de açıkça izin vermiş oluyorsunuz rahatlıkla. İşte tokat nedeniyle insan öldürme izninde görülen şey de bu. Söz konusu izin yalnızca bir kuramsal düşünce iken, Lessius tarafından korkusuzca *kolay kolay kullanma izni verilmesi gereken bir uygulamaya*, ardından Escobar tarafından *da basit bir uygulamaya* dönüştürülmüştür; daha önceden de bildiğiniz gibi o yüzden Caen’deki Pederleriniz bunu kuram, uygulama ayrımı gözetmeyen bir tam yetkiye çevirmişlerdi.

Görüşlerinizi yavaş yavaş böyle geliştiriyorsunuz. Bunlar tüm aşırılıklarıyla birdenbire ortaya çıksalardı korkuya neden olacaktı; oysa bu yavaş ve farkına varılmayan gelişme insanları yavaş yavaş alıştırıyor ve çıkacak skandalın da önüne geçiyor. Bu vesileyle, Kilise ve Devletçe şiddetle reddedilen öldürme izni önce Kilise’ye, onun ardından da Devlet’e sızıyor.

Dedikodu nedeniyle insan öldürme görüşünün böyle bir başarısını gördük. Zira bu görüş de az önceki konudaki gibi bir izin hâline geldi bugün; hiçbir fark yok arada. Sayfa 26 ve 30’daki 15. Yalanınızda iki kez dile getirdiğiniz sağlam kanıyı çürütmek gerekmeseydi de Pederlerinizin bu konudaki metinlerini aktarmaktan geri durmazdım. Şöyle diyorsunuz orada: “Dedikodu nedeniyle insan öldürmeye izin veren bir Cizvit yoktur.” Bunu söyleyeceğinize, gördüğüm şeylerin yazılması-

nı engelleseydiniz Sayın Pederler, çünkü bunun yanıtı o kadar basit ki. Daha önce de sözünü ettiğim Pederleriniz Reginaldus, Filiutius vs. gibi kuramsal anlamda buna izin verenlerin ve Escobar'ın buradan hareketle bizi kesin bir biçimde uygulamaya götüren ilkesi dışında, buna açık açık izin veren birçok yazarınız olduğunu belirtmeliyim. Onlardan birisi olan Peder Hereau halka yönelik verdiği derslerde, diğer birçok yalanın dışında, salık verdiği şu sözleri nedeniyle kendi mekânınızda Kral tarafından tutuklatıldı: "Saygın insanların yanında bizi aşağılayan birisi, yapılan uyarıya karşın buna devam ederse onu öldürmek serbesttir; yol açacağı skandal bakımından halkın gözü önünde değil, tenhada yapmak gerekir bunu, '*sed clam*'."

Size daha önce de Peder L'Amy'den söz ettim, bu konudaki görüşünün 1649 yılında Louvain Üniversitesi tarafından yasaklandığını biliyorsunuz. Buna karşın, iki ay oldu olmadı, Pederiniz Des Bois, Peder L'Amy'nin yasaklanmış bu görüşünü Rouen'da savunup şöyle bir öğütte bulundu: "Bir din adamının, erdemle kazandığı onurunu savunma hakkı vardır, hatta şanına dokunanı öldürebilir de, *etiam cum morte invasoris*." O kentte öyle bir skandala yol açmıştı ki bu, bütün papazlar susması ve kilise yasalarına uygun bir biçimde görüşünü geri çekmesi için bir araya gelmişlerdi. Dava hâlâ Dinî Yargıda.

Ne demek istiyorsunuz Sayın Pederler? Tüm bunlara karşın, nasıl oluyor da *hiçbir Cizvitin dedikodu nedeniyle insan öldürülebileceği görüşünde olmadığını* savunmaya kalkışıyorsunuz? Mademki Pederleriniz öldürmeyi kuramsal olarak değil, *Devlet'e vereceği zarar nedeniyle* yalnızca uygulamada yasak ediyor, onlara ait ve kendi aktardığınız görüşlerden başka bir şeye gerek var mı sizi ikna etmek için. Soruyorum size Sayın Pederler, tartışmamızın konusu, insan öldürmeyi yasaklayan Tanrı'nın yasasını altüst edip etmediğiniz mi yoksa başka bir şey mi? Burada söz konusu edilen şey, Devlet'e değil dine zarar verip vermediğinizi anlamaya çalışmak. Sayfa 28, Kit. 3'te yaptığınız gibi *Reginaldus'un dedikodu nedeniyle insan öldürme konusundaki düşüncesinin, bir kişinin böyle bir savunma biçimini yalnızca bu savunma biçimini kendi içinde değerlendirerek*

kullanma hakkı olmasından ibaret olduğunu söyleyerek aynı zamanda dini tahrip ettiğinizi ortaya koyduktan sonra, Devlet'i koruduğunuzu göstermeniz ne işe yarar bu türden bir tartışmada? Düşüncelerinizi çürütmek için bu itirafı ortaya koymam yeterli. *Kişinin bu savunma*, yani, *olayı kendi içerisinde değerlendire* dedikodu nedeniyle insan öldürme *hakkı olduğunu* söylüyorsunuz; sonuç olarak, Sayın Pederler, insan öldürmeyi yasaklayan Tanrı yasası yerle bir ediliyor bu hükümle.

Ayrıca, sizin yaptığınız gibi tüm bunların ardından şunu söylemenin bir anlamı yok: "Ortaya çıkacak cinayetler ve Devlet'e vereceği zararlar nedeniyle, yasadışı bir şeydir bu ve suçtur, Tanrı yasasına göre de öyledir; Tanrı katında, Devlet malını gözetmek şarttır." Konu dışına çıkmaktır bunun adı. Zira biri öldürmeyi, diğeri de Devlet'e zarar vermeyi yasaklayan iki yasa var gözetilecek Sayın Pederler. Reginaldus, Devlet'e zarar vermeyi yasaklayan yasayı çiğnememiş olabilir, fakat insan öldürmeyi yasaklayan yasayı kesinlikle çiğnemiştir. Yalnızca insan öldürme söz konusu burada çünkü. Bu cinayetlere uygulamada izin veren Pederlerinizin her ikisini de yerle bir ettiğini söylemiyorum bile. Biraz daha ilerleyelim Sayın Pederler. Gördüğümüz kadarıyla, zaman zaman Devlet'e zarar vermeyi men ediyorsunuz, burada amacınızın Devlet'i ayakta tutmayı buyuran Tanrı'nın o emrine uymak olduğunu söylüyorsunuz. Kesin olmamakla birlikte doğru olabilir bu, ama yargıçların korkusundan dolayı da yapıyor olabilirsiniz. Bu düşüncenin hangi ilkeye dayandığına yakından bakalım lütfen.

Eğer gerçekten Tanrı'yı gözetmiş olsaydınız ve düşüncenizin ilk ve temel amacı onun yasasına uymak olsaydı, bu saygı tüm önemli kararlarınıza hâkim olup sizi her durumda dinin çıkarlarını korumak zorunda tutardı mutlaka öyle değil mi? Ancak tam tersine, çoğu durumda, mücadele edilecek tek engel Tanrı yasası kalınca, onun insanlara buyurduğu en kutsal emirleri çiğnediğiniz, tam da sözü edilen bu durumlarda o eylemleri kendi içlerinde suç olarak yasaklayan Tanrı'nın yasasını yok saydığınız ve bunları uygulamada benimsediğinizi sırf yargıçlardan korktuğunuz için dile getirmekten çekindiğiniz açıkça

görülüyorsa, bu korkunun nedeninin hiç de Tanrı olmadığını düşünme hakkı vermiş olmuyor musunuz bize? Ayrıca, O'nun Devlet'e zarar vermemeyi emreden yasasını gözetiyormuş gibi görünseniz bile, bunu, inancı zayıf politik din adamlarının hep yaptığı gibi, o yasadan dolayı değil emellerinize ulaşmak için yapmıyor musunuz?

Sadece cinayeti yasaklayan Tanrı yasasını gözetiyor olsanız, dedikodu yüzünden insan öldürme hakkımızın olduğunu nasıl söylersiniz Sayın Pederler! Tanrı'nın ebedî yasasını bu biçimde çiğnedikten sonra, neden olduğunuz skandalı ortadan kaldıracığınıza ve yargıçlardan korktuğunuz için Devlet'i göz önünde bulundurarak bunun uygulanmasını yasakladığınızı söyleyip bizi Tanrı'ya olan saygınıza inandıracığınızı sanıyorsunuz! Tam tersine, yeni bir skandala yola açmak anlamına gelmez mi bu? Bu konuda yargıçlara gösterdiğiniz dile getirdiğiniz saygıdan dolayı söylemiyorum bunu. Zira bu konuyla sayfa 29'da gülünç bir biçimde alay etseniz de sizi eleştirdiğim konu bu değil. Yargıçlardan korktuğunuzdan dolayı değil, yalnızca yargıçlardan korkup yargıçların yargıcından¹ korkmamanızdan dolayı kınıyorum sizi. Bundan dolayı kınıyorum çünkü bu, cinayet karşıtlığı konusunda Tanrı'yı insanların gerisinde bırakmak demektir. Eğer, Tanrı'ya göre değil de insanlara göre dedikoducu birinin öldürülebileceğini söyleseydiniz tahammül edilmesi daha kolay bir şey olurdu bu. Ama azizlerin düşüncelerine böylesine aykırı bir biçimde olayları ters yüz ederek, insanların katlanamayacağı bir şeyin, adaletin bizzat kendisi olan Tanrı'nın nazarında masum ve doğru bir davranış olduğunu söylemek, Tanrı karşısında cesur, insanlar karşısında korkak olduğunuzu göstermekten başka ne anlama gelir? Bu cinayetleri içtenlikle mahkûm etmiş olsaydınız, onları yasaklayan Tanrı'nın emrinin devam etmesini sağlamış olurdunuz; bunlara en başında izin verme cesaretini gösterseydiniz, alenen Tanrı'nın ve insanların yasalarına rağmen vermiş olurdunuz bu izni. Fakat siz bunlara yavaş yavaş izin vermek ve kamu güvenliğine bakan yargıçları

¹ "Yargıçların yargıcından korkmamanız" ifadesi metinden çıkarılmıştır. (Ed.)

dalavereyle kazanmak istediğiniz için kurnazlık edip maksimlerinizi ikiye ayırıyor ve bir yandan *dedikodu nedeniyle insan öldürmenin kuramsal olarak serbest olduğunu* (zira olayları kuramsal olarak incelemenize izin veriliyor) söylüyor, diğer yandan da *kuramsal olarak izin verilen bir şeye uygulamada da izin verilir* gibi ayrı bir maksim oluşturuyorsunuz. Görünüşte Devlet'in bu genel ve metafizik önermeyle ne ilgisi var çünkü öyle değil mi? Pek kuşku uyandırmayan bu iki ilke birbirinden ayrı algılandığı için yargıçların dikkatinden kaçırılmış oluyor böylece; çünkü ileri sürdüğünüz, uygulamada basit dedikodular nedeniyle insan öldürülebileceğine yönelik sonuca varabilmek için bu iki maksimi bir arada görmek gerekiyor.

Zira Sayın Pederler, politikanızın en maharetli yanı şurası: Düşüncede bir arada tuttuğunuz maksimleri yazıda ayırmak. Sık sık dile getirdiğim olasılık öğretinizi böyle oluşturuyorsunuz parça parça. Bu ilkenin ayakları yer tutunca, o tehlikeli ilkeyle birleşince ürkütücü bir duruma dönüşen ama kendi başına masum sayılabilecek şeyleri ileri sürüyorsunuz. Örnek olarak 11. sayfada söylediklerinizi verebilirim. Yalanlarınızdan birisi olan şu sözlere yanıt vermem gerekiyor: “Birçok ünlü teolog yenilen bir tokat nedeniyle insan öldürülebileceği düşüncesindedir.” Sayın Pederler, eğer hiçbir biçimde olasılık öğretisini savunmayan birisi söylemiş olsaydı bunu, üzerinde durmaya değmezdi kesinlikle, çünkü bu durumda herhangi bir etkisi olmayan basit bir söz olurdu ifade edilen şey. Fakat bu tehlikeli öğretiyi savunan hepinizin, “ünlü yazarların benimsedikleri her şey olası ve vicdanen. kesindir demesi ve bir de buna, birçok ünlü yazar tokat nedeniyle insan öldürülebileceği düşüncesindedir” diye ilave etmesi, kendilerine saldıranları öldürmeleri için bütün Hristiyanların eline hançeri vererek bunu gönül rahatlığıyla yapabileceklerini, çünkü bu konuda çok sayıda ağırbaşlı yazarın görüşlerine uygun bir davranışta bulunacaklarını söylemekten başka ne anlama gelir?

Yazarların lanetli bir görüşü savunduğunu söylerken kullanılan bu korkunç dil, aynı zamanda yine bu lanetli görüş lehinde bir karardır ve ifade ettiği her şeye açıkça izin vermektedir!

Sayın Pederler, okulunuzun bu dili anlaşıyor. Bu dili bu kadar yüksek sesle konuşma cesaretiniz çok şaşırtıcı, çünkü düşüncenizi çok açığa vuruyor ve birçok ünlü yazarın bunu savunduğunu söylediğiniz anda, sizi *tokat nedeniyle insan öldürme* görüşünün gönül rahatlığıyla uygulanabileceğine ikna ediyor.

Bundan kendinizi kurtaramazsınız Sayın Pederler, meslektaşlarının onayladığı bu cinayetleri mahkûm ettikleri metinleri ileri sürerek bana karşı çıktığınız Vasquez ve Suarez ile de övünemezsiniz. Bütünden ayrı tutulduğunda, öğretinizi tam olarak bilmeyenlerin gözünü boyayabilir belki bu ifadeler. Fakat ilke ve maksimlerinizi birleştirmek gerek. Sonuçta, burada Vasquez'in bu cinayetlere kesinlikle izin vermediğini söylüyorsunuz. Fakat öte yanda ne diyorsunuz Sayın Pederler? “Bir düşüncenin olasılığı, karşıt bir düşüncenin olasılığının önünde engel değildir.” Başka bir yerde: “Olasılığı ve kesinliği en yüksek görüşten uzaklaşıp, olasılığı ve kesinliği en düşük görüşe uyulabilir.” diyorsunuz. Bir araya getirilip değerlendirildiğinde, tüm bu karşıt görüşler arasından hangisi hoşumuza giderse onu seçmek gibi geniş bir vicdani özgürlüğe sahip olduğumuzun dışında ne gibi bir sonuç çıkarılabilir tüm bu söylenenlerden? Tüm bu alıntılardan beklediğiniz sonuç ne oluyor şimdi Sayın Pederler? Kaybolup gidiyor, çünkü sizin mahkûm edilmeniz için kendinizi aklamak amacıyla ikiye böldüğünüz bu maksimleri birleştirmek gerekiyor yalnızca. Yazarlarınızdan alıntıladığım pasajları aklamak için hiç alıntılamadığım şeyleri neden ortaya sürüyorsunuz? Bunların hiçbir ortak yanı yok çünkü. Nasıl oluyor da bana *yalancı* deme hakkı veriyor bu size? Tüm Pederlerinizin aynı düzensizlik içinde olduğunu mu söyledim? Tersine, temel özelliğinizin her türlü ihtiyacımıza uygun düşüncenizin bulunması olduğunu göstermedim mi? Kimse mutsuz olmasın ve kendine göre ağırbaşlı bir yazar bulsun diye, insan öldürmek isteyene Lessius gösterilecek, istemeyene Vasquez ileri sürülecek. Lessius, cinayetten pagan anlamda, belki sadakadan Hristiyan anlamda söz edecek; Vasquez, sadakadan pagan anlamda, cinayetten Hristiyan anlamda söz edecek. Ancak, hem Vasquez'in hem de Lessius'un desteklediği ve tüm gö-

rüşlerinizi benzer kılan olasılık öğretisi sayesinde, bu yazarlar görüşlerini birbirlerine alıp verecek ve birinin mahkûm ettiği görüşlere göre davranmış olanları bağışlamak durumunda kalacaklar. Yani bu çeşitlilik allak bullak ediyor sizi daha ziyade. Oysa benzerlik daha hoş görülebilir bir şey olurdu. Aziz Ignatius'un ve kendi liderlerinizin açık emirlerine, her türden görüşün iç içe geçtiği bu karışıklıktan daha aykırı düşen başka bir şey yoktur. Bundan bir gün söz ederim size Sayın Pederler; kuruluş felsefenizden ne kadar uzak olduğunuzu ve kendi liderlerinizin, ahlaki öğretinizdeki bozulmanın yalnızca Topluluğunuza değil, evrensel anlamda Kilise'ye de zarar verebileceğini önceden kestirdiklerini görünce şaşkınlık içinde kalacaksınız.

Bu arada söylemiş olayım, Vasquez'in görüşünden hiçbir yarar bulamazsınız. Yazı yazan bu kadar Cizvit arasında, tüm Hristiyanların itiraf ettiği şeyleri söylemiş bir ya da iki kişi olmaması tuhaf olurdu. İncil'e bakarsanız, bir tokat nedeniyle insan öldürülemeyeceğini savunmanın övünülecek hiçbir yanı olmadığını, ama bunu inkâr etmenin korkunç bir utanç olduğunu anlarsınız. Dolayısıyla, sizi aklamakta böylesine zayıf kalan o görüşten daha başka bir şey olamazdı bu kadar belinizi bükecek; çünkü hakikati dile getirmiş olan teologlarınız içinde sizler hakikatte kalmayıp, ışıktan çok karanlığı sevdiniz. Zira siz ki Vasquez'den, "tokat atan birine sopayla vurulabileceğini söylemenin Hristiyan değil, pagan bir görüş olduğunu; bu yüzden insan öldürülebileceğini söylemenin ise On Emir ve İncil'i yerle bir etmek anlamına geldiğini ve bunu insanlar arasında en kalbi kara olanların kabul ettiğini" öğrenmişsiniz. Buna karşın ve bilinen bu hakikatlerin aksine, Lessius, Escobar ve diğerlerinin, Tanrı'nın cinayet konusunda koyduğu tüm yasakların bir tokat yüzünden insan öldürmeyi kesinlikle engellemeyeceğine hükmetmelerine izin veriyorsunuz. Peki, şimdi Lessius'un düşüncesine karşılık olarak Vasquez'den bu pasajı ileri sürmek, Vasquez'e göre Lessius'un *bir pagan ve kalbi kara birisi* olduğunu göstermekten başka ne işe yarar? Benim söylemeye cüret edemediğim bir şey bu. Bundan, *On Emri ve İncil'i yerle bir eden* tek kişinin Lessius olduğu, eninde sonunda Vasquez'in,

Lessius'u bu konuda mahkûm edeceği, Lessius'un da başka bir konuda Vasquez'i mahkûm edeceği ve tüm yazarlarınızın İsa'nın yasasına karşı sergiledikleri korkunç aşırılıklarını karşılıklı olarak mahkûm etmek için düşüncede birbirlerinin karşısına dikileceklerinden başka ne sonuç çıkarılabilir?

Sonuçlandırarak olursak Sayın Pederler: Olasılık öğretiniz, yazarlarınızdan bazılarının iyi düşüncelerini Kilise'ye yararsız ve yalnızca kendi politikanıza yararlı kıldığına göre, bu düşünceler içerdikleri karşıtlıklarıyla gönlünüzün ikiyüzlülüğünü ortaya koymaktan başka bir işe yaramıyor. *Væ duplici corde et ingredienti duabus viis*, diyerek iki niyet birden taşıyan ve kendine iki yol hazırlayanları lanetleyen Tanrı'nın yalınlığını ortadan kaldırıp, bir yandan Vasquez ve Suarez'in cinayete karşı olduğunu, öte yandan da birçok ünlü yazarın cinayetten yana olduğunu beyan ederek açıkça gösterdiniz bu ikiyüzlülüğü insanlara.

ON DÖRDÜNCÜ MEKTUP [ONUR İÇİN ÖLDÜRME]

Sayın Cizvit Pederlerine

23 Ekim 1656

Saygıdeğer Pederler,

Yalnızca insan öldürme konusundaki üç Yalanınıza yanıt vermek zorunda olsaydım, uzun uzun anlatmama gerek kalmazdı, bunların birkaç sözcükle çürütüldüğünü göreceksiniz zaten; fakat bu konudaki görüşlerinizin ürkütücülüğünü insanlara aktarmayı, yaptığım alıntıların doğruluğunu kanıtlamaktan daha önemli bulduğum için bu Mektubun büyük bir kısmını maksimlerinizi çürütmeye ayırmak zorunda kalacağım. Amacım, Kilise hatta doğa yasalarından ne kadar uzak olduğunuzu gözler önüne sermek. Birçok durum için tanıdığınız insan öldürme izinleri gösteriyor ki bu konuda Tanrı yasasını o kadar unutmuş, doğanın aydınlığını öylesine karartmışsınız ki dinin ve aklın en basit ilkelerine geri döndürülmeniz gerekiyor. Zira Aziz Hrisostomos'un dile getirdiği şu düşünceden daha doğal ne olabilir: "Bir kişinin diğer birinin yaşamı üzerinde hakkı yoktur. Bunu öylesine kendiliğimizden öğrenmişiz ki, Tanrı, öldürmeyi kesinlikle yasaklayan ilkeyi ortaya koyduğunda, bunun cinayetin kötü bir şey olmasından dolayı böyle olduğunu ilave etmemiş; çünkü İlahi Yasa bu hakikati daha önce doğadan öğrenmiş olduğumuzu varsayıyor."

O yüzden, bu emir insanlara her dönemde buyurulmuştur. İncil, İlahi Yasa'nın emrini teyit etmiş, On Emir ise insanların Din'den önce, hepimizin doğuş kaynağı olan Nuh'un şahsında Tanrı'dan aldıkları emri yenilemiştir. Zira dünyanın bu yenileniş sürecinde Tanrı o peygambere şunları söyler: "İnsanlara insanların yaşamının, kardeşine kardeşinin yaşamının hesabını soracağım. Kim ki insan kanı dökerse kanı dökülecektir, çünkü insan, Tanrı suretinde yaratılmıştır."

Bu genel yasak, insanların insan yaşamı üzerindeki tüm gücünü elinden almaktadır. Paganlığın bu konudaki yanlış maksimlerinin tersine, Hristiyanlık hakikatine göre, Tanrı bu gücü öylesine kendine ayırmıştır ki insanın kendi yaşamı üzerinde bile söz hakkı yoktur. Ancak, esirgeyiciliği nedeniyle insan topluluklarını korumayı, bunların huzurunu kaçıran kötü kalplileri de cezalandırmayı sevdiği için suçluların yaşamını ellerinden almak amacıyla kendisi yasalar koymuştur. Onun emri olmadan cana kıymak, cezalandırılması gereken bir cinayet iken, onun emriyle yapıldığında saygıdeğer bir görüşe dönüşür; bu emrin dışında herhangi bir doğru yoktur. *La Cité de Dieu* [Tanrı Ülkesi] adlı çalışmasının 1. Kitabı, Böl. 21’de, Aziz Augustinus hayranlık uyandıran şu sözleri dile getiriyor: “Tanrı, gerek suçluların öldürülmesi için koyduğu yasalar, gerekse bazı kişilerin öldürülmesi için kimi zaman verdiği özel emirler ile öldürme konusundaki bu genel yasağa bazı istisnalar getirmiştir. Bu tür durumlarda insan öldürüldüğünde, öldüren insan değil, Tanrı’dır; insan, tıpkı kullanan kişinin elindeki bir kılıç gibi yalnızca bir araçtır. Ama bu istisnai durumların dışında kim insan öldürürse suç işlemiş olur.”

Demek ki Sayın Pederler, kesin olan bir şey varsa, o da bir tek Tanrı’nın insan yaşamına son verme hakkı olduğu, bununla birlikte, suçluların öldürülmesi konusundaki yasaları koyarken bu yetkiyi krallara ya da devletlere devrettiğidir. Hükümdarların insanları öldürme yetkisinden söz eden Aziz Pavlus, bu yetkiyi gökyüzünden alıp yeryüzüne uygularken şunları söylüyor: “Boş yere kılıç taşımıyorlar, çünkü onlar Tanrı’nın suçlulardan öcünü alan elçileridir.”

Ancak, bu yetkiyi onlara Tanrı verdiği için bunu kendisinin kullandığı gibi yani adaletle kullanmalarını emreder. Aziz Pavlus aynı yerde şöyle diyor bu konuda: “Krallar iyilere değil, kötülere korku salmak için yaratılmışlardır. Onların gücünden sakınmak isteyenlerin yapacakları tek şey iyi olmaktır, çünkü Tanrı’nın iyilik elçileridir onlar.” Bu, o kadar az sınırlandırır ki onların gücünü, azaltmaktan çok artırdığı bile söylenebilir tam tersine. Çünkü böylelikle bu güç, kötülükte zayıf, iyilik-

te çok cömert olan Tanrı'nınkiyle benzer kılınmaktadır; yine böylelikle iyilikte zayıf olan, ama gücü yalnızca kötülüğe yeten iblislerinkinden de ayrılmış olur. Tanrı ile hükümdarlar arasında yalnızca şu fark vardır: Tanrı, adalet ve bilginin kendisidir, istediğini istediği anda ve istediği biçimde anında öldürür. Zira insan yaşamının mutlak sahibi olmakla birlikte, bu yaşamı nedensiz olarak ya da bilgiye dayanmadan alamaz insanların elinden, çünkü O, aynı zamanda adaletsizlik ve hatadan münezzehtir. Fakat krallar aynı biçimde davranamayabilirler, çünkü ne kadar Tanrı'nın elçileri olsalar da sonuçta tanrı değil, insandırlar. Olumsuz etkilere boyun eğebilir, yersiz kuşkulardan dolayı hırçınlaşabilir, hırslarının esiri olabilirler; onları beşeri yöntemler kullanmaya indirgeyen ve Devletlerinde bu yetkiyi verdikleri yargıçlar atamaya iten şey budur. Bunu da Tanrı'nın kendilerine verdiği yetkinin yalnızca alınış amacına uygun olarak kullanılması için yapmaktadırlar.

Anlayın artık o hâlde Sayın Pederler, insan öldürme konusundaki bir ayrıcalık için aynı anda hem Tanrı'nın yetkisine sahip olmak hem de Tanrı'nın adaletine göre davranmak gerekir. Bu iki koşul bir araya gelmezse ya yetkiyle ama adaletsiz bir biçimde ya da adaletli ama yetkisiz bir biçimde insan öldürerek günaha girersiniz. Aziz Augustinus, bu birliğin kaçınılmaz olduğundan söz ederken, “yetkisiz bir biçimde suçlu birini öldüren kişinin kendisin de suçlu olacağını, bunun temel nedeninin de Tanrı'nın kendisine vermediği bir yetkiyi gasp etmekten kaynaklandığını” dile getirmektedir. Bu yetkiye sahip olan yargıçlara gelince, uymak zorunda oldukları yasalar önünde suçsuz birinin ölümüne karar verirlerse yine onlar da insan öldürmüş olurlar.

İşte, Sayın Pederler, her zaman ve her yerde kabul edilen kamu huzur ve güvenliği ilkeleri bunlardır. Dinî ya da din dışı tüm yasa koyucular yasalarını bu ilkeler üzerine kurmuştur. Yaşam ve edep kaybının önüne başka türlü geçilemediği dönem hariç, paganlar bile bu kurala istisna getirmemişlerdir, çünkü Cicero'nun da dediği gibi, “öyle görünüyor ki o zaman yasalar bile kendi silahlarını bu tür ihtiyaç içindekilere veriyordu.”

Iddia ediyorum Sayın Pederler, çok üzerinde durmayacağım bu durumun dışında, sizin yaptığınız gibi bir saldırıdan korunmak ya da onurunu veya malını kaybetmemek amacıyla canları bile tehlikede olmayan insanlara bir başkasını öldürme izni veren ve bunu kabul eden başka bir yasa görülmemiştir asla; bunu hak dinden olmayanlar dahi yapmamış, tersine, özellikle yasaklamışlardır. Zira Roma'nın 12 Levha Kanunu'nda, "gündüz hırsızlık yapan ve kendini silahla savunmayan birinin öldürülemeyeceği" yazılıdır. Mısır'dan Çıkış, Bölüm 22'de çok önceden yasaklanmıştır bu. Ulpianus'tan alınan, "Ad Legem Corneliā kısımlı, Furem yasası, gece hırsızlık yapan ve yaşamımızı tehlikeye sokmayan hırsızların bile öldürülmesini yasaklıyor." Cujas, in tit.Dig. *De Justitia et Jure*, l. 3'e (Yasalar Dergisi, 3. Kitap, *De Justitia et Jure* maddesine) bakın bu konuda.

Söyleyin bize o hâlde Sayın Pederler, kutsal ve beşeri yasaların yasakladığı bir şeye hangi yetkiyle izin veriyorsunuz ve yine Lessius, Kitap 2, Böl. 9, n. 66 ve 72'deki şu sözleri hangi yetkiyle söyleyebiliyor: "Mısır'dan Çıkış, kendini silahla savunmayan ve gündüz hırsızlık yapan kişileri öldürmeyi yasaklıyor ve bu biçimde insan öldürenlerin cezalandırılacağını söylüyor. Fakat açıkça dile getirmek gerekirse, çalınan malımızı geri alıp alamayacağımız kesin değilken ve Sotus'un da dediği gibi, kuşkulu bir durumdayken, yapacağımız şeyden dolayı suçlu sayılmayız; çünkü bir hırsızın yaşamını kurtarmak için bir şeylerimizi kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelmek zorunda değiliz. *Tüm bunlar din adamları için de geçerlidir.*" Ne garip bir cüret! Musa'nın yasası, bize saldırmayan hırsızları öldürenleri cezalandırıyor, fakat size göre, İncil'inki bunları bağışlayacakmış! Ne demek bu, Sayın Pederler! İsa, Dini yıkmak için değil, tamamlamak için gelmedi mi? Lessius, "yargıçlar bu tür durumlarda insan öldürenleri cezalandıracaklardır, fakat doğruyu söylemek gerekirse bu, suç değildir." İsa'nın din anlayışı, yargıçların bu medeni yasaları aldıkları, insan öldürmeyi yasaklayan paganlarınkinden daha acımasız ve onlardan daha mı geride yani? Hristiyanlar, putperestler ve hak dinden olmayanlardan daha mı çok önem veriyorlar dünya malına ya da insan

yaşamına daha mı az değer veriyorlar? Dayanağınız nedir, Sayın Pederler? Hiçbir mutlak yasaya dayanmıyor bu; ne Tanrı yasasında var ne beşeri yasada. Dile getirdiğiniz tek şey, şu tuhaf akıl yürütme: “Yasalar hırsızlara karşı savunma yapmaya ve güce karşı güç kullanmaya izin veriyor. Kendini savunmaya izin verildiğine göre, insan öldürmek de serbesttir, aksi hâlde savunma olanaksızlaşacaktır.”

Savunmaya izin verildiği için insan öldürmeye de izin verildiği doğru değil Sayın Pederler. Tüm hatalarınızın temelinde bu acımasız savunma biçimi yatıyor. Pederiniz L’Amy’nin insan öldürme konusundaki öğretilerine koyduğu yasakta, Louvain Fakültesi buna *öldürücü bir savunma, defensio occisiva* adını vermiştir. Ben de size şunu söyleyeyim o hâlde: Yasalara göre, öldürme ile savunma arasında çok fark vardır; bu tür olaylarda, savunma yapmanıza izin verildiği hâlde, yaşamınız tehlike de değilse öldürmenize izin verilmez. Cujas’a kulak verin Sayın Pederler, aynı yerde şöyle diyor: “Sahip olduklarımızı almaya gelen birini püskürtebiliriz, *fakat onu öldürmek yasaktır.*” Bir başka sözü şöyle: “Birisi öldürmeye değil ama vurmaya yeltenirse, onu itebiliriz rahatlıkla, *fakat öldürmek yasaktır.*”

Kim verdi size öyleyse, Molina, Reginaldus, Filiutius, Lessius ve diğerlerinin söylediği şu sözleri dile getirme yetkisini: “Bize vurmaya yeltenen birini öldürmek serbesttir.” Bir başka yerde: “Lessius’un n. 74’te dediği gibi, *ex sententia omnium*, tüm kazuistlerin görüşüne göre, bize saldırıda bulunmak isteyen birini öldürmek serbesttir.” Sıradan insanlar olarak, diğer insanlara ve hatta din adamlarına bu öldürme hakkını hangi yetkiye dayanarak veriyorsunuz? Esas olarak yalnızca Tanrı’ya ait bulunan ve mutlak gücün en ihtişamlı göstergesi olan bu yaşatma ve öldürme hakkını nasıl gasp ediyorsunuz? Buna yanıt vermek geriyordu, ama siz 13. Yalanınızda yalnızca şöyle diyerek geçiştirmeye çalışıyorsunuz: “Molina’nın, bize hiçbir şiddet uygulamadan kaçan bir hırsız öldürmek için biçtiği değer sizin belirttiğiniz kadar düşük değildir, altı dukadan daha fazla olması gerekir bunun.” Ne kadar düşük, değil mi Sayın Pederler! Ne değer biçmek istersiniz? 15 duka ya da 16 duka?

Öyle olsa bile ayıplarım. Bir attan daha değerli olduğunu söyleyebildiniz en azından; zira Lessius, 2. Kitap, 9. Bölüm, 74. sıradâ açık açık, *atımızı alıp kaçan bir hırsızın öldürülebileceğine* hükmediyor. Daha ötesini de söyleyeyim size, Molina'ya göre, daha önce de aktardığım gibi bu değer 6 duka olarak belirlenmiş. Eğer benimle aynı kanıda değilseniz, reddedemeyeceğiniz bir hakem turalım. Ben seçimimi Pederiniz Reginaldus'tan yana kullanırım, kendisi, Molina'nın, adı geçen yerdeki sözlerini açıklarken, Kitap 21, 68. sıra, Pederinizin *orada insan öldürmeye 3, 4 ya da 5 duka 'değer biçtiğini'* ifade ediyor. Bu duruma göre Sayın Pederler, sadece Molina değil, Reginaldus da benden yana.

Molina'nın, *bir ekümüzü çalmaya yeltenen hırsızın öldürülebileceği* konusunda verdiği izne ilişkin 14. Yalanınızı çürütmek pek de zor olmayacak. Bu, o kadar açık ki Escobar, 1. Kitap, örnek 7, 44. sırada, *Molina'nın bir ekü için insan öldürülebileceği konusunda kuralına uygun bir değer belirlediğini* söyleyecektir size. Siz de zaten 14. Yalanınızda, bu metnin, *adil bir savunma yapma konusunda ölçüyü korumak gerekir* kısmını çıkarmakla suçluyorsunuz beni yalnızca. Buna Escobar'ın da hiçbir biçimde değinmediğinden neden yakınmıyorsunuz öyleyse? İncelikten ne kadar da uzaksınız! Sizin, kendini savunmaktan neyi kastettiğinizi anlamadığınızı sanıyorsunuz. Bunun *öldürücü savunmaya* başvurmak olduğunu bilmiyor muyuz? Bu sözle, Molina'nın eküyü korurken yaşamımız tehlikeye girerse insan öldürülebileceğini, çünkü bunun yaşamı savunmak anlamına geleceğini söylemek istediği anlaşılсын istiyorsunuz. Eğer bu doğru olsaydı Sayın Pederler, Molina neden aynı yerde, kendi yaşamını kurtarmak için insan öldürmeye izin veren *Carre-rus ve Bald ile bu konuda farklı düşüncede olduğunu* söylesin? Ben söyleyeyim size öyleyse: Molina, mümkünse hırsız öldürmeden eküyü kurtarmak gerektiğini, onu kurtarmanın tek yolu öldürmekse kendi yaşamını hiçbir biçimde tehlikeye sokmamak gerektiğini düşünüyor. Ona göre, hırsızın hiçbir silahı olmasa bile paraya sahip çıkmak için herhangi bir silah alıp onu öldürebiliriz ve bu durumda da adil savunma ölçülerinin dışına

çıkmiş olmayız. Bu konuda kendi açıklamalarına bakalım (Cilt 4, Kitap 3, Mad. 11, n. 5): “Silahlı olmayanlara karşı silaha başvursak ya da silahımız onlarınkinden daha etkili olsa bile adil bir savunma ölçüsü içinde kalmayı elden bırakmamak gerekir. Farklı düşünenler olduğunu biliyorum; fakat onların görüşlerini benimsemiyorum, dış muhakemede bile.”

Bu nedenle Sayın Pederler, hiçbir yaşam tehlikesi olmayan durumlarda bile yazarlarınızın mal ve onuru korumak amacıyla insan öldürmeye izin verdikleri açık. Düelloya da bu ilkeden hareketle izin veriyorlar, bunu birçok alıntıyla ortaya koydum; hiçbir yanıt vermediniz onlara. Yazılarınızda, “aksi durumda servetini ve onurunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında” diyerek izin veren Pederiniz Layman’ın bu sözüne itiraz ediyorsunuz yalnızca ve bu sözlerin, “böylesi bir duruma çok ender rastlanılır” biçimindeki devamını çıkardığımı söylüyorsunuz. Hayranım size Sayın Pederler, attığınız hoş iftiralar bunlar. Sorun tam da bunun ender rastlanılan bir durum olup olmadığını öğrenmek! Düelloya izin veriliyor mu veriliyor mu, soru bu. Bu ikisi birbirinden ayrı konular. Bir kazuişt olarak Layman’ın, burada düelloya izin verilip verilmediğine karar vermesi gerekiyor, o da zaten evet diyor. Bu durumun ender rastlanılan bir şey olup olmadığına o olmadan da karar verip, kendisine bunun çok yaygın olduğunu söyleriz. Eğer yaşlı dostunuz Diana’ya inanmayı tercih ederseniz o da *bunun çok yaygın olduğunu* söyleyecektir (c. 5, tract. 14, misc. 2, resol. 99). Ender bir durum olması ya da olmaması, Layman’ın bu konuda, çok değer verdiğiniz üzere, Navarrus’a uyup, tüm Hristiyan ülkelerin buyruklarına ve Kilise kanonlarına karşın uyduruk bir onuru korumak amacıyla düello kabul etme konusunda açıkça verilen izni onaylaması ayıp bir şey değil mi? Ayrıca, tüm bu şeytani maksimlere izin vermek için yine elinizde ne İncil’den ya da Kilise Babalarından alınmış bir yasa, kural, yetki var ne de herhangi bir azizden alınmış örnek bir uygulama. Yalnızca dine aykırı şu akıl yürütmeye dayanıyorsunuz: “Onur, yaşamdan daha değerlidir. Kendi yaşamını korumak için insan öldürmeye izin verildiğine göre, onuru korumak için

de öldürülebilir.” Neymiş efendim, insanlar ahlaki bozukluklarından dolayı bu uydurma onuru, Tanrı’nın kendilerine onurlarıyla yaşasınlar diye verdiği candan daha çok seviyorlarmış, bu yüzden, onurlarını korumak için insan öldürebileceklermiş! O onuru insan canından daha çok sevmek bile başlı başına ürkütücü bir kötülük. Bununla birlikte, o amaçla kullanıldığında en kutsal eylemleri bile lekeleyebilecek olan bu zararlı ilinti, yine taşınan amaca göre en büyük suçları içeren eylemleri de aklayabilecektir! Bu nasıl bir ters yüz olma hâli Sayın Pederler! Bunun hangi aşırılıklara varabileceğini kim görmez?

Zaten onur bunları korumaktan ibaret sayılınca, en küçük şeyler için insan öldürmeye kadar varacağı açıkça görülüyor; *bir elma için* insan öldürmeye kadar varacağını bile söylerim. Düşüncemi ağırbaşlı Lessius’un tanıdığı yetkiye dayandırmışaydım, belki benden yakınr, öğretinizden kötü niyetli sonuçlar çıkardığımı söylerdiniz Sayın Pederler; şöyle diyor Lessius n. 68’de: “Kaybetmemiz durumunda bizi utandırmaması koşuluyla, bir ekü *ya da bir elma, aut pro pomo*, gibi düşük değerdeki bir şeyi korumak için insan öldürmek yasaktır. Utandıracak bir kayıp olması durumunda, o şey geri alınabilir hatta geri almak için gerekirse insan öldürülebilir: *et si opus est, occidere*; çünkü onuru korumak malı korumaya benzemez.” Durum çok açık Sayın Pederler.

Öğretinizle ilgili son bir maksimle bitirecek olursak Pederiniz Hereau’ya kulak verelim, Lessius’tan almış bunu ve bu konudaki tüm maksimlerinizi içeriyor: “Kendini savunma hakkı her türlü haksızlıktan korunmak için gereken her şeyi kapsar.”

Ardında ne tuhaf şeyler saklı bu insanlık dışı ilkenin; her kesimden insan, özellikle de yargıçlar karşı çıkacaklardır buna mutlaka! Yalnızca kamu yararı değil, kendi kişisel yararları da bunu zorunlu kılacaktır, çünkü Mektuplarımda yer verdiğim Kazuistleriniz öldürülebilecekler arasına onları da katıyorlar. Böyle bir durumda, kendilerine asla yanlış gelmeyen cinayetlerinden dolayı cezalandırılacaklarından korkan fesatçılar rahatlıkla baskı altında olduklarını düşünüp bir yandan da *kendilerini savunma hakkının her türlü haksızlıktan korunmak için*

gereken her şeyi kapsadığına inanacaklardır. Doğuştan getirilen özellik gereği çoğu cinayeti önleyen vicdan azabıyla uğraşmalarına artık gerek kalmayacak, yalnızca dış engelleri aşmaya bakacaklardır.

Yargıçların fesatçılar tarafından öldürülmesi konusundan da diğer birçok yazarınızın yanı sıra, Lessius'un 4 ve 10. Kuşukulu Durumlar'da açık açık ele aldığı ve Devletler bakımından yukarıda sözü edilenlere göre daha berbat ve daha önemli diğer cinayet izinlerinizden de hiç söz etmeyeceğim burada Sayın Pederler. Bu ürkütücü maksimlerin hiçbir zaman cehennemden çıkmaması ve bunların ilk sahibi olan şeytanın yine bunları Hristiyanlar arasında yayacak kadar kendi emirlerine bağlı insan bulamamış olması tek dileğimizdir.

Buraya kadar söylediklerim üzerinden görüşlerinizdeki gevşekliğin, medeni hatta pagan yasalara ne kadar aykırı olduğuna rahatlıkla karar verilebilir. Peki, kıyas bile götürmeyecek biçimde bunlardan daha kutsal olan Kilise yasalarıyla maksimleriniz karşılaştırılırsa ne olacak? Öyle ya gerçek kutsallığı bilen ve bunu elinde bulunduran bir tek Kilise var. Ondan dolayı, tıpkı kocası gibi başkaları için kendi kanını akıtmasını bilen ama kendisi için başkalarının kanının dökülmesini istemeyen, Tanrı'nın Oğlu'nun iffetli karısı insan öldürmeye karşı özel ve Tanrı'nın kendisine verdiği aydınlanmayla orantılı bir tiksinti duyar. İnsanları yalnızca insan olarak değil, taptığı Tanrı'nın sureti olarak görür. Büyük bir bedelle alınmış varlıklar olarak görüp, yaşayan Tanrı'nın tapınakları olarak yaratılmış olduklarını düşündüğü için onları saygın kılan kutsal bir saygı taşımaktadır her birine karşı. Öyle olunca da Tanrı'nın emri olmadan öldürülen birinin kaybını yalnızca cinayet olarak görmekle kalmaz, aynı zamanda bunun kendisini aile üyelerinden birinden yoksun bırakan bir günah olduğunu düşünür, çünkü dine bağlı olsun ya da olmasın, o insanı çocuklarından veya olası çocuklarından biri olarak görür.

Tamamıyla kutsal olan bu gerekçeler, Tanrı'nın insanların kurtuluşu uğruna yeryüzüne indiğinden bu yana onların kolumunu öylesine önemli kılmıştır ki, Kilise, cinayeti Tanrı'ya

yapılabilecek en büyük hakaret olarak görüp cezalandırmıştır hep. Size bu konuda birkaç örnek aktaracağım; amacım, tüm bu ağır şeylerin sürdürülmesi gerektiğini söylemek değil, (Kilise'nin bu dış disiplinden ayrıca yararlanabileceğini biliyorum) onun bu konudaki değişmez düşüncesinin ne olduğunu anlatmak. Zira cinayet konusunda emrettiği tövbe biçimleri zaman zaman değişebilir; fakat bu konuda duyduğu tiksinti zaman değişse de asla değişmez.

Kilise, sizin izin verdikleriniz gibi bile isteye cinayet işleyen suçlularla ancak öldüklerinde barıştı uzun zaman. Ünlü Ankara Konsili bu tür insanları yaşam boyu tövbe etmeye mahkûm eder; Kilise, o dönemden sonra bu süreyi uzun sayılabilecek yıllara indirerek onlara karşı epeyce bağışlayıcı olmayı düşünmüş; fakat Hristiyanların kasten adam öldürmelerinin önüne geçmek amacıyla, tedbirsizlik sonucu adam öldürenleri bile çok ağır biçimde cezalandırmıştır. Aziz Basil'de, Niksarlı Aziz Grigorios'ta, Papa Zacharias ve Papa II. Alexander'ın bildirimlerinde görülebilir bunlar. Langres piskoposu Isaac tarafından aktarılan kanonlar (Cilt 2, Böl. 13), “kendini savunurken adam öldürmüş olanlara 7 yıl tövbe etmeyi” emrediyor. Le Mans piskoposu Aziz Hildebert'in, Yves de Chartres'a yanıt verirken, “kendini savunmak amacıyla hırsız taşla vurup öldüren papazı ömür boyu men etmekte haklı olduğunu” söylediğini görüyoruz.

Durum böyleyken, kararlarınızın Kilise'nin düşüncesine ve kurallarına uygun olduğunu söyleme cüretinde bulunmayın bir daha. Birisi çıkar, sırf malı korumak için insan öldürmeye izin veren bir örnek gösterin der; kendini korumak '*se sua-que liberando*' zorunda kalınan durumları söylemiyorum bile. Kendi yazarlarınız da böyle bir şeyin kesinlikle bulunmadığını itiraf ediyorlar, birçok ismin yanı sıra, Pederiniz L'Amy Cilt. 5, Mad. 36, num. 136'da şöyle diyor: “Karşı koymayan bir hırsızın öldürülmesine açıkça izin veren hiçbir ilahi ya da beşeri hukuk yoktur.” Fakat siz açıkça izin veriyorsunuz buna. Birisi çıkar, onur yüzünden, tokat yüzünden, hakaret ve dedikodu yüzünden cana kıymaya izin veren bir örnek gösterin

der. Varsayalım ki adaletsizliğe uğranılmış olsun; birisi çıkar, tanıkları, yargıçları, yüksek yargıçları öldürmeye izin veren bir örnek gösterin der. Kilise düşüncesi, halkın doğal olarak kapıldığı başkaldırılara kapı aralayan bu kışkırtıcı maksimlerin tamamen uzağındadır. Bu kutsal yapı, çocuklarına kesinlikle kötülüğe kötülükle karşılık vermemek, öfke karşısında boyun bükmek, şiddete kesinlikle karşılık vermemek gerektiğini, kime ne yapılması gerekiyorsa onu yapmayı; saygınlıksa saygınlık, bedelse bedel, boyun eğme ise boyun eğmeyi, adaletsiz bile olsalar yargıçlara ve üst yöneticilere saygı göstermeyi salık vermiştir her zaman, çünkü onların kişiliğinde yine onları bizim üstümüzde yaratan Tanrı'nın gücüne saygı duymak zorundayız her zaman. Kilise ayrıca, üst yöneticilerin kendi adaletlerini kendilerinin uygulamasını şiddetle yasaklamaktadır; onun bu düşüncesi nedeniyle, Hristiyan krallar kendilerine karşı işlenen suçları kendileri yargılamaz, suçluları yasalara göre ve adalet çerçevesinde yargılanmaları için yargıçlara teslim ederler. Bu uygulamalar sizin tutumunuza o kadar karşıt ki aradaki bu karşıtlık yüzünüzün kızarmasına neden olacak. Mademki konu buraya geldi, sizin, hasmınızı öldürme yönteminizle yargıçların suçluları cezalandırma yöntemi arasındaki şu karşılaştırmaya dikkatle bakmanızı rica ediyorum.

Herkesin bildiği bir şeydir Sayın Pederler, kişilerin birisine ölüm cezası verme hakkı yoktur kesinlikle; bir adam bize zarar verse, bizi sakat bıraksa, evlerimizi yaksa, babamızı öldürse ya da onurumuzu kırsa da hukuk onun öldürülmesine ilişkin talebimizi dinlemeyecektir kesinlikle. Bu yüzden, kral adına daha doğrusu Tanrı adına bunu talep eden yargıçlık kurumu oluşturulmuştur. Size göre Sayın Pederler, Hristiyan yargıçlar bu düzenlemeyi oyun ya da şaka olsun diye mi yapmışlardır? Hukukun yerine getirdiği dış yargılamanın, Hristiyanların sahip olmaları gereken iç duygulara aykırı düşmemesi ve medeni yasaları İncil'in yasalarıyla uyumlu hâle getirmek için yapmamışlar mıdır bunu? Hukuksal yolların bu başlangıç aşamasının bile kafanızı ne kadar karıştığı görülüyor yeterince; ardından gelecekler belinizi bükecek.

Sayın Pederler, varsayın ki yargıçlar tüm bu suçları işleyen kişi için ölüm cezası talep ediyorlar, ne olur bu durumda? Hemen göğsüne bıçak mı saplarlar? Hayır, Sayın Pederler, insan yaşamı çok çok önemlidir, bu konuda çok özenli davranılır. Yasalar bunu rastgele kişilere değil, dürüstlüğü ve yeterliliği incelenmiş yargıçlara emanet etmiştir yalnızca. Bir insanı ölüme mahkûm etmek için bir tek kişinin yeterli olacağını mı düşünüyorsunuz? En az yedi kişi gerekir bunun için Sayın Pederler. Hırsı kararını etkilemesin ya da sakatlamasın diye, bu yedi kişinin içinde suçlu tarafından mağdur edilmiş herhangi birinin bulunmaması gerekir. Siz de bilirsiniz Sayın Pederler, yargıçların düşüncelerinin daha arı ve duru olması amacıyla, bu tür görevler için sabah saatlerinin seçilmesine dikkat edilir ayrıca. Böylesine önemli bir işe büyük bir özenle hazırlıyorlar onları, çünkü bu işte Tanrı'nın temsilcileri olarak yer alıyorlar ve yalnızca O'nun cezalandıracaklarını cezalandırmaları gerekiyor.

İşte bu yüzden, insanların yaşamlarına son vermek gibi kutsal bir yetkinin sadık uygulayıcıları olarak davranabilmek için ellerindeki tek özgürlük, tanık ifadelerine ve kendilerine tanınmış olan diğer kurallara göre karar vermektir; bunların ardından, yalnızca yasalara göre kararlarını dürüstçe açıklayabilir ve bu yasaların mahkûm ettiği kişilere ölüm cezası verebilirler ancak. Bu durumda, Sayın Pederler, Tanrı emri onları bu zavallı insanların bedenini ölüm cezasına çarptırmayı gerektirse bile, aynı emir onların suçlu ruhlarına özen göstermeyi de buyurur, hatta bunlar suça bulaşmış ruhlar olduğu için daha fazla özen göstermek zorundadır yargıçlar ve ancak vicdanlarının gereksinimlerini karşılama fırsatı tanındıktan sonra ölüme gönderirler onları. Bütün bunlar saf ve masum şeylerdir; fakat yine de Kilise kandan öylesine nefret eder ki, kendi kurum yönetiminden herhangi bir ölüm kararına katılacak olanları yasal olarak yetkisiz bulur, üstelik bu karar böylesine dinî şartlar altında alınmış olmasına karşın. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Kilise'nin insan öldürme konusunda ne düşündüğünü anlamak pek zor olmayacaktır.

Hukuken insan yaşamı konusunda işte bu biçimde tasarrufta bulunuluyor Sayın Pederler. Şimdi de bu konuda sizin ne

yaptığınıza bakalım. Yeni yasalarınızda yalnızca bir yargıç var ve bu yargıç mağdurun kendisi. Hem yargıç hem taraf hem de cellat. Hasminın ölümünü kendisi talep ediyor, hüküm veriyor ve anında infaz ediyor; kardeşinin bedenine ve ruhuna saygı göstermeden, İsa'nın uğruna öldüğü birini öldürüp ebediyen cezalandırıyor. Bunu da ya bir tokattan ya bir dedikodudan ya hakaret içeren bir sözden ya da buna benzer başka hakaretlerden sakınmak için yapıyor. Yasal yetkiye sahip olan bir yargıç, bu suçları işlemiş birilerini ölüme mahkûm etse suç işlemiş olur, çünkü yasalarla bu ceza arasında fersahlarca mesafe var. Bu aşırılıklar yetmiyormuş gibi, din adamı hatta papaz olmanız karşın insanları yetkisiz bir biçimde ve yasalara aykırı olarak öldürürken ne günah biliyorsunuz ne kural. Neredeyiz biz Sayın Pederler! Bunları söyleyenler din adamı ve papaz mı? Bunlar Hristiyan mı? Müslüman mı? İnsan mı? Şeytan mı? Yoksa *Kuzu'nun kendi Topluluğundaki adamlara açıkladığı sırlar* ya da Ejderha'nın kendi yolundan gidenlere telkin ettiği iğrençlikler mi bu söylenenler?¹

Sonuç olarak Sayın Pederler, sizi kim olarak bilmemizi istersiniz? İncil'in çocukları olarak mı, düşmanları olarak mı? Ya bu taraftan olunur ya da öbür taraftan; kesinlikle ortası yoktur bunun. *İsa'nın yanında olmayan onun karşısındadır.* Tüm insanlar bu iki insan tipi arasında pay edilmişlerdir. Aziz Augustinus'a göre, tüm yeryüzüne yayılmış iki halk ve iki dünya vardır: İsa'nın önder ve kral olduğu topluluğu bir araya getiren Tanrı'nın çocuklarının dünyası ve şeytanın önder ve kral olduğu, Tanrı düşmanlarının dünyası. İsa'ya bu nedenle dünyanın kralı ve Tanrı'sı denir, çünkü her yerde kulları ve kendine tapanları vardır. İncil'de, şeytana da bu dünyanın hükümdarı ve tanrısı denir, çünkü her yerde kötülük ortakları ve köleleri vardır. İsa, kendi imparatorluğu olan Kilise'ye ebedi bilgelğine uygun olarak sevdiği yasaları koymuştur; şeytan ise kendi krallığı olan dünyaya orada yapmak istediği yasaları koymuştur.

¹ Kuzu'nun gizemi konusunda Bkz. Beşinci Mektup. Ejderha'ya gelince, Yeni Ahit'te Şeytan anlamında kullanılmaktadır. (Ed.)

İsa acı çekmeye onur katmış, şeytan asla acı çekmemeye. İsa, tokat yiyene diğer yanağını uzat diyor; şeytan, tokat atılana, sana tokat atmak isteyeniyi öldür diyor. İsa, ne mutlu hakarete uğrayana demiş, şeytan ise lanetlemiş bunu. İsa: Vay hâlinize insanlar sizin hakkınızda iyi konuşuyorsa, diyor! Şeytan ise: Vay hâline saygıyla söz edilmeyenlerin diyor!

Görün şimdi öyleyse Sayın Pederler, bu iki krallığın hangisinden olduğunuzu. Adı kutsal Kudüs olan barış kentinin dilini duydunuz mu ya da İncil'in *uğursuz Sodom* dediği bozuk kentin dilini? Bu iki dilden hangisini anlıyorsunuz? Hangisini konuşuyorsunuz? Aziz Pavlus'a göre, İsa'dan yana olanlar İsa ile aynı düşünceleri savunur; ancak, İsa'nın sözleriyle ifade edecek olursak, dünya kurulalı beri insan öldüren şeytanın çocukları, *ex patre diabolo*, şeytanın buyruklarına uyar. Şimdi de okulunuzun diline kulak verip yazarlarınıza soralım öyleyse: Tokat atıldığında dayanmalı mıyız yoksa atmaya yelteneni öldürmeli miyiz? Başka bir deyişle, bu saldırıdan sakınmak için insan öldürülebilir mi? Lessius, Molina, Escobar, Reginaldus, Filiutius, Baldellus ve diğer Cizvitler, *tokat atmaya yeltenen birisi öldürülebilir* diyorlar. İsa'nın dili bu mudur? Yanıt verin ayrıca şuna: Atan kişiyi öldürmeden bir tokada katlanınca onursuz mu oluyoruz? Escobar, "Bir insan, kendine tokat atan birinin yaşamını sürdürmesine izin verdiğinde, onursuz kalacağı kesin değil midir?" diyor. Evet, Sayın Pederler, *bu onursuzluğu* şeytan aktarmıştır kibirli zihninden kibirli çocuklarına. Bu onur dünyevi akla teslim olmuş insanların putu olmuştur her zaman. Aslen şeytanın dağıttığı bu şanı korumak için, kapıldıkları düello çılgınlığıyla yaşamlarını, karşı karşıya bulundukları ve kilise kurallarına göre kendilerini kabirden bile yoksun bırakan ölüm cezası alçaklığıyla onurlarını, içine düştükleri cehennem azabı tehlikesiyle kurtuluşlarını feda eder o insanlar. Krala sizin teolojinizinkinden daha aydınlık bir kafa verdiği için Tanrı'ya şükretmemiz gerekir. Bu konudaki ağır buyrukları düellonun cinayet olduğunu söylememiş, yalnızca düellonun ayrılmaz bir parçası olan cinayeti yasaklamıştır. Adaletindeki katılığın saldırdığı korkuyla, Tanrı adaleti korkusunun durduramadıklarını

durdurmuş, dindarlığı sayesinde, Hristiyanların onurunun sizin cinayete yasal mazeret olarak ileri sürdüğünüz içi tamamen boş, hayalet onurda değil, Tanrı'nın emirlerine ve Hristiyanlığın kurallarına uymakta bulunduğunu görmüştür. O yüzden, insan öldürmeye ilişkin kararlarınız herkese kin gütmektedir; hadi dinen yapmıyorsunuz, hiç değilse siyasi buyruk gereği düşüncelerinizi değiştirmenizi öneririm. Bu gayri insani görüşleri kendi iradenizle mahkûm ederek, sorumlusu olacağınız olası kötü sonuçların önüne geçin. Cinayetin ne kadar iğrenç bir şey olduğunu daha iyi anlayabilmek için yozlaşmış insanların ilk cinayetinin ilk iyi insanın [Habil] kişiliğinde gerçekleştiğini, bunların en büyük cinayetinin tüm iyilerin liderinin kişiliğinde işlendiğini, insan öldürmenin hem Devlet'i hem Kilise'yi hem de doğayı ve dindarlığı yıkıp geçen bir suç olduğunu unutmayın.

Savunucunuzun 13. Mektuba verdiği yanıtı az önce gördüm. Fakat kendi sıkıntılarının büyük bir çoğunluğunu gideren bu mektuba iyi bir yanıt vermemişse, benim yanıtlımı da hak etmeyecektir yazarınız. Kendisinin, her dakika konu dışına çıkıp, işi, yaşayanlara ve ölümlere iftira ve hakaretler savurmaya kadar vardırırmış olduğunu görmekten dolayı üzülüyorum. Fakat ona sağladığınız tezleri doğruymuş gibi göstermek için Compiègne'e atılan tokat gibi, bilinen bir şeyi açıkça inkâr ettirmemeliydiniz. Mağdurun ifadesine göre, bir Cizvit'ten suratına tokat yediği çok açık; ancak arkadaşlarınızın yapabildiği tek şey, bu tokadın elin içiyle mi yoksa dışıyla mı atıldığını sorgulamak ve elin tersiyle yüze vurmaya tokat denilip denilmeyeceğini tartışmak olmuş. Bu konuda karar verme hakkının kime ait olduğunu bilmemekle birlikte, bunun en azından olası bir tokat olduğunu düşünüyorum. Bu, beni vicdanen emin kılıyor.

ON BEŞİNCİ MEKTUP
[YALANLARA YANITLAR]

Sayın Cizvit Pederlerine
25 Kasım 1656.

Saygıdeğer Pederler,

Yalanlarınız her geçen gün çoğaldığı ve bunları yanlış düşüncelerinize karşı çıkan herkese böylesine korkunç bir biçimde hakaret etmek amacıyla kullandığınız için hem o insanların hem de Kilise'nin yararı bakımından, uzun zaman önce verdiğim sözü tutarak davranışlarınızdaki bir sırrı ortaya koymak zorunda hissediyorum kendimi. Böylece, dile getirdiğiniz maksimlerdeki suçlama ve hakaretlerinizin yanı sıra ne gibi bir savruluk içinde olduğunuzu da görsün insanlar.

Sizi yeterince tanımayanların bu konuda karar vermekte güçlük çektiklerini biliyorum, çünkü bu insanlar ya hasımlarınıza yönelttiğiniz inanılmaz suçlamalara inanmak ya da sizleri iftiracı kimseler olarak görmek gibi bir zorunlulukla karşı karşıyalar, bu da bir o kadar inanılmaz geliyor onlara. Nasıl olur! Bu şeyler gerçek olmasa din adamları yayımlarlar mı hiç? İnançlarından vazgeçip iftira atarak cehennemlik olmak isterler mi hiç? İşte böyle akıl yürütüyorlar ve düzmece görüşlerinizi yerle bir eden somut kanıtlar, içtenliğiniz hakkındaki düşünceleriyle örtüşünce, yadsıyamadıkları hakikatin gün gibi ortada oluşu ile zedelemekten korktukları sevgi düşüncesi arasında kararsız kalıyorlar. O yüzden, dedikodularınızı reddetmelerinin önündeki tek engel size duydukları saygı olduğu için iftira konusunda onların düşündüğü gibi olmadığınız ve kurtuluşu hasımlarınıza iftira atmakta bulmayı umduğunuz anlatılırsa hiç kuşkusuz hakikatin ağırlığı, Yalanlarınıza bir daha inanmama-ya karar vermelerini sağlayacaktır anında. Sonuçta, mektubun konusu bu olacak Sayın Pederler. Yazılarınızın iftiralarla dolu olduğunu göstermekle kalmayacağım; daha da ileri gitmek isti-

yorum. Elbette ki gerçek olduğunu düşünerek yanlış şeyler söyleyebiliriz, ama yalancının kim olduğu neden yalan söylediğini de ele verir. Mademki yaptıklarınızın imanınıza zarar vermediğini düşünüyorsunuz Sayın Pederler, ben de amacınızın yalan söylemek ve iftira atmak olduğunu, suçsuz olduğunu bildiğiniz hasımlarınıza bilerek ve maksatlı olarak suç isnat ettiğinizi göstereceğim öyleyse. Din anlayışınızın bu yönünü sizler de en az benim kadar biliyorsunuz; ama herkes, bizzat yüzünüze karşı bu iddiada bulunduğumda onu inkâr edecek gücünüz olmadığını görsün, inkâr etseniz bile size bu konuda getirdiğim eleştirinin haklı olduğunun farkına varsın ve hiç kimsenin bir kuşkusu kalmasın diye bunu söylemeye devam edeceğim Sayın Pederler. Zira bu öğreti okullarınızda o kadar yaygın ki bunu yalnızca kitaplarınızda değil, aynı zamanda halka açık tezlerinizde de dile getiriyorsunuz, bu da gösterdiğiniz en son cüretkârlık. 1645'te Louvain'de ileri sürdüğünüz tezlerde şöyle diyorsunuz: "Hakkımızda kötü konuşanlara olan inancı ortadan kaldırmak için iftira atmak ve olmayan suçlar uydurmak bağışlanabilir bir günahtır yalnızca. *Quidni non nisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam, tibi noxiam, falso crimine elidere?*" Öğretinizi öylesine değişmez görüyorsunuz ki kim eleştirmeye kalkışsa cahil ve pervasız olarak değerlendiriyorsunuz onu.

Buna karşı çıkan, Fransiskanlar'dan Alman Peder Quiroga kısa bir süre önce benzer bir şey yaşadı. Zira Pederiniz Dicastillus onu hemen diline dolamış, şöyle söz ediyor bu tartışmadan (*De Just.*, Kit. 2, Kitapçık. 2, Mad. 12, n. 404): "Adını vermeyeceğim yalın ayaklı, kapüşonlu, *cucullatus gymnopoda*, ağırbaşlı din adamının biri, kadınların ve cahil insanların önünde pervasızlık edip bu görüşü kötölemiş. Bunun toplum ahlakı, Devlet ve toplum barışı açısından tehlikeli ve utanç verici, yalnızca tüm Katolik teologların düşüncelerine değil, Katolik anlamda ne varsa hepsine aykırı olduğunu söylemiş. Kendisine söyledim, hâlâ da savunuyorum bunu, her ne kadar yalan olsa bile bir iftiracıya karşı kullanıldığında, iftira ne hukuk önünde ne de dinî anlamda ölümcül bir günahtır. Kanıt olarak kendi-

sine, görüşlerine başvurduğum yığınla Pederimizin ve onların oluşturduğu üniversitelerin adını verdim: İmparatora günah çıkarttıran papaz Saygıdeğer Peder Gans, Arşidük Léopold'a günah çıkarttıran papaz Saygıdeğer Daniel Bastèle, bu iki kralın hocalığını yapmış olan Peder Henry, (*tamamı Cizvitlerden oluşan*) Viyana Üniversitesi'nin tanınan tanınmayan tüm profesörleri, (*tamamı Cizvit*) Graz Üniversitesi'nin tüm profesörleri, (*hocaları Cizvitlerden oluşan*) Prag Üniversitesi'nin tüm profesörleri. Bunların hepsinin görüşümü onayladıklarına ilişkin kendi elleriyle yazıp imzaladıkları belgeler var elimde. Ayrıca, imparatorun ve İspanya kralının hocası (*Cizvit*) Peder de Penalossa benden yana. Peder Pillicerolli ve diğer birçok kimse söz konusu görüşü olası bulduklarını söylediler bu tartışma başlamadan önce." Gördüğünüz gibi Sayın Pederler, çok az görüş vardır sanırım hem bu kadar gerek duyduğunuz hem de sizi bir o kadar uğraştıran. Çünkü o kadar benimsemişsiniz ki tüm Kazuistler su götürmez bir kural gibi kullanıyorlar bunu. Şöyle diyor Caramuel, n. 1151'de: "İnsanın onurunu korumak için iftira atmasının kesinlikle ölümcül bir günah olmadığı yönündeki görüşün olası olduğu kesindir. Zira bu görüş, yirmiden fazla ağırbaşlı teolog, Cizvitlerden Gaspard Hurtado ve Dicastillus vs. tarafından desteklenmektedir. O yüzden, eğer bu görüş olası değilse teolojinin hiçbir görüşü olası değildir hemen hemen."

Ey zavallı teoloji, tüm önderlerinin elinde öylesine yozlaşmışsın ki onurumuzu korumak adına iftira edip günaha girmemek olası olmasaydı ve bizi vicdanen emin kılmasaydı, verdiği hükümlerin hiçbiri böyle olmazdı belki! Bu ilkeyi destekleyenlerin bunu ara sıra uygulamaya koyması ne kadar da olası Sayın Pederler! İnsanların yoz sevgisi öylesine bir coşkuyla kendiliğinden kapılıyor ki buna, vicdan engelini kaldırınca tüm doğal şiddetiyle ortaya dökülmesine inanamıyorsunuz bu sevginin. Örnek mi istiyorsunuz bu konuda? Caramuel versin onu. Şöyle diyor aynı yerde: "Cizvit Peder Dicastillus'un iftirayla ilgili bu maksimi bir Alman kontes tarafından imparatoriçenin kızlarına okutulmuş. Kızların bundan edindikleri, iftira atmanın olsa olsa bağışlana-

bilir günaha yol açacağına ilişkin inançları kısa zaman içinde o kadar çok dedikodu ve yanlış aktarıma neden oluyor ki sarayı yangın yerine çevirip alarına geçiriyor. Bunu nasıl uyguladıklarını tahmin etmek hiç de zor değil. Bu kargaşayı düzeltmek için örnek bir yaşam süren Quiroga adında yaşlı bir Kapusen Pederini çağırarak zorunda kalmışlar (*Peder Dicastillus bu olay nedeniyle onunla bu kadar kavga etmiş*). Yaşlı Peder geldiğinde onlara bu maksimin özellikle de kadınlar için çok tehlikeli olduğunu söyleyip, İmparatoriçenin bunu tamamen yasaklaması için özel bir çaba göstermiş.” Bu öğretinin neden olduğu zararlı sonuçlardan dolayı şaşırmamak gerekir. Tam tersine, bu laubaliliğe yol açmasaydı şaşırtıcı olurdu. İzzetinefis hep haksız yere eleştirildiğimizi düşünmeye iter bizi; sizde de Topluluğunuzun onurunu incitmenin Kilise’nin onurunu incitmekle aynı olduğu yönünde böylesi kör bir gurur var, tüm yazılarınızda insanları buna inandırmak istiyorsunuz. O yüzden, Sayın Pederler, bu maksimi uygulamaya sokmamanız tuhaf bulunurdu. Zira hakkınızda, sizi tanımayanların dediği şu sözleri söylememek gerekiyor artık: Kurtuluşlarını kaybetme pahasına nasıl olur da hasımlarına iftira atmaya kalkışılar bu yaşlı Pederler? Tersine, şöyle demek gerek: Kurtuluşlarını tehlikeye sokmadan eleştirmek varken, nasıl olur da hasımlarını eleştirme avantajını kaybetmek isterler bu yaşlı Pederler? Kimse Cizvitlerin iftiracı olduklarını görünce şaşırmaz artık o hâlde: İftiracılar ve vicdanen eminler, hiçbir şey onları bundan alıkoyamaz; çünkü dünyada sahip oldukları güven sayesinde insanlığın adaletinden korkmadan iftira atabiliyorlar ve vicdan meseleleri konusunda kendilerine sağladıkları güven aracılığıyla, Tanrı’nın adaletinden korkmadan bunu yapabilmek için maksimler oluşturmuşlardır.

İşte, Sayın Pederler, attığınız bunca iftiranın çıkış yeri burasıdır. İşte, Pederiniz Brisacier’i, merhum Paris eski Başpiskoposunun yasağına uğramaya kadar götüren şey bu. İşte, Pederiniz Anjou Papazı Nouet’i, 8 Mart 1655 günü Saint-Benoît Kilisesi’nde kürsüden, Picardie ve Champagne’nın yoksulları için sadaka toplayan, ki kendileri de yardım ediyorlardı onlara, nitelikli insanları iftira atmaya ve iftiralarınıza inanılması hâlinde

bu yardımseverliklerin kökünü kurutabilecek şu yalanı söylemeye iten şey bu: “O kişilerin bu parayı Kilise’ye ve Devlet’e karşı kullanmak üzere çaldıklarını sağlam kaynaklardan öğrendim.” Bu da ertesi gün, aynı zamanda Sorbonne’da teolog olan o civarın papazını kürsüye çıkıp bu iftiraları yalanlamak zorunda bırakmış. Pederiniz Crasset aynı ilke doğrultusunda o kadar çok yalanla dolu vaazlar vermiş ki Orléans’da, kentin piskoposu, geçtiğimiz 9 Eylül günü yayınladığı emirle halka yalan söylediği için görevini sürdürmesini yasaklamak zorunda kaldı. Şöyle diyor bu emirde: “İsa topluluğundan Papaz Jean Crasset’nin ölümcül bir itaatsizlik suçu işlemiş olması nedeniyle piskoposluğumuz dâhilinde vaaz vermesini, halkımızın da bu vaazları dinlemesini yasaklıyorum. Öğrendiğim bilgilere göre, adı geçen Crasset, kürsüden kentin din adamlarını hedef alan, yalan ve iftiralarla dolu bir konuşma yapıp, gerçekdışı ve kötü niyetli olarak; onları, Papa X. Innocentius’un yasakladığı şu türden sapkın ve inanca aykırı önermeleri savunmakla suçlamıştır: Tanrı’nın emirlerini yerine getirmek çok güç, doğuştan getirilen lütfâ [*grâce intérieure*] kesinlikle karşı konmaz, İsa tüm insanların uğruna ölmemiştir vs.”¹ Sayın Pederler, her zamanki, ama sizin için kötülenmesi önem taşıyan herkeşe karşı uydurduğunuz birinci yalanınız bu. Fakat Pederiniz Crasset’nin, Orléans’daki kilise üyeleri hakkında söylediklerini kanıtlaması kadar olanaksız olsa bile herhangi biri hakkındaki sözleriniz, vicdanınız huzur içinde kalmaya devam ediyor, “çünkü sizi eleştirenlere bu biçimde iftira atılabileceğinden o kadar emin olduğunuzu düşünüyorsunuz ki,” bunu tüm kentin gözleri önünde açık açık dile getirmekten hiç çekinmiyorsunuz.

Lyon’da Saint-Nizier Kilisesi papazı olan Sayın Puys ile yaşadığınız dalaşma bu konuda önemli bir kanıt. Bu öykü, an-

¹ O döneme damgasını vuran bazı fikir tartışmalarına değiniliyor burada. Kimi görüşler, adına merhamet de diyebileceğimiz doğal lütfun, din ve kilise kuralları ya da diğer lütuflar gibi dış etmenlerden etkilenmeyeceğine ilişkin bir ‘kaderci’ tutum sergilerken, diğerleri bunun tersini savunmuşlardır. Diğer tartışmalı konu ise, İsa’nın yalnızca Tanrı’nın sevdiği kulları ya da tüm insanlar uğruna kendini ‘kurban’ edip etmediğiyle ilgilidir. (Çev.)

layışınızı mükemmel biçimde ortaya koyduğu için belli başlı ayrıntılarını aktaracağım. Sayın Puys'in 1649'da başka bir Kapusen'in, *Hristiyanların kendilerini ruhani çevreden uzaklaştırmak isteyenlere karşı yapmaları gerekenlerle ilgili* muhteşem bir kitabını Fransızcaya çevirdiğini biliyorsunuz Sayın Pederler. Yazar, bu kitapta hiçbir hakarete bulunmamış, hiçbir din adamını ya da özel olarak bir emri işaret etmemiş. Buna karşın, Pederleriniz bunu üstlerine almışlar. Peder Alby, eski bir Protestan papazı ve Fransa piskoposlar yargıcı olan, tüm kentin saygı duyduğu bu kişiye karşı saygıdan nasibini almamış çok sert bir kitap yazmış. Meryem'in Göğe Alınmasının (*Assomption*) kutlandığı bayram günü siz de kendi kilisenizde satmışsınız bu kitabı. O kitapta, Pederiniz, Puys'i birçok şeyle suçluyor; bunların arasında, *kadın düşkünlüğü nedeniyle günahkâr olmak, dinsiz olma kuşkusu, sapkın olmak, aforoz edilmek ve en son yakılmayı hak etmek* gibi şeyler var. Sayın Puys yanıt vermiş bunun üzerine ve Peder Alby yayımladığı ikinci bir kitapla önceki suçlamalarını savunmayı sürdürmüştü. Sayın Pederler, bu durumda kesin olan bir şey var: Ya iftiracı kimselersiniz ya da yaşlı papazınızın söylediklerinin tümüne inanıyorsunuz, öyle değil mi? Dostluğa layık bulduğunuza göre, hatalı olarak görmüyor olmalısınız onu, doğru mu? Kentin çok sayıda ileri geleninin huzurunda kaleme alınan uzlaşma metninden dinleyin olup biteni o hâlde, katılanların adları, 25 Eylül 1650'de düzenlenmiş olan belgede belirtildiği biçimiyle sayfanın altında verilmiştir.² Bu insanlar, Sayın Puys'nin "yazdıklarının kesinlikle Cizvit Papazlarını hedef almadığını, genel anlamda inançlı insanları ruhani çevrelerden uzaklaştıranlara yönelik konuş-
tuğunu, Topluluğu eleştirmek gibi bir düşüncesinin olmadığı-

² Sayın de Ville, Lyon Kardinali Piskopos Naibi; Sayın Scarron, Piskoposluk Kurulu Üyesi ve Saint-Paul Kilisesi Papazı; Sayın Margat, Kilise İrlayıcısı; Sayın Bouvaud, Sève, Aubert ve Dervieu, Saint-Nizier Kilisesi Piskoposluk Kurulu Üyeleri; Sayın du Gué, Fransa Kilise Hazinesi Sorumluları Başkanı; Sayın Groslier, Ticaret Odası Başkanı; Sayın Fléchère, Başkan ve Korgeneral; Sayın De Boissat, De Saint-Romain ve De Bartoly, Soylu; Sayın Bourgeois, Fransa Kraliyet Defterdarlık Bürosu Birinci Avukatı; Sayın Baba ve Oğul Cotton ve Sayın Boniel bu metnin aslını Sayın Puys ve Peder Alby ile birlikte imza altına almışlardır.

nı, tersine bu topluluğa sevgi ve saygı duyduğunu,” dile getirmişlerdir. Sırf bu sözleri dile getirerek, herhangi bir biçimde sözünü geri almadan ya da günah çıkarmadan, dinsizlikten, günahlardan ve aforoz edilmekten kurtulmuş. Bunun üzerine, Peder Alby şunları söylüyor: “Beyefendi, üyesi olmaktan onur duyduğum topluluğu eleştirdiğinize ilişkin kapıldığım düşünceye açıklık getirmek amacıyla size yazmak durumunda kaldım. Başvurduğum yöntemi *kullanma hakkım* olduğunu sanmıştım. Ancak, niyetinizi daha iyi anlayınca, sizi çok aydın bir düşünce insanı, masum bir ahlak anlayışına sahip, derin ve dindar bir öğreti insanı, kısacası görev yaptığı Kilise’nin papazlığına layık birisi olarak görmemin önünde herhangi bir engel kalmadığını ifade etmek isterim. Bu açıklamayı zevkle yapıyor ve adı geçen beylerin de bunu hatırlarından çıkarmamalarını diliyorum.”

Çıkarmadılar, Sayın Pederler ve kavgadan çok uzlaşma girişimine kızdılar. Kim şaşırmaz ki zira Peder Alby’nin bu ifadeleri karşısında? Sözlerini geri alma nedeninin Sayın Puys’in din anlayışının ve öğretisinin farklı olduğunu öğrenmesinden ileri geldiğini söylemiyor; yalnızca, “nietinin topluluğunuzu eleştirmek olmadığını anlayınca, kendisini dindar birisi olarak görmesinin önünde bir engel kalmadığını” belirtiyor. Gerçekten sapkın olduğuna inanmıyor muydu yani? Kendisini tanımadığı hâlde suçlamasına karşın, yanlış olduğunu söylemiyor; tersine *başvurduğu yöntemi kullanmasının serbest olduğunu sandığını* söyleme cüretinde bulunuyor.

Açık açık, insanların inanç ve erdemini yalnızca Topluluğuna karşı taşıdıkları düşüncelere göre değerlendirdiğinizi söyleyerek ne yapmaya çalışıyorsunuz Sayın Pederler? Kendinizi, hem de kendi itiraflarınızla yalancı ve iftiracı durumuna düşürmekten hiç mi çekinmediniz? Nasıl oluyor da Sayın Pederler, aynı adam kendisinde hiçbir değişiklik olmadan, sizin, topluluğunuzu eleştirdiğini veya ona saygı duyduğunu düşünmenize bağlı olarak, *imanlı ya da imansız, masum ya da aforozu uğramış, Kilise’nin papazlığını ya da ateşe atılmayı hak eden, sonuç olarak Katolik ya da sapkın birisi oluyor?* Sizin dilinizde Topluluğunuzu eleştirmekle sapkın olmak aynı anlama mı

geliyor yoksa? Tuhaf bir sapkınlık olan bu işte, Sayın Pederler. O yüzden, yazılarınızda inançlı birçok Katolik’e sapkın dediginizde, yalnızca *sizi eleştirdiklerini düşündüğünüz* anlamına geliyor demek olacaktır bu. O dili öğrendiğimiz iyi oldu Sayın Pederler, buna göre büyük bir sapkın olduğuma kuşku yok. O yüzden bu kadar sık veriyorsunuz bu adı bana. Sırf mektuplarımın size zarar verdiğini düşündüğünüz için Kilise’den uzaklaşmış sayıyorsunuz beni. Bu durumda, Katolik olabilmek için ya din anlayışınızı benimsemek –tüm dinî duygularımdan vazgeçmeden yapabileceğim bir şey değil bu– ya da sizi, gerçek anlamda iyiliğinizi düşündüğüme ikna etmek kalıyor bana yalnızca. Bu son seçeneği kabul etmem için girdiğiniz yanlış yoldan geri dönmeniz gerekiyor ama. Bundan dolayı tuhaf bir biçimde sapkın sınıfına dâhil edilmiş bulunuyorum; çünkü inancımdaki saflığın böylesi bir hatadan kurtulmaya bir yararı yok, bundan ya vicdanıma ihanet ederek ya da sizin vicdanınızı yeniden oluşturarak kurtulabilirim ancak. O zamana kadar hep kötü ve yalancı biri olacağım; sizden aktardığım metinlerin aslına ne kadar sadık kalmış olursam olayım, siz gidip her yerde, “kitaplarınızda ne izi ne belirtisi olan şeylerle sizi suçlamak için şeytanın sözcüsü olmak gerektiğini” haykıracaksınız. Geniş kitlelere yalan söyleme ayrıcalığını elinizde bulundurduğunuz sürece, bu konuda yalnızca maksiminize ve her zamanki uygulamanıza uygun olanı yapacaksınız. Bu konuda özellikle seçtiğim bir örneği göstermeme izin verin, böylelikle her ne kadar hemencecek çürütülecek şeyler olsalar da Yalanlarınızdan dokuzuncusuna da yanıt vereceğim aynı zamanda.

On ya da on iki yıl önce, Peder Bauny’nin şu maksimi nedeniyle eleştirmişler sizi: “Kendimizin ya da bir yakınımızın maddi ya da manevi yararı için doğrudan, *‘primo et per se’*, günaha yakın nedenin ardından gitmek serbesttir,” Kitapçık 4, Soru 14. Örnek olarak da şunu gösteriyor: “Daha önce, yoldan çıkmış kadınları kurtarmak amacıyla fuhuş yapılan yerlere gidenlerin çoğunlukla bu kadınların görünüşüne ve cilvelerine kapılıp günaha girdiği görüldüğü için bu tür yerlerde günah işlenmesi olasılığı bulunmaktadır; buna karşın, herkesin buralara

girmesi serbesttir.” 1640 yılında, Pederiniz Caussin, *Apologie pour la compagnie de Jésus [İsa Topluluğu Adına Savunma]* adlı çalışmasının 128. sayfasında ne yanıt veriyor buna: “Peder Bauny’nin adı geçen bölümüne bakın, sayfayı, sayfa kenarlarını, ön sözü, devamındakileri, geri kalanın tamamını, hatta kitabın tümünü okuyun; ancak tamamen bilincini yitirmiş birisinin aklına gelebilecek ve şeytanın sözcüsü tarafından tasarlanabilecek gibi görünen bu yargıyla ilgili bir tek iz bulamazsınız!” Ayrıca, Pederiniz Pintereau 1. Kısım, sayfa 24’te, aynı üslupla şöyle diyor: “Böylesine iğrenç bir öğretiyi okutmak için aklını yitirmiş olmak gerekir, ama bunu Peder Bauny’ye mal etmek için şeytandan da beter olmak gerekir. Ey Okur! Bu kitapta o söylenenlerden ne bir iz ne bir işaret vardır.” Bu biçimde konuşan insanların yakınmakta haklı olduklarına ve sonuç olarak Peder Bauny’ye saygı duyulduğuna kim inanmaz ki? Çok kesin ifadeler kullanırken bana karşı bir önlem aldınız mı? “Kitabın hiçbir yerinde bu söylenenlerden ne bir iz ne bir işaret vardır.” denilince, bu ifadelerin tam da alıntı yapıldığı söylenen yerde açık seçik bir biçimde yer aldığını düşünmek kimin aklına gelir değil mi?

Sayın Pederler, doğruyu söylemek gerekirse, işte sizi inandırmak için bir fırsat, ta ki size yanıt verinceye kadar; ancak, yanıt verdikten sonra da size artık kesinlikle inanılmaması gerektiğini göstermek için de bir fırsat. Zira o zaman yalan söylediğiniz ne kadar kesinse, bugün bana verdiğiniz yanıtlarda bu maksimin Peder Bauny’ye ait olduğunu ve atıf yapılmış olan aynı yerde bulunduğunu kabul etmekte hiçbir güçlük yaşamadığınız da o kadar kesin. Fakat şaşırtıcı olan, on iki yıl önce *iğrenç* bulduğunuz maksimi şimdi masum görmeniz. O kadar masum ki sayfa 10’daki 9. Yalanınızda, beni *cahil ve kötücül* olmakla, Peder Bauny’ye, *okulunuzda kesinlikle reddedilmemiş olan bir görüş üzerinden sataşmakla* suçluyorsunuz. Sayın Pederler, hem lehte hem aleyhte olanları söyleyen insanlarla uğraşmak çok avantajlı! Sizi susturmak için size ihtiyacım var yalnızca. Zira yalnızca iki şeyi kanıtlamam gerekiyor: Biri, bu maksimin hiçbir değerinin olmadığı, diğeryse Peder Bauny’ye ait oldu-

ğu. Her ikisini de kendi itiraflarınızla kanıtlayacağım. 1644'te *iğrenç* olduğunu söylemişsiniz, 1656'da ise Peder Bauny'ye ait olduğunu itiraf ediyorsunuz. Bu çifte kabul beni yeterince doğruluyor Sayın Pederler. Hatta daha da fazlasını yapıp politik düşüncenizi de ortaya çıkarıyor. Gerçekten de söyleyin lütfen, yazılarınızdaki amacınız ne? Açık yüreklilikle konuşmak mı? Hayır, Sayın Pederler, çünkü yanıtlarınız birbirini çürütüyor. Dinî hakikatin ardından gitmek mi? Bu da en az diğeri kadar zayıf bir olasılık; çünkü bizzat kendiniz *iğrenç* bulduğunuz bir maksimi kabul ediyorsunuz. Bu maksimin *iğrenç* olduğunu söylediğinizde, aynı zamanda bunun Peder Bauny'ye ait olduğunu da inkâr etmişsiniz, bunu gözden kaçırmayalım. Durum böyleyken Pederiniz masumdu; ona ait olduğunu itiraf ettiğinizde, maksimin iyi olduğunu savunuyorsunuz bir yandan da. Yazarınız bu durumda yine masum. O nedenle, her iki yanıtınızın ortak tek yanı bu Pederin masumiyeti olduğuna göre, görünen o ki burada aradığınız tek şey de bu. Aynı maksimin hem kitaplarınızda yer aldığını hem de yer almadığını, hem iyi hem de kötü olduğunu söyleyerek Pederlerinizi korumayı amaçlıyorsunuz yalnızca. Bunu da hiçbir zaman değişmeyen hakikate göre değil, saat başı değişen çıkarınıza göre yapıyorsunuz. Bunun ikna edici bir şey olduğunu düşündüğünüze göre, ne diyebilirim ki, ama sizin için hiçbir şey eskisi gibi olmayacak artık. Bitip tükenmek bilmeyen örnekler arasından bir tane daha verirsem yeterli olacağını sanıyorum.

Çeşitli zamanlarda, aynı Peder Bauny'nin, Kitapçık 4, Soru 22, s. 100'de yer alan şu önermesiyle ilgili olarak eleştirilmişsiniz: “Hiçbir düzelme umudu görülme bile; *etsi emendationis futuræ spes nulla appareat*, Tanrı, doğa ve Kilise yasalarına karşı suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş olanların bağışlanma isteklerini ne ertelemek ne de onları bu haktan yoksun bırakmak gerekir.” Sayın Pederler, sizin ya da Peder Bauny'yi size özgü ikili yöntemle savunan Peder Pintereau ve Peder Bricasier'nin paşa gönlüne göre, bu konuda en doğru yanıt kimin verdiğini söyleyin bana, rica ediyorum. Biri mahkûm ediyor bu önermeyi ama Peder Bauny'e ait olduğunu inkâr ediyor;

diğeri Peder Bauny'ye ait olduğunu itiraf ediyor, aynı zamanda da hak veriyor ona. Nasıl nutuk atmışlar dinleyin şimdi. Önce Peder Pintereau (s. 18): "Böylesine lanetli bir öğretiyi kesin bir şeymiş gibi Peder Bauny'ye mal etmeye, edep sınırlarını tamamen aşmak mı demeli yoksa küstahlığın ötesine geçmek mi? Değerli okurlar, şu iftiradaki alçaklığa bir bakın ve görün Cizvitler kimlerle uğraşıyor. Bu çirkin düzmeceyi uyduran kişiye yalanlar şahının tercümanı desek yerinde olmaz mı?" Şimdi de Pederiniz Brisacier (4. Kısım, s. 21): "Peder Bauny, aktardığınız şeyleri söylüyor gerçekten de." Pintereau'yu açıkça yalanlamak demektir bu. Peder Bauny'i aklamak için ise şunları ekliyor: "Bunu sürekli söyleyip duruyorsunuz ama tövbe eden biri ayağınıza gelince, koruyucu meleğinin onun gökyüzündeki tüm haklarını güvence olarak tutuya almasını bekleyin. Tanrı Baba'nın, Kutsal Ruh'un Öğretisi'nde Davud'un her insanın yalancı, aldatıcı ve zayıf olduğunu söylerken yalan söylediğine Efendisi üzerine yemin etmesini ve onun ardından bu tövbekârın tıpkı diğerleri gibi yalancı, zayıf, değişken ve günahkâr olmamasını bekleyin ama hiçbirine *İsa-Mesih*'in kanını vermeyeceksiniz."

Günahkârları bağışlamak için belli bir düzelme umudu vadedmelerini beklemek gerekiyorsa bu insanların bir daha hiç günah işlememeleri için *Tanrı Baba'nın Efendi'si üzerine yemin etmesini* beklemek gerekir biçimindeki saçma ve dine aykırı ifadelere siz ne dersiniz Sayın Pederler? Nasıl yani Sayın Pederler! *Umut ile gerçeklik* arasında hiç mi fark yok? Hristiyanların bir gün Tanrı, doğa ve Kilise yasalarına karşı suç işlemekten kurtulmalarının zayıf bir olasılık olduğunu, bunun ancak, *eğer Kutsal Ruh Öğretisi yalan söylememişse* umut edilebileceğini söylemek nasıl bir hakarettir İsa'nın bağışlayıcılığına? Öyle ki, size göre, *hiçbir düzelme beklenmeyen* kişilerin günahları bağışlanmazsa, İsa'nın kanına gerek yoktur ve *bu kan hiçbir zaman kimseye verilmeyecektir!* Sayın Pederler, yazarlarınızın şanını koruma konusundaki ölçsüz arzu ne durumlara düşürüyor sizi! Zira onları aklamak için yalan ve dinsizlik gibi iki yol bulmuşsunuz yalnızca; o yüzden, en masum savunma yönteminiz en aşikâr şeyleri yüzünüzce inkâr etmek oluyor.

Yalan ve dinsizlik kavramlarını o yüzden bu kadar sık kullanıyorsunuz. Bununla da kalmıyor yapmakta maharetli olduğunuz şeyler. Hasımlarınızı sevimsiz göstermek için yazılar da uyduruyorsunuz. Örneğin, insanları birçok teolog ve piskopos-tan onay görmüş, ancak aslında size biraz karşı olan *Fréquent Communion* [Sık Komünyon] adlı kitabın Charenton papaz-larıyla yapılan gizli bir ilişki sonucu yazıldığına inandırmak için *Lettre d'un ministre à M.Arnauld* (Bir Protestan Papazın Sayın Arnauld'ya Mektubu) başlıklı bir yazı sürmüştünüz orta-ya tüm Paris'te. Diğer zamanlarda da din karşıtı şeylerle dolu, *Lettre circulaire des Jansénistes* (Janseniusçular'dan Elden Ele Mektup) gibi mektuplar mal ediyorsunuz hasımlarınıza. Yazı-daki saygısız üslup bu dalavereci mektuba bayağı bir görünüm veriyor ve sayfa 28'de, en çirkin yalanlarını desteklemek için bunu kullanma cüretinde bulunan Pederiniz Meynier'nin gü-lünç kurnazlığını açıkça ortaya seriyor. Bazen de *Constitutions du Saint-Sacrement* [Kutsal Sakramentin Bileşenleri] gibi dün-ya üzerinde görülmemiş kitaplardan alıntılar yapıyor, bunlar-dan, kafanıza göre uydurduğunuz metinler aktarıyorsunuz. Bu yalanları uydurup yayımlamanızın kökenindeki yüzüzlüğün ne olduğunu bilmeyen sıradan insanların tüylerini ürpertiyor bunlar; hoş, başvurmayacağınız iftira türü yok sizin. Attığınız iftirayı temize çıkaracak maksim hiç olamayacağı kadar emin ellerde nasıl olsa.

Ancak bu iftiraları çürütmek çok kolay olduğu için daha kurnazca olanlarına başvuruyor, burada da karşı tarafın yanıt verme olanağını ve gücünü ortadan kaldırmak için hiçbir şeyi belirgin bir biçimde söylemiyorsunuz, tıpkı Peder Brisacier'nin: "Hasımlarım iğrenç suçlar işliyor ama ben bunları aktarmak istemiyorum." derken yaptığı gibi. Böylesine belirsiz bir suçla-manın iftira olduğunu kanıtlamak zormuş gibi görünüyor değil mi? Fakat yine de becerikli bir adam işin sırrını çözmüş, o da yine bir Kapusen, Sayın Pederler. Bugün Kapusenlerle başınız dertte Sayın Pederler, bir başka sefere Benediktenlerden mus-tarip olabileceğinizi düşünüyorum. Bu Kapusen'in adı Peder Valérien, Magnis Kontlarının sarayından. Anlatacağım küçük

öyküyle iftiralarınıza nasıl yanıt verdiğini öğreneceksiniz. Bu kişi, Darmstat prensinin [Hesse-Rheinfeld Prensi Ernest] dinini değiştirmeyi başarmış birisidir Tanrı'ya şükür. Ancak, Pederleriniz, o Kapusen din adamının, kendilerini bir hükümdarın din değiştirme törenine davet etmediğini görünce gocunmuş olmalılar ki, hemen oturup aleyhinde bir kitap yazmışlar (her yerde iyi insanlara eziyet ediyorsunuz çünkü) ve ona ait bir pasajı çarpıtarak *sapkın* bir öğreti atfetmişler kendisine.³ Pederleriniz aynı zamanda bir de mektup göndermişler ona, şöyle diyorlar orada: “Elimizde açığa vurduğumuzda başınızı ağrıtabilecek neler var bir bilseniz!” Ne olduğunu söylemiyorlar. “Eğer bunlara çeki düzen vermezseniz Papa'ya ve Kardinallere haber vermek zorunda kalacağız.” Bu konuda beceriksiz sayılmazsınız; onlara benden de bu biçimde söz ettiğinizden hiç kuşku yok Sayın Pederler. Ancak, gözünüzü açın ve geçen sene Prag'da yayımladığı kitabın 112. sayfasında size nasıl yanıt verdiğini görün: “Bu muğlak ve adı konulmamış haksızlığa karşı ne yapmam gerekiyor? Hiçbir açıklamada bulunulmayan bu suçlamalar hakkında nasıl ikna edebilirim sizi? Bunun tek yolu var, o da şu: Beni tehdit edenleri, ileri sürdükleri suçlamaları tüm yeryüzüne ifşa etmedikleri takdirde dünyanın en büyük ve en yüzüstü yalancıları olarak ilan ediyorum, yüksek sesle ve açık açık. Beni suçlayanlar, bu şeyleri kulaklara fısıldayacağınıza ve kulaklara fısıldarken de güvenle yalan söyleyeceğinize, bunları herkese duyurun. Bu tartışmaların ayıp olduğunu düşünenler var. Doğrudur, bana sapkınlık gibi bir suçu atfetmek, başka birçok şeyin şüphelisi saymak, korkunç bir skandala yol açmak demektir. Bu skandala suçsuzluğumu ortaya koyarak çözüm buluyorum ancak.”

Aslına bakacak olursanız Sayın Pederler, epeyce hezimete uğramışsınız; bir insan ancak böyle haklı çıkardı. Böyle bir meydan okumaya hiçbir yanıt vermediğinize göre, elinizde ona karşı kullanabileceğiniz en küçük bir suç kırıntısı yoktu demek

“Kesinlikle büyük bir yanlış içindeydiniz, topluluğunuzu hedef alan bir şey dememişti oysa.” cümlesi çıkarılmıştır. (Ed.)

ki. Birkaç kez başınıza gelmiş böyle can sıkıcı durumlar ama akıllanmamışsınız. Zira belli bir zaman sonra, aynı kişiye başka bir konuda aynı biçimde yeniden saldırmışsınız, ama sayfa 151’de kendini yine şu sözlerle savunmuş: “Bütün Hristiyanlık için çekilmez hâle gelen bu tür insanlar neredeyse tüm kutsal, insani, pozitif ve doğal yasaları kendi amaçları doğrultusunda kullanarak, hayır işleri bahanesi altında unvan ve erk peşinde koşuyorlar. Ya öğretileri ya saldıkları korku ya da dağıttıkları umut aracılığıyla dünyadaki güç sahibi kişileri kendilerine çekip kendi iğrenç entrikalarını başarılı kılmak için onların güçlerini kötüye kullanıyorlar. Yaptıkları şeyler böylesine suç içermesine karşın ne önlerine geçiliyor ne de cezalandırılıyorlar; tersine, ödüllendiriyorlar ve bu suçları Tanrı’ya hizmet ediyormuşçasına bir gözü peklik içinde işliyorlar. Herkes biliyor bunu, herkes lanetle söz ediyor onlardan ama böylesine güçlü bir zorbalığın karşısında duran çok az insan var. Neye mal olursa olsun, ben bunu yaptım. Yüzsüzlüklerine dur dedim ve demeye devam edeceğim aynı biçimde. İlan ediyorum o hâlde: Büyük bir yüzsüzlükle yalan söylemişlerdir, *‘mentiri impudentissime’*. Bana yönelttikleri suçlamalar doğruysa kanıtlasınlar, yoksa utanmazlık dolu yalanları ortaya çıkmış kişiler olarak görüleceklerdir. Bu konuda takınacakları tavır kimin haklı olduğunu gösterecektir. Herkesten bu durumun takipçisi olmasını ve bu arada kendi ettikleri hakaretlerin en hafifine bile tahammülü olmayan bu adamların savunamadıkları şeylere büyük bir sabırla katlanıyormuş gibi yapıp, kendi güçsüzlüklerinin üstünü sahte bir erdemle örttüklerini görmelerini rica ediyorum. O yüzden utanma duygularını çok sert biçimde kışkırttım, istiyorum ki sessiz kalmaları halinde, gösterdikleri sabrın yumuşak başlılıklarının değil kafalarının karışmış olmasının bir sonucu olacağını en cahil olanlar bile kabul etsin.”

Böyle söylüyor işte, Sayın Pederler ve şöyle sonlandırıyor sözlerini: “Herkesin öykülerini bildiği bu insanlar cezadan muaf yaşamları içerisinde öylesine adaletsiz ve küstahlar ki eğer onların davranışlarından nefret etmeseydim, hem kendimi temize çıkarmak hem de sıradan insanların bunlar tarafından

baştan çıkarılmasının önüne geçmek için İsa'dan ve onun Kili-sesinden vazgeçmek zorunda kalabilirdim, hem de halkın göz-leri önünde.”

Saygıdeğer Pederler, geri adım atmanın yolu yok artık. İfti-racı olduğu ortaya çıkmış kişiler olarak yaşamamız ve maksimi-nize başvurup bu türden iftiraların suç olmadığını söylemeniz gerekiyor. O Peder, ağzınızı kapatmanın sırrını keşfetmiş. Ne zaman elinizde kanıt olmadan insanları suçlarsanız aynı şeyi yapmak gerek. Kapusen Papazın yaptığı gibi yanıt vermek ge-rekıyor her birinize: *mentiris impudentissime* [Büyük bir yüz-süzlükle yalan söylüyorsunuz.]. Örneğin karşı yazı yazdığı ki-şilerin “Deccal’e hazine sağlayan cehennem kapıları, şeytanın ağababaları, iman, umut ve tanrı sevgisi yoksunu” olduklarını söyleyen Pederiniz Brisacier’e başka ne yanıt verilirdi yoksa? Şunu ekliyor sonra: “Hakaret olarak değil, hakikatten güç ala-rak söylüyorum bunları. Cehennemin kapısı olmadığımızı ve Deccal’e hazine sağlamadığımızı kanıtlamakla mı oyalanalım yani?”

Aynı biçimde kitaplarınızda ve Mektuplarıma yönelik *Uya-rılar Kısmı*’nda yer alan bu türden muğlak sözlerle ne yanıt vermeli? Örneğin orada, “haksız biçimde edinilen mallar iade edilirken alacaklıların yoksulluğa uğratıldığını, bu alacaklıları reddeden din bilginlerine çuvalarla para verildiğini, *benefice*’in dine karşı sapkınlık tohumları ekmek için ödendiğini, çok ünlü ve hatta hükümdar saraylarında görev yapan din adamları arasında parayla tutulmuş kimseler bulunduğunu, benim de Port-Royal sakini olduğumu ve Mektuplarımdan önce roman yazıyor olduğumu” söylüyorsunuz. Oysaki hiç roman okumuş biri değilim şimdiye dek ve savunuculuğunuzu yapan kişinin yazdığı romanların da adını bilmiyorum.⁴ Bu kişilerin kim ol-

⁴ Yazar, 11’den 14’e kadar olan Mektuplara verilen *Yanıtların* ve *Yalanların* yazarını kastediyor. *Taşra Mektupları*’nda olduğu gibi bu mektupların da yazarı belli değildi ve Pascal bunları kimin yazdığını bilmiyordu. Burada, hiç gereği yokken, şair ve *Ariane* adlı bir romanın yazarı olan Desmarets de Saint-Sortin’e mal ediyor o mektupları. Hatasını daha sonra anlıyor. *Bkz.* 16. Mektubun sonundaki not. (Ed.)

duğunu, sözlerini, yer ve zamanı belirtmiyorsanız, *mentiris impudentissime* dışında ne denir tüm bunlara Sayın Pederler? Zira ya susmak gerekir ya da benim Jean Alba ve Peder Alby'nin öykülerini anlatırken yaptığım gibi, tüm ayrıntıları aktarmak ve kanıtlamak gerekir. Aksi durumda, yalnızca kendinize zarar verirsiniz. Tüm bu masallarınız, koyduğunuz ilkelerin iç yüzü anlaşılmadan önce işinize yarıyordu belki, ama şimdi her şey döküldü ortaya. "Adını vermek istemeyen saygın bir kişinin o insanlar hakkında size korkunç bilgiler aktardığını" fısıldamak aklınızdan geçtiğinde, Kapusen Peder'in *mentiris impudentissime*'i anımsatılacaktır size anında. Ne var ki uzun zamandır insanları yanıltıyor, yalanlarınınize duydukları inancı kötüye kullanıyorsunuz. İftiraya uğramış bu kadar insanın itibarını iade etmenin zamanıdır şimdi. Zira tüm yeryüzüne yayılmış ve dinî kıyafetleri altında dinsiz ruhlar gizleyen topluluk üyelerinin küstahça yalanlarından gördüğü birtakım zararlara katlanan bir masumiyetten başka hangi masumiyete inanılır? Özellikle de iftira gibi bir suçu maksimlerine rağmen değil, maksimleri öyle gerektirdiği için işleyecek kadar cüretkâr yalanlar söylüyor ve dinsiz ruhlar taşıyorlarsa. Böylece size duyulabilecek inancı yıkmaktan dolayı da ayıplanmayacağım, çünkü kötülediğiniz bu kadar insanın kaybetmeyi hak etmedikleri dindarlık onurunu korumak, sizin sahip olmayı hak etmediğiniz açık yüreklilik onurunu size bırakmaktan çok daha doğru olur. Biri olmadan diğeri yapılamayacağı için kim olduğunuzu anlatmak o kadar önemliydi ki! Burada yapmaya başladığım şey bu işte, tamamlamak için epeyce zaman gerekiyor ama. Göreceğiz Sayın Pederler, güttüğünüz her türlü siyaset, yaptığım işten koruyamayacak sizi, çünkü bunu engellemek için göstereceğiniz çabalar, en basiretsiz olanların bile korkmuş olduğunuzu, size söylemem gereken şeyi vicdanınızın yüzünüze çarptığını ve bunun önüne geçmek amacıyla her yola başvurduğunuzu görmelerine yarayacaktır ancak.

ON ALTINCI MEKTUP
[EKMEK VE ŞARABIN SIRRI]

Sayın Cizvit Pederlerine
4 Aralık 1656

Saygıdeğer Pederler,

İftiralarınızın geri kalanıyla devam edelim, önce *Okuyucuların Dikkatine* kısmındakilere yanıt vereceğim. Ancak tüm kitaplarınız bunlarla dolu olduğu için gerek gördükçe onlardan da yararlanacağım bu konudan söz etmek için. Yazılarınızda, Sayın Jansenius'un aleyhine uydurduğunuz masal konusunda tek söz söyleyeceğim: İyi niyetle kaleme alınmış olması nedeniyle iyiliksever Kilise düşüncesine göre iyi yanından bakılması gereken, Topluluğunuzun kötü niyetine göreyse başka türlü yorumlanması beklenmeyen mektuplarınızın birindeki iki anlama da gelebilecek bazı sözleri kötüye kullanıyorsunuz. Zira arkadaşına “yeğenin için o kadar endişe etme, elimdeki paradan ihtiyacı kadar veririm” derken, neden bu parayı tekrar yerine koymak üzere ödünç olarak değil de iade etmemek üzere almış olduğunu söylemek istemiş olsun? Epeyce tedbirsiz davranmış olmanız gerekmez mi bu durumda? Çünkü bizzat kendinizin bastırıldığı, Sayın Jansenius'a ait diğer mektuplarla bir yalanınıza inanılmasını sağladığınız; o mektuplarda, bunun, yerine tekrar koyacağı *ödünç bir para* olduğunu söylüyor zaten açıkça. Değindiğiniz, 30 Temmuz 1619 tarihli mektupta kendinizi yalanlayan şu sözler yer alıyor: “*Ödünç para* konusunda endişe etme, burada kaldığı sürece hiçbir şeyi eksik olmayacak.” 6 Ocak 1620 tarihli mektupta ise şöyle diyor: “Çok acele ediyorsun; az miktarda kredim var burada, hesabı kapatmak için gerekli parayı bulmama yeter.”

Yalancısınız sonuç olarak Sayın Pederler, hem bu konuda hem de Saint-Merri Kilisesi'nin sadaka kutusuyla ilgili uydurduğunuz gülünç masal konusunda. Yakın arkadaşlarınızdan

birinin, lekelemek istediğiniz bu din adamına yönelttiği suçlamadan ne gibi bir yarar elde edebilirsiniz zira? Suç işlediği iddia edilen bir insanın suçlu mu sayılması gerekir? Hayır, Sayın Pederler, dünyada sizin gibi iftiracılar olduğu sürece, onun gibi inançlı insanlar her zaman suçlanacaklardır. O hâlde suçlamayla değil, yargı kararıyla değerlendirmek gerekir bu tür durumları. 23 Şubat 1656'da verilen karar da tamamen akılıyor onu; ayrıca, pervasızca bu haksız davaya dâhil olan kişi, meslektaşları tarafından kınandı ve suçlamayı kendisinin geri alması sağlandı. Aynı yerde, *ünlü yönetici* hakkında dile getirdiğiniz, “bir anda dokuz yüz bin liralık zengin oldu” biçimindeki sözlere gelecek olursak; o adamın bu işle zerre kadar ilişkisi olmadığı ve bu yalanla ilgili affı mümkün olmayan kötü niyetiniz konusunda tüm Paris'e tanıklık verebilecek olan Saint-Roch ve Saint-Paul papazlarına havale ediyorum sizi. İçi boş yalanlar için bu kadar yeterli. Bunlar çömez papazlarınızın saldırı denemeleri; ileri gelenlerinizin önemli saldırılarından değil. Oraya da geleceğim Sayın Pederler, zihninizin ürettiği en koyu iftiralarından birine geliyorum şimdi. Rahibeleri ve onların yöneticilerini *ekmek ve şarap sırrına [transsubstantiation] ve İsa'nın Efkaristiyadaki gerçek mevcudiyetine inanmamakla* suçlama cüretinde bulunduğunuz, katlanılması güç utanmazlıktan söz ediyorum. İşte size yakışan bir yalan, işte ancak Tanrı'nın cezalandırabileceği bir suç, tıpkı ancak sizin yapabileceğiniz türden bir şey olduğu gibi. İşlenen bu suça sabırla katlanmak için iftiraya uğramış alçakgönüllüler kadar alçakgönüllü olmak, bu söylenenlere inanmak için de kötü yürekli iftiracılar kadar kötü yürekli olmak gerekir. Rahibeleri aklamaya çalıştığımı sanmayın, zaten kesinlikle zan altında değiller bu konuda. Kendilerini savunacak birilerine ihtiyaç duysalardı benden daha iyilerini bulurlardı. Burada söyleyeceklerim onların suçsuzluğunu değil, sizin kötü yürekliliğinizi kanıtlamaya yönelik olacak. Yaptıklarınızdan bizzat kendinizi iğrendirmek ve bu işin ardından yapabileceğiniz hiçbir şey olmadığını herkese anlatmak istiyorum yalnızca.

Bu arada Port-Royal'den olduğumu söylemekten geri durmayacaksınız; sanki Hristiyanlık ahlakının dürüstlüğüne

size karşı savunabilecek kadar sofu insanlar yalnızca Port-Royal'de varmış gibi, aşırılıklarınıza kim karşı çıksa söyleyeceğiniz ilk şey bu oluyor zira. Sayın Pederler, oraya çekilmiş bu dindar münzevilerin değerini ve ortaya koydukları çok sağlam ve örnek yapıtlardan dolayı Kilise'nin onlara ne kadar minnettar olduğunu biliyorum. Ne kadar dindar ve bilgili olduklarını biliyorum; zira benim kim olduğumu bilmediğiniz hâlde, göstermek istediğiniz anlamda onlarla kurumsal bir ilişkim olmasa da içlerinden bazılarını tanımadığım ve tamamının erdemliliğine saygı duymadığım anlamına gelmiyor bu. Fakat Tanrı, düzensizliklerinizin karşısına çıkarmak istediklerinin tamamını yalnızca bu grubun içine koymamış. Bunu size hissettirmeyi umuyorum O'nun da yardımıyla Sayın Pederler. Bana verdiği ve kendisinden tüm aldıklarımı yine kendisi için kullanma niyeti konusunda destek olma lütfunda bulunursa eğer sizinle öyle konuşacağım ki Port-Royal'den bir adamla uğraşmadığınıza pişman edeceğim belki de sizi. Bunu size göstermek adına Sayın Pederler, bu bariz iftira ile hakaret ettiğiniz insanların yaptığı gibi sizin için af dilemek amacıyla Tanrı'ya iniltiler içinde yakarmakla yetinmektense, bu hakaretin benimle hiçbir ilgisi olmamasına karşın sizi yaptıklarınızdan dolayı Kilise karşısında yerin dibine sokmak zorunda hissediyorum kendimi. Amacım, İncil'in de söz ettiği ve sizinki gibi bir alışkanlığın neredeyse tek çaresi olan kurtuluş mahcubiyeti yaşatmak size.

En kutsal yerlere bile saygısı kalmamış bu küstahlığa dur demek gerekir artık. Bu türden bir iftiradan sonra kim güvende olabilir? Sayın Pederler, nasıl olur da üstünde Pederiniz Meynier'nin adı bulunan *Le Port-Royal et Genève d'intelligence contre le très saint Sacrement de l'autel* [Dinin Çok Kutsal Sakramentine Karşı Port-Royal ve Cenevre İşbirliği] gibi iğrenç başlıklı ve utanç verici bir kitabı bizzat kendiniz yayarsınız Paris'te! Orada yalnızca Sayın Saint-Cyran Rahibi-ni ve Sayın Arnauld'yu değil, kız kardeşi Agnès Anneyi ve bu manastırdaki tüm rahibeleri dinden dönmekle suçluyorsunuz. Sayfa 96'da şöyle diyorsunuz onlar hakkında: "Efkaristiya konusundaki inançları Sayın Arnauld'nunki kadar şüphelidir

onların;” sayfa 4’te de Arnauld’nun *kesinlikle Kalvenci* olduğunu savunuyorsunuz. Bunun üzerine, ben de Kilise’de üstüne bu kadar gerçeklikten uzak iğrenç suçlar atılabilecek insanların olup olmayacağını soruyorum herkese. Zira söyleyin bana Sayın Pederler, bu rahibeler ve yöneticileri *Dinin Kutsal Sakramentine karşı Cenevre’yle iş birliği içinde* olsalar (düşüncesi bile korkunç), neden tiksinecekleri bu sakramenti inançlarının temel nesnesi olarak görsünler? Yaşam kuralları arasına Kutsal Sakrament Topluluğunu nasıl koysunlar? Sakrament giysisini neden giysin, Kutsal Sakramentin Kızları adını neden alsınlar? Cenevre’dekiler gibi Kilise’nin bu inancını ortadan kaldırmak isteselerdi, Kilise inancının mükemmel biçimde yerine getirildiği bu kurumun Roma tarafından onaylanmasını, her Perşembe Kutsal Sakrament ayini yapma iznini neden istesinler? Papanın da kabul ettiği kişisel bir bağlılıkla neden gece gündüz durmaksızın rahibelerle bu kutsal görevi yapmak zorunda hissetsinler kendilerini? Neden yaşam boyu süren bu ibadeti ortadan kaldırmak isteyen dinsizlik sapkınlığını düzeltmek için yaşam boyu süren bir bağlılık gösterebilirler? Gücünüz yetiyorsa söyleyin öyleyse Sayın Pederler, neden inandıkları dinimizin tüm sırlarını bırakıp inanmadıkları sırrı seçsinler? Dinimizin sırrını sapkınlar gibi günah sırrı olarak görüyorlarsa neden ona tam ve bütün bir biçimde sadık kalsınlar? Ne yanıt vereceksiniz Sayın Pederler, bu, yalnızca sözde değil eylemde de açıkça ortaya konulmuş ifadeler karşısında? Üstelik bunlar münferit değil, tamamen, kiliselerimizde yaşayan İsa’ya tapmaya adanmış bir yaşamın sonucu ortaya konulmuş eylemlerdir. Yine, adına Port-Royal kitapları dediğiniz, Pederlerin ve konsillerin bu sırrın özünü ortaya koymak için yararlandıkları en özlü sözlerle dolu çalışmalara ne yanıt verirsiniz? Eleştiri yazılarınızda bunlara verdiğiniz yanıt görmek hem gülünç hem de korkunç. Sayın Arnauld’nun *ekmek ve şarap sırrından* söz ettiğini söylüyorsunuz haklı olarak; ama bundan belki de *biçimsel bir ekmek ve şarap sırrı* anladığını belirtip, *gerçek bir mevcudiyete* inandığını söylediğini ama bunu *mecazi bir hakikat ve gerçeklik* olarak yorumlamadığını nereden bileceğimizi soruyorsunuz. Nerelere

vardık böyle Sayın Pederler? Kilise kanonlarıyla ilgili en kutsal ifadeleri kötü niyetli kurnazlıklarınızla ürettiğiniz sözcük oyunlarıyla bozmanıza izin verilirse kimi ne zaman canınız isterse Kalvenci ilan etmezsiniz ki? Özellikle, dinî ihtilafın kesinlikle söz konusu olmadığı inanca ilişkin basit konularda kim kullanmamıştır ki bu terimleri? Üstelik o insanların bu kutsal sırra karşı duydukları sevgi ve saygı yazılarını öyle bir doldurmuştur ki hodri meydan, istediğiniz düzenbazlığı yapın; Cenevre düşüncesiyle ilgili en küçük üstü kapalı bir iz, bir yakınlık bulamazsınız orada.

Herkes biliyor Sayın Pederler, sizin de bizzat aktardığınız gibi Cenevre sapkınlığı özü itibarıyla İsa Mesih'in bu sakramentin içinde yer almadığına, kendisinin birçok yerde birden bulunmasının imkânsız olduğuna, aslında yalnızca gökyüzünde bulunduğuna ve ona, kilisede değil, yalnızca gökyüzünde olduğunu düşünerek tapılması gerektiğine, ekmeğin tözünün durduğuna ama İsa'nın etinin ne ağıza ne de kursağa girdiğine, bunun ancak inanç anlamında yenildiğine, bu yüzden de kötülerin bunu kesinlikle yemediğine ve ayinin bir ibadet değil iğrenç bir şey olduğuna inanmaktan ibarettir. *Port-Royal*'in kendi kitaplarında, *Cenevre ile nasıl iş birliği yaptığına* bakın o hâlde Sayın Pederler. Kafanız karışacak ama şöyle yazıyor bunlarda: “Ekmek ve şarap türlerinde İsa'nın eti ve kanı vardır” Sayın Arnauld'nun *İkinci Mektubu* (s. 259). “Azizler Aziz'i kutsal yerlerde hazırdır ve burada tapınmak gerekir ona” (Agy., s. 243). “İsa Mesih, kudas ayini geçiren günahkarların içinde, düşüncesiyle kalplerinde değilse bile bedeninin gerçek ve hakiki varlığıyla kursaklarında yer alır” *Fréquente Communion* [*Sık Komünyon*], 3. Kısım, Böl. 16. “Azizlerin ölü bedenlerinin külleri asıl saygınlıklarını, kendilerine İsa'nın ölümsüz ve diriltici etinin dokunuşundan kalan bu yaşam tohumundan alırlar” (1. Kısım, Böl. 40). “İsa Mesih'in bedeni herhangi bir doğa gücü tarafından değil, imkânsız diye bir şeyin söz konusu olmadığı, Tanrı'nın mutlak gücünden dolayı kutsal ekmeğin içine ve her zerresine konulmuştur” *Théologie Familiale* [*Kolay Teoloji*], Ders 15. “Kutsal güç, kutsama sırasında” söylenen sözlerin ifa-

de ettiği etkiyi oluşturmak için vardır (Agy.). “Yeryüzüne inip sunağa uzanmış olan İsa Mesih aynı zamanda ebedi huzura doğru yükselmiştir; kendinden ve olağan gücünden dolayı aynı anda farklı yerlerdedir, kâh Muzaffer Kilise’de kâh Yeryüzü ve Hac Yolu Kilisesi’nde,” *De la Suspension [Kutsal Sakramentten Uzaklaşma Nedenleri]* Kanıt 21. “Sakramentteki ekmek türleri asılı kalır ve olağandışı bir biçimde herhangi bir öznen destek almadan var olurlar; İsa Mesih’in bedeni de bu türlerin altında asılı durur; ama tözlerin ilineklere bağlı olduğu gibi bağlı değildirler bunlara” (Agy., 23). “Ekmeğin tözü ilinekleri içkin bırakarak değişir” *Traduction des Hymnes dans les Heures de Port-Royal [Port-Royal İbadetleri Sırasındaki İlahilerin Çevirisi]*, Sakrament İlahisinde. “İsa Mesih gökyüzündeki ihtişamıyla yer almaktadır Efkaristiyada,” Sayın Saint-Cyran Başrahibinin Mektuplar’ı, Cilt 1, 93. Mektup. “İhtişamlı insan hâliyle Kilise’nin buluşma çadırlarında, kendisini görünür bir biçimde içinde saklayan ekmek türlerinin altında yer alır; fakat bizim bu konudaki kusurumuzu bildiği için özel bir yerde bulunan insan haline tapınırken, her yerde var olan tanrısallığına tapınmaya eriştirir” (Agy.). “İsa Mesih’in bedenine dilimizle dokunuruz ve kutsal dokunuşuyla dilimizi kurtuluşa erdirir” (32. Mektup). “İsa Mesih papazın ağzına girer” (72. Mektup); “İsa Mesih her ne kadar Kutsal Sakramentte sevgisi ve yüce gönüllüğünün bir sonucu olarak kendisini erişilebilir kılsa da erişilemezliğini kutsal özelliğinin ayrılmaz bir koşulu olarak korumaya devam eder; çünkü okulun da dediği gibi sözün gücünden dolayı, *vi verborum*, orada yalnızca beden ve kan bulunsun da bu, hem insan yanının hem de tanrısız yanının bir tamamlanma ve kaçınılmaz bir birleşme sonucu orada olmasını engellemez” *Défense du chapelet du Saint-Sacrement [Kutsal Sakramentteki Tespih Duasının Korunması]* sayfa 217 ve son olarak, “Efkaristiya hem bir Sakrament hem de bir kurbandır” *Théologie Familiale [Kolay Teoloji]*, Ders 15, “bu kurban, çarmıha gerilmenin bir anması olsa bile arada şöyle bir fark vardır yine de: Ayindeki kurban, yalnızca Kilise ve orada Komüniona katılan inançlılar için sunulmuştur; oysaki çarmıhta sunulan kurban, İncil’in de

dediği gibi herkes için sunulmuştur (Agy., s. 53).” Hiçbir zaman sizinkinden daha büyük bir saygısızlığın olamayacağını açıkça göstermek bakımından bu kadarı yeterli Sayın Pederler. Fakat size ait şu kararı sizin ağzınızdan kendinize karşı da söylettirmek istiyorum. Bir insanın Cenevre ile iş birliği yaptığına ilişkin dedikodudan kurtulmak için ne yapması gerekiyor size göre? Pederiniz Meynier şöyle diyor sayfa 83’te: “Sayın Arnauld bu hayranlık uyandıran sır konusunda, türlerin içinde herhangi bir ekmek tözü değil, yalnızca İsa’nın eti ve kanı bulunduğunu söylerse tamamıyla Cenevre’ye karşı olduğunu kabul ederim.” Kabul edin o zaman iftiracılar, halkın gözü önünde ettiğiniz bu haksızlığı düzeltmek için yine halka açık bir yazı kaleme alın. Az önce aktardığım pasajlarda kaç kez gördünüz ne dediğini! Üstelik Sayın Saint-Cyran başrahibinin *Théologie Familière* [Kolay Teoloji] adlı çalışması Sayın Arnauld tarafından da kabul görüldüğü için her ikisinin de görüşlerini içeriyor. 15. Dersin tamamını, özellikle de ikinci maddeyi okuyun o hâlde, aradığınız sözleri göreceksiniz orada, hem de sizin ifade ettiğinizden daha açık biçimde: “Kutsanmış ekmekte bildiğimiz ekmek, kutsal çanakta şarap mı vardır? Hayır, çünkü ekmeğin ve şarabın tüm tözü çıkarılmış, yerine İsa’nın bedeninin ve kanının konulmuştur oraya, bu töz de burada ekmek ve şarap biçimine ve niteliğine bürünmüş olarak yer almaktadır.”

Pekâlâ, Sayın Pederler, Port-Royal, *Cenevre’nin kabul etmediği* hiçbir şeyi söylemez, Sayın Arnauld ikinci Mektubu’nda, *bir Charenton yöneticisinin söylemeyeceği* hiçbir şeyi söylememiştir, diyecek misiniz bir daha? Mestrezat’ı, Sayın Arnauld’nun 237. sayfa ve devamındaki mektupta konuştuğu gibi konuşturun öyleyse, şöyle dedirtin ona: “Onu ekmek ve şarap sırrını inkâr etmekle suçlamak alçakça bir iftiradır. Kalvencilerin tersine, Tanrı’nın Oğlu’nun gerçek anlamda mevcut olduğu hakikatini temel alır kitaplarında. Sunakta hazır bulunan azizler Aziz’ine sürekli olarak tapınılan bir yerde olmaktan mutlu olur.” Bu da gerçek mevcudiyetten daha aykırı bir şeydir Kalvencilerin inancına, çünkü Kardinal Richelieu’nün de *Controverses* [Dinî Tartışmalar], adlı kitabının 536. sayfasında dediği

gibi: *Lütercilerle* –ki onlar İsa Mesih’in Efkaristiyadaki gerçek mevcudiyetine inanıyorlar– “birleşen Fransa’nın yeni din yöneticileri, bu sır konusunda Kilise ile yalnızca Katoliklerin Efkaristiyaya duydukları hayranlık nedeniyle ayrı düşüklerini ifade etmişlerdir.” Port-Royal kitaplarından aktardığım tüm pasajların, yalnızca pasajların da değil, bu sırla ilgili *Fréquente Communion* [Sık Komünyon], *Explication des Cérémonies de la Messe* [Ayin Törenlerinin Açıklaması], *Exercice durant la Messe* [Ayin Sırasında Yapılması Gereken Şeyler], *Raisons de la Suspension du Saint-Sacrement* [Kutsal Sakramentten Uzaklaşma Nedenleri], *Traduction des Hymnes dans les Heures de Port-Royal* [Port-Royal İbadetleri Sırasındaki İlahilerin Çevirisi] vs. gibi tüm kitapların altına imza attırın Cenevre’ye. Port-Royal’de yapıldığı gibi Charenton’da da Efkaristiya içinde bulunan İsa Mesih’e kesintisiz ibadet etmek gibi kutsal bir oluşum gerçekleştirin. Kilise’ye yapabileceğiniz en önemli hizmet olacaktır bu, çünkü böylelikle Port-Royal, *Cenevre ile iş birliği içinde* olmayacak; Cenevre, Port-Royal ve tüm Kilise ile iş birliği içinde olacaktır.

Doğruyu söylemek gerekirse Sayın Pederler, Port-Royal’i Efkaristiyaya inanmamakla suçlamaktan daha kötü bir seçim olamazdı sizin için; ama sizi buraya neyin sürüklediğini söyleyeceğim şimdi. Politikanızı birazcık çözdüğümü biliyorsunuz. Epeyce takip ettiniz bu politikayı benimle karşılaştıktan beri. Sayın Saint-Cyran Başrahibi ve Sayın Arnauld bu sırla ilgili inanılması gerekenleri söylemekten başka bir şey yapmayıp, buna hazırlanmak için yapılması gerekenleri söylememiş olsalardı, dünyanın en iyi Katolikleri olacaktı; kullandıkları *gerçek mevcudiyet, ekmek ve şarap sırrı* sözcükleri kesinlikle üstü kapalı olarak görülmeyecekti. Gevşekliklerinize karşı mücadele edenlerin tümü, mücadele ettikleri konu da dâhil olmak üzere size göre sapkın sayılacak da Efkaristiyaya karşı yaptığınız saygısızlığa yönelik doğru bilgiler içeren bir kitap yazan Sayın Arnauld sapkın sayılmayacak mı? Ne deseydi başka Sayın Pederler? Kendine zarar vermeden söyleyebileceği şuydu: “Sürekli aynı günaha batan ve hiçbir düzelme umudu görülmeyenlere

kesinlikle İsa'nın bedeninin verilmemesi ve bu tür insanların içtenlikli bir tövbeyle arınıp bunun meyvesini almış olarak geri dönmek üzere bir süre sunaktan uzaklaştırılmaları gerekir." Böyle denilmesine izin vermeyin Sayın Pederler; günah çıkarma kabinlerinizde o kadar çok insan kalmaz belki. Zira Pederiniz Brisacier, "bu yöneme uyarsak İsa Mesih'in kanını verecek kimseyi bulamayız," diyor. Sizin için en iyisi, Pederiniz Mascarenhas'ın teologlarınızca ve hatta Saygıdeğer Liderinizce de kabul gören bir kitapta aktardığı, Topluluğunuza ait bir uygulamayı yerine getirmek. Şöyle deniliyor burada: "Her türden insan, hatta papazlar bile çok kötü günahlarla kirlendikleri gün dâhi İsa'nın bedenini kabul edebilirler. Bu Komünyonlarda bir saygısızlığın söz konusu olması şöyle dursun, durumdan bu biçimde yararlanılması övgüye değer bir şeydir. Günah çıkaran papazlar o insanları kesinlikle geri çevirmemeli; tersine, kısa bir süre önce bu tür günahlar işlemiş olanlara anında kudas ayinine katılmalarını tavsiye etmelidirler; çünkü her ne kadar Kilise bunu yasaklamış olsa da bu yasak tüm yeryüzünde başlanan uygulama nedeniyle ortadan kalkmıştır."

İşte Sayın Pederler, yeryüzünün her yerinde Cizvitlerin olması bu, işte oraya getirdiğiniz ve sürdürmek istediğiniz evrensel uygulama bu. Varsın İsa Mesih'in sofraları iğrençliklerle dolsun; ne önemi var, yeter ki kiliseleriniz insanlarla dolup taşsın. Buna karşı çıkanın Sakrament konusunda sapkın olduğunu söyleyin, neye mal olursa olsun yapmak gerekir bunu. Ama bu insanların inançları konusunda ortaya koydukları çürütülemez bu kadar kanıttan sonra nasıl yapacaksınız bunu? Bu insanların sapkınlığıyla ilgili olarak gösterdiğiniz dört önemli kanıtı aktarmamdan hiç mi korkmadınız? Bunu yaşamak zorundasınız Sayın Pederler; bu utançtan kurtarmak zorunda değilim sizi. Birinci kanıttan başlayalım incelemeye öyleyse.

Peder Meynier şöyle diyor, Cilt 1, 14. Mektup: "Saint-Cyran Başrahibi, arkadaşlarından birinin annesinin ölümü üzerine, bu tür durumlarda Tanrı'ya sunulabilecek en hoş kurbanın sabır olduğunu söylüyor; demek ki Kalvenci." Çok zekice Sayın Pederler fakat bunun nedenini anlayan var mı bilmiyorum.

Kendisinden öğrenelim nedenini, şöyle diyor büyük tartışmacı: “Çünkü demek ki mes ayine inanmıyor. Zira diğerlerine kıyasla Tanrı’nın en çok hoşuna giden ayin budur.” Cizvitler akıl yürütmeyi bilmiyor, duyurulur. Her istediklerini hatta Kutsal Kitabı sapkın ilan edecek kadar biliyorlar; zira sanki aldatma, insan öldürme ve putperestlik en büyük günahlardan değilmiş gibi; bu durumda, İncil’in dediği, “Parayı sevmekten daha kötü bir şey yoktur.” demek de mi sapkınlık olacak? Ayrıca Başrahibin söylediği türden şeyleri hangimiz söylemiyoruz her an; örneğin üzgün ve elemli bir kalbin yaptığı mes ayini Tanrı’nın gözüne daha hoş görünmez mi? Bu tür sözlerle bazı içsel nitelikler birbiriyle kıyaslanır; tamamen farklı ve sınırsız derecede yüce bir nitelik olan mes ayiniyle değil. Gülünç duruma düşmüyor musunuz böyle yaparak Sayın Pederler? Sizi susturmak için Sayın Saint-Cyran Başrahibinin mes ayininden, *tüm ayinlerin en üstünü* diye söz ettiği o aynı mektuptaki sözlerini göstermek mi gerekiyor? Şöyle diyor orada: “Babasına saygısını göstermek için kendini feda etmekten *daha üstün bir yol* bulamayan Oğul’un sunduğunu, Tanrı’ya her gün ve her yerde sunmak gerekir.” Ardından da şunları ekliyor: “Öldüğümüzde bedenimizle sunduğumuz kurbanın Tanrı’ya daha hoş görünmesi ve kendisinin bizimle buluşması için kendi bedenini almamızı emretmiştir İsa Mesih. Amacı, yaşamımız ve bedenimizle Tanrı’ya sunduğumuz son kurbanı mevcudiyetiyle kutlu kılarak bize güç vermektir.” Tüm bunları saklayıp, sayfa 33’te yaptığınız gibi insanları Komünyondan uzaklaştırdığını ve mes ayine inanmadığını söylemeye devam edin; zira mesleği iftiracı olanlar için utanmazlıkta sınır yoktur.

İkinci kanıtınız tam bir ibret belgesi. Sayın Saint-Cyran Başrahibini Kalvenci ilan etmek için, *Livre de Petrus Aurelius* [*Petrus Aurelius Kitabı*] adlı kitabından bir pasaja atıfta bulunuyorsunuz. Aurelius burada, Kilise’nin görevden el çektirmek ya da alt göreve vermek istediği papazlar hatta piskoposlar konusunda nasıl davrandığını açıklıyor, sayfa 89: “Kilise, onların sınıfsal yetkilerini ellerinden alamadığı için, çünkü unvan geri alınamıyor, gücünün yettiği işi yapıyor ve bu unvanı kazanmış

olanların gönüllerinden silemediğini kendisi belleğinden siliyor; onları artık papaz ya da piskopos değilermiş gibi görüyor. Sonuç olarak, unvan anlamında hep böyle kalsalar bile, *ob indelebitatem characteris*, Kilise'nin genel anlayışına göre öyle degillerdir." Görüyorsunuz Sayın Pederler, din adamları sınıfının yaptığı üç genel kurulda onay görmüş olan bu yazar açık açık papazlık unvanı geri alınamaz diyor; buna karşın ona aynı yerde, *papazlık unvanı geri alınabilir* dedirtiyorsunuz tam tersine. İşte aleni bir iftira, yani size göre küçük bir bağışlanabilir günah. İngiltere'deki arkadaşlarınızın piskoposlukla ilgili sapkınlıklarını reddettiği için zararı dokunmuştu size bu kitabın, o yüzden tüm bunlar.¹ Akla aykırı bir biçimde, Saint-Cyran Başrahibinin bu unvanın alınabileceğini ileri sürdüğünü varsaydığınız için İsa Mesih'in Efkaristiyada gerçekten yer aldığına inanmadığı sonucunu çıkarıyorsunuz.

Bu konuda yanıt vermemi beklemeyin Sayın Pederler. Sağduyunuz yoksa verecek değilim. Sağduyu sahipleri sizinle epeyce alay edeceklerdir, tıpkı *Fréquent Communion*'un [*Sık Komünyon*] şu sözlerine dayanan üçüncü kanıtınızla alay edecekleri gibi s. 3, Bölüm 11: "Tanrı, gökyüzünde azizlere verdiği *etin aynısını* Efkaristiyada bize veriyor; tek farkla, bize burada biçimini ve kendine özgü tadını göstermiyor, gökyüzüne saklıyor bunları." Aslında bu sözler Kilise'nin düşüncesini öylesine içtenlikle dile getiriyor ki, kötüye kullanacak ne bulduğunuz anında aklımdan çıkıyor. Zira ben burada, Trente Konsili, 13. Oturum, Kanon 8'de söylenenlerin dışında herhangi bir şey göremiyorum. Efkaristiyadaki İsa Mesih ile gökteki İsa Mesih arasında, burada görülemez, orada ise görülebilir olmasının dışında hiçbir fark yoktur. Sayın Arnould, İsa Mesih'i görme biçiminde bir fark olmadığını söylemiyor; yalnızca görülecek olan İsa Mesih'in herhangi bir farkı olmadığını söylüyor. Buna karşın, o pasajda, İsa'nın burada da gökyüzünde de ağızla yenmediğini söylediğini ileri sürüyorsunuz akla aykırı bir biçimde.

"Fakat bariz bir zırva ve akla karşı işlenmiş kocaman bir ölümcül günah bu." son-raki baskıda çıkarılmıştır. (Ed.)

Acıyorum size Sayın Pederler. Daha fazla açıklama yapmam gerekiyor mu bu konuda? Bu kutsal yiyecekle ona ulaşma biçimini nasıl karıştırırsınız? Az önce de söylediğim gibi, yeryüzündeki bu yiyecekle gökyüzündeki arasında tek fark var; burada, görmemizi ve kendine özgü tadını almamızı engelleyen bir örtüyle gizlenmiş olması. Ancak, onu burada ve orada görme biçimlerimiz arasında birçok fark vardır. Sayın Arnauld'nun da 3. Kısım, Böl. 16'da dediği gibi temel fark, "İsa'nın burada hem iyilerin hem de kötülerin ağzına ve kursağına giriyor olmasıdır"; gökte böyle değildir.

Bu farklılığın nedenini bilmiyorsanız söyleyeyim size Sayın Pederler. Tanrı'nın aynı ete farklı kavuşma yöntemleri getirmesindeki neden, bu dünyadaki Hristiyanların durumuyla gökteki ermişlerin durumu arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Kardinal Du Perron'un Kilise Babalarının ardından söylediği gibi, Hristiyanlar, ermişlerle Yahudiler arasında bir konumda yer almaktadırlar. Ermişler, İsa Mesih'i arada semboller ve örtüler olmadan görürler; Yahudiler, man ekmegi (manna) ve paskalya kuzusu gibi sembollerle üstü örtülü bir biçimde görmüşlerdir. Hristiyanlar ise gerçek ve hakiki anlamda Efkaristiyada görüyorlar onu, ama yine üstü örtülü olarak. Aziz Eusebius şöyle diyor bu konuda: "Tanrı üç buluşma çadırı oluşturmuştur: Hakikatin olmadığı ve yalnızca karaltıların bulunduğu Sinagog; hakikatin ve karaltıların olduğu Kilise; yalnızca hakikatin bulunduğu ve hiçbir karaltının olmadığı gök." İsa Mesih'in içinde olmadığı sembollerimiz olsaydı yalnızca, Aziz Pavlus'un hem Dinden hem de açık görüden farklı bir şey olarak değerlendirdiği iman durumumuzun dışına çıkardık; çünkü yalnızca gölgeyi görüp şeylerin tözünü görememek Dine özgü bir şeydir. İsa Mesih'i gözle görebilseydik yine imandan çıkardık çünkü aynı havarinin dediği gibi iman, görülen şeylere karşı gösterilen bir duygu değildir. Bu durumda, Efkaristiya iman durumumuzla mükemmel derecede orantılı bir ibadettir, çünkü İsa Mesih'i gerçek anlamda içinde saklar ama üstü örtülü olarak. O yüzden, eğer sapkınların ileri sürdüğü gibi İsa Mesih gerçekten ekmek ve şarap türlerinin altında yer almasay-

dı, bu durum yok olurdu; eğer Cennette görüldüğü gibi açıkça görseydik onu, yine yok olurdu bu durum; çünkü bu, kendi durumumuzu Yahudilerin durumuyla ya da cennete ermişlerin şaniyla karıştırmamıza neden olurdu. Sayın Pederler, tamamen kutsal sırrın gizemli ve kutsal nedeni bu işte; bizi Yahudilerin durumuna düşüren Kalvencilerden nefret etmemizin, ermişlerin şöhretine özlem duyuran, İsa Mesih'in tattığı kusursuz ve ebedi zevki bize veren işte bu. Bunlardan da anlaşılacağı üzere, İsa Mesih'in Hristiyanlarla ve ermişlerle kurduğu iletişim biçimi arasında birçok fark var; bunlardan birisi, onu burada ağızımızla alırken, Cennet'te böyle olmamasıdır. Fakat tüm bu farklar, özünde bizim içinde bulunduğumuz iman durumuyla Cennet'te yer alanların açık görü durumları arasındaki farktan ileri gelmektedir. Sayın Arnauld'nun şu sözlerle açıkça dile getirmiş olduğu şey de budur Sayın Pederler: "İsa'yı Efkariyada alanların saflığı ile ermişlerinki arasında, imanla Tanrı'yı açık seçik görme arasında bulunan farklılığın dışında başka bir farklılık olmaması gerek. İsa'yı yeryüzünde ve Cennet'te yeme biçimindeki değişiklik de bu farklılıktan ileri gelmektedir." Asla olmamış ve olamayacak bir sapkınlık bulmak adına çarpıtacağınıza, saygı duymanız gerekirdi bu sözlerdeki kutsal hakikatlere Sayın Pederler; Pederleriniz Annat ve Meynier, kötülük olsun diye bu sözleri çarpıtıp, İsa'nın ağızla değil yalnızca inanç anlamında yenildiğinin söylendiğini ileri sürerek, bunu suçlamalarının ana dayanağı yapmışlar.

Kanıt getirme işinde böylesine kötüsünüz işte Sayın Pederler; bundan dolayı, Sayın Arnauld'nun görüşleriyle uyumlu görünmesin diye Trente Konsili'ni çarpıtmak gibi yeni bir düzene başvurdunuz; insanları sapkın göstermek için ne yollar var sizde. Peder Meynier, kitabının elli yerinde, yalnızca 54. sayfasında ise sekiz ila on kez bunu yapıyor. Orada, insanın Katolik olarak kendini ifade etmesi için İsa Mesih'in Efkariyada gerçek anlamda hazır bulunduğu inaniyorum demesinin yeterli olmadığını ileri sürüyor ve *'konsil gibi' ben de İsa'nın gerçek bir 'kısmi mevcudiyetle' ya da kısmen Efkariyada hazır bulunduğu inaniyorum* demesi gerektiğini söylüyor. Bunun ar-

dından, Konsil'in 13. Oturumunda alınan 3, 4 ve 6. Kanonlara atıfta bulunuyor. Evrensel bir konsilin üç kanonundan alıntılanmış *kısmi mevcudiyet* sözünü görüp de kim inanmaz bunun orada gerçekten var olduğuna? On beşinci Mektubumdan önce işinize yaramıştır bu; ama şimdi bu oyuna gelmiyoruz Sayın Pederler. Konsil kararlarına bakınca yalancı olduğunuz ortaya çıkıyor; zira bu *kısmi mevcudiyet*, *kısmen*, *kısmi özellik* gibi sözler kesinlikle yoktur orada. Ayrıca şunu da söyleyeyim Sayın Pederler, bunlar bu konsilin herhangi başka bir yerinde de, bundan önceki herhangi bir konsilde de, herhangi bir Kilise Pederinde de yok. Rica ediyorum o hâlde Sayın Pederler, bu sözcüğü hiç kullanmamış olanları Kalvencilikle suçlayıp suçlamadığınızı söyleyin. Eğer suçluyorsanız, Trente Konsili ve istisnasız oradaki Pederlerin tümü Kalvencilik şüphelisidir.² Sayın Arnauld'yu sapkın ilan etmek için size hiçbir kötülüğü dokunmamış olan bunca insanı yaralamaktan başka hiç mi yol bulamadınız? Onların içinde, Efkariyya'nın önemli savunucularından biri olan Aziz Thomas da var; bu sözcüğü çok az kullanmış hatta reddetmiştir, 3. sayfa, Soru 76, Mad. 5'te şöyle diyor: *Nulla modo corpus Christi est in hoc sacramento localiter* [İsa hiçbir biçimde sakramente kısmi olarak yer almaz.]. Kim oluyorsunuz da, iman ikrarında bulunacak olan insanlara, kimseye danışmadan yeni sözler dayatıyorsunuz. Konsilin emrine göre, papalar tarafından düzenlenmiş ve içinde bu sözün geçmediği iman ikrarının ne zararı vardı? Bu beyan inançlıların inancında bir ikileme yol açıyordu da bir tek siz mi fark ettiniz bunu? Teologlardan bile bu sözleri kullanmalarını istemek ne pervasızlık! Bunları genel konsillere mal etmek ne büyük aldatmaca! Çok bilgili ve erdemli kişilerin bunları kabul etmekte yaşadıkları sıkıntıları görmemek nasıl bir cehalet! İncil'in size benzer cahil yalancılara dediği gibi: "*De mendacio ineruditionis tuæ confundere*, cahilce yalanlarınızdan utanın" Sayın Pederler.

² "Kişisel bir kavga uğruna Kilise'de böylesine büyük bir gürültü koparmayacak kadar dürüst insanların." cümlesi sonraki baskıda çıkarılmıştır. (Ed.)

Hocalık taslamayı bırakın artık; bu konuda ne unvanınız ne de yeterliliğiniz var. Daha akli başında önermelerde bulunma niyetiniz varsa dinleyebiliriz onları. Zira siz de gördünüz, bu *kısmi mevcudiyet* sözü, İsa'nın bedeninin Efkaristiyada, bedenlerin alışlagelmiş yerlerindeki gibi bütünlüklü bir biçimde yer almadığını dile getiriyor olması nedeniyle Aziz Thomas tarafından reddedilmiştir; buna karşın, farklı düşündeki bazı yeni yazarlarca da kabul edilmiştir bu söz, çünkü o yazarlar bundan yalnızca İsa Mesih'in bedeninin gerçekten adı geçen türlerin altında olduğu, bu türler de kendilerine özgü bir yerde olduğuna göre, İsa'nın bedeninin de orada bulunduğu sonucunu çıkarıyorlardı. Sayın Arnauld, Sayın Saint-Cyran Başrahibiyle birlikte, İsa Mesih'in Efkaristiyada gerçekten de kendine özgü bir yerde, ama mucizevi bir biçimde de aynı anda birçok yerde birden bulunduğunu çeşitli vesilelerle dile getirdiğine göre, bu anlamdaki bir düşüncüyü kabul etmekte güçlük çekmeyecektir. Bu durumda, tüm titiz düşünceleriniz iflas ediyor; ancak ve yalnızca çürütülemeyecek kanıtlarla ileri sürülmesine izin verilebilecek bir suçlamaya basit de olsa bir kılıf bulamamışsınız ayrıca.

Suçsuz insanları iftiralarınızla yüz yüze bırakmanın ne anlamı var Sayın Pederler? Bu gerçek dışı sözleri savunduklarına inanarak itham etmiyorsunuz onları ve size zarar verdiklerini düşünerek yapıyorsunuz bunu. Teolojinizin emri gereği, bu suçsuz insanlara iftira atmayı bırakın, yeter; ama siz, günah çıkarmadan ve tövbe etmeden, bir yandan ayin yapabilir, bir yandan da her gün ayin yapan papazları bunun tam bir putpe-restlik olduğuna inanmakla itham edebilirsiniz. Bu da *Cenevre ile birlikteyken ayin yapması üzerine* Pederiniz Jarrige'i bizzat kendinizin ilan bastırıp arananlar listesine koydurmuş olması gibi kutsala karşı çok korkunç bir saygısızlık olacaktır.

Bu kadar büyük ve aslı olmayan suçları o insanlara bu kadar utanmazca isnat etmenize değil de, olasılığı bu kadar zayıf suçları bu kadar tedbirsizce isnat etmenize şaşıyorum doğrusu. Zira günahlar konusunda keyfinize göre söz sahibi olabiliyorsunuz ama insanların inancı konusunda da aynı biçimde tasarrufta bulunmayı geçiriyor musunuz aklınızdan? Doğruyu

söylemek gerekirse Sayın Pederler, Kalvencilik şüphesi onlara mı size mi uygun düşer diye sorsalar ben sizi gösterirdim. Onların söylemleri en az sizinkiler kadar inançlı, fakat onların davranışları imanlarını teyit ederken sizinki bunun tam tersini gösteriyor. Zira siz de onlar kadar bu ekmeğin gerçekten İsa Mesih'in bedenine dönüştüğüne inanıyorsanız, neden bu bedene yaklaşımlarını tavsiye ettiğiniz insanların soğuk ve taş kalplerinin içtenlikli olarak etten ve sevgi dolu bir kalbe dönüşmesini istemiyorsunuz aynı onlar gibi? Eğer İsa Mesih'in kendisine yaklaşanlara, dünyada, günahı ve kendinde ölmeyi öğretmek amacıyla, orada ölmüş bir hâlde bulunduğu inanıyorsanız, neden kötülükleri ve günah işleme hırsları hâlâ capcanlı olan kişileri ona yaklaştırmaya meylediyorsunuz? Bu dünyanın ekmeğini yemeyi hak etmeyenler olarak öteki dünyanın ekmeğini yemeye nasıl layık görüyorsunuz kendinizi?

Ey bu kutsal sırda hayranlık duyan ve tüm çabasını bu kadar kutsal komünyon ile bu sırda saygı gösterenlere zulmetmeye ve kutsala saygısızlık içeren bunca komünyon ile ona saygısızlıkta bulunanlara dalkavukluk etmeye harcayanlar! Kıdemli günahkârları utançlarından kurtararak İsa Mesih sofrasına oturtan ve ortalarına da günah çıkararınının bile sunakta yüce Tanrı'ya o çok kutsal kurban İsa Mesih yerine kendi pervasızlıklarını gönderen ve bu kurbanı kendi kirli elleriyle o kirli ağızlara veren bir papaz yerleştirenler böylesine saf ve tapılası bir ayini savunmaya ne kadar da layıklar! Kendi liderlerinin de onay verdiği maksimler gereği, *tüm yeryüzünde* bu tutumu gösterenlere, *Fréquente Communion*'un [*Sık Komünyon*] yazarını ve Kutsal Sakrament Kızları'nı kutsal Sakrament'e inanmakla suçlamak yakışmaz mı?

Bu da yetmez ama onlara. Hırslarını doyurmak için bu insanları İsa Mesih'ten ve vaftizden vazgeçmiş olmakla da suçlamak gerekir. Bu işler sizin içi boş masallarınıza benzemez Sayın Pederler. Bu çok tehlikeli taşkınlıklarla iftiralara'nızın ölçüsünü aştınız. Kendisini bunu savunabilecek kadar güçlü görmemiş olmalısınız ki yaşlı arkadaşınız Filleau'ya söylediğiniz şu iğrenç yalanı Topluluğunuz üstlendi açık açık ve Pederiniz Meynier

kısa bir süre önce, Port-Royal'ın otuz beş yıldan beri, *Enkarnasyon sırrını yıkıp İncil'i uydurma bir hikâyeymiş gibi göstererek Hristiyanlık dinini yok etmek ve yıkıntıları üzerine deizmi inşa etmek amacıyla*, başında Sayın Saint-Cyran Başrahibinin ve Sayın Jansenius'un yer aldığı gizli bir kabala oluşturmakta olduğunu *kesin bilgi olarak* ileri sürdü. Tüm sorun bu mu Sayın Pederler? Nefret ettikleriniz hakkında söylediğiniz tüm bu söz-
lere inanılırsa tatmin olacak mısınız? Bu insanları, yönelttiğiniz *Cenevre ile iş birliği suçlaması* ile hem Kilise içindekilere hem de Kilise dışında olsalar bile suçlama olarak yönelttiğiniz *deizm* aracılığıyla İsa Mesih'e inananlara düşman belletseydiniz, öfkeniz diner miydi?

Ancak, düşüncesizce attığınız adımlar karşısında kim şaşırıp kalmaz ki? Zira en küçük bir kanıt kırıntısı taşımadığı gibi bariz çelişkilerle dolu bir sözle kimi ikna edeceğinizi sanıyorsunuz? Kim inanır, İsa'nın lütfundan, İncil'in doğruluğundan ve vaftizin zorunluluklarından başka bir şey salık vermeyen piskopos ve papazların vaftizden, İncil'den ve İsa'dan vazgeçtiklerine, dinden dönmek için uğraştıklarına ve Port-Royal'ın de bu uğurda çaba gösterdiğine? Kim inanır buna Sayın Pederler? Siz sefiller, kendiniz inanıyor musunuz buna? Ya bu insanların İsa Mesih'e inanmadıklarını kanıtlayacak ya da dünyanın yüzüstü bırakılmış en büyük iftiracıları olarak kalacaksınız kaçınılmaz bir biçimde; düştüğünüz duruma bir bakın! Kanıtlayın bunu o hâlde Sayın Pederler. Verin, 1621'de Bourg-Fontaine toplantısına katıldığını ve arkadaşınız Filleau'ya, burada alınan, Hristiyanlık dinini ortadan kaldırma kararını açıkladığını ileri sürdüğünüz *şu saygın kilise mensubunun* adını. Verin, bu toplu entrikayı çevirdiğini söylediğiniz altı kişinin adını. Verin, o *mektuplarda A.A. diye belirtilmiş* olduğunu, o tarihte yalnızca dokuz yaşında bulunduğunu kanıtlayınca, *Antoine Arnauld* olmadığını (s. 15) *ama henüz sağ ve Sayın Arnauld'nun tamıyacağı kadar yakın arkadaşı olduğunu* söylediğiniz *diğer kişinin* adını. Demek ki tanıyorsunuz onu Sayın Pederler; siz de onun gibi dinsiz değilseniz, bu dinsizin adını krala ve yüksek mahkemeye bildirmek zorundasınız hak ettiği cezayı çekmesi için. Konuş-

mak gerek Sayın Pederler; ya adını vereceksiniz ya da asla inanılmayacak iğrenç yalancılar olarak görülmenin utancına katlanacaksınız. Sizin gibi yalancıları bu biçimde *rahatsız etmek* ve sabrını zorlamak gerektiğini öğretti bize yaşlı Peder Valérien. Bu konudaki sessizliğiniz o şeytani iftiraya tam ve değişmez bir biçimde inanmış olduğunuz anlamına gelecektir. Arkadaşlarınızın içinde gözü en çok kapalı olanlar, *bunun gücünüzün değil, güçsüzlüğünüzün bir sonucu olduğunu* itiraf etmekten ve iftirayı Port-Royal rahibelerine karalamaya vardıracak kadar kötü olduğunuzu şaşkınlık içinde görmekten ve sayfa 14'te yaptığınız gibi bu rahibelerden birisinin düzenlediği *gizli Tespih duası ayinin* İsa Mesih'e karşı çevrilen bu toplu entrikanın ilk ürünü olduğunu ve sayfa 95'te yaptığınız gibi size göre bir *deizm* eğitimi olan *bu yazılı belgedeki tüm iğrenç maksimlerin bu rahibelere öğretildiğini* söylemekten rahatsız olacaklardır. Bu yazılı belge konusundaki yalanlarınız merhum Paris Başpiskoposunun Pederiniz Brisacier'e verdiği Mahkûmiyet Kararı'nda itiraz kabul etmeyecek biçimde çürütülmüştür. Verecek bir yanıtınız yok buna; ama bunu hiç olmadığı kadar utanmaz bir biçimde kötüye kullanarak, dindar oldukları herkesçe bilinen kızlara ağız dolusu dinsiz demeye devam ediyorsunuz yine de. Acımasız ve alçak zalimler, en münzevi yaşamların sürüldüğü manastır dehlizlerine sığınmak da yetmiyor iftiralarınızdan korunmak için! Bu kutsal bakireler, eğitimleri gereği, gece gündüz yaptıkları kutsal Sakramentle İsa Mesih'e yakarırken, sizler bu kızların İsa'nın ne Efkaristiyada ne de Babası'nın sağında bulunduğuna inanmadıklarını yayıyorsunuz gece gündüz ve onlar gizlilik içinde Kilise ve sizin için dua ederken, siz açık açık Kilise'den söküp atıyorsunuz onları. Sizi duyacak kulakları, yanıt verecek dili olmayan kızlara iftiralar atıyorsunuz. Fakat içinde saklı bulundukları ve bir gün birlikte ortaya çıkacakları İsa Mesih sizi duyuyor ve onların yerine yanıt veriyor. Dünyayı sarsıp Kilise'yi teselli eden bu kutsal ve ürkütücü ses duyuluyor bugün. Sayın Pederler, korkarım, kalplerini taşla çevirip, o, Tanrı olarak konuştuğunda inatla duymaktan kaçınanlar,

yargıç olarak konuştuğunda korkuyla dinlemek zorunda kalacaklardır bu sesi.

Zira sorulduğunda nasıl hesap vereceksiniz bu kadar iftira konusunda ona? Üstelik Pederleriniz Dicastillus, Gans ve Penalossa'nın fantezilerine göre değil, kendi ezeli ve ebedi hakikatinin kurallarına ve bu suçu affetmek şöyle dursun, kasten adam öldürmeyi cezalandırır gibi cezalandıracak kadar bundan nefret eden Kilisesi'nin kutsal emirlerine göre sorgulayacaktır sizi. Nitekim Kilise birinci ve ikinci Arles Konsili'nde iftiracılar ve katillere ölünceye kadar Komünyon'u yasak etmiştir. Latran Konsili iftiracı oldukları ortaya çıkanların, kusurlarını düzeltmeler bile din adamlığı mesleğine uygun olmadıklarına karar vermiştir. Hatta papalar, piskoposlara, papazlara ya da diyakozlara iftira edenlere kesinlikle Ölüm Komünyonu yapılmayacağına ilişkin gözdağı vermişlerdir. Kara çalmaya yönelik yazı yazanlar ileri sürdükleri şeyleri kanıtlayamadıkları için Papa Hadrianus tarafından *kırbaç cezasına, flagellentur*, çarptırılmışlardır Saygıdeğer Pederler. Kilise, daha geniş bir özgürlükle suç işleyebilmek için iftira gibi büyük suçları affedecek kadar bozulmuş Topluluğunuzun hatalarından uzak durmuştur her zaman.

Kesin olan şu ki Sayın Pederler, eğer Tanrı, yaptığınız kötülüklerin önüne geçecek ve söylediğiniz yalanları sonuçsuz kılacak yolları bizzat kendinizin açmasına izin vermemiş olsaydı, bu konuda daha çok kötülük yapabilirdiniz. Zira size olan güveni tamamen ortadan kaldırmak için iftiralarınızı suç olmaktan çıkaran şu tuhaf maksimi yayımlamak yeterlidir tek başına: "İçtenlikle bir arada yapılmıyorsa bir yararı yoktur iftiranın. Arkadan konuşan birinin, dedikoduyu kendisinin yapamayacağı bir suç olarak görüp ondan nefret etmek gibi bir şöhreti yoksa başarılı olamaz." İşte bu yüzden kendi ilkeniz kendinizi ele veriyor Sayın Pederler. Bu ilkeyi vicdanınızı rahatlatmak için koydunuz. Zira cehennem azabına uğramadan dedikodu yapmak ve Aziz Athanasios'un sözünü ettiği *o kutsal ve dindar iftiracılar*dan olmak istiyordunuz. Cehennemden kurtulmak için kendi teologlarınızın inancına göre sizi bundan kurtaracak

olan bu maksime sarıldınız; fakat onlara göre, sizi öteki dünyada başınıza gelmesinden korktuğunuz sıkıntılardan koruyacak olan bu maksim, bu dünyada kendisinden beklediğiniz yararı elinizden alıyor. O yüzden, dedikodunun kötülüğünden sakınmayı hesap ederken, bundan elde edeceğiniz yarardan oldunuz; kötülük kendi başına ne kadar zararlıysa, o kadar da yine kendisine dönüp kendi kötülüğüyle kendini ortadan kaldırır.

Aziz Pavlus'un dediği gibi, sıradan dedikoducuların, *maledici*, Tanrı'yı görme hakları olmadığını açıkça dile getirerek iftira etseydiniz daha hayırlı olurdu sizin için; dedikodularınıza daha çok inanılırdı hiç değilse. Gerçi kendi kendinize iftira ediyorsunuz aslında; fakat sizin de yaptığınız gibi düşmana atılan iftiranın suç olmadığını söylerseniz, dedikodularınıza kesinlikle inanılmayacak, cehennem azabından da kurtulamayacaksınız. Zira şurası kesin Sayın Pederler, ne ağırbaşlı yazarlarınız Tanrı'nın adaletini ortadan kaldıracak ne de tek işi yalana başvurmak olan sizler daha kesin bir kanıt koyabileceksiniz ortaya; hakikat içinde değilsiniz çünkü. Hakikat sizden yana olsaydı, sizin için mücadele eder, sizin lehinizde galip gelirdi; her ne kadar siz kendisine düşman olsanız da *Hakikat benim diyen İsa*, söz verdiği üzere, *sizi kurtarırdı bundan*. Yalana, dalkavukluk ettiğiniz günahkâr insanların uygunsuz davranışlarını savunmak ve buna karşı koyan dindar insanlara zulmetmek amacıyla uydurduğunuz iftiraları desteklemek için başvuruyorsunuz yalnızca. Amaçlarınız hakikate aykırı olduğu için, bir peygamberin dediği gibi, *yalana bel bağlamak* zorunda kaldınız. Siz şöyle dediniz: "İnsanları yıkıp geçen felaketler bize uğramayacak; zira biz umudumuzu yalana bağladık, yalan bizi koruyacaktır." Ne yanıt veriyor peygamber? Şöyle diyor: "Siz ne kadar iftiraya ve kargaşaya bel bağlasanız da, *sperastis in calumnia et in tumultu*, bu bela gelip bulacak sizi ve beklenmedik bir biçimde yıkılan yüksek bir duvar ve kırılıp parçalananan toprak bir çanak gibi yıkılıp parçalanacaksınız. Bu, öylesine güçlü ve öylesine evrensel olacak ki bir yudum su çekilecek kuyu ya da bir parça ateş konulacak çukur kalmayacak, çünkü *(bir başka peygamberin dediği gibi)* siz iyi insanın kalbini kır-

dınız, ki ben bile yapmadım bunu ve dine karşı olanların kötülüğünü övüp desteklediniz. O yüzden, halkımı sizin elinizden kurtaracağım ve hem sizin hem de onların Efendisi olduğumu göstereceğim.”

Evet, Sayın Pederler, zihniyetinizi değiştirmeyecek olursanız, umalım ki Tanrı, gerek kötü tutumunuzla düzensizlik içinde bırakarak gerekse dedikodularınızla zehirleyerek uzun zamandan beri yanılttığınız insanları sizin elinizden kurtarsın. Tanrı, bazılarını kazuistlerinizin temelsiz kurallarının kendilerini gazabından kesinlikle korumayacağını gösterecek ve diğerlerinin zihnine de sizi dinleyip yalanlarınıza inanarak mahvolacaklarına ilişkin gerçek korkuyu kazıyacaktır; bunları üretip dünyaya yayarak siz zaten kendi kendinizi mahvediyorsunuz. Bu konuda yanılmamak gerekir zira: *Tanrı ile kesinlikle alay edilmez* ve İncil’in, suçlu olduğundan kesinlikle emin olmadığımız insan kardeşimizi asla mahkûm etmememiz gerektiği yönündeki emrine karşı gelmek cezasız kalmaz. Bu yüzden, ne kadar dindar olduklarını söylerse söylesin, ne tür bir sofuluk adı altında yapıyor olursa olsunlar, yalanlarınıza kolayca kanalar sırf Katolik papazlara ve rahibelere sapkınlık ve dinden ayrılma gibi önemli suçlar isnat etmeleri nedeniyle Cennet’ten kovulmaktan korkmalıdırlar; sizinkiler gibi küstahça yalanlardan başka bir kanıta gerek yoktur bu konuda. Sayın Cenevre Başrahibi şöyle diyor: “Şeytan dedikodu yapanın dilinin üstünde, onu dinleyen de kulağının içindedir.” Aziz Bernard ise, İlahi 24’te şöyle der: “Dedikodu her birimizdeki tanrı sevgisini solduran bir zehirdir. Bu yüzden, tek bir iftira sayısız ruh için ölümcül olabilir; çünkü bu, yalnızca onu yayanları değil aynı zamanda onu reddetmeyenleri de öldürür.”

Saygıdeğer Pederler, Mektuplarımı böylesine peş peşe ve geniş yazma huyum yoktu. Bu iki durumun nedeni, içinde bulunduğum zaman darlığı. Bu mektubu daha uzun tutmamın tek nedeni, daha kısa yazacak kadar boş zamanımın olmayışıdır. Beni acele etmeye zorlayan gerekçeyi siz benden daha iyi biliyorsunuz. Yanıtlarınızdaki başarı durumunuz kötüydü. Yöntem değiştirmekle iyi

yapmışsınız; fakat iyi bir seçim yapıp yapmadığınızı ve insanların Benediktenler'den korktuğunuzu söyleyip söylemeyeceklerini bilmiyorum.

Kısa bir süre önce öğrendim ki herkesin sizin savunmalarınızın yazarı olarak gösterdiği kişi bunu kabul etmiyor ve bu işin kendisine mal edilmesine kızıyormuş. Haklı, ben de haksızlık etmişim bu konuda kendisinden kuşkulananmakla. Zira ne kadar güvence verilmiş olursa olsun, yalanlarınıza inanmayacak kadar sağduyulu ve inanmadığı şeyleri yayımlamayacak kadar da onurlu birisi olduğunu düşünmeliydim. Size özgü ve size ait olduğunu fark edememiş olmaktan dolayı kendimi affedemeyeceğim kadar karakterinizi yansıtan bu aşırılıkları yapabilecek çok az insan vardır dünyada. Koparılan genel patırtıya kapılmışım. Sizin açınızdan iyi bir şey sayılabilecek bu özür, kesin kanıtı olmayan hiçbir şeyi açıkça dile getirmeyen ve bu konuda da o kanıtın dışında hiçbir şey söylememiş olan benim için yeterli değildir. Pişmanım, sözümü geri alıyor, sizin de tutumumu örnek almanızı diliyorum.³

³ On Beşinci Mektubun sonundaki dipnotta da belirtildiği üzere, Pascal, kendisine yönelik olarak yazılan karşı yazıların Desmarets de Saint-Sortin'in kaleminden çıktığını düşünüyordu. Bu notta, yaptığı hatayı anlayıp özür diliyor. (Çev.)

ON YEDİNCİ MEKTUP

[OLGU SORUNLARI VE DİNİ SORUNLAR]

Saygıdeğer Cizvit Pederi Annat'ya

23 Ocak 1657¹

Saygıdeğer Peder,

Tutumunuzu göz önünde bulundurarak her iki tarafın da bu işe ara vermesini arzuladığınızı sanmıştım ve buna da hazırdım. Fakat bunun hemen ardından o kadar çok yazı yazdınız ki, Cizvitlerin sessizliğine bağlı bir huzurun hiçbir garantisinin olmadığı çıktı ortaya. Verilen bu aranın size bir yarar sağlayıp sağlamayacağını bilmiyorum; ama ben, tüm kitaplarınızda dilinizden düşürmediğiniz her zamanki sapkınlık suçlamasını ortadan kaldırma fırsatı vermesi nedeniyle memnunum bundan.

Şahsımı sapkın olarak nitelemeye yönelik takındığınız ve her geçen gün biraz daha artan küstahça tavra ilk ve kesin olarak dur demenin zamanı geldi. Aynı şeyi, katlanılamayacak ve böyle bir suçlamaya gereği gibi yanıt vermemem durumunda kendimi kuşkulu birisi hâline getirebilecek biçimde, yakın zaman önce yayımladığınız kitapta da yapıyorsunuz. Arkadaşlarınızın ve konuyla ilgisi olmadığı hâlde işin içine giren diğer birçok kişinin yazılarındaki bu hakareti ciddiye almamıştım. 15. Mektubumda bu konulara yeterince yanıt da vermiştim; fakat şimdi bu durumdan başka bir tonda söz ediyor, ciddi ciddi savunmanızın can alıcı noktası durumuna getirip neredeyse yalnızca bunu kullanıyorsunuz. Zira 15. Mektubuma verilecek her bir yanıt yerine, 15 kez sapkın olduğumu söylemenin yeterli olduğunu ve bu biçimde ilan edilmiş birisi olarak herhangi bir güveni hak etmeyeceğimi söylüyorsunuz. Kısacası, dinden ayrılışımı tartışma konusu bile yapmıyor, bunu kesin bir gerçeklik olarak tasarladığınız düşünce üzerine bina ediyorsunuz çekin-

¹ Bu Mektup 23 Ocak tarihli olmasına rağmen 19 Şubat'ta çıkmıştır. (Ed.)

meden. Enikonu sapkın muamelesi yapıyorsunuz bana yani Sayın Peder; ben de size enikonu yanıt vereceğim bu konuda.

Siz de biliyorsunuz Sayın Peder, elinizde kanıtlayacak bir şey yoksa böylesine bir suçlamada bulunmak berbat bir pervasızlıktır. Bu konuda ne tür kanıtlarınız olduğunu sorarım size. Charenton’da ne zaman görülmüşüm? Ne zaman ayine gitmemiş ve Hristiyanların kilisedeki görevlerini yerine getirmemişim? Ne zaman sapkınlarla iş birliği yapmış ya da Kilise ile yollarımı ayırmışım? Hangi konsile karşı gelmişim? Hangi papalık genelgesine uymamışım? Yanıt vermeniz gerek bunlara Sayın Peder. Huu!.. Duyuyor musunuz beni? Ne yanıt vereceksiniz? Herkesten rica ediyorum, takip etsinler vereceğiniz yanıtı. Birincisi, *Mektupları yazan kişinin Port-Royal’den olduğunu varsayıyorsunuz*. Ardından, *Port-Royal’in sapkın ilan edildiğini* söylüyor, bundan da *Mektupları yazanın sapkın ilan edildiği* sonucuna varıyorsunuz. Bu suçlama önemli ölçüde beni değil, Port-Royal’i hedef alıyor bu durumda Sayın Peder; sırf Port-Royal’den olduğumu varsaydığınız için bu suçu benim omuzlarıma yüklüyorsunuz. Bu durumda, kendimi savunmakta çok zorluk çekmeyeceğim; çünkü yapacağım tek şey oradan olmadığımı söyleyip, sizi Mektuplarıma yönlendirmek olacaktır. Bu mektuplarda, tek başıma olduğumu, kitabınız yayımlanmadan önceki 16. Mektubumda da kullandığım sözcüklerle ifade edecek olursam, *kesinlikle Port-Royal’den olmadığımı* söyledim.

Sapkın olduğumu başka bir biçimde kanıtlayın o zaman; yoksa herkes görecektir zavallı olduğunuzu. Yazılarımla kanıtlayın Papalık Genelgesini kabul etmediğimi. Öyle çok fazla değil yazdıklarım. İnceleyeceğiniz 16 Mektup altı üstü, bu yazılarla meydan okuyorum size ve tüm dünyaya, en küçük bir emare bulun. Bunun tersini rahatlıkla gösterebilirim ama orada size. Zira örneğin 14. Mektup’ta, “maksimlerinizin verdiği izne göre, ölümcül günah işleyerek insan kardeşini öldürmek, İsa Mesih’in yerine öldüğü kişileri cehennemlik etmektir” dediğimde bariz bir biçimde İsa Mesih’in bu cehennemliklerin yerine öldüğünü ve böylece “onun yalnızca Tanrı’nın iyi kulları için ölmüş olması düşüncesinin” yanlış olduğunu kabul etmiş

olmuyor muyum? Zaten bu, beşinci önermede mahkûm edilen bir şey değil mi? Yani, Sayın Peder, tüm benliğimle nefret ettiğim bu din dışı önermeleri savunacak bir şey demedim. Port-Royal bunları savunacak olursa benim aleyhime herhangi bir sonuç çıkaramazsınız bundan, söyleyeyim size. Çünkü Tanrı'ya şükür, yeryüzünde yalnızca Katolik, papalığa bağlı Roma Kilisesi'yle bir bağım var. Orada ve Papa hazretlerinin topluluğunda yaşamak ve ölmek istiyorum. Bunun dışında bir kurtuluş olmadığına inanıyorum kesin olarak.

Böyle konuşan birine ne yapacaksınız? Ne yandan saldıracaksınız bana? Çünkü ne konuşmalarım ne de yazılarım sapkınlık suçlamalarınızın bahanesi olabilir. Tehditleriniz karşısındaki güven ve emniyeti şöhrətli biri olmayışına borçluyum. Yoldan çıkmış hâlinizi tüm dünyaya görünür kılan görünmez bir el değmiş gibi hissediyorsunuz kendinize; birlikte hareket ettiğimi düşündüğünüz insanların şahsında bana saldırmaya çalışıyorsunuz boşu boşuna. Ne bir topluluğa ne de herhangi bir kişiye bağılıyım; o yüzden ne kendi adıma ne de bir başkası adına korkum var sizden. Sahip olabileceğiniz itibarın bir hükmü yoktur benim gözümde. Dünyadan hiçbir beklentim yok, hiçbir şeyinden korkmuyor, hiçbir şeyini istemiyorum. Tanrı'nın inayetiyle, kimsenin ne malına ne gücüne ihtiyacım var. Bu yüzden, Sayın Peder, hiçbir biçimde elinize düşmem. Ne yandan denerseniz deneyin, ele geçiremezsiniz beni. Port-Royal'e dokunabilirsiniz; ama bana dokunamazsınız. Sorbonne'da birçok insanı evinden ettiniz;² ama bu işler beni evimden edemez. Papazlara ve teologlara zorluklar çıkarabilirsiniz;³ ama bu sıfatlardan hiçbirini taşımayan birisi olarak bana zorluk çıkaramazsınız. Şu hâlde, belki de şimdiye kadar böylesine etki alanınızın dışında, temelsiz düşüncelerinizle mücadele edebilen, özgür, güdümsüz, bağlantısız, bağımsız, ilişkisiz ve işsiz biriyle uğraşmamışsınızdır. Maksimleriniz konusunda yeterince bilgi sahibi birisi olarak,

Altmış civarında Doktor, Arnauld'ya yönelik sansürü imzalamadıkları için oturdukları ünlü okulun lojmanlarından çıkartılmışlardır. (Ed.)

Kilise gelirlerini ve işlerini kaybedebilecekleri söylenerek, Jansenius'u mahkûm eden bir formu imzalamaya zorlanıyorlardı. (Ed.)

Tanrı yardım ettiği sürece bunları dillendirmeye devam edeceğim; insana ait hiçbir düşünce bu konudaki girişimlerimi ne durdurabilir ne de yavaşlatabilir.

Bana bir şey yapamayınca, tüm Pederlerinizin yaptığı gibi, yaşadığımız fikir çatışmasına karışmamış insanların aleyhinde bu kadar iftira yayımlamakla elinize ne geçiyor Sayın Peder? Böyle kaçarak kurtulamayacaksınız. Karşınıza diktiğim hakikatin gücünü göreceksiniz. Ben size, Tanrı sevgisinden ayrılarak Hristiyanlık ahlakını yok ediyorsunuz, insanları Tanrı'dan uzaklaştırıyorsunuz diyorum; siz bana, yaşamım boyunca görmediğim *Peder Mester'in ölümünden* söz ediyorsunuz.⁴ Ben size, yazarlarınız, kaybedilmesi halinde utanç duyulacaksa bir elma yüzünden insan öldürmeye izin veriyorlar diyorum; ama siz bana, "Saint-Merri'de sadaka kutusu açıldı," diyorsunuz. Hem ayrıca, yaşamım boyunca ne kendisini ne de kitabını gördüğüm, Oratoire Kilisesi Pederlerinden birinin yazdığı *De la Sainte Virginité [Kutsal Bekâret Hakkında]* adlı kitap üzerinden bana saldırarak ne demek istiyorsunuz? Size karşı olanların tamamını böyle tek bir kişiymiş gibi görmenize şaşırp kalıyorum Sayın Peder. Kininiz bunların tümünü lanetlenmiş tek bir bedenmiş gibi görüyor, istiyorsunuz ki her biri diğerleri adına yanıt versin.

Cizvitler ve onlarla mücadele edenler arasında çok fark var. Siz gerçekten de tek bir lider yönetiminde bir araya gelenlerin oluşturduğu birleşik bir yapısınız; daha önce de söyledim, kurallarınız gereği, üstlerinizin haberi olmadan herhangi bir yazı yayınlamanız yasak. Bu yöneticiler, şahısların yapacağı hatalardan sorumlu kılınmışlar, talimatlara ve Aquaviva, Vitelleschi vs. gibi önde gelen isimlerin mektuplarına göre, "orada bulunan hataları fark etmediklerini söyleyerek mazeret ileri süremiyorlar; çünkü bunları fark etmek zorundalar." Durum

⁴ Mester veya Meyster, misyonerlik tarikatı mensubu Felemenk bir papazdır. 1648 yılındaki ölümü büyük ses getirmiştir. Rahip Rapin'in aktardığına göre (*Mémoires*, cilt 1, s. 223) 'alın yazısıyla ilgili yeni öğretinin maksimleri' (yani Janseniusçuların düşünceleri) nedeniyle akıl sağlığını yitirip canına kıymış ve İsa'ya ağıza alınmayacak hakaretlerde bulunarak ölmüştür. (Ed.)

böyle olunca, haklı olarak, meslektaşlarınızın çalışmalarında yer alan, üst yöneticileriniz ve topluluğunuzun teologları tarafından onaylanmış yanlış düşüncelerle ilgili eleştiriler yöneltilebilir size. Ben söz konusu olduğumda, farklı bir değerlendirme yapmak gerekir Sayın Peder. *De la Sainte Virginité [Kutsal Bekâret Hakkında]* adlı kitabın yayımlanmasına onay veren kişi ben değilim. Paris'teki tüm sadaka kutuları açılabilir; bu, benim Katolik inancımdan bir şey götürmez. Yani kısacası, açık açık ve yüksek sesle söylüyorum size: Benim Mektuplarıma benden başka hiç kimse yanıt vermez, ben de Mektuplarımdan başka bir şeye yanıt vermem.

Beni de o suçlamaya dâhil etmek amacıyla sapkın olarak nitelediğiniz o diğer insanlardan söz etmeden burada bitirebilirdim sözlerimi Sayın Peder. Fakat bu duruma ben neden olduğum için yine bu fırsattan bir biçimde yararlanırsam üç kazanç elde etmiş olacağımı düşünüyorum. Bu kazançlardan biri ve önemli olanı, iftiraya uğramış o kadar insanın masum olduğunu göstermek. Bir diğeri ve benim konumla ilgili olanı, bu suçlamadaki düzenbaz politikanızı göstermek her zamanki gibi. Ama en değerli bulduğum yarar, *Kilise yeni bir sapkınlık hareketiyle bölünüyor* biçiminde dört bir yana yaydığınız günaha sürükleyen gürültünün düzmece olduğunu bu vesileyle herkese gösterecek olmamdır. İnsanları, üzerinde böylesine büyük fırtınalar koparmaya çalıştığınız konuların imanın temelini oluşturduğuna inandırarak çok sayıda kişiyi istismar ettiğiniz için, gerçekte Kilise'de kesinlikle sapkın bulunmadığını göstermek bakımından bu algıları ortadan kaldırmanın ve bu kısımda o konuların neye dayandıklarını net bir biçimde açıklamanın çok büyük önem taşıdığını düşünüyorum.

Zira adına Janseniusçu deddiğiniz kişilerin sapkınlığının neye dayandığı sorulursa bu insanların "Tanrı'nın emirlerinin yerine getirilemez olduğunu, iyilik ya da kötülük yapma özgürlüğümüzün olmadığını, İsa Mesih'in tüm insanların değil, yalnızca Tanrı'nın sevdiklerinin yerine öldüğünü, kısacası papanın mahkûm ettiği beş önermeyi savunduklarını" söylemelerinden kaynaklandığı yanıtını vereceksiniz anında, öyle

değil mi? Hasımlarınıza bu yüzden zulmettiğinizi anlatmıyor musunuz? Kitaplarınızda, görüşmelerinizde, din derslerinizde dedikleriniz bunlar değil mi? Nitekim Saint-Louis'deki Noel kutlamalarında küçük çoban kızlardan⁵ biriyle şöyle bir diyalog yaşamadınız mı: “İsa Mesih kimin için gelmiştir kızım?” “Tüm insanlar için Sayın Peder.” “Nasıl yani kızım! Sen, onun yalnızca Tanrı'nın sevdiği insanlar için geldiğini söyleyen yeni sapkınlardan değilsin o zaman.” O çocuklar ve başka birçok çocuk size inanıyor bunun üzerine; zira tıpkı vaaz vermesi bu yüzden yasaklanan, Orléans'daki Peder Crasset gibi aynı mäsallardan söz ediyorsunuz vaazlarınızda onlara. Bir zamanlar ben de inandım size, itiraf ediyorum. O kişilere aktardığınız düşüncenin aynısı bende de vardı. Bu yüzden, onları bu önermelerden dolayı sıkıştırmaya başladığınızda, yanıtlarının ne olacağını dikkatle izliyordum ve eğer bu önermeleri bariz din dışı şeyler olarak görüp bunlardan vazgeçtiklerini beyan etmeyecek olsalardı, bir daha asla yüzlerine bile bakmamaya çok hazırlamıştım kendimi. Çok açık bir biçimde dile getirdiler bu beyanı oysa. Zira kralın Sorbonne'daki hocası Sayın Sainte-Beuve halka hitaben kaleme aldığı yazılarında bu beş önermeyi papadan önce mahkûm etmiştir. Bu teologlar birçok yazı yayınlamışlar, bunlardan birisi, bu önermeleri hem sapkın olduğu hem de dinle ilgisi bulunmadığı için reddettikleri sırada yazdıkları *De la Grâce Victorieuse* [Muzaffer Lütuf] adlı kitaptır. Zira bu kitabın önsözünde, “bunların ne Jansenius'ta ne de onun savunucularında görülmüş, sapkın, Lüterci, uydurulmuş ve alabildiğine hayalî önermeler olduğunu” söylüyorlar. Bunlar kendi sözleri. Bu düşüncelerin kendilerine atfedilmesinden yakınıyorlar ve o yüzden, Aziz Prosper'in benzer bir konuyla ilgili sözlerini size yöneltiyorlar. Fransa'nın Yarı-Pelagiyusçuları, hocaları Aziz Augustinus'a benzer suçlamalarda bulunuyorlar onu kötülemek amacıyla, bunun üzerine o azizin ilk öğrencisi Aziz Prosper şunları söylüyor: “Bizi kötüleme hırsıyla öylesine

⁵ Bir meleğin, İsa'nın doğuşunu müjdelediği çobanları temsilen kız ve erkek çocuklarına çoban giysisi giydiriliyordu. (Ed.)

gözü kararmış insanlar var ki ne yapıp edip kendi onurlarını kendi elleriyle yerle bir etmeyi başardılar. Zira bu insanlar kasten din dışı şeyler ve küfür dolu bazı önermeler uydurup, yazılarında ifade ettikleri anlamda savunduğumuz sanılsın diye her tarafa gönderiyorlar. Fakat bu yanıtın ardından, hem suçsuzluğumuz hem de kendilerinin uydurduğu bu dinsizliği bize mal edenlerin kötücüllüğü görülecektir.”

Doğruyu söylemek gerekirse Sayın Peder, Genelge [*Constitution*] yayımlanmadan önce böyle konuştuklarını duyup, yayımlandıktan sonra da olabildiğince büyük bir saygıyla karşıladıklarını, bunu imzaya açmayı önerdiklerini ve bir de Sayın Arnauld'nun tüm bunları ikinci Mektubunda dile getirdiğini görünce, inançlarından şüphe ederek günah işlediğimi düşündüm. Gerçekten de Sayın Arnauld'nun kendisine atfedilen bu yalanları mahkûm eden Mektubu'ndan önce arkadaşlarının bağışlanmasını reddedenler bunun ardından onun da arkadaşlarının da Kilise'den uzaklaştırılması için herhangi bir neden olmadığını açıkladılar. Fakat siz aynı yola başvurmadınız; bunun üzerine, hırsla hareket ediyorsunuz diye meydan okudum size.

Zira bu Genelgeyi imzalamaya karşı çıkacaklarını düşünürken, imza atmaları için tehdit etmiştiniz onları; oysa ne zaman ki kendilerinin de bunu yapma eğiliminde olduğunu gördünüz, bir daha ağzınızı açmadınız. Bu olayın ardından, her ne kadar tutumlarından memnun görünmeniz gerekse de sapkın olarak nitelemeye devam etmişsiniz yine onları; “çünkü gönüllerinden geçenlerle yaptıkları aynı değildi ve dıştan Katolik, içten sapkındılar” diyorsunuz bizzat kendiniz, *Response à quelques Demandes* [Bazı Sorulara Yanıtlar] adlı çalışmanızın 27 ve 47. sayfalarında.

Bu davranış ne kadar tuhaf geldi bana Sayın Peder! Zira bu kadarı kime söylenir de ortalık karışmaz! Papa Gregorius şöyle diyor: “Kilise düşüncelerine uygun biçimde iman ikrarında bulunanların beyanlarına inanmaktan kaçınılırsa bütün Katoliklerin imanından şüpheye düşülmüş olur.” Aynı Papa'nın kendi dönemindeki benzer bir tartışma konusunda söylediği gibi “niyetinizin, sapkın olmadıkları hâlde bu insanları sapkın

ilan etmek olmasından” korktum yani Sayın Peder. Şöyle devam ediyor Papa: “Çünkü ikrarlarıyla gerçek imana sahip olduklarını dile getirenlere inanmaktan kaçınmak sapkınlıklara karşı çıkmak değil, sapkınlık yapmaktır: *hoc non est hæresim purgare, sed facere.*” Ne zaman ki bu insanların tüm sapkınlık suçlamalarından yüzlerinin akıyla çıktığını, onları dine karşı herhangi bir hatadan dolayı suçlayamadığınızı ve yine onlarla yalnızca Jansenius ile ilgili, sapkınlığa konu edilemeyecek olgusal sorunlar üzerinden konuşmak zorunda kaldığınızı gördüm, o zaman anladım Kilise’de gerçekte hiç sapkın bulunmadığını. Zira *Cavilli* adlı kitabınızın 39.sayfasında yazdığınız gibi, o insanları, *bu önermelerin Jansenius’ta kelimesi kelimesine, tümüyle ve kendi sözleriyle yer aldığını, singulares, individua, totidem verbis apud Jansenium contentæ*, kabul etmeye zorlamak istediniz.

O andan itibaren tartışmanız ilgimi çekmemeye başladı. Bu önermelerin doğruluğunu ya da yanlışlığını tartıştığınızı düşünürken dikkatle dinliyordum sizi, çünkü konu imanla ilgiliydi, fakat yalnızca bu önermelerin *kelimesi kelimesine* Jansenius’ta geçip geçmediğini öğrenmek amacıyla tartıştığınızı görünce, artık ilgilenmedim; çünkü konunun dinle de ilgisi yoktu artık. Söyledikleriniz arasında görünüşte doğru şeyler yok değil; zira sözlerin bir yazarda *kelimesi kelimesine* geçtiği söylenince yanlışlamak elde değil. Bu yüzden, gerek Fransa’daki gerekse Roma’daki bu kadar insanın kuşkuya çok az yer bırakan bir ifade üzerinden Jansenius’un bunları gerçekten de söylemiş olduğuna inanmaları karşısında şaşırıyorum. Bundan dolayı, kesin ve önemliymiş gibi ortaya sürdüğünüz bu olgusal konunun doğru olmadığını ve bu önermelerin Jansenius’a ait hangi sayfalarda *kelimesi kelimesine* yer aldığını göstermeniz istendiğinde, bu isteği hiçbir zaman yerine getiremediğinizi öğrenmek çok şaşırtmadı beni.

Tüm bu gelişmeleri anlatıyorum, çünkü bana öyle geliyor ki, anlattığım şeyler Topluluğunuzun bu konudaki zihniyetini ortaya dökcek ve az önce söylediklerime karşın, onların sapkın olduklarını yaymaktan hiçbir zaman geri durmamış oldu-

ğunuzu görmek şaşırtıcı olacak. Bununla birlikte, tek yaptığınız şey, zamana göre sapkınlıklarının niteliğini değiştirmek olmuş. Zira her sapkınlık suçlamasından aklandıklarında, başlarından bu suçlama eksik olmasın diye, Pederleriniz bir yenisini çıkar-mış ortaya. Böylece 1653 yılına gelindiğinde, önermelerin ni-teliği konusunda sapkın ilan edilmişler. Ardından, bu suçlama *kelimesi kelimesine* ifadesi üzerinden yapılmış. O zamandan bu yana kafanıza koymuşsunuz bunu. Ancak, bugün artık bun-dan söz etmiyorsunuz; “Jansenius öğretisindeki eğilimin bu beş önermenin ruhunda yer aldığını” kabul etmezlerse sapkın ilan edilsinler istiyorsunuz.

İşte şu anda sürdürdüğünüz tartışmanın konusu bu. Bu beş önermeyi mahkûm etmeleri yeterli gelmiyor size; Jansenius’un düşüncelerinde bunlarla benzerlik, Aziz Augustinus’unkilerle karşıtlık gösteren her şeyi mahkûm etmelerini de istiyorsunuz. Tüm bunları yerine getiriyorlar da zaten. Öyle ki örneğin İsa Mesih’in *yalnızca Tanrı’nın sevdiği insanların yerine ölüp öl-mediyini* tartışmak değil gündemdeki konu, çünkü sizin kadar onlar da mahkûm ediyor bunu; Jansenius o düşüncede mi de-ğil mi, tartışma bu. Hiç olmadığı kadar açık söylüyorum, bu konuda sürdürdüğünüz tartışma beni pek az ilgilendiriyor, tıpkı Kilise’yi çok az ilgilendirdiği gibi. Ben de teolog değilim siz de Sayın Peder, buna karşın, bu tartışmada imanın söz ko-nusu olmadığını görüyorum, çünkü üzerinde durulan tek şey Jansenius’un ne düşündüğünü anlamak. Bu insanlar söz konu-su öğretinin o önermelerin gerçek anlamını ve söylemsel yoru-munu andırdığına inansalardı, mahkûm ederlerdi onu. Bunu yapmayı reddetmelerinin tek nedeni, arada çok büyük fark ol-duğuna inanıyor olmalarıdır. Durum böyle olunca, o öğretiyi yanlış yorumladıklarında sapkın olmayacaklardır; çünkü Ka-tolik anlamda bir yorumda bulunuyorlar.

Bu durumu bir örnekle açıklamak için İskenderiyeli Aziz Dionysius’un yazışmaları konusunda Aziz Basil ve Aziz Atha-nasios arasında yaşanmış olan görüş ayrılığını ele alacağım; Aziz Basil, Arius’un Baba ile Oğul’un eşit olduğunu kabul et-meyen düşüncesinin yer aldığını düşünerek bu yazışmaları sap-

kın olarak görüp mahkûm etmiş. Tam tersine, Aziz Athanasios, burada gerçek Kilise düşüncesinin yer aldığını düşünerek Katolikliğe uygun bulup desteklemiş. Peki, Sayın Peder, size göre bu yazışmaları Ariusçu bulan Aziz Basil'in, bunları savunduğu için Aziz Athanasios'u sapkın ilan etme hakkı var mıdır? Athanasios, Ariusçuluğu değil, orada var olduğuna inandığı dinî hakikati savunduğuna göre, hangi hakla sapkın ilan etsin Basil onu? Eğer bu iki aziz o yazışmaların gerçek düşüncesi konusunda mutabık kalıp her ikisi de orada bir sapkınlığın olduğunu kabul etmiş olsalardı, kuşku yok ki Aziz Athanasios'un bunları sapkınlığa düşmeden onaylaması olanaksız olurdu; fakat bu düşünce konusunda farklı görüşte oldukları için Aziz Athanasios bunları savunurken, yanlış yorumlamış olsa da imanlı bir Katolikti. Çünkü yalnızca bir olgusal hataydı bu ve o öğretide mevcut olduğunu varsaydığı Katolik inancını savunuyordu kendisi yalnızca.

Size de aynı şeyi söylüyorum Sayın Peder. Siz, Jansenius'un düşüncesini kabul etseydiniz ve onlar da sizin gibi örneğin onun *lütfa karşı direnilebileceğini* ileri sürdüğünü düşünselerdi, Jansenius'u mahkûm etmeyi reddedenler sapkın olurdu. Fakat siz, Jansenius'un düşüncesini tartıştığınız, onlar da onun öğretisine göre, *lütfa karşı direnilebileceğine* inandıkları zaman, siz kendiniz Jansenius'a hangi sapkınlığı atfederseniz edin, diğer insanları hiçbir biçimde sapkın olarak görmeye hakkınız olmaz. Çünkü onlar, sizin mevcut olduğunu varsaydığınız düşünceyi mahkûm ediyor, siz ise onların mevcut olduğunu varsaydıkları düşünceyi mahkûm etmeye cesaret edemiyorsunuz. Mademki onları ikna etmek istiyorsunuz, Jansenius'a yükledikleri düşüncenin sapkın olduğunu gösterin; zira o zaman kendiliğinden sapkın olacaklardır. Ama ona yükledikleri düşüncenin kesinlikle mahkûm edilmediğini açıkça itiraf ettiğinize göre, nasıl yapacaksınız bunu?

Size bunu daha açık biçimde kanıtlamak için kendinizin de kabul ettiği şeyi, yani *etkili lütuf öğretisinin kesinlikle mahkûm edilmediğini ve papanın yayımladığı Genelgede buna kesinlikle dokunmadığını* temel ilke olarak alacağım. Gerçekten

de Papa bu beş önerme hakkında karar verdiğinde etkili lütuf konusu her türlü yasağın dışında tutulmuş. Papanın bunların incelenmesi için görevlendirdiği incelemecilerin görüşlerinde gayet açık görülüyor bu. Paris'teki birçok kişi ve bu belgeleri Roma'dan getiren Montpellier'nin Sayın Piskoposu gibi bende de var bu görüşleri içeren belgeler. O belgelerde bu görüşlerin genel bir kabul bulduğu ve aralarında Kutsal Makam'ın denetleme kurulu başkanı, hükümet temsilcisi, Augustinusçuların başrahibi gibi başka isimlerin de bulunduğu belli başlı kişilerin bu önermelerin etkili lütuf anlamında değerlendirilebileceğini düşünerek kesinlikle yasaklanmaması gerektiği görüşüne vardıkları görülüyor. Öte yandan, böyle bir anlamı barındırıyorsa bu önermelerin mahkûm edilmemesi gerektiği konusunda mutabık kalan diğer bir kesim, mahkûm edilmesi gerektiğine karar vermiş; çünkü kendi ifadelerine göre, bu önermelerin gerçek ve olağan anlamları etkili lütuf düşüncesinden çok uzak bulunmuş. O nedenledir ki Papa bunları mahkûm etmiş, herkes de bu karara uymuş.

Bu durumda kesin olan şu ki Sayın Peder, etkili lütuf kesinlikle mahkûm edilmemiştir. O yüzden, Aziz Augustinus'tan, Aziz Thomas ve tüm okulundan, çok sayıda papadan ve konsilden ve geçmişteki tüm uygulamalardan böylesine güçlü destek görmüş olan bu düşünceyi sapkınlıkla suçlamak dinsizlik anlamına gelecektir. Şimdi sapkın olarak nitelendirdiğiniz kişilerin hepsi Jansenius'ta bu etkili lütuf öğretisinden başka bir şey görmediklerini dile getiriyorlar. Roma'da savundukları tek şey de bu olmuştur. Siz de kabul etmişsiniz zaten bunu kitabınızda, şöyle diyorsunuz orada (*Cavilli*, s. 35): "Papanın karşısında konuşurken önermeler hakkında tek söz söylemiyorlar, *ne verbum quidem*, fakat tüm zamanlarını etkili lütuftan söz ederek geçiriyorlar." Bu durumda, bu varsayımda yanılınsın ya da yanılmasınlar, kuşkuya yer bırakmayan bir şey var ki o da varsaydıkları düşüncenin ve dolasıyla kendilerinin de sapkın olmadığı. Zira bu konuda söylenecek iki şey var: Ya Jansenius yalnızca etkili lütuf hakkında bilgi vermiştir ve bu durumda kesinlikle bir kusuru yoktur ya da başka bir şeyden söz etmiştir

ve bu durumda da kendini savunan kimse yoktur. O hâlde tüm sorun Jansenius'un gerçekten etkili lütfun dışında bir şeyden söz edip etmediğini anlamakta. Bu soruya evet yanıtı alınırsa siz bunu en doğru yorumlamış olma şerefine nail olursunuz; ama onlar da dinen yanılgıya düşmüş bedbahtlar olmayacaklardır kesinlikle.

Gerçekte Kilise'de kesinlikle sapkınlık bulunmadığı için Tanrı'ya şükretmek gerekir Sayın Peder, çünkü mevcut konuda olgusal bir sorun söz konusudur, bu da sapkınlığa yol açan bir durum değildir. Zira Kilise dinî konulara kutsal bir yetkiyle karar verir ve bu kararları kabul etmeyenlerin tamamını bünyesinden söküp atar. Fakat olgusal şeyler konusunda aynı yola başvurmaz. Bunun nedeni, kurtuluşumuzun, bize bildirilmiş olan ve gelenek aracılığıyla Kilise'de korunan dine bağlı oluşu, ama Tanrı tarafından herhangi bir biçimde bildirilmemiş diğer tikel olgulara bağlı olmayışıdır. Bu durumda, Tanrı'nın emirlerinin yerine getirilemez şeyler olmadığına inanmak zorundayız ama Jansenius'un bu konuda ne dediğini bilmek zorunda değiliz. Bundan dolayı, Tanrı kendi şaşmaz iradesinin yardımıyla Kilise'yi dinî konularda karar verme konumuna taşır, oysa olgusal şeylerde, doğal olarak bunları değerlendirecek olan düşünce ve akılla hareket etmesine izin verir. Zira din konusunda Kilise'ye yalnızca Tanrı akıl verebilir; kitabında bu önermelerin yer alıp almadığını da yalnızca Jansenius görebilir. Bu yüzden, dinin verdiği kararlara karşı çıkmak bir sapkınlıktır, çünkü Tanrı'nın aklına kendi akıyla karşılık vermek demektir bu. Fakat bazı tikel olgulara inanmamak olsa olsa pervasızlık olur, sapkınlık değil, çünkü bu, güçlü olan bir otoriteye düşünceyle karşılık vermektir; düşünce parlak olabileceği gibi otorite de şaşmaz, yanılmaz bir şey değildir.

Topluluğunuzdan Kardinal Bellarmin'in şu maksiminde de görüleceği gibi tüm teologların kabul ettiği bir şeydir bu: "Genel ve yasal konsiller dinî dogmaları tanımlarken yanılgıya düşmezler ama olgusal sorunlarda yanılabilirler." Başka bir yerde şöyle diyor: "Papa, papa sıfatıyla ve hatta evrensel bir konsilin başındaki kişi olarak, her şeyden önce insanların verdikleri bilgi ve beyanlara bağlı olan tikel olgu tartışmalarında yanılabilir."

lır.” Kardinal Baronius da benzer şeyler söylüyor: “Konsillerin dinî konularda aldığı kararlara tümüyle uymak gerekir, ancak kişiler ve yazdıkları şeylerle ilgili konulmuş yasak kararları o kadar da kesin olmayabilir, çünkü yanlışlığa düşmeyecek kimse yoktur dünyada.” İşte bu yüzden Toulouse Başpiskoposu, Aziz Leo ve II. Pelagiyus gibi iki önemli papanın mektuplarından şu kurala ulaşmıştır: “Konsillerin esas konusu dindir ve burada, dinin dışında karara bağlanmış olan her şey gözden geçirilebilir ve yeniden incelenebilir; buna karşılık, din konusunda alınmış kararlar bir daha irdelenmemelidir, çünkü Tertullian’ın da dediği gibi, yalnızca dinî kural konusunda değişiklik yapılamaz ve verilen karardan dönülemez.”

O yüzden, genel ve yasal konsillerin dinî konularda birbirleriyle çeliştiği görülmemiştir hiç, çünkü Toulouse Başpiskoposunun da dediği gibi: “İzin verilmeyen tek şey, din konusunda daha önce karara bağlanmış olan şeylerin yeniden incelenmesidir”; buna karşılık, aynı konsillerin, bir yazarın düşünce anlayışının söz konusu olduğu olgusal konularda birbirleriyle çeliştiği görülmüştür birkaç kez, çünkü yine Toulouse başpiskoposunun papalara atıfta bulunduktan sonra dediği gibi “konsillerde dinin dışındaki konularda karara bağlanmış olan her şey gözden geçirilip yeniden incelenebilir.” Bu yüzden IV. ve V. Konsiller aynı yazarların yorumlanması konusunda birbirleriyle çelişik gözükmemektedirler. Aynı şey, bazı İskit keşişlerinin bir önermesi konusunda iki papa arasında da yaşanmıştır. Zira Papa Hormisdas’ın bu önermeyi yanlış yorumlayıp mahkûm etmesinin ardından, halefi Papa II. Jean yeniden inceleyip doğru yorumlayarak onaylamış ve Katolikliğe uygun olduğunu ilan etmiş. Bu konuda iki papadan birinin sapkın olduğunu mu söyleyeceksiniz? Bir papanın herhangi bir yazıya atfettiği düşünce sapkınlığının mahkûm edilmesini ayrı tutarak söylüyorum; böyle bir yazıyı papanın kesinlikle mahkûm etmediği kısmıyla ele alıp mahkûm etmemenin sapkınlık olmadığını kabul etmek gerekmez mi? Çünkü aksi hâlde, bu iki papadan biri yanlışlığa düşmüş olurdu.

Farklı görüşlerdeki iki Kilise Papazını, iki papayı ve iki konsili örnek vererek, Katolikler arasında gündeme gelen, bir ya-

zarın düşünce anlayışla ilgili olgusal sorunlara aşına kılmak istedin sizi Sayın Peder. Amacım, sizi buradan alıp benzer fakat daha ölçüsüz karşıtlıktaki örneklerle götürmek. Zira orada bir yazarın düşüncesi hakkında verdikleri kararlarla karşı karşıya gelen, bir yanda konsilleri ve papaları diğer yanda da Cizvitleri göreceksiniz; bu meslektaşlarınızı, bırakın sapkınlığı, pervasızlıkla bile suçlamıyorsunuz.

Sayın Peder, Origenes'in yapıtlarının sapkınlıklar içermesi nedeniyle birçok konsil, birçok papa ve hatta V. Genel Konsil tarafından mahkûm edildiğini gayet iyi biliyorsunuz; bu suçlamalar arasında *hesap günü şeytanla anlaşma* da var. Katolik olabilmek için Origenes'in bu yanlış düşünceleri gerçekten savunduğunu ve bu yanlışları ona atfetmeden mahkûm etmenin yeterli olmayacağını belirtmenin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu mu düşünüyorsunuz? Durum böyle olsaydı eğer, tıpkı aralarında Giovanni Pico Della Mirandola ve Sorbonne'da teolog olan Genebrard ve kendisiyle benzer şeyleri yapan birçok Katolik gibi, Origenes'in imanının masum olduğunu savunmuş olan Pederiniz Halloix'nın hâli ne olurdu? Yine ayrıca, aynı genel konsilin, Mopsuestialı Theodor'un Aziz Cyril aleyhine kaleme aldığı yazıları din dışı, hakiki imana aykırı olduğu ve Nasturilik sapkınlığı içerdiği gerekçesiyle mahkûm ettiği, bilinen bir gerçek değil mi? Fakat buna rağmen, Cizvit Peder Sirmond onu savunmaya ve bu Din Adamının sağlığında "söz konusu yazıların Nasturilik denilen sapkınlıktan masun olduğunu" söylemeye devam etmiştir.

Gördüğünüz gibi Sayın Peder, Kilise, yazıları mahkûm ederken, o yazılara bir hata atfediyor ve onun bu hatasını mahkûm ediyor; bu hatanın mahkûm edilmesi dine uygundur böyle bir durumda, fakat bu yazıların Kilise'nin atfettiği yanlış düşünceleri içinde barındırması elbette uygun değildir. Sanıyorum yeterince açıklığa kavuştu bu durum; çok bilindik bir öyküsü olan Papa Honorius ile ilgili bir örnekle bitireyim o hâlde. Bilindiği üzere, 12. yüzyılın başında monotelitlerin sapkınlığı nedeniyle Kilise karıştığı için bu papa anlaşmazlığa son vermek amacıyla o sapkınları destekler gibi görünen bir kararname yayınlamış,

o nedenle birçok kimse kızmış bu duruma. Papalığı boyunca pek fazla sorun çıkmamış yine de; ancak elli yıl sonra Kilise, Papa Agathon'un papalık elçilerine başkanlık ettiği VI. Genel Konsil'de bir araya gelince, bu kararname gündeme getirilmiş; kurulda okunup incelendikten sonra monotelitlerin sapkınlığını içerdiği gerekçesiyle mahkûm edilmiş ve bu itibarla o sapkınlıkların diğer yapıtlarıyla birlikte geçerliliğini yitirmiş. Bu karar tüm Kilise tarafından öylesine bir kabul ve görüş birliği içinde alınmış ki daha sonrasındaki diğer iki genel konsilce de onay görmüş. Hatta Papa II. Leon ve ondan iki yüzyıl sonra yaşamış olan Papa Hadrianus bile yedi ya da sekiz yüzyıl boyunca kimsenin bozmayacağı böylesine evrensel ve barışçıl bir uzlaşmayı onaylamışlar. Bununla birlikte, bunca papa ve konsile rağmen Honorius'un yazdıklarının, var olduğu söylenen hatadan masun olduğunu savunan, içlerinde Kardinal Bellarmin'in de bulunduğu bazı son dönem yazarları sapkınlığa uğramayı geçirmedi akıllarından: "Çünkü," diyor Kardinal, "genel konsiller olgusal sorunlarda yanılabilirdi için, VI. Konsil'in de o olguda yanıldığını, Honorius'un mektuplarındaki düşünciyi doğru yorumlamayan bu konsilin papayı haksız yere sapkın sınıfına dâhil ettiğini kesin olarak söyleyebiliriz."

Kısacası, birçok papa ve birçok konsil, üzerinde inceleme yapıp sapkın ilan etmiş olmasına rağmen Papa Honorius'un sapkın olmadığını söylemek sapkınlık değildir, anlayın bunu. Gücünüzün yettiği kadar iyi savunabilmenizi dileyerek davanızla baş başa bırakıp kendi sorununuza geçiyorum o hâlde şimdi. Hasımlarınızı sapkın ilan etmek için ne diyeceksiniz Sayın Peder? "Papa X. Innocentius beş önermedeki yanlış düşüncenin Jansenius'ta mevcut olduğunu ilan etmiştir mi diyeceksiniz?" Bırakalım söyleyin tüm bunları. Nasıl bir sonuca varıyorsunuz buradan? "Bu beş önermedeki yanlış düşüncenin Jansenius'ta mevcut olduğunu kabul etmemek sapkınlıktır," mı diyeceksiniz? Ne düşünüyorsunuz Sayın Peder? Daha öncekilerle aynı özellikte bir olgu sorunu yok mu burada? Papa, tıpkı kendinden öncekilerin, nasturilerin ve monotelitlerin yanlış dü-

şüncelerinin Theodor'un ve Honorius'un yazılarında bulunduğunu söyledikleri gibi bu beş önermedeki yanlışın Jansenius'ta bulunduğunu söylemiştir. Bu konuda yazarlarınız o sapkınlıkları mahkûm ettiklerini, fakat söz konusu yazarların bunları savundukları konusunda aynı fikirde olmadıklarını yazmışlardır. Tıpkı onlar gibi hasımlarınız da bu beş önermeyi mahkûm ettiklerini, fakat Jansenius'un bunları salık verdiği konusunda aynı düşüncede olmadıklarını söylüyorlar. Aslına bakarsanız Sayın Peder, bu olaylar birbirine çok benziyor, arada bir fark varsa, bunun kendiliğinden göze çarpan ve benim de aktarmaya devam ettiğim birçok tikel ayrıntı kıyaslandığında mevcut sorunun ne kadar lehine olduğu rahatlıkla görülür. Benzer bir davada Pederlerinizin Katolikliğe uygun, hasımlarınızın sapkın olmasının nedeni nedir öyleyse Sayın Peder? Hangi tuhaf istisna ile iman edenlerin tüm geri kalanına tanıdığınız özgürlükten mahrum ediyorsunuz bu insanları?

Bu konuda ne diyeceksiniz Sayın Peder? "Papanın, yayımladığı Genelgeyi bir kısa mektupla teyit ettiğini mi?" Ben de size, iki genel konsilin ve iki papanın, Honorius'un mektuplarının mahkûm edilmesini onayladıklarını söylerim yanıt olarak. Papanın, "Jansenius'un bu beş önerme içinde yer alan öğretisini mahkûm ettiğini," ilan ettiği bu mektubun sözleri üzerinden ne gibi bir etki yaratma iddiasındasınız ayrıca? Genelgeye ne katar bu ve hangi sonuç çıkar bundan? Tek bir sonuç çıkar: Nasıl ki VI. Konsil, Honorius'un öğretisini monotelitlerinkiyle aynı bulduğu için mahkûm etmişse, papa da Jansenius'un bu beş önermedeki öğretisini bu beş önermeninkiyle aynı olduğunu düşündüğü için mahkûm ettiğini söylemiştir. Nasıl düşünmesin ki bunu? Topluluğunuz bundan başka bir şey yayımlamıyor ki; bizzat kendiniz Sayın Peder, bu önermelerin Jansenius'un öğretisinde *kelimesi kelimesine* mevcut olduğunu söylemiş olan siz de Roma'daydınız sansür sırasında. Gerçi her yerde görüyorum sizi. Papa, o kadar ciddi din adamının dürüstlüğüne ve yeterliliğine inanmadığı için mi oradaydınız? Verdiğiniz güvenceye karşın nasıl oldu da beş önermedeki öğretinin *kelimesi kelimesine* Jansenius'un kiyle aynı olduğuna inanmadı? Şurası çok

açık demek ki Sayın Peder: Jansenius'un bunları savunmadığı ortaya çıkmışsa eğer, papanın bu olgusal konuda yanıldığını söylememek gerekir; Pederlerinizin yazılarında sürekli böyle şeyler yayımlaması üzücü. Bu konuda söylenecek tek şey, papayı yanıltmış olduğunuzdur; insanlar o kadar iyi tanıyorlar ki sizi şimdi, bu tür şeyler kızgınlık yaratmıyor artık.

Mevcut koşullar içerisinde, sapkınlık olarak değerlendirilmekten çok uzak bir konu bu. Ancak, neye mal olursa olsun bundan bir sapkınlık üretmek niyetinde olduğunuz için sorunu olgusal noktadan çıkarıp dinî bir noktaya taşımaya çalıştınız, şu sözlerle yaptığınız şey de bu: "Papa, Jansenius'un bu önermelerdeki öğretisini mahkûm ettiğini belirtiyor, o hâlde, nasıl olursa olsun, Jansenius'un bu beş önermeyle ilgili öğretisi dinen sapkındır." Bir öğretinin nasıl olursa olsun sapkın olduğuna karar veren çok tuhaf bir dinî kural işte bu Sayın Peder. Nasıl olacak yani! Jansenius'a göre, *iç lütfâ karşı konulabiliyor* ise ve yine onun düşüncesine göre *İsa Mesih'in yalnızca Tanrı'nın sevdiği insanların yerine öldüğü* doğru değilse, öğretisinin bir parçası diye bu da mı mahkûm edilecek? *İyilik ve kötülük yapmak insan iradesine bağlıdır* düşüncesi papanın Kararnamesinde doğru, Jansenius'ta yanlış mı sayılacak? Ayrıca, hakikatin onun kitabında sapkınlığa dönüşmesindeki bahtsızlık hangi yazgısal nedenden kaynaklanmaktadır? Bu yazarın, ancak mahkûm edilmiş yanlış düşüncelerle benzerlik göstermesi durumunda sapkın olduğunu söylemek gerekmez mi bu durumda? Çünkü papanın Genelgesi, Jansenius'a uygulanması gereken ve ortaya çıkacak olan ilişkiye bağlı olarak hakkında karar verilmesini sağlayan kuraldır. Bu durumda, *onun öğretisinin sapkın olup olmadığına* ilişkin sorun, *bu öğretinin o önermelerin doğal anlamıyla aynı olup olmadığı* sorusunun yanıtıyla çözülmeyecek midir? Benzerlik varsa kaçınılmaz olarak sapkın, yoksa yine kaçınılmaz olarak dine uygun birisi olmayacak mıdır? Zira kısacası, papa ve piskoposlar *önergeler gerçek ve doğal anlamlarıyla mahkûm edilirler* dediklerine göre, bu önermelerin Janseniusçu anlamda mahkûm edilmesine olanak yoktur; bu mahkûmiyet yalnızca Jansenius'un düşüncesinin bu önermele-

rin gerçek ve doğal düşüncesiyle aynı olması durumunda söz konusu olabilir ki bu da olgusal bir konudur.

Sorun hep bu olgusal alanda kalmaya devam ediyor yani; hiçbir biçimde oradan çıkarılıp hukuk alanına sokulamaz bu iş. Böyle olunca da, bir sapkınlık malzemesi çıkarılamaz buradan. Fakat böylesine haksız bir yöntemle uyacak ve Jansenius'un düşüncesinin ne olduğunu açıklamadan, *Janseniusçu düşüncedeki bu önermelerin mahkûm edilişinin* altına, görmek istediğiniz imzayı atmayı savunacak yeterli taraftar bulma umudunuz olsaydı, bunu bir baskı aracı yapardınız rahatlıkla. Çok az insan yanaşır üstü boş bir düşünce beyanını imzalamaya. Oysa boş bir kâğıda imza attırıp ardından canınız ne isterse tamamen onunla dolduracaktınız; açıklanmamış olan şu Janseniusçu düşüncenin ne olduğunu keyfinize göre yorumlama özgürlüğünü elinizde tutacaktınız çünkü. Açıklayın bir an önce bunun ne olduğunu; aksi takdirde yine bize, yakın güç uygulayacaksınız burada, *abstrahendo ab omni sensu*. Bunun toplum açısından başarılı olmadığını biliyorsunuz. İnsanlar bu anlamdaki ikircil tavırlardan nefret ediyorlar, özellikle de hiç değilse, mahkûm edilen şeyin ne olduğunu anlamamanın daha doğru olduğu din konusunda. Ayrıca, nasıl olur da Jansenius'un etkili lütfun dışında başka bir düşüncesinin olmadığına inanmış olan teologlar bu konuda hiçbir açıklama yapmadan onun öğretisinin sapkın olduğunu ilan etmeye rıza gösterirlerdi? Çünkü bu konuda sahip oldukları ve kolay kolay uzaklaştırılamayacakları inanç içerisinde, mahkûm edildiği takdirde günaha girecek olan etkili lütfu mahkûm etmekten başka bir şey olmazdı bu. O insanları bu lanetli zorunluluğun içine sokmak ya da kendi düşüncelerine karşın bu mahkûmiyetin altına imza atmaları hâlinde Tanrı karşısında suçlu duruma düşürmek ya da istenilenleri yerine getirmeyi reddetmeleri hâlinde sapkın olarak değerlendirmek garip bir zorbalık olmaz mı sonuçta?

Fakat tüm bunlar gizemli bir biçimde yürütülüyor. Bütün girişimleriniz politik. Jansenius'un bu düşüncesini neden açıklamadığınızı açıklamam gerekiyor. Amaçlarınızı ortaya sermek, ortaya sererken de bunları boşa çıkarmak için yazıyo-

rum yalnızca. Bilmeyenler öğreysin diye söyleyeyim o hâlde; bu tartışmadan umduğunuz asıl yarar, Pederiniz Molina'nın yeterli lütuf düşüncesinin değerini artırmak, bunu da onunla taban tabana ters olan etkili lütfu ortadan kaldırmadan yapamıyorsunuz. Fakat bu etkili lütfun bugün Roma'da ve Kilise bilginleri arasında kendini kabul ettirdiğini gördüğünüz için doğrudan mücadele edemiyorsunuz buna karşı; ona, Jansenius öğretisi adı altında hissettirmeden saldırmayı kafanıza koymuşsunuz. Bu durum karşısında, herhangi bir açıklama yapmadan Jansenius'u mahkûm ettirmenin yollarını aramanız ve bunu başarmak için de onun öğretisini kesinlikle etkili lütuf öğretisi değilmiş gibi göstermeniz gerekiyordu. Bununla, insanların bu öğretilerden biri olmadan diğerini mahkûm edebileceklerini düşünmelerini sağlamak istiyordunuz. O yazar hakkında hiçbir bilgisi olmayanları bugün ikna etmeye çalışmanızın nedeni budur. Ayrıca, bizzat kendinizin, *Cavilli*, sayfa 23'teki şu ince akıl yürütmeye yaptığınızın şey de budur: "Papa, Jansenius'un öğretisini mahkûm etmiş ancak etkili lütuf öğretisini mahkûm etmemiştir; o hâlde etkili lütuf öğretisi Jansenius'un öğretisinden farklıdır." Eğer bu tanıtlama inandırıcı olsaydı, Honorius'un ve onu savunanların tümünün de sapkın olduğu şu biçimde kanıtlanırdı: VI. Konsil, Honorius'un öğretisini mahkûm etmiş, ancak Kilise'nin öğretisini mahkûm etmemiştir; o hâlde Honorius'un öğretisi Kilise'nin öğretisinden farklıdır. O hâlde onun öğretisini savunanlar sapkındır. Bundan bir sonuç çıkmayacağı açık, çünkü papa, kendisine Jansenius'a aitmiş gibi anlatılan beş önermenin öğretisini mahkûm etmiştir yalnızca.

Ne önemi var ki, bu akıl yürütmeyi uzun süre kullanmak niyetinde değilsiniz zaten. Ne kadar zayıf olursa olsun, ihtiyaç duyduğunuz kadar sürecek bu akıl yürütmenin ömrü. Etkili lütuf mahkûm etmek istemeyenlere Jansenius'u günaha girmekten mahkûm ettirmek için gerekli yalnızca bu size. O amaç gerçekleşince, gerekçeniz hemen unutulacak ve atılan imzalar Jansenius'un mahkûm edilişinin ebedi kanıtları olarak kalacağı için doğrudan etkili lütfu saldırma fırsatı yakalayıp, zamanı gelince de daha sağlam şu akıl yürütmeye bulunacaksınız:

“Jansenius’un öğretisi tüm Kilise’nin altına attığı evrensel anlamdaki imzayla mahkûm edilmiştir, bu öğreti de açıkça etkili lütuf öğretisidir.” Ardından, kolaylıkla kanıtlayacaksınız bu durumu: “O hâlde etkili lütuf öğretisi kendi savunucularının onayıyla mahkûm edilmiştir.” İşte bu yüzden herhangi bir açıklama yapmadan bir öğretinin mahkûm edilmesini istiyorsunuz. O imzalardan elde etmeyi planladığınız kazanç bu işte. Ama hasımlarınız direnecek olurlarsa başka bir tuzağınız daha var. Zira bu insanlar dinî sorunla olgusal sorunu birbirinden ayıramasınlar ve biri olmadan diğerini imzalamasınlar diye bu ikisini ustaca birleştirdiğiniz, onlar da ikisini birden imzalamayacakları için gidip her yerde ikisini de reddettiklerini yayacaksınız. Böyle olunca da gerçekte yalnızca Jansenius’un, mahkûm ettikleri bu önermeleri savunduğunu reddetmiş olsalar bile –ki bu bir sapkınlık oluşturmaz– önermeleri kendi içinde reddettiklerini ve sapkınlıklarının buradan kaynaklandığını söyleyeceksiniz küstahça. İşte, isteğinizi reddetmelerinden elde edeceğiniz, en az, onay vermeleri halinde elde edeceğiniz kadar işinize yarayacak kazanç bu. Bu yüzden, o imzalar istenilince, atsalar da atmasalar da tuzağınıza düşecekler mutlaka ve siz iki durumda da kazançlı çıkacaksınız. İşleri öylesine ustaca ayarlamışsınız ki hangi yönde karar alırlarsa alsınlar siz kârlı çıkıyorsunuz.

Ne kadar iyi tanıyorum sizi Sayın Peder! Tanrı’nın, böylesine zavallı bir tutumla böylesine başarı sevinci duyurtacak denli sizden uzaklaşmış olmasına da bir o kadar üzülüyorum! Acınacak durumdaki mutluluğunuzu, gerçek mutluluğun ne olduğunu bilmeyenler ister ancak. Bu tutumla aradığınız mutluluğu engellemek size merhamet etmektir, çünkü yalan üzerine kuruyorsunuz bunu ve yalnızca şu iki yalandan birine inanmalarını istiyorsunuz insanların: Ya Kilise’nin etkili lütfu mahkûm ettiğine ya da bu lütfu savunanların mahkûm edilmiş olan beş yanlış düşünceyi desteklediklerine. O hâlde, sizin de onayladığınız gibi etkili lütfun mahkûm edilmediğini, hiç kimsenin bu yanlış düşünceleri savunmadığını bildirmek gerekir herkese. Bildirmeli ki istediğiniz şeyi imzalamayanların bunu yalnızca olgusal sorun olması nedeniyle reddettikleri

öğrenilsin. Hem, dinî kısmı oluşturan sorunu imzalamaya hazır o insanlar; o nedenle, diğer kısmı reddettikleri için sapkın sayılamazlar. Çünkü sonuç olarak bu önermelerin sapkın olması tamamen dinle ilgili; ama Jansenius'a ait olmalarının dinle hiçbir ilgisi olmayacaktır. O insanların hiçbir suçu yoktur, bu kadarı yeterli. Belki Jansenius'un çok lehine yorumlarda bulunuyorlardır, belki siz olması gerektiği kadar lehine yorumlar yapmıyorsunuzdur onun. Bu konuya girmeyeceğim. Şunu biliyorum en azından: Maksimleriniz gereği, öyle olmadığını bilmenize karşın Jansenius'un sapkın olduğunu günaha girmeden söyleyebileceğinizi düşünüyorsunuz; buna karşılık o insanlar kendi maksimleri gereği, inanmasalardı Jansenius'un inançlı bir Katolik olduğunu söyleyemezlerdi günaha gireceklerinden korkarak. Demek ki sizden daha samimi bu insanlar Sayın Peder. Jansenius'u sizden daha çok incelemişlerdir; sizden daha az zeki ve daha az inanılır değiller demek ki. Savundukları şey her ne kadar olgusal bir konu olsa da kesinlikle inançlı Katolikler onlar; çünkü dindar olmak için başkalarının öyle olmadığını söylemek gerekmiyor. Hem ayrıca, başkalarına suç yüklemekten kendi suçlarından kurtulmak yeterlidir.

Saygıdeğer Peder, bu Mektubu yazı karakterinden dolayı okumakta güçlük çekerseniz suçlusu sizsiniz. Size tanınan ayrıcalıklar bana tanınmıyor. Mucizelerle mücadele edecek kadar ayrıcalıklarımız var; benim kendimi savunacağım kadarı bile yok. Matbaaların peşinde koşuyoruz sürekli. Böylesi bir güçlük içerisinde daha fazla yazmamı tavsiye etmezsiniz sanırım. Osnabrück baskısına düşmüş olmak çok büyük bir sıkıntı zira.⁶

Ernest Havet'nin son notta belirttiği ayrıntılı bilgilerden özetle aktarılabilecek olursa: Bu not, epeyce uzun olan ve Pascal'ın, gizlilik kaygısıyla, Almanya'da bastırılmış gibi gösterdiği 17. Mektubun çok küçük karakterlerle yazılmış ilk baskısıyla ilgilidir. Peder Annat'nın cevabi mektubunda, "Osnabrück'tan getirtebilmek için bu kadar bekledik", 'polis korkusundan' dolayı "Janseniusçular yazılarını basmak istemiyorlar" gibi alaycı ve suçlayıcı ifadeler kullanması üzerine Pascal'ın daha sonraki baskıda düştüğü bu not takip eden baskılarda da korunmuştur. (Çev.)

ON SEKİZİNCİ MEKTUP
[PAPALAR VE OLGULAR]

24 Ocak 1657 tarihli Köln Nüshası Üzerine¹
Saygıdeğer Cizvit Pederi Annat'ya

Saygıdeğer Peder,

Uzun zamandır hasımlarınızda kusur² arıyorsunuz, fakat inanıyorum ki sonunda siz de sapkın olmayanları ve öyle olmaktan kaçındığı kadar hiçbir şeyden kaçınmayanları sapkın ilan etmekten daha zor bir şey olmadığını kabul edeceksiniz günün birinde. Uzun zaman sürdürebileceğiniz bir suçlama bulamadığınız için bu insanlara peş peşe ne çok sapkınlık ithamında bulunduğunuzu göstermiştim bir önceki Mektubumda. Bu yüzden, onları suçlamak için elinizde, Jansenius'un düşüncesini mahkûm etmeyi reddetmeleri kalmıştı yalnızca, zira hiçbir açıklama yapılmadan adı geçen düşüncüyü mahkûm etmelerini istiyorsunuz bu insanların. Bu duruma düşmüş olmak, onlara yöneltecek sapkınlık bulamamak demek tam da. Hakkında hiçbir açıklama yapılmayan sapkınlık nerede görülmüş zira? O nedenle, eğer yanlış düşünceler ileri sürmemişse Jansenius'u mahkûm etmenin doğru olmayacağı anımsatılarak yanıt verildi size doğal olarak ve eğer bu türden düşünceleri varsa en azından insanların neyi mahkûm ettiklerini bilmeleri için bunları ortaya koymanız gerektiği söylendi. Ona rağmen bu konuda kesinlikle herhangi bir açıklama yapmaya yanaşmadınız ve iddianızı size hiçbir yararı olmayacak kararnamelerle destek-

¹ Bu tarih, *Taşra Mektupları*'nın gerçek anlamda kitap olarak basılmaya başlandığı tarihtir. Cizvitler bunların Hollanda'da, Port-Royal ise, Köln'de basıldığını ileri sürmektedir. Köln'ün Katolik olması, Hollanda'nın ise 'sapkın' olarak değerlendirilmesi nedeniyle bu tartışma önem taşımaktadır. Fakat bu mektupların Paris'te gizlice basılmış olmaları da mümkündür. Bu ayrıntılar Ernest Havet'nin çeşitli yerlerde aktardığı bilgilerin bir özetidir. (Çev.)

² Teolojik anlamda sapkınlık. (Ed.)

lemeye çalıştınız. Bunların bir yararı yoktu; zira bu beş önermede mahkûm edilmiş olduğu söylenen Jansenius'un düşüncesi hiçbir biçimde açıklanmıyor bu kararnamelerde. Tartışmalarınızı sonlandırmanın yolu bu değildi oysa. Her iki taraf olarak Jansenius'un gerçek düşüncesinin ne olduğu konusunda uzlaşsaydınız ve aranızdaki tek görüş ayrılığı, bu düşüncenin sapkın olup olmadığına karar vermek olsaydı, o zaman bu düşüncenin sapkın olduğunu dile getiren yargılar gerçekten de söz konusu şeyle ilgili olurdu. Fakat asıl tartışma Jansenius'un bu düşüncesinin ne olduğunu anlamaya yönelik olduğu için bazıları burada yalnızca Aziz Augustinus'un ve Aziz Thomas'nın düşüncesini gördüğünü, diğerleri bunun sapkın bir düşünce olduğunu söylüyor ama hiçbir açıklama yapmıyor. Bu görüş ayrılığıyla ilgili tek bir sözcük söylemeyen ve tek yaptığı şey, Jansenius'un düşüncesini mahkûm etmek olan bir Genelgenin tartışılmakta olan konuyla ilgili bir hüküm vermediği açık.

O nedenle, yüz kere söylendi size, görüş ayrılığınız yalnızca bu olguyla ilgili olduğu için bunu bitirmenin tek yolu Jansenius'un düşüncesinden ne anladığınızı ifade etmektir diye. Fakat her seferinde bunu reddetmekte inat ettiğiniz için son Mektubumda tahrik ettim sizi. Orada, bu düşünce hakkında herhangi bir açıklama yapmadan mahkûm ettirmeye çalıştığınızı ve amacınızın bu tanımlanmamış mahkûmiyeti bir gün etkili lütfun üstüne yıkıp bunun Jansenius'un mahkûmiyetinden başka bir şey olmadığını göstermek olduğunu anlattım. Sizin yapmayacağınız bir şey değil bu. Bu sözlerimin ardından yanıt vermek zorunda kaldınız. Zira o düşünceyle ilgili hiçbir açıklama yapmamakta ısrar etmiş olsaydınız, söylediklerimin ardından, en cahili bile anlayacaktı gerçekten de etkili lütfu göz diktiğinizi. Kilise'nin böylesine kutsal bir öğretiye gösterdiği saygı karşısında en son utanç kaynağınız bu olacaktı.

Durum böyle olunca, düşüncelerinizi ortaya koymak zorunda kaldınız ve Mektubuma yanıt verdiniz. O mektupta şu konuya dikkatinizi çekmiştim: "Eğer Jansenius'un bu beş önermeyle ilgili olarak etkili lütfudan başka bir düşüncesi varsa kendini savunan kimse yoktur, ama etkili lütfudan başka bir düşüncesi yoksa ke-

sinlikle bir kusuru da yoktur.” Bunu inkâr edememişsiniz Sayın Peder; yalnız şöyle bir ayrımda bulunuyorsunuz orada (s. 21): “Jansenius’u aklamak için yalnızca etkili lütfu savunduğunu söylemek yeterli değildir, çünkü bu lütuf iki biçimde savunulabilir: Biri, lütfun harekete geçirdiği iradenin buna karşı koyma yeteneğinin olmadığını söyleyen Kalvenci sapkın görüş, diğeriye konsillerin ortaya koyduğu ilkeler üzerine kurulmuş olan dine uygun görüş. Tomacıların ve Sorboncuların savunduğu bu ikinci düşünceye göre, kendiliğinden etkin olan lütuf, iradeyi ona her zaman karşı koyabilecek biçimde yönetir.”

Tüm bu söylediklerinizi kabul ediyorum Sayın Peder. Şöyle tamamlıyorsunuz sözlerinizi: “Jansenius, Tomacıların savunduğu etkili lütfu savunsaydı, inançlı bir Katolik olurdu; kendisi, Tomacılara karşı, lütfu karşı koyma gücünü inkâr eden Kalven ile aynı düşüncede olduğu için sapkındır.” Jansenius’un gerçekte Kalven ile benzer düşünüp düşünmediğiyle ilgili bir olguyu incelemiyorum burada Sayın Peder. Sizin bunu ileri sürüyor olmanız ve bugün Jansenius’un düşüncesinde Kalven’inkinden başka bir şey görmediğinizi bildirmeniz yeterli benim için. Söylemek istediğiniz yalnızca bu değil miydi sonuç olarak Sayın Peder? Jansenius’un düşüncesi adı altında mahkûm ettirmek istediğiniz şey, sadece Kalven’in yanlışlığı değil miydi? Neden daha önce söylemediniz bunu? Bunca zahmetten kurtulmuş olurdunuz böylece. Zira kararnameye, mektuba gerek kalmadan herkes mahkûm ederdi sizinle birlikte bu yanlış. Bu açıklamaya ne gerek vardı! Hangi sıkıntıya çare oldu! Sayın Peder, Jansenius’un düşüncesi adı altında papaların ve piskoposların hangi yanlış düşünceleri mahkûm etmek istediklerini bilmiyoruz. Tüm Kilise bundan dolayı çok sıkıntıdaydı, fakat kimse de bu durumu açıklamak istemiyordu bize. Bu açıklamayı, sizin tarafın tüm kurulların başı ve itici gücü olarak gördüğü ve bu tutumun sırrını bilen birisi olarak siz yapıyorsunuz şimdi Sayın Peder. Jansenius’un bu düşüncesinin konsil tarafından mahkûm edilmiş olan Kalven’in düşüncesinden başka bir şey olmadığını siz söylemiş bulunuyorsunuz yani. Birçok kuşku ortadan kalkmış oldu işte. Şu, *Jansenius’un düşüncesi* adı altında mahkûm etmeyi amaçlamış

oldukları yanlış düşüncenin Kalven'in düşüncesinden başka bir şey olmadığını ve mahkûm etmek istedikleri Kalven'in bu düşüncesini onlarla birlikte mahkûm ederek bizim de böylece onların kararnamelerine riayet ettiğimizi biliyoruz şimdi. Papaların ve bazı piskoposların Jansenius'un düşüncesine bu kadar hararetle karşı çıkmalarına tanık olmaktan ötürü şaşırıyoruz artık. Bu düşüncenin Kalven'inkiyle aynı olduğunu açıkça dile getirenlere inanınca, nasıl karşı çıkmasınlar ki Sayın Peder?

Açıkça söylüyorum o hâlde Sayın Peder, hasımlarınıza söyleyecek sözünüz yok artık; çünkü sizin nefret ettiğiniz şeyden onlar da nefret ediyor kesinlikle. Bunu bilmiyor olduğunuzu ve bu konu hakkında kendi yapıtlarında bunca kez dile getirdikleri düşünceleri ile ilgili bu kadar az bilginiz bulunduğunu görünce şaşırdım yalnızca. Bu konuda daha çok bilgi sahibi olsaydınız, hırsınız nedeniyle, tanımadan mücadele ettiğiniz böylesine saf ve Hristiyanlığa uygun bir öğretinin barışçıl düşüncesini öğrenmediğinize pişman olurdunuz eminim. Bu insanların, bizde yarattığı iyilik duygusunu yaşama geçirmediği için etkisiz ya da uyarıcı olarak adlandırılan bu zayıf lütuflara karşı konulduğunu savunmakla kalmayıp aynı zamanda hem Kalven'in tersine, iradenin etkili ve muzaffer lütfı karşı bile direnme gücü bulunduğunu hem de Molina'nın tersine, bu lütfun irade üzerindeki, her iki hakikate de sıkı sıkıya bağlı olan gücünü savunmakta kararlı olduklarını görürdünüz o zaman Sayın Peder. O insanların en iyi bildiği şey, insanın doğası gereği günah işleme ve lütfı karşı koyma gücünün bulunduğu, fakat insanoglu bozulmaya uğradığından beri, dünya işlerine düşkün olma gibi, kendindeki bu gücü alabildiğine artıran talihsiz bir öze sahip olduğudur. Onlar ayrıca gayet iyi bilirler ki yine de Tanrı bağışlayıcılığıyla insana dokunmak istediği zaman, müdahalesindeki yanılmazlık ile insanın doğal özgürlüğünü hiçbir biçimde ortadan kaldırmadan ve bu değişikliği yaparken uyguladığı gizli ve hayranlık uyandıran yöntemler aracılığıyla, istediğini istediğine yaptırır. Aziz Augustinus'un mükemmel bir biçimde açıkladığı bu yöntemler, etkili lütfu düşmanlarının, lütfun özgür irade üzerindeki mutlak gücüyle, o iradenin sahip olduğu lütfı karşı koyma gücü arasında var oldu-

ğunu sandıkları tüm hayali çelişkileri ortadan kaldırmaktadır. Zira bu konudaki düşünceleri papalar ve Kilise tarafından kural olarak gösterilmiş olan bu büyük azize göre, Tanrı, yaydığı göksel bir dinginlikle değiştirir insan kalbini. Bu dinginlik bedenini hazlarını aşır, insanın bir yandan ölümlülüğünün ve hiçliğinin farkına varmasını, diğer yandan da Tanrı'nın büyüklüğünü ve ebediliğini keşfedip kendini gerçek iyilikten uzaklaştıran günahın verdiği zevklere karşı tiksinti duymasını sağlar. Tanrı'da, kendini dinginliğe kavuşturan en büyük mutluluğu bulan insan kesinlikle kendinden gelen, tamamen özgür, gönüllü ve aşk dolu bir düşünceyle yönelir ona. Öyle ki bundan ayrılmak bir ceza ve işkence olacaktır kendisi için. Ondan hiç ayrılamayacağından ya da istese bile bunu yapamayacağından dolayı değil bu; diğer tüm iyilikleri içinde barındıran bu biricik iyilikten başka insanın hoşuna gidecek bir şey olamayacağına göre, nasıl istesin ki gönül bunu? Aziz Augustinus'un dediği gibi: “*Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est*” [Bizi en çok ne mutlu ediyorsa mutlaka ona göre davranırız.].

Tanrı, insanı zora koşmadan böyle sahip olur özgür iradeye. Lütfa her zaman direnebilen fakat bunu çoğunlukla arzu etmeyen özgür irade, Tanrı'nın, etkili ilhamların dinginliği aracılığıyla kendine çekmek istemesi durumunda, hem özgür hem de şaşmaz bir biçimde O'na yönelir.

Bunlar Aziz Augustinus ve Aziz Thomas'nın kutsal ilkeleridir Sayın Peder ve o ilkelere göre, Kalven'in görüşünün aksine, *lütfa direnebildiğimiz* doğrudur. Ancak, Papa VIII. Clemens'in, *Auxiliis Görüşmeleri*³ (*Congregatio de Auxiliis*) kapsamında kaleme aldığı yazıda da belirttiği gibi: “Aziz Augustinus'a göre, Tanrı, irademizin bizdeki devimini oluşturur ve yüce majeste, insanların olduğu kadar gök kubbenin altında yaşayan tüm varlıkların iradesi üzerine kurduğu imparatorlukla kalbimize etkin bir biçimde hükmeder.”

Yine bu ilkelere göre, kendiliğimizden edimde bulunuyoruz; Kalven'in yanlış düşüncesinin tersine, gerçek anlamda bizim

³ Bkz. İkinci Mektup, ilgili dipnot. (Çev.)

olan yararlılıklara sahip olmamızı sağlayan da budur. Bununla birlikte, Tanrı, edimlerimizin ana kaynağı olduğu ve Aziz Pavlus'un dediği gibi “kendinin hoşuna gideni bizde yerine getirdiği için,” Trente Konsili'nde söylendiği biçimiyle, “yararlılıklarımız Tanrı vergisidir.”

Aynı konsilce mahkûm edilmiş olan, Luther'in şu din dışı düşüncesi bu yolla ortadan kaldırılmıştır: “Kurtuluşumuza hiçbir biçimde bir katkımız yoktur bizim, cansız varlıklardan farklı değiliz bu anlamda.” Kurtuluşumuzu sağlarken kendisiyle iş birliği yapmamızı sağlayan şeyin yine bizzat lütfun gücü olduğunu kabul etmeye yanaşmayan Molina ekolünün din dışı düşüncesi de bununla ortadan kaldırılmıştır; bu düşünce, Aziz Pavlus'un, “bizdeki iradeyi de edimi de yaratan Tanrı'dır.” biçimindeki yerleşik inanç ilkesine büyük zarar veriyordu.

Ayrıca, İncil'de birbiriyle çok çelişiyormuş gibi görünen tüm şu ifadeler bu yolla uyumlu hâle gelmektedir sonuç itibarıyla: “Tanrı'ya inanın. Tanrım, bizi kendine inandır. –Günahlarınızdan sıyrılın. Kullarının günahlarını Tanrı kaldırır. –Kefaretini verebileceğiniz işler yapın. Tanrım, tüm yaptıklarımızı sen yaptırdın. –Kendinize yeni bir kalp ve yeni bir ruh edinin. Size yeni bir ruh vereceğim ve sizde yeni bir kalp yaratacağım vs.”

Yaptığımız iyi işleri kimi kez Tanrı'ya kimi kez de kendimize mal eden bu bariz karşıtlıkları uyumlu biçime sokmanın tek yolu, Aziz Augustinus'un dediği gibi “bulunduğumuz edimlerin, bunları yaşama geçiren özgür iradedden dolayı bize ait olduğunu, ama özgür irademizin bunları yaşama geçirmesini sağlayan lütfundan dolayı Tanrı'ya da ait olduğunu” kabul etmektir. Bir başka yerde ise, Tanrı'nın, istemeyeceğimiz şeyi istememizi sağlayarak bize istediğini yaptırdığını söylüyor: “*A Deo factum est ut vellent quod nolle potuissent.*”

Bu durumda, hasımlarınız Yeni Tomacılarla bile tam anlamıyla aynı düşüncedeler, çünkü Tomacılar da onlar gibi hem lütfu karşı koyabilme gücünü hem de lütfun etkisinin kesin olduğunu savunuyorlar. İçlerinde önemli biri olan Alvarez'in kaleme aldığı kitapta sıkça tekrar ettiği şu önemli maksime

bakacak olursak, bunu açık açık dile getirdiklerini görebiliriz. Şöyle diyor, Mad. 72, n. 4'te: "Etkili lütuf özgür iradeyi harekete geçirdiğinde, irade kesin olarak ona uyar; çünkü irade buna uymak istemese bile sonuçta lütfun gücü uymasını sağlar yine de." Bu konuda gerekçe olarak da hocası Aziz Thomas'ın ileri sürdüğü şu düşünceyi gösteriyor: "Tanrı iradesinin gerçekleşmediği görülmemiştir; bu yüzden, Tanrı, bir insanın lütfu uymasını istediği zaman, o insan kesinlikle hatta zorunlu olarak uyar buna; mutlak bir zorunluluk değil, kesin oluşundan kaynaklanan bir zorunluluktur bu." Aynı anlamda, *eğer insan direnmeyi isterse direnme gücüne bir etkisi olmaz* lütfun; çünkü o, insanın direnmeyi istememesini sağlar yalnızca. Pederiniz Petavius bu durumu şu sözlerle kabul ediyor, Cilt 1, s. 602: "İsa Mesih'in lütfu kesinlikle dindarlıkta direktir; ama bu zorunluluktan değildir. Zira konsilin de dediği gibi, istenirse ona uyulmayabilir; fakat aynı lütuf bunun istenilmemesini sağlar."

Aziz Augustinus'un, Aziz Prosper'in, onları takip eden Kilise Babalarının, konsillerin, Aziz Thomas'ın ve genel anlamda tüm Tomacıların açık öğretisi bu, Sayın Peder. Her ne kadar siz düşünmemiş olsanız da hasımlarınızın da öğretisi bu; en azından, yakın zaman önce bizzat kendinizin şu sözlerle onay verdiğiniz öğreti de bu: "Lütfu direnme gücümüzün olduğunu kabul eden etkili lütuf öğretisi dine uygundur, konsillere dayanmaktadır ve Tomacılar ile Sorboncular tarafından desteklenmektedir." Gerçeği söyleyin Sayın Peder, hasımlarınızın gerçekten de bu öğretiyi desteklediklerini bilseydiniz, Topluluğunuzun çıkarı bu açık onayı vermenizin önüne geçerdi belki de. Fakat hasımlarınızın bu düşünceye karşı olduğunu sandığınız için Topluluğunuzla ilgili bu çıkar, sizi onlarınkilere karşı olduğunu düşündüğünüz görüşlere onay vermeye sevk etti ve bu yanılgı nedeniyle, yıkmak isterken, kendi ellerinizle kusursuzca ortaya koydunuz onlara ait temel ilkeleri. Bu yüzden, mucizevi bir biçimde, etkili lütuf savunucularının Molina taraftarlarıncaklandığını görüyoruz bugün; Tanrı'nın her şeyi Hakikati'nin ihtişamının hizmetine sokan davranışı, ne kadar hayranlık verici!

Kendi açıklamanızdan herkes öğrensın o zaman, dindarlığa ilişkin tüm edimler için zorunlu, tamamen Kilise'ye özgü ve Kurtarıcı'nın kanının bedeli olan bu etkili lütuf hakikatının dine uygunluğu o kadar kuşku götürmez bir şey ki Cizvitlere varıncaya kadar bir tek Katolik yoktur ki dine uygun görmesın bunu. Aynı zamanda, o kadar suçladığınız kişilerle ilgili en küçük bir yanlışlık kuşkusu bulunmadığı da görülmüş olacak kendi itirafınıza bakılınca. Zira hiçbir açıklama yapmadan, üstü kapalı bir biçimde onları suçladığınızda, sizin için bu biçimde suçlamada bulunmak ne kadar kolay idiyse, onlar için kendilerini savunmak da o kadar zordu. Fakat sizi bu insanlarla mücadele etmeye iten yanlış düşüncenin, onların savundugunu sandığınız Kalven'e ait olduğunu açıkladığınız şu an itibarıyla; her türlü hatadan masun olduklarını açıkça görmeyen kimse kalmadı. Çünkü atfettiğiniz suçların bir teki bile onlara çok aykırı; konuşmalarıyla, kitaplarıyla ve düşüncelerini ifade edebilmek için üretebildikleri her şeyle karşı çıkıyorlar buna ve tüm kalpleriyle mahkûm ediyorlar bu sapkınlığı, hem de sizin Katolik olduklarını rahatlıkla kabul ettiğiniz ve öyle olduklarından hiçbir zaman kuşku duyulmayan Tomacılar ile aynı biçimde yapıyorlar bunu.

Peki, şimdi neyle suçlayacaksınız onları, Sayın Peder? Kalven'in görüşünü benimsemeseler bile sapkınlar; çünkü Jansenius'un görüşünün Kalven'inkiyle aynı olduğunu kabul etmeye yanaşmıyorlar mı diyeceksiniz! Yüreğiniz yetiyor mu bunun bir sapkınlık konusu olduğunu söylemeye? Bu, sapkınlık oluşturmıyacak olgusal bir sorun değil midir? Etkili lütfâ karşı direnilemeyeceğini söylemek bir sapkınlık konusu olabilir; ama Jansenius'un bunu savunup savunmadığından tereddüt etmek aynı şey midir? Kutsal bir hakikat midir bu? Cehennem cezası gerektiren bir iman esası mıdır bu? Siz farklı düşünseniz bile, olgusal bir sorun nedeniyle Kilise'de sapkınlar bulunduğunu ileri sürmek gülünç değil mi?

Onlara bu adla hitap etmeyin artık o hâlde Sayın Peder; görüş ayrılığınızın niteliğine uygun başka bir şey bulun. Cahil ve aptal olduklarını, Jansenius'u yanlış yorumladıklarını söyleyin;

tartışmanıza uygun suçlamalar olacaktır bunlar, ama sapkın demenin bu konuyla hiçbir ilgisi yok. Ayrıca, onlara yapılmasına karşı çıktığım tek haksızlık bu olduğundan Jansenius'u doğru anladıklarını kanıtlamak için çok fazla uğraşmayacağım. Bu konuda size söyleyeceğim şey şu: Bana öyle geliyor ki Sayın Peder, kendi kurallarınıza göre değerlendirildiğinde, Jansenius'un Katolik sayılmaması zor bir olasılık. Zira onu incelerken koyduğunuz kural şöyle: "Jansenius'un güvenilir olup olmadığını öğrenmek için etkili lütfâ direnme gücünün bulunduğunu inkâr eden Kalven ile aynı biçimde düşünüp düşünmediğine bakmak gerekir, eğer onun gibi düşünüyorsa, sapkın olacaktır ya da Tomacılar gibi düşünüp düşünmediğine bakılmalı; eğer onlar gibi düşünüyorsa Katoliktir." Direnme gücünü savunup savunmadığına bakalım o zaman Sayın Peder. Birçok yerde ifade ettiği düşüncelerinden bazıları şöyle (Cilt 3, Kit. 8, Böl. 20): "Konsile göre, lütfâ direnme gücümüz vardır her zaman; *özgür irade her zaman harekete geçebilir de geçmeyebilir de* isteyebilir de istemeyebilir de; buna uyabilir de uymayabilir de; iyilik de yapabilir, kötülük de" ve insanın bu yaşamda, adına karşıtlık ve çelişki dediğiniz bu iki özgürlüğü vardır her zaman. Yine görün bakalım, bizzat kendinizin ileri sürdüğü gibi, Kalven'in yanlış düşüncesine karşı değil miymiş kendisi. Şunları söylüyor tüm 21. Bölüm boyunca: "Uzun süredir Kilise'de düşünülenin aksine, etkili lütfun özgür irade üzerinde bir etkisinin olmadığını, sonuç olarak bu lütfâ uyup uymama gücünün özgür iradeye ait olduğunu savunan bu sapkın, Kilise tarafından mahkûm edilmiştir. Oysa bu düşüncenin tersine, Aziz Augustinus ve konsil, istenirse bu lütfâ uymama gücüne sahip olunduğunu, Aziz Prosper ise, Tanrı'nın seçilmişlere bile bunun tersini isteme güçleri ellerinden alınmayacak biçimde bir direnme iradesi verdiğini savunmuşlardır." Bir de Tomacılarla aynı düşüncede değil miymiş, ona bakalım; 4. Bölümde şunları söylüyor: "Tomacıların lütfun etkililiği ile buna direnme gücünü uyumlu hale getirmek için yazdıkları tüm şeyler işin ruhuna o kadar uygun ki bu konuda ne düşündüklerini öğrenmek için yazdıkları ki-

taplara bakmak yeterli olacaktır: *quod ipsi dixerunt, dictum puta* [*Ne düşünüyorlarsa onu yazmışlardır.*].”

İşte böyle söz ediyor o kanaat önderlerinden ve o sözlere baktığımda, lütfâ direnme gücüne inandığını, Kalven’e karşı, Tomacılarla da aynı düşüncede olduğunu düşünüyorum, çünkü kendisi söylüyor bunu; öyleyse sizin düşünceniz gereğince Katolik birisidir Jansenius. Eğer bir yazarın ne düşündüğünü anlamak için kendi ifadelerine bakmanın dışında bir yol biliyorsanız ve tüm bu söylediklerine rağmen, hiçbir sözüne yer vermeden, direnme gücünü inkâr ettiğini, Kalvenci olduğunu, Tomacılarla karşı olduğunu savunuyorsanız, korkmayın Sayın Peder, bundan dolayı sapkınlıkla suçlamam sizi; yalnızca Jansenius’u yanlış yorumluyormuş gibi görüldüğünüzü söyleyim, ama aynı Kilise’nin evlatları olmaya devam ederiz yine de.

Bu görüş ayrılığı konusunda o kadar hırslı davranmanızın ve Jansenius’u sizin gibi yorumlamamaktan başka suçlayacak başka bir hata ya da kusur bulamadığınız insanları en korkunç düşmanlarınız ve en tehlikeli sapkınlar olarak görmeyişinizin nedeni nedir öyleyse Sayın Peder? Bu yazarın görüşünü tartışmıyorsanız neyi tartışıyorsunuz zira? Onu mahkûm etmelerini istiyorsunuz, onlar da bundan ne anladığınızı soruyorlar. Siz bundan Kalven’in yanlış düşüncesini anladığınızı söylüyorsunuz, onlar bu düşüncüyü mahkûm ettiklerini söylüyorlar yanıt olarak; bu durumda, hecelere [lafza] değil ifade ettiği şeylere kıızıyorsanız eğer, inanmak zorundasınız. Jansenius’un düşüncesini mahkûm ettiklerini söylemeyi reddediyorlarsa eğer, bunun Aziz Thomas’nın düşüncesi olduğunu sanmalarındandır. Bu nedenle, o sözcüğün aranızda ikili bir anlamı var: Sizin dilinizde Kalven’in düşüncesini ifade ediyor, onlarınkinde ise, Aziz Thomas’nın düşüncesini. O yüzden, sahip olduğunuz aynı terime bağlı farklı düşünceler ayrışmaya yol açıyor; tartışmanızı yöneten kişi ben olsaydım, her iki tarafa da Jansenius sözcüğünü yasaklardım. Böyle bir durumda, yalnızca bundan ne anladığınızı dile getirmiş olacağınız için Kalven’in düşüncesinin mahkûm edilmesinden başka bir şey istemediğiniz anlaşılırdı ki onlar da kabul ediyor bunu; bu durumda ayrıca, onların da

Aziz Augustinus ve Aziz Thomas'nın düşüncesinin savunulmasından başka bir şey istemedikleri görülürdü ki hepiniz de o düşüncedesiniz bu konuda.

Bana gelecek olursak Sayın Peder, ister hatalarını bulup mahkûm etsinler Jansenius'u, isterse sizin de bizzat ilan ettiğiniz gibi Katolik olarak görüp hiçbir zaman mahkûm etmesinler, onları her zaman için Katolik olarak göreceğimi beyan ediyorum size. Şunu da belirtelim ayrıca, Aziz Hieronymus'un Origenes'in 8 önermesini savunmakla suçlanan Kudüs piskoposu Jean'a hitap ettiği gibi hitap edeceğim. Şöyle demiş o aziz: “Bu yanlış düşünceleri savunduğunu kabul ediyorsanız ya mahkûm edin Origenes'i ya da bunları savunduğunu reddedin: *aut nega hoc dixisse eum qui arguitur; aut, si locutus est talia, eum damna qui dixerit.*”

İşte Sayın Peder, kişilere değil, yalnızca hatalara kızan insanlar böyle davranır; oysa siz hatalardan çok kişilere kızıyor-sunuz, suçlamak istediğiniz kişiler mahkûm edilmeyince, hataları mahkûm etmeyi hiçe sayıyorsunuz.

Yönteminiz çok şiddetli Sayın Peder, ama bir o kadar da başarısız! Daha önce söyledim, bir kez daha söylüyorum: Şiddet ve hakikatten birinin diğerine hiçbir etkisi yoktur. Suçlamalarınız hiç bu kadar hakaretamiz olmadı, hasımlarınızın suçsuzluğu da bu kadar aşikâr; etkili lütuf hiç bu kadar yalan dolanla saldırıya uğramadı, ama onu hiç bu kadar güçlenmiş de görmedik. Tartışmalarınızın dinî konular üzerine yapıldığına inandırmak için son kozlarınızı oynuyorsunuz, tüm tartışmanızın yalnızca olgusal bir konuyla ilgili olduğu hiç bu kadar iyi anlaşılmamıştır. Kısacası, bu olgusal konunun gerçek olduğuna inandırmak için her şeyi birbirine karıştırıyorsunuz; ama hiç bu kadar kuşkuyla bakılmadı bunlara. Nedeni de basit bunun. Çünkü Sayın Peder, olgusal bir konuda insanları ikna etmek için gereken doğal yollara başvurmuyorsunuz; bu yollar da düşünceler konusunda ikna etmekten ve olduğu söylenen sözleri bir kitapta göstermekten geçer. Fakat böyle basit bir yöntem dururken gidip öyle ilgisiz yollara başvuruyorsunuz ki en aptalının bile dikkatini çekiyor bu. Neden Mektuplarımda

yazarlarınızın bir yığın kötü maksimini ortaya koymak üzere izlediğim yolu izleyip, bunların alındığı yeri olduğu gibi göstermiyorsunuz? Paris papazları öyle yaptılar, insanları her zaman için ikna eden bir şey bu. Örneğin Peder L’Amy’nin, “bir din adamı, başka türlü bir savunma yapma olanağı yoksa kendisi ya da ait olduğu topluluk hakkında iftira yayma tehdidinde bulunan kişiyi öldürebilir,” biçimindeki önermesinden dolayı sizi eleştirdiklerinde, bunun tam olarak nerede yer aldığını belirtmemiş olsalardı, ne kadar sorulursa sorulsun bulunduğu yeri belirtmeyi reddetmekte ısrar etselerdi ve istenilenleri yapmak yerine Roma’ya gidip, herkesin bu durumun varlığını kabul etmesine hükmeden bir kararname [*bulle*] çıkarttırsalardı, ne derdiniz ve ne düşünülürdü bu konuda? Papayı yanılttıkları ve bu olağandışı yola başvurmalarının tek nedeninin, ellerinde, olgusal hakikatlerin bunları savunanlara sağladığı olağan yolların bulunmaması olduğu sonucuna varılmaz mıydı kuşkusuz? O yüzden, bu insanlar Peder L’Amy’nin o öğretiyi, *Douai baskısı*, *Cilt 5, Mad. 36, n. 118, sayfa 544’te* ifade ettiğini belirtmişler yalnızca; böyle olunca da isteyen herkes bakıp bulmuş, kimse de bundan kuşku duymamıştır. Haklı olduğumuz olgusal sorunların çözümü bakımından gayet basit ve hızlı bir yöntem bu.

Aynı yönetime başvurmamanızın nedeni nedir öyleyse Sayın Peder? *Cavilli* adlı yapıtınızda “beş önermenin tümünün aynı sözlerle kelimesi kelimesine Jansenius’ta da yer aldığını, *totidem verbis*” söylemişsiniz. Öyle olmadığı söylenmiş size oysaki. Yapılacak şey nedir bunun üzerine? Bunları gerçekten sap-tadıysanız sayfasını belirtmek ya da yanıldığınızı itiraf etmek. Ama hiçbirini yapmıyorsunuz ve yapmadığınız gibi, insanların gözünü boyamak için verilen görev gereği, Jansenius’un kitabından kimi kez dayanak olarak gösterdiğiniz noktaların kesinlikle *mahkûm edilmiş, kişisel ve ayrık*sı olmadığını tam olarak anlayınca, kaynak belirtmeksizin, bu önermelerin o kitaptan alındığını ifade eden Genelgeleri gösteriyorsunuz bize.

Sayın Peder, Hristiyanların Kutsal Makam’a duydukları saygıyı biliyorum; hasımlarınız da bundan hiçbir zaman geri durmamaya kararlı olduklarını dile getiriyorlar yeterince. Ancak,

sanmayın ki evlatların babaya, üyelerin lidere göstereceği boyun eğmeyle birlikte, papaya bu olgusal konuda yanıltılmış olabileceğini, papalığının başlamasından bu yana bu konuyu hiç incelet-tirmediğini, selefi X. Innocentius'un, bu önermelerin Jansenius'a ait olup olmadığını değil, yalnızca sapkın olup olmadıklarını incelettirdiğini söyleyenler olmadı. Bu da önde gelen incelemeci-lerden biri olan ve kendisini yeni biçimlenen bir oy oranı içinde bulan Kutsal Makam temsilcisinin, “bu önermelerin herhangi bir yazarın düşüncesi olarak sansürlenemeyeceğini, *non sunt qu- alificabiles in sensu proferentis*, çünkü bunların, görevlendirilen kişilere, hangi yazara ait olduğu göz önünde bulundurulmaksızın kendi içinde incelenmek üzere verildiğini, *in abstracto, et ut præscindunt ab omni proferente*” altmıştan fazla teolog ve çok sayıda işinin ehli, dindar insanın kitabı baştan sona okuduğunu; bu önermelerin orada yer aldığına ilişkin herhangi bir şeye tanık olmadıklarını ve bunun tersi bulgulara rastladıklarını söylemesini sağlamıştır. Aynı hükümet yetkilisi, papaya bu izlenimi aktaran kişilerin onun kendilerine duyduğu güveni kötüye kullanarak, Molina'nın 50'den fazla yanlış düşüncesini ortaya çıkarmış olan bu yazarın karalanmasında bir rol oynamış olabileceklerini –ki öyle zaten–; bu insanların sahip olduğu teolojide, “Bize haksız yere saldırdığını düşündüğümüz kişilere iftirada bulunabiliriz; günahı yoktur.” gibi en çok kabul gören bir maksimin söylenen bu şeyi daha da inanılır kıldığını; durum böyle olunca, onların tanıklığı çok kuşkulu, diğerlerinininki de çok önemli hale geldiğinden dolayı, bu konuda ciddi ve düzgün bir karar oluşturabilmek amacıyla Papa Hazretlerinden her iki taraftan da teologların katılımıyla bu olguyu incelettirmesini olabildiğince alçakgönüllü bir biçimde istirham etmek gibi bir hak doğduğunu belirtmiştir. Benzer bir konuda Aziz Basil şöyle demiş (Böl. 75): “Baştan savma bir kara çalma değil, gerekçesi belirtilmiş ve usulüne uygun bir karar çıkması için herkesin özgür olması gerekir orada; yazılarımı incelesinler, dinen yanlış şeyler varsa, bakılsın, itirazlar ve buna verilen yanıtlar okunsun.”

Bu yola başvuranların Kutsal Makama saygılarında eksiklik bulunduğunu söylemeye kalkışmayın Sayın Peder. Papalık adı

altında uygulanmak istenen bu hükümdarlıkla papalar Hristiyanları kucaklamaktan çok uzaklar. Papa Aziz Gregorius, *Job*.⁴ adlı yapıtı, Kit. 8, Böl. 1’de şöyle diyor: “Alçakgönüllülük anlayışıyla kurulmuş olan Kilise otoriter bir biçimde emir vermez; herhangi bir hataya düştüğünü düşündüğü evlatlarını akıl yoluyla öğrettikleriyle ikna eder, *recta quæ errantibus dicit, non quasi ex auctoritate præcipit, sed ex ratione persuadet.*” Ayrıca, papalar, kendilerini yanıltarak alınmış olan bir kararı değiştirmeyi onur kırıcı bulmak bir yana, tam tersine bundan onur duyarlar. Aziz Bernard şöyle diyor bu konuda (Böl. 180): “Kutsal makamın şöyle iyi bir yanı var, yanıldığı bir kararı iptal etmeyi onur sorunu etmez ve seve seve yapar bunu; o yüzden, kimsenin haksızlığa uğramaması çok doğru bir şeydir, özellikle de Kutsal Makam karşısında.” İşte Sayın Peder, papalara telkin edilmesi gereken düşünceler bunlardır, çünkü tüm teologlar onların da yanılabilirliği ve bu yüce vasfın hata yapmama garantisi vermekten çok uzak olduğu, tam tersine, göstermek zorunda oldukları birçok konudaki özenden dolayı bu görevin kendilerine daha fazla hata yapmaya sürükleyebildiği konusunda düşünce birliği içindedir. Az önce sözünü ettiğim Aziz Gregorius benzer bir şey söylüyor başka bir papanın yanılmış olmasına şaşırان kişilere, Kitap 1, Bölüm 4, *Dial.*: “Neden şaşıırıyorsunuz yanılmış olmamıza, bizler de insan değil miyiz? Siba’nın yalanlarına kanıp, Yonatan’ın oğlu ile ilgili haksız bir karar vermiş olan peygamberlik düşüncesine sahip kral Davut’u duymadınız mı? Bizler ki peygamber değiliz, kim garip karşılayacak zaman zaman yalanlara aldanmamızı? İşlerin yoğunluğu bunaltıyor bizi; zihnimiz birçok işle birden meşgul olduğu için her bir işe özel olarak yoğunlaşamıyor, içlerinden birinde de rahatlıkla yanılabiliriz.” Aslına bakarsanız Sayın Peder, sanırım papalar sizden daha iyi biliyor yanıltılıp yanıltılamayacaklarını. Bizzat kendileri açıklıyor papaların ve büyük kralların, önem bakımından daha düşük uğraşları olan kişilere göre yanıltılmaya daha çok açık olduklarını. Onlara bu konuda inanmak gerekir. Ay-

rica, onların hangi yolla yanıltıldığını tahmin etmek çok kolay. Aziz Bernard, II. Innocentius'a yazdığı mektupta şöyle açıklıyor bunu: "İnsan zihninin yanıltabilir ve yanılabılır olması şaşırtıcı bir şey de değil, yeni bir şey de. Din adamları size yalan söyleme ve sizi yanıltma maksadıyla gelmişler. Yaşamıyla örnek olmuş ama kendilerinin sevmediği bir piskopos aleyhinde söz etmişler size. Bu şahıslar köpek gibi ısıyor, iyiyi kötü diye göstermek niyetindeler. Buna rağmen oğlunuza kızılıyorsunuz Aziz Peder. Evladınızın hasımlarını neden sevindirdiniz? Her düşünceye inanmayın, bir bakın bu düşünceler Tanrı'dan mı değil mi diye. Umarım, hakikati öğrendiğinizde yanlış bilgiler üzerine kurulmuş olan her şey ortadan kalkacaktır. Size, hakiki düşüncenin sahibi Tanrı'dan ışığı karanlıktan, iyiyi kötüden ayırt etme lütfu ihsan etmesini diliyorum." Görüyorsunuz Sayın Peder, demek ki papaların içinde bulunduğu yüksek aşama, yanılmaktan muaf tutmadığı gibi üstelik onların yanılgılarını daha tehlikeli ve daha önemli kılıyor. Aziz Bernard, Papa Eugenius'a bunu gösteriyor, *De consideratione*, Kitap 2, Son Bölüm: "Dünyadaki önemli insanlardan hiçbirinin kaçındığını görmediğim başka çok yaygın bir hata var. O da aşırı saflık, Aziz Peder, çoğu kargaşa bundan ileri geliyor. Zira suçsuz insanlara yapılan zulümler, insanların gıyabında ileri sürülen önyargılar ve içi boş şeyler, *pro nihilo*, için yaşanan korkunç sinir savaşları bundan kaynaklanıyor. Evrensel bir hastalık bu, Aziz Peder; eğer bundan muafsanız, aynı mevkiyi işgal edenler arasında bu ayrıcalığa sahip olan tek kişisiniz bana göre."

Sanırım, sizi papaların yanılmaya açık oldukları konusunda ikna etmeye başlamıştır tüm bunlar. Ancak, bunu size daha iyi kanıtlamak için sapkınların gerçek anlamda yanılttığı papalar ve krallar konusunda kendi kitabınızda verdiğiniz örnekleri bir daha anımsatacağım yalnızca. Zira tıpkı Celestius'un Zosimus'u yanılttığı gibi, Apollinaris'in Papa Damassus'u yanılttığını söylüyorsunuz. Yine Athanios adında birinin İmparator Heraklius'u yanılttığını ve Katoliklere zulmettirdiğini, bunun ardından Sergius'un, sizin deyişinizle, *papaya uşaklık*

yaparak Honorius'a 6. Konsil'de yürürlükten kaldırılan kararnameyi çıkarttıldığını söylüyorsunuz.

Bu da demek oluyor ki Sayın Peder, krallara ve papalara bu biçimde yaklaşanların, sapkınlıkla mücadele etme adına zaman zaman onları dinî hakikati savunanlara zulmetmeye kasten teşvik ettikleri sizin açınızdan da görünür bir gerçeklik. Ayrıca, bu tür yanlışlara kızdıkları kadar başka hiçbir şeye kızmayan papaların, yanlışlıklarını düşündüklerinde, gönderdikleri kararname ve mektupların uygulanmasının askıya alınmasına izin vermek amacıyla Papa III. Aleksander'in bir mektubunu kanon hukukuna da girmiş olan bir kilise yasasına dönüştürmüş olmaları da bundan ileri gelmektedir. Bu Papa, Ravenne başpiskoposuna şunları söylüyor: "Zaman zaman başpiskoposluğunuza düşüncelerinizi sar-san kararnameler gönderirsek endişe etmeyin bu konuda. Zira isterseniz derin bir saygıyla yerine getirirsiniz bunları, isterseniz yerine getirmeme konusunda düşündüğünüz gerekçeyi yazarsınız bize; bizi yanıltarak ve hileyle çıkartılmış bir kararnameyi uygulamamanızı yerinde buluruz." Hristiyanlar arasındaki görüş ayrılıklarını gidermeye çalışan papalar böyle davranır ancak, bu görüş ayrılığına nifak sokmak isteyenlerin hırsına uyanlar değil. İsa Mesih'in ardından Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'un dedikleri gibi, erklerini kullanmaya kalkışmaz bu papalar; tüm tutumlarında göze çarpan anlayış barış ve hakikattir. Gönderdikleri tüm mektuplara örtük biçimdeki şu kaydı çoğunlukla düşmelerinin nedeni budur: "*Si ita est, si preces veritate nitantur*: olay bize anlatıldığı gibiyse, olgular doğruysa." Papaların aldıkları kararlar gücünü olgulardaki gerçeklikten aldığı için kararnamelerin tek başına olguların gerçek olduğunu kanıtlamadığı görülüyor; oysa tam tersine, kanon hukukçılarının da kabul ettiği gibi kararnameleri kabul edilebilir kılan şey olguların gerçekliğidir. Olguların gerçek olup olmadığını nereden öğreneceğiz peki? Bunun asıl yargıçları gözlerdir Sayın Peder, tıpkı aklın, doğal ve düşünümler olayların, dinin doğaüstü ve vahiy yoluyla gelen şeylerin yargıcı olduğu gibi. Zira Sayın Peder, beni zorunlu bıraktığınız için söylüyorum bunları, Kilise'nin en önemli teologlarından ikisi olan Aziz Augustinus ve Aziz Thomas'nın düşüncesine göre, bilgimi-

zin üç ana ögesi olan duyular, akıl ve inancın her birinin ayrı ayrı nesneleri ve bu kapsam içerisinde pekinlikleri vardır. Ayrıca Tanrı, inancın yolunu açmak için duyulardan yararlanmak istediği için *fides ex auditu* [*inanç duyulardan gelir*], duyuların kurduğu doğru ilişkinin varlığını inkâr etmeye çalışmak, inancın duyuların pekinliğini sarsmasından çok, tam tersine inancın kendisinin sarsılmasına yol açacaktır. Bu yüzden, Aziz Thomas, Tanrı'nın yalnızca ilinekleri değerlendiren duyuların yanılmaması için, *ut sensus a deceptione reddantur immunes*, Efkaristiyada duyusal ilineklerin bulunmasını istediğini ısrarla belirtiyor.

Tüm bunlardan bir sonuç çıkaracak olursak, demek ki incelenmek üzere hangi önerme verilirse verilsin bize, bu üç ana öğeden hangisiyle karşı karşıya bulunduğumuzu anlamak için özelliğine bakmak gerekir ilk önce. Doğüstü bir şey söz konusuysa eğer, duyularla ya da akılla değil, İncil ve Kilise kararları ile değerlendirebiliriz bunu. Tanrı kelamı olmayan ve doğal akla uygun bir önerme söz konusuysa, bu aklın kendisi kendi yargıcı olacaktır, son olarak, olgusal bir sorun söz konusuysa eğer, bu konuda söz sahibi olan duyulara inanacağız.

Bu, o kadar yaygın bir kuraldır ki, Aziz Augustinus ve Aziz Thomas'ya göre, İncil bile ilk anlamı duyuların ve aklın kesin olarak kabul ettiği şeylere aykırı gelen herhangi bir ifade sunsa, bu iki öğeyi İncil'in görünüşteki anlamının etkisine terk edip inkâra kalkışmamak gerekir bu durumda. Yapılacak şey, İncil'i yorumlayıp bu duyusal gerçekliğe uyan başka bir anlam aramaktır, çünkü Tanrı kelamı olgularda bile yanılmaz olduğu, kendi alanlarında etkili olan duyular ve aklın kurdukları ilişkiler de kesin olduğu için bu iki gerçekliğin uyumlu olması gerekir. Ayrıca, duyuların kurduğu ilişki tek olduğu hâlde, İncil çeşitli biçimlerde yorumlanabildiği için bu konularda İncil'in, duyuların kurduğu doğru ilişkiye uyan yorumunu esas almak gerekir. Şöyle diyor bu konuda Aziz Thomas (Sayfa 1, Soru 68, Mad. 1): "Aziz Augustinus'a göre, iki şeye riayet etmek gerekir: Bir, İncil'in her zaman için bir gerçek anlamı vardır; iki, kutsal kitap birden çok anlam içerebileceği için aklın kesinlikle yanlış

olduğuna hükmettiği bir anlamla karşılaşılınca, bunun doğal anlam olduğunu söylemekte ısrar etmeden, ona uygun gelecek başka bir anlam aramak gerekir.”

Bu durumu Eski Ahit’in Yaratılış bölümündeki, *Tanrı iki büyük ışık kaynağı yaratmıştır; Güneş, Ay ve yıldızlar* biçimindeki ifadeden yola çıkarak açıklıyor Aziz Thomas. İncil burada, sanki Ay tüm yıldızlardan daha büyük diyormuş gibi görünüyor; ortada su götürmez kanıtlar olduğu için doğru değildir bu oysa. O gerçek anlamı savunmakta ısrar etmemek gerekir diyor bu aziz; o olgusal gerçekliğe uyacak başka bir anlam aramak gerekir. Örneğin şöyle denilebilir: “Büyük ışık kaynağı sözü, Ayın ışığının bizim gözümüzdeki büyüklüğünü ifade ediyor, kendi hacminin büyüklüğünü değil.”

İncil’den başka türlü yararlanmayı düşünmek, onu saygın kılmak değil, tam tersine inançsızların aşağılamasına terk etmek anlamına gelecektir. “Çünkü,” diyor Aziz Augustinus, “bu inançsızlar, kesinlikle yanlış olduğunu bildikleri şeylerin İncil’de var olduğunu sandığımızı görürlerse, öldükten sonra dirilme ve ebedî yaşam gibi diğer daha derin konulardaki inancımızla alay edeceklerdir.” Aziz Thomas ise şunları ekliyor: “Böyle bir durumda ayrıca, dinimizi aşağılatmış hatta din kapısını kapatmış oluruz onlara.”

Bir kitapta bazı sözlerin yer aldığına inanmayanları Katolik olarak kabul etmemekte diretme de dinin kapısını sapkınlara kapatmanın ve o insanlara papanın otoritesini aşağılatmanın başka bir yoludur ayrıca, Sayın Peder; o sözler orada yer almıyor, yanıtlanmış olan bir papa söylemiş bunların orada yer aldığını. Zira sözlerin bir kitapta yer alıp almadığını ancak o kitap hakkında yapılan inceleme gösterebilir. Olgusal şeyler ancak duyularla kanıtlanır. Savunduğunuz şey doğruysa, kanıtınızı gösterin; kanıtınız yoksa kimseyi kışkırtmayın buna inandırmak için, bir yararı olmayacaktır. Dünyanın tüm güçleri bir araya gelse olgusal bir konuda ne zorla ikna edebilir kimseyi ne de konuyu değiştirebilir; zira var olan bir şeyi yok edecek hiçbir güç yoktur.

Örneğin Ratisbonne'daki din adamları, genel olarak Areopajit olduğu savunulan Paris'in ilk piskoposu Aziz Denis'in cesedinin Fransa'dan alınıp kendi manastırlarındaki kiliseye nakledildiğini duyuran resmi bildiriye boşuna almışlardır Papa IX. Leo'dan. Bu bildiriye karşın o azizin naaşı hep kendi adını taşıyan ünlü büyük manastırda olmuştur ve orada bulunmaya da devam etmektedir. Her ne kadar o papa, olayı "büyük bir dikkatle, *diligentissime* ve birçok piskopos ve yüksek rütbeli papazdan oluşan kurulla birlikte" incelemiş olduğunu söyleyip, "bu nedenle tüm Fransızlara, bu kutsal kalıntıların artık ellerinde bulunmadığını kabul ve itiraf etmelerini kesinlikle emretse de, *districte præcipiente*" o manastıra bu kararnameyi kabul ettiremezsiniz. Buna rağmen, sandukayı açtıkları için, tam da dönemin tarihçilerinin söylediği gibi, kalıntıların bütünüyle orada bulunduğuna tanık olan Fransızlar bu aziz papanın inanmalarını buyurduğu şeyin tersine inandılar tıpkı daha önce inandıkları gibi; çünkü azizlerin ve peygamberlerin bile yanıltılabileceğini biliyorlardı.

Galileo'nun dünyanın hareketiyle ilgili düşüncesini mahkûm eden Roma bildirisini de boşuna aldınız. Dünyanın dönmediğini kanıtlayacak şey bu değil; ayrıca, sürekli gözlemlerler yapıp dünyanın döndüğü kanıtlandıysa, tüm insanlar biraya gelse onun ve kendilerinin de onunla birlikte dönmesini engelleyemezlerdi. Yine aynı biçimde, sanmayın ki Papa Zacharias'ın, Aziz Vergilius'un başka gezegenlerde yaşam olduğunu savunan görüşleri nedeniyle aforoz edilmesi için gönderdiği mektuplar bu yeni dünyayı ortadan kaldırmış olsun; sanmayın ki kendisi daha sonra bu görüşün çok tehlikeli bir hata olduğunu söylemiş olsa da, karşı görüş belirten papanın kararından çok, yeni dünyadan dönen Kristof Kolomb'a inanan İspanya Kralı bunun yararını görmemiş olsun ve sanmayın ki Kilise bu işten büyük bir kazanç sağlamamış olsun; dinden uzak kaybolup gidecek pek çok halk İncil'i tanımıştır bu sayede.

Olgusal şeylerin özelliğinin ne olduğunu ve bunu hangi ilke doğrultusunda değerlendirmek gerektiğini görüyorsunuz işte Sayın Peder. O yüzden bizim konumuzla ilgili olarak sonuca varmak çok kolay. Bu beş önerme Jansenius'a ait değilse ondan

alınmış olması olanaksızdır, ayrıca, bu konuda en doğru kararı verip insanları ikna etmenin tek yolu, çok uzun zamandan beri sizden talep edildiği gibi, usulüne uygun bir toplantıyla bu kitabı incelemektir. Bu konuda, hasımlarınıza inatçı demek için hiçbir haklı nedeniniz yok, zira dinî konularda hatasız oldukları gibi bu olgusal konuda da bir kusurları görülmeyecektir; hukuken Katolik, olgu konusunda akılcı, her ikisinde de masumdur bu insanlar.

Bir yanda baştan sona bir haklılığı diğer yanda böylesine acımasız suçlamaları görüp de kim şaşırmas peki Sayın Peder? Kimin aklına gelir aranızdaki tek sorunun hiçbir önemi olmayan, kanıt göstermeden inanılmasını istediğiniz bir olgu olduğu? Ayrıca, kim cüret edebilir, bunca gürültünün tüm Kilise tarafından, Aziz Bernard'ın da dediği gibi, boşu boşuna, *pro nihilo*, kopartıldığını düşünmeye? Ama hiçbir önemi olmayan bir işi çok önemliymiş gibi göstermek, size kulak veren güçlü kimselere tartışmalarınızın konusunun Kalven'in en tehlikeli düşünceleri ve dinin en önemli ilkeleri olduğunu duyurmak, başvurduğunuz asıl hile bu. Bu algıyı yaratmadaki amacınız, sanki Katolikliğin kurtuluşu buna bağlıymış gibi, mücadele ettiğiniz kişilere karşı tüm çabalarını ve güçlerini kullandırtmak onlara; oysa sadece böyle önemsiz bir sorunun söz konusu olduğunu bilseler, bundan kesinlikle etkilenmeyecek, tam tersine Kilise bakımından hiçbir sonuç doğurmayacak olan bir olay konusundaki kişisel hırsınıza uyup o kadar çaba sarf ettiklerine pişman olacaklardır.

Zira kısacası, olaylara kötü yanından bakarak söylüyorum, her şeye rağmen Jansenius'un bu önermeleri savunduğu doğru olsaydı, buna kuşkuyla bakacak olanlardan dolayı ve sırf bu önermeleri reddetmedikleri, bunu da açıkça dile getirdikleri için kim bilir ne belalar çıkardı ortaya? Bu önermelerin, tam da mahkûm edilmesini istediğiniz anlamda istisnasız herkesçe mahkûm edilmiş olması yetmiyor mu? Jansenius'un bunları savunduğu söylenince daha mı çok yasaklanacaklar? Bir teoloğu ve Kilise cemaatiyle düşünce birliği içindeyken ölmüş bir piskopos kötülemenin dışında hangi amaca hizmet edecek bunun ka-

bul edilmesini istemek? Burada bunca kargaşaya değecek büyük bir kazanç olduğunu düşünmüyorum ben. Devlet'in, papanın, piskoposların, teologların, kısacası Kilise'nin ne kazancı var bu işten? Onlarla hiçbir biçimde ilgisi yok bunun Sayın Peder; bazı konularda size zararı dokunmuş olan bir yazarın kötülenmesinden yalnızca Topluluğunuz belli bir keyif alacaktır, işin aslı bu. Ama olsun, herkesin tehdit altında olduğunu gösterdiğiniz için taşlar yerinden oynadı artık. Tartışmalarınızın içyüzü anlaşılır anlaşılmaz sona erecek olan tüm bu büyük hareketlenmelere ilk ivmeyi kazandıran gizli bir güç var. Bundan dolayıdır ki, Kilise'nin huzuru bu işin ortaya çıkmasına bağlı olduğu için tüm maskeleriniz düştüğünde, herkesin, suçlamalarınızın temelini, hasımlarınızın hatasının ve Kilise'nin de sapkınlığının olmadığını görmesi bakımından o huzuru sağlamak büyük önem taşıyordu.

İşte sağlamak istediğim yarar buydu Sayın Peder, bunu din bakımından o kadar önemli buluyorum ki, sözlerinizden dolayı pek çok yanıt hakkı doğan insanların nasıl olup da sessiz kaldıklarını anlamakta güçlük çekiyorum. Yaptığınız haksızlıklar kendilerini etkilemiyorsa bile, Kilise'nin katlandığı haksızlıklar rahatsız olmalarını gerektirirdi bana kalırsa; ayrıca, kilise üyelerinin onurlarını iftiraya teslim etmesinden kuşku duyarım, özellikle de din konusunda. Her şeye karşın canınızın istediğini söylemenize izin veriyorlar; bu yüzden, rastlantı sonucu bana verdiğiniz fırsat olmasaydı, belki de her tarafa yaydığınız skandal düşünceler karşısında hiçbir şey söylenmeyecekti. Demem o ki, gösterdikleri sabır şaşırtıyor beni, çünkü kendilerini aklayacak gerekçelerinin, hakikat uğrunda harcayacak çabalarının eksik olmadığını bilen birisi olarak, bu sabır ne korkaklık ne de zayıflık şüphesi taşır benim için. Her şeye rağmen, sustuklarında bile o kadar dindar insanlar olarak görüyorum ki onları, bu konuda aşırıya kaçmalarından endişe ediyorum. Bana gelince, Sayın Peder, susabileceğimi sanmıyorum. Kilise'yi rahat bırakın, ben de sizi rahat bırakacağım seve seve. Ancak, işinizi gücünüzü bırakıp huzursuzluk sokmaya çalıştığınız sürece, Kilise'nin huzurunu korumak için tüm çabalarını harcamayı kendilerine görev bilen barış çocuklarının bulunacağından kuşkunuz olmasın.

ON DOKUZUNCU MEKTUP TASLAĞI¹

[BARİŞ VE HAKİKAT]

Saygıdeğer Cizvit Pederi Annat'ya

Saygıdeğer Peder,

Diğer Mektuplarımda, ısrarla karaladığınız insanların suçsuzluğunu göstererek biraz keyfinizi kaçırmış olsam da, bu Mektupta, o insanlara verdiğiniz acıyı ortaya koyarak sevin-direceğim sizi. Sevinin Sayın Peder; nefret ettiğiniz insanlar acı çekiyorlar ve sayın piskoposlar eğer verdiğiniz tavsiye doğrultusunda, piskoposluklarında, olgusal bir sorunu düşünmenin doğru olmadığı ve düşünülmemesi gerektiği konusunda ant içme ve bunun altına imza atma zorunluluğunu uygulamaya koyarlarsa, Kilise'yi bu durumda gören hasımlarınızı bir kez daha üzüntüye sokacaksınız. Onları gördüm Sayın Peder, itiraf edeyim ki çok büyük memnuniyet duydum görmekten dolayı. Filozofça bir yüreklilik ya da kişiyi, görev bellediği şeyin ardından zorunlu olarak götüren şu saygısız soğukkanlılık içinde değil, hakikati ya görmeyi ya da ardından gitmeyi engelleyen korkak ve gevşek bir boş vermişlik içinde de değil, kendileri konusunda güvensizlik, Kilise güçlerine karşı saygı, barış için sevgi, hakikat için şefkat ve gayret, bu hakikati tanıma ve savunma arzusu, güçsüzlükleri nedeniyle korku ve bu felaketlere atılmış olmanın üzüntüsüyle dolu, dingin ve sağlam bir dindarlık içinde gördüm onları. Ama Tanrı'nın, ışığı ve gücüyle kendilerini bu konuda destekleme lütfunda bulunacağı, savunucusu oldukları ve uğruna acı çektikleri İsa Mesih'in lütfunun kendilerine ışık ve güç olacağı umuduyla doluydular yine de.

¹ Yine Peder Annat'ya hitaben yazılacak olan 19. Mektubun başlangıcı olması gereken bu kısım, Bossut'nün *Œuvres de Pascal* [*Pascal'ın Yapıtları*] adlı çalışmasının 1779 baskısında yayımlanmıştır. (Ed.)

Kısacası, ortaya bir güç koyan, Hristiyan dindarlığına ait vasfı gördüm onlarda...

Mevcut durum karşısında, olabildiği kadar güç vermek için gelmiş olan tanıdıklarıyla çepeçevre sarılmış olarak buldum onları. Verilen tavsiyeleri duydum, bu tavsiyeleri nasıl dinlediklerini ve bunlara nasıl yanıt verdiklerini gördüm; gerçekten de Sayın Peder, orada olsaydınız tüm davranışlarında başkaldırı ve sapkınlıkla ilgili tek bir şey olmadığını siz de kabul ederdiniz. Hep birlikte kendileri için çok çok kıymetli olan şu iki şeyi korumak için ortaya koydukları, herkesin kabul edeceği ılımlı tutumu görürdünüz orada: barış ve hakikat.

Zira reddiyelerinden dolayı uğrayacakları cezalar kendilerine genel anlamda bildirildikten sonra bir de imzalanacak olan şu yeni Kararname ve onun ardından Kilise’de doğabilecek olan skandal kendilerine bildirilirse...²

² 1657’de Toplanan Din Adamları Meclisi, Papa VII. Alexander’ın 17 Mart tarihli kararnamesini aldıktan sonra, bir form hazırlayıp, piskoposların bunu kendi yönetimindeki kilise mensuplarına imzalatırmalarını istedi. (P. Rapin’in *Mémoires [Hatıralar]*, Cilt 2, s. 463’de verdiği bilgiye göre) metin şöyleydi:

“Papa Hazretleri VII. Alexander’ın koyduğu 16 Ekim 1656 tarihli Apostolik Yasada belirtilen haklı gerekçe doğrultusunda, Papa X. Innocentius’un 31 Mayıs 1653 tarihli Yasasını içtenlikle kabul ediyorum. Bu Yasalara vicdanen uymak zorunda olduğumun bilinciyle, Cornelius Jansenius’un, *Augustinus* adlı kitabında yer alan ve bu iki papa ve piskoposlar tarafından mahkûm edilmiş olan beş önermeyi kalben ve dil ile mahkûm ediyorum. Söz konusu öğreti kesinlikle Aziz Augustinus’a ait değildir ve Jansenius, bu teoloğun asıl düşüncesinin dışına çıkıp yanlış yorumda bulunmuştur.”

Pascal o vesileyle yazmaya başlamış bu Mektubu. Bu tasarıyı devam ettirmemesinin nedeni, meclisin söz konusu kararının, içinde çok sayıda piskoposun da bulunduğu bir kesimce şiddetli bir muhalefetle karşılanmış ve yürürlüğe girememiş olmasıdır. Hükümet zaman geçirmeden yeni önlemler almayı düşünmüş ve papanın kararnamesinin Yüksek Mahkeme aracılığıyla Fransa’da yasa olarak yürürlüğe sokulmasını önermiş. Kral, Mahkemeye 4 Mayıs 1657 tarihli bir mektup yollamış bu amaçla. Bu irade beyanının ardından, *Taşra Mektupları*’nı izleyen bir Mektup daha yayımlanmış. Fakat bu Mektup Pascal’a değil, Mahkeme Başkanına aittir. Bu işi artık o üstlenmiş, çünkü bundan böyle teoloji değil, hukuk ve Mahkemenin ikna edilmesi söz konusudur. Papalık kararnamesi 19 Aralık 1657’de kralın huzurunda yapılan bir mahkeme sonucunda yürürlüğe girmiş her şeye rağmen; fakat imza metniyle ilgili sorun Pascal’ın ölümünden sonra da uzun zaman devam etmiş. Bu sorunun akıbetiyle ilgili geniş bilgi için P. Rapin’in *Mémoires*’ine [*Hatıralar*] bakılabilir. (Ed.)

DİZİN

12 Levha Kanunu 199

A

adalet 111, 112, 115, 129, 153, 171, 198, 206, 209; insanlığın -i 214

adaletsizlik 206

adlar 35

aforoz 20, 42, 43, 64, 77, 216, 217, 288

ahlak 11, 59, 60, 68, 72, 108, 117, 217; ~ Teolojisi 66

ahlaki çürüme 165

Akademi 26

akıl 15, 54, 57, 65, 101, 111, 136, 147, 187, 188, 200, 202, 211, 236, 260, 267, 283, 286

alay 13, 38, 49, 50, 69, 79, 87, 116, 147, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 160, 164, 165, 166, 173, 183, 191, 237, 247, 287

Alba, Jean 86, 87, 89, 151, 226

Alby 216, 217, 226

aldatma 184

II. Alexander 205

VII. Alexander 292

alışkanlık 136, 140, 220

Ambrosius 73

Ankara Konsili 205

Annat 16, 50, 51, 148, 164, 239, 249, 269, 270, 291

Aquaviva 252

Aristoteles 57, 58, 59

Arius 43, 257

Arnould 17, 18, 19, 20, 22, 25, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 163, 222, 229, 230, 231, 233, 234, 237, 238, 239, 240, 241, 243, 251, 255

astroloji 115, 116

aşıktaşlık 127

Athanasios 245, 257, 258

Athanasius 284

Augustinus 19, 20, 32, 36, 41, 42, 47, 55, 57, 59, 73, 101, 153, 154, 156, 158, 159, 160, 165, 172, 197, 198, 208, 254, 257, 259, 271, 273, 274, 275, 276, 278, 280, 286, 287, 292

ayın 82, 83, 131, 230, 231, 236, 242

aynı günahı sıklıkla işleyen kişiler 139

azizler 121, 123, 124, 171, 172, 233

Azor 97, 100

B

Babalar 49, 57, 72

Bagot 164

Baldellus 209

barış 25, 209, 285, 290, 291; ~ çocukları 290

Barry 120, 121, 133

Basil 205, 257, 258, 282

Bastèle, Daniel 213

Bauny 49, 50, 52, 57, 58, 67, 68, 71, 79, 80, 83, 86, 87, 107, 110, 119, 125, 129, 130, 132, 135, 136, 139, 140, 141, 142, 151, 164, 165, 218, 219, 220, 221

beddua 164

bekâret 129

Benediktenler 222

Bernard 36, 154, 247, 283, 284, 289

beş önerme 258, 264, 271, 288

beşeri yasalar 91

Bille, Érade 176

Binet 121, 133, 161

Brisaciër 163, 214, 221, 222, 225, 235, 244

C

cahillik 54

Caietan 167, 168, 169, 170, 171

Caramuel 80, 102, 103, 213

Caussin 140, 164, 219

cehennem 52, 143, 146, 152, 209, 225, 245, 246

Cellot 72, 84, 117, 164, 165

cennet 125, 171, 239

Cicero 198

cimrilik 125, 172

cinayet 102, 112, 185, 186, 191, 194, 197, 204, 205, 209

Cizvitler 12, 28, 29, 31, 32, 35, 44, 48, 209, 213, 221, 236, 252

Clemens VIII. 34, 274

Comitolus 144

Compiègne 185, 210

Crasset 215, 254

Cyril 154, 262

D

Danyal 153

Davud 153, 221

dedikodu 99, 188, 247

deizm 11, 243

Delphine 161, 162

Denis 288

devlet 96, 99, 124, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 210, 212, 215, 290; ~'e zarar verme 190

Diana 70, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 92, 93, 144, 145, 169, 171, 202

Dicastillus 212, 213, 214, 245

din: ~ adamları 11, 68, 81, 84, 85, 89, 113, 154, 191, 199, 200, 211, 225, 237, 284, 288; ~in

hakikatlerinden saygıyla söz etme 163; ~sizlik 149, 152, 162, 221, 222, 230, 259; ~ sömürücülüğü 81, 82, 90, 177; ~ ticareti 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178; ~ tüccarları 173; ~ tüccarlığı 173, 178
 dindarlık 65, 89, 124, 164, 226, 291
 Distinguo 50, 116
 doğal iştah 126
 Dominikanlar 22, 28, 32, 35, 36
 Dominique Gravina 63
 Du Pré 176
 dua 120, 121, 122
 düello 93, 94, 95, 96, 165, 202, 209
 dürüstlük 53, 207
 düşündüğünü rastgele söyleme özgürlüğü 62

E
 edimsel lütuf 48
 Efkarisiya 41, 139, 229, 232, 234, 238, 240
 ekmek ve şarap sırrı 230, 234
 enest 184
 Epikuroşçular 54
 erdem 52, 53, 56, 123, 124, 141, 147, 161
 Escobar 66, 67, 77, 81, 82, 85, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 135, 136, 137, 141, 144, 145, 146, 151, 164, 173, 175, 177, 178, 179, 180, 185, 187, 188, 189, 194, 201, 209
 etkili lütuf 23, 24, 26, 27, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 258, 259, 267, 268, 273, 276, 277, 280

F
 Fagundez 108, 136, 144
 faiz 109
 Farisiler 154
 felsefe 7, 11, 61
 Filiutius 67, 70, 82, 97, 99, 100, 114, 115, 127, 138, 139, 146, 187, 189, 200, 209
 Filleau 242, 243
 Françesko Rahipleri 64
 François L'Amy 145
 fuhuş 58, 77, 142, 155, 218

G
 Galileo 288
 Gans 213
 Garasse 125, 162
 Gehazi 177
 gençler 130
 Genebrard 262
 Gentileler 54
 gerçeklik 77, 140, 221, 230, 249, 285
 Gregorius 156, 172, 283
 gülme 165
 günah: ~a girmeme kararlılığı 135; ~ çıkarma 77, 89, 132, 134, 135, 140, 163, 175, 235; ~ın türü 136; ~la savaşmak 141
 güzellik 152

H
 hakikat 13, 35, 43, 56, 115, 155, 158, 159,

163, 171, 180, 230, 246, 276, 277, 290, 291, 292; ~i konuşmak 159
 Hallier 50, 79
 Halloix 262
 Havariler 154
 hayırseverlik 168
 Henriquez 73, 96, 146, 182, 185
 Henry 213
 Heraklius 284
 Héreau 97, 98, 189
 hırs 56, 76, 124, 125
 hırsızlık 77, 87, 111, 155, 168, 199
 Hieronymus 73, 154, 280
 Hilarius 159
 Hildebert 205
 hizipçilik 40
 Honorius 262, 263, 264, 267, 285
 Hrisostomos 41, 42, 73, 153, 154, 196
 Hristiyanlık 41, 53, 62, 64, 65, 89, 104, 124, 149, 152, 155, 161, 197, 224, 228, 243, 252; ~ ahlaki 155; ~ erdemleri 53, 64
 Hugues de Saint-Victor 153
 hukuk 11, 17, 19, 106, 113, 174, 175, 205, 206, 212, 266, 292
 Hurdato, Petrus 94
 Hurtado, Thomas 64

I
 Ignatius 194
 II. Innocentius 284
 X. Innocentius 263, 282
 Irenaeus 154
 Isaac 205

İ
 iç acısı 143, 144, 145, 147
 iç muhakeme 175
 içi boş şeyler 155, 156, 284
 idam 88
 iffet 129
 iftira 159, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 222, 226, 229, 237, 241, 245, 246, 247, 252, 281
 igrençlik 43
 İlyas 153
 iman 35, 143, 159, 160, 225, 238, 255, 256, 277; ~ duygusu 160
 insan öldürme 90, 97, 101, 112, 113, 156, 180, 181, 182, 188, 189, 190, 191, 193, 196, 198, 200, 207, 236
 insan yaşamına son verme hakkı 197
 inziva 123
 iyi 58

J
 Jakobener 29, 32, 36, 39
 Jansenius 17, 18, 45, 227, 243, 251, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 288, 289, 292
 Janseniusçular 19, 21, 23, 27, 28, 31, 35, 40, 44, 45, 48, 52, 68, 69, 102, 222, 269
 Janseniusçuluk 11, 19

Jarige 241
Jean 149
Jovinien 154

K

kabalacılık 40
kadınlar 32, 38, 81, 84, 129, 130, 214
Kalven 35, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 289
Kalvencilik 240, 242
Kapusenler 222
kardeşlik sevgisi 157
katiller 75
Katolik 23, 25, 41, 47, 160, 174, 212, 217, 218, 239, 247, 251, 253, 255, 257, 258, 262, 269, 272, 277, 278, 279, 280, 287, 289
kazanç 107
Kazuistler 49, 63, 75, 79, 80, 83, 84, 85, 87, 89, 99, 200
kefare 135, 137
kehanet 115, 136
kendini beğenme 125
kendini öldürme 129
Kerubimler 161
Keum-Fucum [Konfüçyüs] 63
kıskançlık 125, 159, 161
kısmi mevcudiyet 240, 241
Kilise: -den gelir elde eden papazlar 81, 82; -mensupları 101; -nin geleniği 68
kin 92, 93, 159, 160, 161, 164, 184, 185, 210
Kolomb, Kristof 288
konsiller 49, 74, 139, 260, 263
kör 58
körülük 43, 47, 52, 54, 56, 57, 89, 91, 92, 100, 103, 148, 152, 159, 160, 182, 203, 208, 239, 245, 246, 253, 265, 278; -e -le karşılık vermemek 206
krallar 76, 167, 169, 198, 206, 284
kumar 58
kurtuluş 50, 118, 142, 149, 229, 251
kutsal: ~ akıl 152; ~a saygısızlık 53
kültürlü dindarlar 123

L

L'Amy 101, 102, 103, 145, 164, 189, 200, 205, 281
lanet 43, 164
Layman 70, 93, 100, 101, 106, 202
IX. Leo 261, 288
Léopold 213
Lerminier, Eugène 11
Lessius 92, 95, 98, 99, 101, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 130, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 188, 193, 194, 195, 199, 200, 201, 203, 204, 209
Luther 34, 35, 275
Lüterciler 20
lütuf 16, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 47, 48, 101, 145, 147, 148, 258, 259, 267, 268, 272, 273, 276, 277, 280

M

maddi kazanç 82, 173, 174, 176
maksimler 12, 80, 81, 88, 105, 155, 214, 242
mal 100
masumlar 56, 57
Mendoza, Hurdato de 92, 93, 97
Meynier 222, 229, 233, 235, 239, 242
Milhard 176
Mirandola, Giovanni Pico Della 262
Mohatra 108, 109, 151; ~ Sözleşmesi 108
Moine Le 22, 23, 24, 25, 39, 46, 50, 51
Molina 34, 66, 85, 95, 100, 101, 105, 111, 113, 114, 115, 128, 200, 201, 209, 267, 273, 275, 276, 282
Molinacılar 21, 22, 42, 45
Montrouge 87
Moyné Le 122, 123, 124, 130, 148, 161, 164
Musa 199
mutluluk 268, 274

N

Navarrus 69, 94, 168, 182, 202
Nicodemus 153, 154
Nicolai 22
Niksarlı Aziz Grigorios 205
niyet: -in tinsel duygusu 91; ~ yönetme 90, 91, 93, 96, 103, 128, 129, 159, 165
Nuh 196

O

oburluk 127
olasılık öğretisi 180, 188, 194
olgu 17, 18, 59, 80, 260, 263, 289; -sal şeyler 287; -yu bilmeme 58
On Emir 194, 196
onur 73, 94, 96, 98, 100, 127, 203, 205, 209, 217, 283; -unuzu savunma 91
Origenes 262, 280
oruç 66, 67, 78

Ö

öç alma 53, 91, 92, 96
öfke 206
ölçülü konuşmak 159
öldürme yetkisi 96
ölüm 34, 87, 88, 93, 99, 144, 147, 149, 152, 206, 207, 209
ölümcül günah 71, 83, 88, 93, 124, 126, 135, 143, 177, 250
özgürlük 46, 139, 207, 245

P

pagan yasaları 204
paganlık 65, 197
Palao, Castro 105, 110, 146
Papa 34, 36, 75, 205, 223, 245, 251, 255, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 274, 282, 283, 284, 285, 288, 292
para 107, 108
Paris [Teoloji] Fakültesi 17
V. Paul 34
Pavlus 36, 54, 56, 80, 82, 91, 148, 149, 197, 209, 238, 246, 275, 285

II. Pelagiyus 261

Pelagiyuşçular 154

Pennalossa de 213

Petavius 63

Petrus 19, 41, 42, 177, 285

IV. Philippe 64

Pillicerolli 213

Pintereau 143, 148, 164, 219, 220, 221

pişmanlık 144, 145, 146

V. Pius 77

Ponce, Basile 68, 70, 142

Port-Royal 11, 12, 15, 163, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 243, 244, 250, 251

Pozitif Felsefe 72

Prosper 254, 276, 278

putperestler 54, 154

Puys 215, 216, 217

Q

Quiroga 212, 214

R

reform 62

Reginaldus 72, 84, 91, 95, 99, 100, 101, 115, 136, 187, 189, 190, 200, 201, 209

roman 225

Rupert 153

rüşvet 106, 179

S

Sa, Emmanuel 69, 70, 95, 96

sadaka 76, 109, 111, 167, 168, 169, 170, 171, 214, 227, 252, 253

sakrament 50, 132, 143, 145, 147, 163, 232

sanatın ve doğanın güzellikleri 123

Sanchez 69, 70, 71, 72, 73, 84, 94, 95, 108, 115, 116, 126, 127, 130, 143, 165, 173, 175

Sancius 83

sansür 18, 25, 26, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 80, 162, 251, 264

sapkınlık 19, 31, 40, 42, 43, 47, 143, 145, 218, 223, 225, 236, 239, 247, 249, 251, 253, 256, 257, 260, 261, 263, 265, 266, 268, 270, 277

Scotus 147

Sergius 284

sevgi 51, 56, 65, 89, 146, 147, 149, 152, 156, 157, 160, 164, 186, 211, 217, 231, 242, 291

sıradan yaşam 132

Siba 283

Simon 177

Sirmond, Antoine 147, 148, 262

siyaset 150, 226

Sorbonne 17, 18, 19, 20, 25, 26, 30, 38, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 50, 104, 162, 176, 215, 251, 254, 262

Sotus 95, 147, 199

soylular 81, 107

söz 46, 128, 188, 292

Suarez 66, 72, 73, 108, 135, 138, 139, 141, 143, 146, 147, 193, 195

suikast 95, 187

sürekli aynı günahları işleyenler 140

Ş

şan ve şöhrat 124

şeytan 45, 116, 136, 166, 208, 209

şükür 123, 223, 251

T

Tannerus 82, 95, 100, 101, 174, 175, 176

Tanrı: ~'nın koruyuculuğu 117; ~ sevgisi 50, 65, 147, 186; ~ yasası 64, 80, 99, 190; ~'ya şükredilmesi 122; ~'ya yakarmak 23; ~'yı sevmeye 148, 149

tanrısal bilgelik 61

tanrıtanımazlar 54

tefecilik 106, 107, 108, 165, 186

teoloji 102, 213, 292

Tertullian 154, 155, 165, 261

teselli 124, 161, 244

Thomas 20, 25, 34, 35, 36, 81, 82, 147, 167, 171, 174, 240, 241, 259, 271, 274, 276, 279, 280, 286, 287

tokat 92, 182, 185, 209; ~ nedeniyle insan öldürme 188, 193

Tomacılar 20, 22, 32, 275, 276, 277, 278

toplum 81, 105, 117, 212, 266

tövbe 51, 68, 83, 136, 137, 138, 139, 143, 163, 186, 205, 221, 235, 241; ~ eden kişi 137, 138, 139, 143; ~ edenler 138

Turrianus 131

U

umut 221

uygulama 185, 186, 187, 188, 202, 235

üniversite 97, 164, 186

V

Valentia 66, 81, 145, 173, 174, 175, 176

Valérien 222, 244

Vasquez 66, 70, 72, 73, 76, 110, 131, 144, 146, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 193, 194, 195

Vergilius 288

vicdan 69, 70, 78, 79, 86, 87, 99, 105, 113, 143, 180, 187, 204, 213, 214

Vigilantius 154

Villalobos 73, 83

Vitelleschi 252

Voltaire 11, 14

Y

Yahudiler 148, 154, 171, 239

yalan 222

yargıçlar 88, 111, 191, 198, 199, 203, 206, 207

Yasa 65, 196

Yeni Kiliseciler 49

Yeni Tomacılar 22, 28, 30, 32, 275

yetmeyen yeterlilik 50

yoksullar 110, 167, 171, 172

Yves de Chartres 205

Z

Zacharias 205, 288

zenginler 76, 124, 169, 172

zihinsel sınırlamalar öğretisi 127

